

Op zoek naar het goede

Dries De Clercq

Op zoek naar het goede

© 2019 Dries De Clercq

Alle rechten voorbehouden

Uitgegeven in eigen beheer

Gratis te downloaden via:

www.driesdeclercq.com

Gedrukt boek te bestellen via:

http://www.lulu.com/spotlight/Blik_mens_tijd

Contact: driesdeclercq@protonmail.com

Inhoudsopgave

Inleiding.....	7
Gebrek aan vrijheid.....	8
1. Vrije wil?.....	8
2. Nachtmerrie en droom.....	10
3. Positieve en negatieve oorzakelijkheid.....	17
4. De ketting.....	20
5. Het geloof in zichzelf.....	22
Onmacht en bewustwording.....	24
1. Een eerste schets.....	25
2. Bewustwording.....	28
3. Enkele fenomenen.....	31
3.1. Binnen en buiten de ervaring.....	32
3.2. Offensief.....	34
3.3. De vlucht voor het zelfbehoud.....	36
3.4. Het grijpen naar beloning.....	38
3.5. Het verwerken.....	41
3.6. Vertrouwen.....	43
3.7. Projectie van onmacht.....	51
3.8. Kan men zien hoe de andere zich ziet?.....	53
3.9. Verbondenheid en vervreemding.....	59
3.10. Compromittering en onrechtvaardigheid.....	64
3.11. Betekenisvolheid en betekenisloosheid.....	67
3.12. Het omgaan met negativiteit.....	74
3.13. De negativiteit in zich.....	78
3.14. Zelfmedelijden.....	79
3.15. Angst & moed.....	82
3.16. Voorbereidheid.....	84
3.17. Gebrek aan controle.....	85
3.18. Aanvaarding.....	87
3.19. Een kleine samenvatting.....	89
4. Beïnvloeding op de perceptie.....	91
4.1. Problematische perceptie.....	91
4.2. De fenomenologische filter.....	92

Moraliteit en onmacht.....	97
1. Enkele mogelijke valstrikken.....	97
2. Moraliteit en zelfbehoud.....	101
3. Ze bedoelen het niet slecht.....	112
4. Subjectieve moraliteit.....	117
5. Strategieën voor moralen.....	121
6. De universele moraal.....	124
Verval en behoud van zichzelf.....	125
1. Het verval van zichzelf.....	125
2. De kwelling.....	128
3. Vrijer van vijandigheid.....	130
4. Geen oplossing?.....	133
5. Ontnomen vrijheid.....	135
6. De bevrijding van het kwaad.....	136
7. Het ongeziene sadisme.....	145
8. Het profiel van de dader.....	147
9. Kwaadaardig dat het kwaadaardig is voor zich.....	149
10. De overwinning van goedheid.....	151
Anderheid.....	153
1. Openheid tot anderheid.....	154
2. Enkele voorbeelden van anderheid.....	156
3. De wortels van anderheid.....	163
4. Façade of empathie.....	165
5. Liefde maakt blind.....	168
6. Wil over zich?.....	170
7. Verleiding naar anderheid.....	173
8. Extremen van anderheid.....	177
9. De anderheid in zich.....	178
10. Goed wordt slecht en slecht wordt goed.....	181
11. Anderheid, eigenheid en verbondenheid.....	183
12. Water en vuur.....	185
13. De anderheid overkoepelend.....	188
Over het verlangen.....	190
1. De onschuldigheid van het genieten.....	191
2. Geloof en verlangen.....	204
3. De verborgen persoonlijkheid.....	208

4. Subjectificatie.....	214
5. Zelfzuchtige en onzelfzuchtige verlangens.....	216
6. Alles of niets.....	217
7. Verlangens, bevrijding en opoffering.....	218
8. Op weg.....	222
Over macht.....	226
1. Dominante en onderdanige subjectiviteit.....	227
2. Dominantie.....	231
3. Gebrek aan effectiviteit van de intentie.....	235
4. Zwak en sterk.....	237
5. Afwijzing van macht.....	241
6. Macht eist zich op.....	244
7. De volgzame meester.....	246
8. Afstand van macht en behoud van macht.....	249
9. Moedige macht.....	254
Meningsverschillen.....	257
1. Macht, vervreemding en verbondenheid.....	257
2. Natuur versus cultuur.....	263
3. Over openheid, goedheid en disciplinerings.....	267
4. Het analoge aspect van het menselijke bestaan.....	271
Schuine schaatsen omtrent moraliteit.....	280
1. Vrije moraliteit.....	280
2. Individuele moralen en culturele moralen.....	283
3. Evolutie der moralen.....	288
4. Zonde, onschuldige zonde en deugd.....	289
5. Stabiele vrijheid.....	296
6. In de ontkenning van het morele.....	298
7. Gewilde kwaadaardigheid en goedheid.....	299
8. De aanvaarding van de zonde.....	301
9. Immoreel relativisme.....	302
10. De morele imperatief.....	303
Verbondenheid.....	307
1. Verbonden en op zoek.....	307
2. Positieve en negatieve verbondenheid.....	308
3. Zelfverbondenheid en de omgeving.....	310
4. Verbondenheid zonder gebondenheid.....	312

5. Aanvaarding van de omgeving.....	312
6. De herkenning van elkaar.....	314
7. De schenking.....	317
Liefde kondigt zich aan.....	321
1. De logica der liefde.....	321
2. De greep der liefde.....	322
3. Wat in de weg staat van liefde.....	324
4. Het bekomen van liefde.....	331
5. Zelfliefde uit liefde.....	334
6. Onzelfzuchtige zelfliefde.....	336
7. De liefde die men verdient.....	339
8. Aanwezig zijn.....	341
9. Zie uw vrienden graag.....	342
10. Liefde en onafhankelijkheid.....	345
11. De intelligentie in liefde.....	349
12. Schuld en liefde.....	350
13. De externalisatie van liefde.....	355
14. Genade.....	357
15. De groei van het geweten in de mens.....	359
16. Het geloof in elkaar.....	363
17. De inclusiviteit van liefde.....	365
18. Het geloof in de andere.....	366
19. De andere laten zijn in zich.....	369

Inleiding

Om te weten of dit boek iets voor zich zou kunnen zijn, zou men evenzeer kunnen starten met de laatste tekst van dit boek en zo teruglezen.

Dit boek behoeft volgens mij niet echt een grote inleiding. Het boek zal zichzelf gaandeweg trachten verklaren. Het leest dus een beetje als een verhaal. En ik kijk er wat tegenop om het plot reeds prijs te geven.

In dit boek ben ik duidelijk op zoek naar wat goed zou zijn. En ik tracht allerlei fundamenteën te zoeken waarop ik mij dan kan baseren. Nu denkt men misschien dat het dan uiteindelijk allemaal subjectief is. En het is ongetwijfeld zo dat andere mensen tot andere conclusies zouden kunnen komen.

Maar het zou oneerlijk zijn om het allemaal slechts als mijn eigen subjectiviteit te beschouwen. Dit boek leek uiteindelijk eerder een ontdekking te zijn dan een uitvinding. Zoals wanneer er bij iemand een spreekwoordelijk lampje gaat branden, waarna er ineens een inzicht tot zich komt. Vaak heeft men dan geen idee hoe men tot dat inzicht kwam. Ineens was het daar... Het lijkt dan makkelijk te zijn om het zomaar als de eigen uitvinding te beschouwen. Maar het is vast relevanter om het als een ontdekking te beschouwen.

Gebrek aan vrijheid

In dit eerste hoofdstuk wordt er op tal van wijzen aangegeven dat de mens niet altijd zo vrij is als dat men misschien denkt. Er wordt ook aangegeven dat dit gebrek aan vrijheid nadelig kan zijn voor zichzelf en anderen. Dit hoofdstuk is daardoor een inleiding op het volgende hoofdstuk. In het volgende hoofdstuk wordt er immers dieper ingegaan op de bewustwording. Als de mens bereid is om te aanvaarden dat hij/zij soms niet de vrijheid heeft die hij/zij zichzelf wenst toe te eigenen, dan kan de mens bereid zijn om meer inzichten te verwerven over zichzelf en de mens in het algemeen. Die inzichten worden natuurlijk verworven door er zich bewust van te worden. Door eerst trachten aan te tonen dat er een gebrek aan vrijheid kan zijn bij de mens, wordt er getracht om de lezer open te laten staan voor het nut van de bewustwording.

1. Vrije wil?

Stel, puur als denkoefening, iemand pleegt zelfmoord en die persoon wordt opnieuw geboren in een ander universum. Een universum dat een exacte kopie is van dit universum. Op eenzelfde planeet Aarde die exact hetzelfde is als hoe de wereld was toen die persoon de vorige keer geboren werd. En die ouders zijn exact hetzelfde en die omstandigheden zijn exact hetzelfde. Aldus alles is exact hetzelfde als de vorige keer. En zo gaat de tijd op die wereld verder. Hoe zal het leven van de persoon eruit zien?

Ik denk dat de persoon hetzelfde leven zou leiden en opnieuw zou zelfmoord plegen. Aldus, de uiteindelijke zelfmoord lijkt onlosmakelijk verbonden met die loop van omstandigheden. Men kan dan gaan bevragen of die uiteindelijke zelfmoord als een eigen keuze hoeft beschouwd te worden. Als bv. een trauma mede heeft aanleiding gegeven tot de latere zelfmoord dan lijkt die latere keuze tot zelfmoord voort te vloeien uit de ongewilde onderhevigheid aan dat trauma. En voor het trauma zal men niet gekozen hebben.

Echter, als men in een ander gezin was geboren of in een andere cultuur was geboren of als men bepaalde traumatische ervaringen niet had gehad, dan neem ik aan dat het leven er heel anders had kunnen uitzien.

Zo kan men ook een gelijkaardige denkoefening maken omtrent een moord die iemand zou plegen of omtrent een verkrachting die iemand zou plegen of omtrent welke daad dan ook.

Hierbij neem ik dus aan dat de genen dat niet reeds voor zich zouden kunnen bepalen. Er is natuurlijk wel iets zoals als een genetische aanleg die ons leven kan beïnvloeden op allerlei wijzen. Echter, het is ook duidelijk dat er iets is zoals het eigen gedrag ontwikkelen in relatie tot hoe men ervaart dat de omgeving tot zich zou staan en in relatie tot hoe men ervaart dat men zelf tot de omgeving en zichzelf staat. Aldus, men ontwikkelt het eigen perspectief in een interactie met de omgeving en zichzelf. Als men zou stellen dat het aangeboren zou zijn, dan zou dat inhouden dat men reeds als baby in zich

de toekomstige neiging zou hebben tot zo'n destructieve daad. (Hierbij dan aannemende dat de baby nog geen misbruik heeft gekend door ongunstige omstandigheden in de baarmoeder.) Mij lijkt het onredelijk om te stellen dat inderdaad zo'n toekomstige ontwikkeling van de persoon aangeboren is.

Hiermee wens ik niet te ontkennen dat iemand in staat is om, vanuit de eigen wil, een destructieve daad uit te voeren ook al heeft die persoon zelfcontrole en ook al ziet die persoon en begrijpt die persoon wat er destructief is aan die daad. Ik denk dat die mogelijkheid bestaat maar dan nog valt het te bevragen hoe die persoon tot het uitvoeren van die daad zou gekomen zijn. Ik neem aan dat als die persoon anders was opgevoed en in een andere omgeving was opgegroeid dat dan, doordat die omgeving de persoon anders benaderde, het onwaarschijnlijk kan zijn dat die persoon zo'n destructieve daad uiteindelijk zou uitvoeren.

Ik denk ook dat de mens in staat is om de capaciteit en het karakter te ontwikkelen opdat bepaald gedrag bij zich quasi onmogelijk wordt. Maar die ontwikkeling is er niet onvoorwaardelijk. Daarom kan het zeer belangrijk zijn dat er een omgeving is die deze voorwaarden schenkt. En dat is niet altijd het geval.

2. Nachtmerrie en droom

Soms wordt de vraag gesteld: hoe kan je weten dat je nu niet aan het dromen bent in plaats van wakker bent? En ik ga niet veronderstellen dat de persoon die dit leest eigenlijk in slaap

is terwijl die denkt dat die wakker is. Maar ik kan wel ook deze vragen stellen: hoe wakker is men als men wakker is? Kan het eigen leven getuigen van een droomtoestand waarvan men zich mogelijk nog niet zo bewust is? En ik ga veronderstellen dat dit wel zo kan zijn. Laat me dit trachten aan te tonen met een voorbeeld.

Stel bv. dat een kind een daad uitvoert en dat het kind er niet lijkt mee om te kunnen gaan. Het kind zou bv. een ongeluk kunnen veroorzaken met ernstige gevolgen en dat ongeluk zou deels te wijten kunnen zijn aan het gedrag van het kind. Het had mogelijk kunnen plaatsgrijpen omdat het kind kwaad was of stout wou zijn.

Of stel dat een kind zich heeft laten opzweepen door zijn vrienden om een strek uit te halen bij iemand anders. Het kind zou achteraf kunnen inzien dat dit eigenlijk zeer pijnlijk was voor die persoon waarbij men die strek uithaalde.

Wat er in zulke gevallen zou kunnen plaatsgrijpen is dat het kind eigenlijk ook wel goed wou zijn en ineens iets deed dat zo kwaadaardig leek voor zich zodat het kind dat eigen zelfbeeld ernstig beschadigde. Ineens zou het veel moeilijker kunnen worden om zichzelf nog te zien als goed. Het zou ook kunnen dat bv. de ouders dit te weten komen en er ook niet mee om kunnen gaan en het kind veroordelen omwille van wat het heeft gedaan. Het zou kunnen dat de ouders die daad niet als niet slecht kunnen zien en het kind zouden veroordelen alsof het kind zelf inderdaad niet goed zou zijn.

Waardoor dat zelfbeeld van het kind nog meer beschadigd zou kunnen raken.

Natuurlijk zou het kunnen dat het kind wilt blijven volhouden aan het idee dat het niet slecht is en dat het goedheid in zich heeft maar de schade en het trauma dat heeft plaatsgegrepen kan dat bemoeilijken. Stel bv. dat het kind af en toe gemoraliseerd wordt omwille van kleine dingen dat het zou gedaan hebben of niet zou gedaan hebben, dan kan dat des te harder aankomen omdat het zou kunnen overkomen als een aanval op zich. Terwijl een ander kind daar veel makkelijker mee zou kunnen omgaan.

En wat er dan zou kunnen plaatsgrijpen is dat het kind zich des te meer gaat afsluiten omdat het contact met de omgeving vaak des te liefdelozer overkomt bij zich. En eens men zich meer gaat afsluiten, zou men mogelijk ook minder openstaan voor sympathie en begrip dat men krijgt. Want men zou zich zo vaak onbegrepen kunnen hebben gevoeld dat men te gekwetst is en dat men zich bv. zo sterk gaat bezighouden met zichzelf te beschermen opdat men mogelijke sympathie en begrip minder gaat opvangen.

En alhoewel de persoon wel zou kunnen blijven trachten om vol te houden aan diens eigen goedheid, het spontaan geloven in diens eigen goedheid zou kunnen gestopt zijn. Terwijl dat ooit wel het geval was. De persoon zou eigenlijk dus een bepaalde ervaring van zichzelf kunnen verliezen omwille van het trauma dat plaatsgreep. En dat helemaal niet verwerkt is

geraakt. De persoon ziet mogelijk ook helemaal niet in dat dit plaatsgreep bij zich.

Ondertussen zouden er ook al jaren kunnen gepasseerd zijn. De persoon zou zelfs al volwassen kunnen zijn zonder dat het verwerkt is. Het zou ook kunnen dat op een gegeven moment de persoon gaat bezwijken. De persoon zou kunnen blijven trachten om te doen wat men als goed acht en zou kunnen blijven trachten om zichzelf te zien als goed of als niet slecht. Maar als men blijft klappen krijgen omwille van gemoraliseer dat hard aankomt en omwille van sarcasme of pestgedrag dat hard aankomt omdat men zo kwetsbaar is geworden, dan zou het kunnen dat de persoon op een gegeven moment in zekere mate stopt met te trachten om goed te zijn en met te trachten om zichzelf te zien als goed. Waarna de persoon bv. agressief zou kunnen worden.

En als men bv. zou kijken naar de mensen die in een gevangenis vertoeven, dan zou men kunnen constateren dat daar mensen zijn die wel degelijk een goed begrip ontwikkeld hadden omtrent wat goed zou zijn. En toch zouden sommige van die mensen gruwelijke daden kunnen hebben gepleegd. Maar als men een hele dosis pijn en vervreemding heeft opgelopen, dan zou men alsnog een hele andere richting kunnen uitslaan en dan zou men mogelijk alsnog afschuwelijke daden kunnen plegen. Niet dat dit uiteraard de toestand is van enkele gevangene of van elke misdadiger. Maar het lijkt een mogelijkheid te zijn.

Natuurlijk zou het kunnen dat als de persoon zou vervallen tot bv. agressief gedrag, dat die persoon dan ook zichzelf opnieuw zou beschadigen doordat die opnieuw iemand schade heeft toegebracht. Net zoals dat was gebeurd in diens jeugd. Maar als men niet zoveel schade zou aanrichten en als men inziet dat men wel iets heeft gedaan dat verkeerd was maar als men ook inziet dat de schade beperkt is gebleven, dan zou er zelfs een verwerkingsproces kunnen plaatsgrijpen. Uiteindelijk was het in dit voorbeeld zo dat de persoon steeds weigerde om iets te doen dat men als fout achtte om zo te kunnen blijven geloven in die eigen goedheid. Als de persoon uiteindelijk wel iets doet wat men als verkeerd achtte en als men inziet dat de schade is beperkt gebleven, dan zou de persoon kunnen ervaren dat men iets verkeerd heeft gedaan en dat dit niet hoeft te betekenen dat men eigenlijk zo slecht is. En zodat het gemoraliseer van anderen mogelijk minder pijnlijk wordt voor zich omdat men meer kan aanvaarden dat men fouten heeft gemaakt. En de persoon zou mogelijk ook meer in staat kunnen zijn om in te gaan zien dat er goedheid in zich was ook al had men fouten gemaakt.

Ondertussen is er dus een hele evolutie beschreven die de persoon zou zijn doorgaan. En natuurlijk kan men bevragen of zulke evolutie werkelijk mogelijk zou kunnen zijn. En dat is mogelijk niet zo'n makkelijke vraag om te beantwoorden. Uiteindelijk zou het hier sowieso over gedrag gaan dat helemaal niet iedereen zou doorgaan zijn. Dus vele personen zouden mogelijk helemaal niet zulke ervaringen of gelijkaardige ervaringen hebben doorgaan. En het kan dus

moeilijk zijn om na te gaan of het werkelijk mogelijk kan zijn of niet kan zijn.

Als sommige personen inderdaad allerlei gedrag, evoluties en allerlei ervaringen kunnen doorgaan die vele andere personen niet zijn doorgaan, dan kan men zich inbeelden dat het moeilijk kan zijn om bij elkaar vast te stellen wat er daar juist gaande is bij de andere persoon. Of wat er juist gaande is bij zichzelf vanuit hoe iemand anders zich aanziet.

Want als men even wilt aannemen dat dit voorbeeld mogelijk is, dan zou men zich kunnen inbeelden dat die persoon heel dat proces doorgaat en dat die niet inziet wat er eigenlijk juist gaande is met zich. En vanuit dat opzicht zou men kunnen stellen dat de persoon in een droomtoestand verkeerde. En gezien de negatieve ervaringen die ermee gepaard gingen zou men het ook een nachtmerrie kunnen noemen. Een nachtmerrie die de persoon beleefde terwijl die wakker was. En omdat vele andere mensen niet hetzelfde zouden meegemaakt hebben, zou het ook moeilijk kunnen zijn voor hen om aan die persoon te kunnen meegeven wat er gaande is bij zich. Mede hierdoor dat zo'n toestand zo lang zou kunnen duren. Men zou het haast zelf bij zichzelf dienen te gaan ontdekken. En dat kan uiteraard moeilijk zijn.

En er kunnen vele andere voorbeelden van zulke droomtoestanden gevonden worden: wat als men nooit een echt vaderfiguur of moederfiguur heeft gehad en er nog steeds naar verlangt wanneer men reeds volwassen is terwijl men mogelijk niet echt doorheeft dat dit het geval is?

Wat als men als kind zich aangetrokken voelt tot een kind van hetzelfde geslacht en wat als de ouders aan het kind vertellen dat er iets mis is met zich en wat als het kind dat ook daadwerkelijk gaat geloven?

En wat met de vele soldaten die hun land wilden dienen en er trauma's aan overhouden? Wat met de mensen die het leven in concentratiekampen hebben doorstaan? Soms gebeurt de nachtmerrie en masse.

En men kan nagaan dat in sommige van zulke voorbeelden de betrokken persoon of personen zouden kunnen afgespiegeld worden als zijnde slecht. En dit kan begrijpelijk zijn als er allerlei afschuwelijke en kwaadaardige daden plaatsgrepen. Maar het zou ook kunnen dat wanneer men het veroordeelt als zijnde slecht, dat men dan ook stopt met verder te trachten te begrijpen waarom het heeft kunnen plaatsgrijpen. Er kan een soort blindheid ontstaan en dat kan uiteraard problematisch zijn.

En dit is ook zeer duidelijk het geval in het oorspronkelijke voorbeeld. In dat voorbeeld werd er gesteld dat de ouders het kind zouden kunnen veroordelen omwille van die daad dat het veroorzaakt had. Maar als het kind bv. zou kunnen opgevangen worden na die daad die zo pijnlijk was voor zich en als het kind zou worden uitgelegd dat het veroorzaakt hebben van die daad niet wil zeggen dat men niet goed zou zijn, dan zou het kind van dan af mogelijk een hele andere richting hebben kunnen uitslaan. Misschien zou heel die nachtmerrie dan niet hebben plaatsgegrepen.

En de positieve boodschap die dus eruit kan gehaald worden is dat vele blindheid kan voorkomen worden als men, in plaats van te veroordelen, tracht te begrijpen waarom er kon plaatsgrijpen wat er plaatsgreep. Zo zou men zich minder onbegrepen voelen en zou men meer in staat kunnen zijn om elkaar te begrijpen. En taboes zouden vermeden worden. Niet dat het makkelijk is. Het kan zeer zwaar zijn om te beseffen hoe het leven zich soms ontplooit. Maar het positieve is dat het inzien van al die negativiteit kan leiden tot het gaan begrijpen van hoe het beter zou kunnen gaan. Om zo des te meer een droom te bekomen in plaats van een nachtmerrie.

3. Positieve en negatieve oorzakelijkheid

De mens heeft een natuurlijke neiging tot het bekomen van oorzakelijkheid die men als positief acht. Als een kind bv. weet dat het een snoepje of een ijsje zou kunnen krijgen dan zou het kind daarom kunnen vragen opdat het kind dat zou krijgen. Aldus de positieve oorzakelijkheid. Maar daarnaast zal men ook geconfronteerd worden met negatieve oorzakelijkheid. Men zou kunnen ervaren dat men iets niet kan bekomen dat men wilt bekomen. Of dat zich iets overkomt dat men niet kon voorkomen terwijl men niet wou dat het zich overkwam.

Vaak is de mens in staat om positieve oorzakelijkheid te blijven bekomen ook al wordt men ondertussen geconfronteerd met negatieve oorzakelijkheid. Aldus, men kent tegenvallen maar men geeft niet op of men overwint ze.

Maar soms lukt dat echter niet meer. Als de negatieve oorzakelijkheid zich opstapelt dan zou het kunnen dat men minder in staat is om positieve oorzakelijkheid te bekomen. Wat men op zich ook nog als negatief kan zien. Zodat men nog meer negativiteit ervaart. Wat kan leiden tot het nog minder in staat zijn om te bekomen wat men wilt bekomen. En zo kan er een negatieve spiraal ontstaan. Een proces dat vele jaren kan duren maar soms ook veel sneller kan gaan. En uiteindelijk kan men beginnen met op te geven. Het kan leiden tot een burn-out, een depressie, een persoonlijke crisis, enz. Het kan leiden tot een toestand waarin men zich niet langer in staat voelt om te bekomen wat men wilt bekomen. Men wilt het mogelijk nog wel maar het lukt niet meer. Ter herstel van zo'n toestand kan men beginnen om te proberen om de negatieve oorzakelijkheid te mijden. Het is het logische gevolg omdat die negativiteit overheerst en omdat ze voorkomt dat men weer meer in staat zou zijn om te bekomen wat men wilt bekomen. Het is alleen vaak niet zo eenvoudig als het lijkt. Omdat het vraagt voor het aannemen van een heel andere benadering van het leven dan voorheen.

En eens men die benadering aanneemt, zou men dan negativiteit harder kunnen gaan mijden dan dat men deed toen men nog meer in staat was om die positiviteit te bekomen. Het kunnen mijden van die negativiteit kan voor zich belangrijker zijn geworden dan het kunnen bekomen van die positiviteit. Het beter en beter kunnen mijden van die negativiteit kan dan als de positiviteit zijn voor zich. Men zou kunnen waarnemen dat men geleidelijk aan minder begint te

falen. En uiteindelijk zou men zich opnieuw in staat kunnen voelen om die positieve oorzakelijkheid te bekomen.

Maar doorheen dit proces zal er een evolutie hebben plaatsgegrepen omtrent wat men als positieve oorzakelijkheid aanziet. Al die negatieve oorzakelijkheid die is ontstaan, vertelt ook iets over zichzelf. En zolang men zich bezig houdt met die positieve oorzakelijkheid te bekomen, kan het moeilijk zijn om echt te onderzoeken waarom iets negatief is voor zich. Eens men zich in grotere mate gaat bezighouden met te onderzoeken waarom iets negatief is voor zich zal men ook gaan herbekijken wat men aanziet als positieve oorzakelijkheid en wat niet. Een typisch voorbeeld zou de persoon kunnen zijn die voorheen ambitie nastreefde en daarvoor een druk leven trotseerde. Tot allerlei stress leidt tot een burn-out. Die persoon zou dan daarna een rustiger leven kunnen verkiezen. Een leven waarbij men dus negatieve oorzakelijkheid, de stress, in grotere mate zou kunnen mijden. En dit leidt dan tot een verandering van wat men ziet als positieve oorzakelijkheid. Men wilt meer rust.

Er mag wel opgemerkt worden dat men eigenlijk het doorgaan van zo'n proces dan niet echt heeft gekozen. Het is die negatieve ervaring van een burn-out of een depressie die zich overkomt en die heel dat proces in gang zet. En dan doorgaat men een wording. Na het doorgaan van zo'n proces en wording zou men dan ook opnieuw kunnen evalueren waarom men nu is zoals men is.

In dit boek zal er een soortgelijk proces nagestreefd worden. In de komende hoofdstukken zal men zien hoe men allerlei negatieve oorzakelijkheid kan mijden. En in de latere hoofdstukken zal dan meer onderzocht worden wat dan daaruit als positieve oorzakelijkheid zou kunnen beschouwd worden. Dit kan behulpzaam zijn voor mensen die in een moeilijke periode zitten. Maar eigenlijk ook voor alle anderen. Aangezien zowel het bekomen van positieve oorzakelijkheid als het kunnen mijden negatieve oorzakelijkheid op zich als iets positief kan aanzien worden.

4. De ketting

Men zou zich een smid kunnen inbeelden die een ketting maakt vol met ijzeren schakels. Hierbij zouden we even kunnen aannemen dat er twee wijzen zijn waarop zo'n schakel kan versterkt worden. De eerste wijze is om met de hamer op zo'n schakel te slaan opdat het ijzer harder zou worden. De tweede wijze is om zo'n schakel te dompelen in een bad vol met vloeibaar ijzer om zo extra ijzer aan die schakel te hechten. Opdat die schakel sterker zou zijn.

Men kan die verschillende schakels aanzien als de verschillende aspecten van een mens. Men kan die twee wijzen om een ketting sterker te maken, gaan associëren met twee wijzen waarop men een mens kan trachten sterker te maken. Het slaan met de hamer zou dan gelijk staan met disciplineren, met het straffen of met het terechtwijzen van iemand. Aldus, het zou de bedoeling zijn om de persoon harder te maken. Terwijl het dompelen van een schakel zou

gelijk staan aan een zachte behandeling. Zoals het geven om iemand, het uitleggen hoe men problemen kan mijden of het vriendelijk motiveren van iemand.

Beide wijzen kunnen ongetwijfeld werken. Echter, niet elke schakel is even sterk. Waardoor men soms met de hamer kan slaan op een schakel en zo die schakel breekt. Zodat het mogelijk is dat men de persoon net verzwakt. Men zou onmacht uitlokken waartegen de persoon zich dan niet kan verdedigen. En dan zou men kunnen proberen om de persoon zich te laten verdedigen opdat die persoon alsnog zou sterker worden. Maar soms lukt ook dat niet. Soms kan iemand gekwetst zijn geweest zonder dat dit probleem verwerkt is geweest. En als men die persoon dan probeert vooruit te helpen, dan is dat misschien niet onmogelijk. Maar het zou dan betekenen dat die persoon verder zou gaan zonder diens probleem te verwerken. Dus de persoon zou dan dienen te geloven dat hij/zij diens probleem dient los te laten en kan loslaten. En de persoon zou zich hier net kunnen tegen verzetten. Omdat de persoon bv. zou willen dat er omgegaan wordt met diens probleem in plaats van dat hij/zij zou hoeven toe te geven dat er geen probleem is. En dan kan er een situatie ontstaan waarbij de wil kan de ene persoon tegen de wil van de andere persoon ingaat. En om dan verder te blijven hameren, zou kunnen leiden tot het verzwakken of breken van die schakel.

Ook wanneer men met het 'hameren' de persoon kan weerbaarder maken, kunnen er alsnog problemen opduiken.

Als iemand bv. streng en strikt wordt opgevoed, dan kan die persoon wel degelijk een discipline ontwikkelen maar er bestaat de kans dat die persoon hierbij ook heeft aangeleerd dat er geen plaats is om bepaalde emoties te uiten. Wat later bv. tot problemen zou kunnen leiden in relaties en bijgevolg ook tot persoonlijke problemen.

Daarom lijkt het raadzaam om die twee wijzen hand in hand toe te passen. Als een coach bv. eerst het vertrouwen van diens spelers wint door hen te laten zien dat hij/zij hen wilt helpen door rekening te houden met hun persoonlijkheid, dan kan er bij die spelers de motivatie ontstaan om zichzelf te verbeteren. En vanuit die attitude zal er een bereidheid ontstaan om discipline te ontwikkelen.

Daarom denk ik dat men het doel om mensen sterker te maken vaak slechts als moreel kan beschouwen wanneer men begint met de zwakste schakels sterker te maken door rekening te houden met hun zwakte.

5. Het geloof in zichzelf

Als een jongen droomt dat hij later de beste voetballer ter wereld zal zijn, dan kan dat voor dat kind perfect mogelijk lijken. Het geloof erin is echt. Bij het opgroeien zal dat geloof soms neigen geschonden te worden doordat men herkent dat men heeft gefaald om te kunnen bekomen wie men wou zijn. Bij de ene persoon zal dit geloof meer geschonden raken dan bij de andere. Zodat sommigen sterker zullen kunnen volhouden aan dat geloof in zichzelf en in de eigen

mogelijkheden. Terwijl anderen meer moeten overleven om aan een zeker geloof in zichzelf te kunnen blijven voldoen. Zij zullen meer moeten herstellen opdat ze aan geloof in zichzelf kunnen winnen.

Onmacht en bewustwording

In dit hoofdstuk is het zich bevrijden van onmacht het prominente thema. Er is in dit hoofdstuk dus een zeer sterke focus op onmacht. En de fenomenen die besproken worden draaien dan ook zeer vaak rond onmacht.

Toen ik begon aan deze tekst zag ik die bevrijding van onmacht als een streefdoel voor eenieder die sterker wilt zijn. Toen ik later echter ging uitwerken in welke vormen onmacht zoal voorkomt, bemerkte ik dat men de bevrijding van onmacht net als een zwakte zou kunnen zien. Vele mensen die wensen sterk te zijn zouden mogelijk niet wensen toe te geven aan allerlei onmacht. Men zou zulke onmacht kunnen links laten liggen opdat men nog steeds het doel kan bereiken dat men voor ogen houdt. In plaats van zich bezig te houden met allerlei onmacht die zich niet dichterbij dat doel zou brengen. Terwijl in deze tekst wel zulke onmacht zal besproken worden. Echter, het gaan bekijken van die onmacht en het gaan verwerken en mijden van die onmacht zou nog steeds een bevrijding van onmacht inhouden. Iets wat niet als een zwakte hoort aanzien te worden. Integendeel.

In dit hoofdstuk zal ik een voorbeeld introduceren over een vader en zijn dochter. Een gezinssituatie is toepasselijk om vele fenomenen aan bod te brengen. Maar uiteraard hoefde hiervoor geen gezinssituatie gebruikt te worden. De fenomenen die zullen besproken worden kunnen in tal van situaties hun oorsprong vinden.

1. Een eerste schets

Stel dat een vader vele malen zijn dochter tot instemming brengt, ook al wenst ze dat vaak niet. Dan zien we hier een conflict. Namelijk, die gehoorzaamheid of volgzaamheid die is aangeleerd geraakt terwijl ze ook ergens verlangde om niet in te gaan op de wil van haar vader. Het kan moeilijk zijn om in te zien bij zichzelf waarom ze die eigen wil soms niet kan inlossen. Omdat het moeilijk zou kunnen zijn om te beseffen waarom ze enerzijds wenst in te stemmen met wat haar vader stelt terwijl ze zichzelf ook kwetst door in te stemmen. Dat men volgzaam is terwijl men het niet echt wenst te zijn. Aldus de mogelijke verdringing.

En stel dat die dochter, in zekere mate, wenst in te stemmen met haar vader omdat die dochter wenst dat haar vader haar ziet als diegene die wenst te tonen aan haar vader dat ze diegene wilt zijn die hem gelukkig wilt maken door die toenadering en verbondenheid te zoeken. Opdat als haar vader dit zou zien, zij ook kan zien dat haar vader dit waarneemt bij haar. Zodat er herkenning en bevestiging is tussen elkaar. Maar stel dat haar vader niet ziet dat zijn dochter dit tracht. Of stel dat haar vader het ziet maar er niet wenst op in te gaan en meer wenst te eisen van zijn dochter. Eisen die de dochter niet kan invullen tenzij ze die verbondenheid dient op te geven of dient te compromitteren omdat ze geen verbondenheid wenst aan te gaan op die wijze die haar vader vraagt van haar. Aangezien de dochter die verbondenheid wenste aan te gaan, kan het voor haar aankomen als een afwijzing van haar. Stel

dat die eisen van haar vader een moraal bevatten waarvan de vader vindt dat de dochter die dient te volgen, dan zou het kunnen dat de vader het fout vindt dat ze niet instemt met die eisen. De dochter kan waarnemen dat de vader dit fout vindt. Terwijl ze mogelijk ook weet dat ze wel degelijk probeerde om goed te zijn naar haar vader. Want ze trachtte een verbondenheid aan te gaan.

En het zou kunnen dat zulke afwijzing verscheidene malen plaatsgrijpt. Zodat ze herhaaldelijk kan gekwetst worden doordat ze tracht om goed te zijn. En eigenlijk zo zichzelf kwetst. En zichzelf, in zekere zin, hulpeloosheid aandoet terwijl ze tracht om niet hulpeloos te zijn. En zo kan er een contrast ontstaan tussen hoe men wenst te zijn en hoe men wenst gezien te worden en hoe men uiteindelijk zich ziet en meent te zien hoe men is. Diegene die geen verbondenheid heeft bekomen maar een afwijzing heeft opgelopen. Dat zo'n contrast er is en dat men, in zekere zin, het zelf heeft opgelopen omdat men net poogde om zichzelf heel anders te ervaren, kan zeer moeilijk zijn om in te zien en zo kan er verdringing ontstaan.

Uiteraard hoeft het trachten aan te gaan van een hechting niet zo pijnlijk te zijn als in dit voorbeeld. In het aangaan van de hechting kan ook een vertrouwensomgeving ontstaan. En dan kan men openstaan om steun en raad te verkrijgen vanuit die omgeving. Opdat men des te meer ook in staat kan zijn om allerlei kwesties te verwerken. Als haar vader haar zou vertellen dat hij wel waardeert dat zijn dochter daar is voor

haar, dan zou die dochter wel een bevestiging en herkenning kunnen vinden bij haar vader.

Nu zou het best kunnen dat dit plaatsgrijpt omdat de vader niet ziet of gebrekkig herkent wat daar omgaat bij zijn dochter. Zo zou het kunnen dat de vader gebrekkig ziet hoe zijn dochter zich voelt omdat de vader moeite heeft om te kunnen toegeven aan hoe zijn dochter wenst gezien te worden. Bijvoorbeeld omdat de vader zijn dochter wenst te zien als diegene die instemt aan zijn eisen. En moeite heeft om te zien dat zijn dochter daar moeite mee heeft. Omdat die vader zichzelf wenst te zien als diegene die deze autoriteit heeft over haar. Het zou voor haar vader als onmacht kunnen aanvoelen wanneer hij deze autoriteit niet heeft. De vader zou dan, om die onmacht te mijden, de dochter eigenlijk, ook al zou het ongewild zijn, wat gaan afstoten. Het zou kunnen dat die vader niet inziet dat hij zich om die redenen zich zo gedraagt omdat de vader dit verdringt.

In dit voorbeeld lijkt het zo te zijn dat de vader en de dochter moeilijk elkaar kunnen aanvoelen omdat geen van beiden openstaat tot hoe de andere wenst gezien te worden. Dus er ontstaat zo een situatie die moeilijk kan opgelost worden. Mede daarom ook dat deze situatie herhaaldelijk zou kunnen plaatsgrijpen.

Dit voorbeeld geeft aan hoe er problemen kunnen ontstaan als men niet elkaars standpunt kan zien. Iets wat later in dit hoofdstuk ook nog zal besproken worden.

Ondertussen is het waarschijnlijk reeds duidelijk dat een gebrek aan onafhankelijkheid kan leiden tot vele problemen. En dan kan er de vraag gesteld worden: hoe kan men zulke problemen trachten op te lossen en te voorkomen?

En dit kan mogelijk via de bewustwording.

2. Bewustwording

Men zou zich kunnen gedragen volgens fenomenen zonder dat men zich bewust is dat men zich gedraagt volgens die fenomenen. Zo zou de dochter in dit voorbeeld zich mogelijk niet zo bewust zijn van waarom ze zich zo laat kwetsen.

Een wijze om die afhankelijkheid van de omgeving en zichzelf af te leren is om de fenomenen te leren herkennen bij zichzelf en in de omgeving. Om er zich bewust van te worden. Als er een fenomeen herkend is, dan kan men er in een relatie toe gaan staan. Men zou dan zo'n fenomeen als onwenselijk kunnen achten voor zichzelf. Wanneer zo'n fenomeen dan opnieuw opduikt voor zich, zou men die onwenselijkheid ervan opnieuw kunnen ervaren. En zo kan men gaan leren hoe en waarom dit toch heeft kunnen plaatsgrijpen bij zich. Zo kan men leren hoe te mijden dat het nog opduikt bij zich. Het inzicht dat men verwerft kan de intuïtie gaan vormen waarmee men het opduiken van een onwenselijk fenomeen beter zou kunnen voorkomen. Zo kan die afhankelijkheid verminderd worden.

Het klinkt vrij technisch maar het is iets dat elke mens al doet sinds men nog zeer jong was. Een kind kijkt mogelijk niet zo

zeer naar psychologische fenomenen maar een kind kan vanuit zichzelf ook de omgeving of zichzelf of de wereld gaan bekijken en allerlei aspecten erin herkennen of menen te herkennen. Dit zou men ook bewustwording kunnen noemen. Men leert uit de eigen daden, de eigen pogingen, de ervaringen en men leert uit de reflecties over zichzelf en de omgeving. En doorheen dit proces evolueert men. Er is een wording. Men ziet bv. een bepaald gedrag in van zichzelf of van iemand anders en men krijgt er allerlei meningen en inzichten over. Die meningen en inzichten zullen veranderen hoe men zichzelf of de omgeving of de wereld kan ervaren. Het zou ook kunnen dat men de mening vormt om zich niet langer te gedragen zoals men zich had gedragen en dat men dat gedrag ook afleert. Dan zal men zich ook niet meer of veel minder ervaren zoals men dat deed in dat voormalig gedrag. Het is een mentale evolutie die plaatsgrijpt. De ervaring schept de inzichten en de inzichten zorgen voor andere perspectieven en voor ander gedrag. En dat ander perspectief en dat andere gedrag zorgt voor een andere ervaring, enz. Men is niet langer meer zoals toen men jonger was. En dat komt deels doordat men veel gedrag afgeleerd heeft doordat men opnieuw en opnieuw, doorheen het leven, aspecten van zichzelf en van de omgeving en van de wereld is gaan bekijken.

Maar de inzichten die men bekomt komen relatief tot het perspectief waarmee men kijkt naar iets. De onmacht die men heeft opgelopen kan gaan beïnvloeden tot welke inzichten men neigt te komen.

Die dochter zou bv. minder in staat kunnen zijn om te zien waarom die vader zich zo gedraagt omdat een noodzaak bij haar om begrepen te worden door hem, haar belemmert om nog te zien wat er omgaat bij haar vader.

Al datgene waarmee men zich bezighoudt om die eigen autonomie overeind te houden opdat men zich kan zien op een wijze die het gebrek van de eigen onmacht aan zich bevestigt, vermindert de mate waarin men, vrij van die bezigheden, tot zichzelf en de omgeving kan staan. En zo zou het dan kunnen dat men in een minder ruime mate de omgeving en zichzelf neigt te gaan percipiëren.

Er kan dus een gebondenheid zijn aan die gedachten omwille van onmacht die men heeft opgelopen. En er kan omwille van die opgelopen onmacht ook een openheid tot bepaalde gedachten zijn en minder openheid tot andere gedachten zijn.

Maar natuurlijk, men kan zich ook bewust worden van hoe vroegere ervaringen beïnvloeden met wat voor perspectief men naar zichzelf of de omgeving neigt te kijken of niet neigt te kijken. Opdat men, eens men zulk gedrag inziet, een visie kan ontwikkelen omtrent dat gedrag. Zo zou men dan, als men meent dat zulk gedrag zich onderhevigheid berokkent, dit gedrag kunnen gaan leren te voorkomen. Zodat er een verdere selectie en evolutie kan plaatsgrijpen vanuit de eigen inzichten die men heeft verworven en vanuit hoe men daar naartoe wenst te staan.

3. Enkele fenomenen

Ik zal dan ook tal van andere fenomenen bespreken opdat men zou kunnen uitzoeken of die fenomenen daadwerkelijk voorkomen. En indien men zelf zou kunnen vaststellen dat ze voorkomen, kan men zo de bewustwording bevorderen.

Ik heb getracht om enigszins een ordelijkheid te behouden in de volgorde waarin ik deze fenomenen aan bod breng. Maar het is uiteraard zo dat al die fenomenen in relatie kunnen staan tot elkaar en de volgorde waarin ze aanbod komen is dan ook enigszins willekeurig. Ik zal het voorbeeld van die vader en zijn dochter vervolgen om enigszins een rode draad te trekken door deze inhoud.

Later in dit hoofdstuk (deel 4) zal er opgemerkt worden dat het doorgaan van een bewustwording zelf ook een onvoorziene invloed kan uitoefenen op zich.

Dit deel is vrij technisch en uitgebreid. Dit deel zou nogal veeleisend kunnen zijn voor de lezer. Het kan daarom helpen om dit deel beetje per beetje te doorwaden. Er is ook geen onmiddellijke behoefte om dit deel volledig uit te lezen alvorens verder te gaan. Dit deel schept wel een goed beeld over wat die bewustwording zoal kan inhouden.

In dit deel zou men kunnen merken dat er afwisselend een nadruk kan zijn om te strijden tegen iets of om net iets te gaan aanvaarden. Het doet me denken aan een citaat dat ik reeds verscheidene malen ben tegengekomen en dat als volgt gaat: "Geef me de moed om te veranderen wat ik kan veranderen.

Geef me de wijsheid om te accepteren wat ik niet kan veranderen. Geef me het inzicht om het verschil tussen beide te zien.”

3.1. Binnen en buiten de ervaring

Er lijken verschillende wijzen te zijn waarop men tot inzichten van zichzelf kan komen. Men zou bv. ineens kunnen ontdekken wat men wilt of wat men zou kunnen willen wanneer men zoekt naar wat men wilt. En dan zou men actief betrokken zijn in dat proces. Men zou het antwoord uit zich laten komen, als een antwoord van zichzelf over zichzelf dat men ontdekt.

Er is ook nog een andere wijze. En bij deze wijze neemt men eerder afstand van zichzelf. Men zou zichzelf proberen te observeren, alsof men buiten zichzelf staat en zichzelf objectief bekijkt. Men zou een voorstelling van zichzelf maken, een objectificatie, die dan deels waarheidsgetrouw zou zijn. Niet de hele waarheid, want men ziet slechts een stukje van zichzelf. Het is deze wijze van bewustwording die in dit hoofdstuk vaak zal gebruikt worden.

Wanneer men in onmacht verkeert, dan kan men zich gaan aanzien als iemand die anders is dan hoe men zichzelf wilt aanzien vanuit het eigen zelfbeeld. Er ontstaat een vervreemding, men neemt eigenlijk een afstand. Men ziet diegene die men niet wilt zijn, namelijk, diegene die in onmacht verkeert. Als men dan een bewustwording doorgaat, dan kan men hierbij onderzoeken wat er gaande was bij

zichzelf en de omgeving en waarom dat bij zich leidde tot die onmacht. Zo kan men uit zichzelf leren.

Want evenzeer zou men allerlei gedachten krijgen over zichzelf die helemaal niet zo objectief zijn omdat die gedachten deels vorm krijgen door die onmacht die bij zich was uitgelokt. Men zou bv. kwaad kunnen zijn op zichzelf of men zou zichzelf zwak kunnen vinden. En dan kan het moeilijk zijn om met die gedachten om te gaan. En daardoor zou men niet goed in staat zijn om te leren wat er gaande is. Wanneer men echter een afstand kan nemen van zichzelf, dan is dat wel des te meer mogelijk.

Wat men eigenlijk dan zou doen, is even stoppen met een vereenzelviging. Men kan zich gaan vereenzelvigen met ervaringen die zich overkomen en ervaringen die men vormt. En als men een bepaalde ervaring en gedrag als zichzelf gaat beschouwen, dan gaat men het niet gaan bekijken als iets dat te beschrijven valt zonder vereenzelviging. Terwijl het net mogelijk zou zijn om te gaan begrijpen wat er plaatsgrijpt bij zich wanneer men stopt met zich te vereenzelvigen met dat gedrag en louter gaat bekijken hoe en waarom dat gedrag zich vormt. En dan zou het mogelijk kunnen zijn om in te zien dat zo'n gedrag te beschrijven valt volgens die fenomenen die men erin zou gaan herkennen. Terwijl, als men dat gedrag simpelweg als een deel van zichzelf gaat beschouwen, dan zal men die fenomenen niet zo makkelijk gaan herkennen.

Het is ook daarom dat gedrag waarbij men zich in sterke mate mee kan gaan vereenzelvigen, zoals bv. bij schuldgevoelens,

gedachten waarvoor men zich schaamt of een gevoel van eigenwaarde, men zich in sterke mate kan voorkomen dat men het gaat herkennen volgens fenomenen die erin te herkennen zijn.

3.2. Offensief

Als men tot onmacht wordt gedreven, dan zou men soms in het verweer of in de aanval kunnen gaan. Want men zou mogelijk niet wensen toe te geven aan hoe men voelt dat men met zich omgaat. Toch zou men zo zich hierbij ook tot onmacht kunnen brengen. Men zou bv. de zelfcontrole in zekere mate kunnen verliezen en zo zou men bv. zelf iemand kunnen kwetsen terwijl men dat eigenlijk ook niet wou. Of men zou bv. zichzelf tot schaamte kunnen brengen als men al te uitbundig de eigen woede uit.

Het zou ook kunnen dat men niet in de aanval gaat tegen de persoon die zich tot onmacht brengt maar tegen iemand anders. En mogelijk tegen iemand die zich niets heeft misdaan. Dit lijkt op het eerste zicht mogelijk vreemd. Men zou verwachten dat men uit de onmacht die zich is aangedaan zonder dat men hen iets had misdaan, men niet zou willen om zelf ook iemand tot onmacht te brengen die zich niets heeft misdaan. Maar ook dit gebeurt.

Bijvoorbeeld omdat men met opgekropte woede zit. En dan zou het kunnen dat men die frustraties eruit laat bij iemand die zich niets heeft misdaan. Het zou net iemand kunnen zijn die mogelijk zelf niet in het verweer zou neigen te gaan opdat

men die frustraties zou kunnen uiten zonder zelf het deksel op de neus te krijgen. Men doet dat daarom niet noodzakelijk al te selectief of al te bewust. Meer nog, men zou ook zo zichzelf tot onmacht kunnen brengen. Omdat men misschien helemaal niet wou om diegene tot doelwit te maken die zich niets misdaan had.

Soms, en dan misschien vooral bij kinderen, kan het ook gebeuren dat men zich gaat gedragen zoals men voelt dat de omgeving zich naar zich gedraagt. Als er dan mensen zijn die zich tot onmacht brengen zonder dat men hen iets had misdaan, dan bestaat de kans dat men die rol van hen inneemt, zonder dat men dit zelf doorheeft. Zo zou men anderen kunnen kwetsen en mogelijk ook zichzelf kunnen kwetsen.

Soms is het aanvallend zijn naar iemand anders als een laatste uitweg om zich van onmacht trachten te ontdoen. Men zou zich gekwetst kunnen voelen en men zou het kunnen trachten uit te werken op iemand anders. En mogelijk ziet men pas later in waarom men zich zo gedroeg; waarom men vluchtte in die offensieve aanpak voor het eigen zelfbehoud te verdedigen.

Dus we zouden kunnen stellen dat die dochter zich tracht te verweren tegen haar vader. En soms, in een wanhoopspoging, de aanval inzet door hoe die vader zich gedraagt in het belachelijke te trekken. Maar uiteindelijk raakt ze mogelijk meer en meer gekwetst omdat ze haar niet kan verweren.

3.3. De vlucht voor het zelfbehoud

Soms kan de omgeving aanvallend overkomen, kan men er zich niet thuis in voelen en mogelijk zou men er geregeld tot onmacht in kunnen worden gedreven. En tegelijkertijd wilt men mogelijk dat eigen leven een eigen richting laten uitgaan. En wilt men wel die omgeving aankunnen. Terwijl het mogelijk niet al te goed lukt. Maar dat kan moeilijk zijn om aan zichzelf toe te geven. Omdat men er zich niet wilt bij neerleggen. Men zou een noodzaak kunnen herkennen om te willen blijven trachten om dat eigen leven een eigen richting te laten uitgaan.

En welke keuzes men dan maakt kan beïnvloed zijn door de moeilijkheden waarmee men geconfronteerd wordt. Men zou moeilijkheden kunnen vinden met hoe mensen in de omgeving tot zich lijken te staan. En met hoe men zelf tot die omgeving staat. En alzo, met hoe men tot zichzelf staat. Maar het is niet altijd makkelijk om te herkennen wat er net gaande is bij zichzelf en in die omgeving en waarom. En zo zou men een beslissing kunnen nemen voor zichzelf om zichzelf staande te houden. Omdat men bv. tracht vast te houden aan die eigen wensen, die eigen doelen en die eigen beweegredenen. Zo zou men het eigen zelfbehoud kunnen staande houden voor zichzelf. Voor zichzelf zou het kunnen zijn alsof men het doet voor zichzelf. Men wilt mogelijk blijven opkomen voor zichzelf. En het eigen falen in het om kunnen gaan met de omgeving en zichzelf op een wijze die men wilt, kan ontkrachtend zijn om te gaan inzien. Terwijl

men bij het geconfronteerd worden bij die moeilijkheden, men niet in staat zou kunnen zijn om nog meer ontkrachting aan te kunnen. Waardoor dus een zekere ontkenning van wat er gaande is bij zichzelf de noodzaak kan zijn om te kunnen blijven opkomen voor zichzelf.

En misschien lukt het ook. Misschien neemt men een beslissing en kan men des te meer ontsnappen aan die moeilijkheden. En misschien kan men des te meer gaan inzien welke richting men het eigen leven wilt geven. En telkens wanneer men voelt dat men des te meer wel een eigen richting aan dat eigen leven kan geven of zou kunnen geven, dan zal dat als een bekrachtiging kunnen aanvoelen. Of misschien bekomt men op een andere wijze een bekrachtiging van zichzelf.

En eens men inderdaad wat bekrachtiging is bekomen zou men ook in staat kunnen zijn om zichzelf toe te laten om te gaan herkennen welke problemen en welke onmacht er was bij zich. En zou men kunnen gaan herkennen dat die eigen levensweg zich in zekere mate vormde als een verzet tegen die eigen moeilijkheden. En ook zulke inzichten kunnen opnieuw ontkrachtend zijn.

Maar zo blijft men net iets minder in het ongewisse van zichzelf. En zo zou men opnieuw kunnen gaan herbekijken hoe men dat eigen leven wilt leiden. Om zo ook opnieuw zichzelf wat te kunnen bekrachtigen, om die nieuwe twijfels in zichzelf weg te nemen. En zo kan men een proces doorgaan waarbij men opnieuw en opnieuw aspecten van zichzelf kan

gaan herkennen waarvan men zich niet bewust was. Om zo steeds opnieuw zichzelf te gaan herbekijken. En geleidelijk aan zou men des te minder in ontkenning kunnen gaan leven van zichzelf.

De dochter besluit om te verhuizen en ze wilt dit doen omdat ze haar eigen leven en haar eigen wil niet langer wilt laten vallen of inperken omwille van haar vader. Ze doet het om voor zichzelf op te komen. En de mogelijkheid bestaat dat ze het ook niet langer kon uithouden. Maar ondertussen is die relatie met haar vader mogelijk nog steeds problematisch voor haar. Die dochter is dus niet die grote verlossing gekomen die ze hoopte te bereiken door te verhuizen. Ze heeft haar problemen niet achterwege gelaten. Maar tegelijkertijd zou ze kunnen willen ontkennen dat het nog steeds moeilijk is voor haar.

3.4. Het grijpen naar beloning

Gedrag waarmee men zich beloont kan leiden tot onmacht. Het kan ook dwangmatig zijn. Zoals het geval kan zijn bij iemand die verslaafd is aan bv. het gokken of aan alcohol. Die persoon zou zeer veel kunnen vergooien.

Er bestaat ook gedrag dat niet zo dwangmatig is maar toch zeer verleidelijk kan zijn. En ook hier kan allerlei onmacht mee gepaard gaan. Iemand zou bv. soms de neiging kunnen hebben om sarcastisch te zijn en men zou kunnen genieten van die scherpste van de woorden. En toch zou men mogelijk ook soms last kunnen hebben van wat men zo veroorzaakt.

En er lijkt me een verband te kunnen zijn tot het oplopen van onmacht en het gaan zoeken naar beloning. Aangezien een schending van het zelfbehoud kan aanvoelen als iets dat zich ontnomen wordt en als iets dat men niet kon voorkomen. Zo kan beloning iets zijn waarmee men zich iets kan schenken en iets dat men zelf kan voorzien. Het ene ontnemt zich iets en het andere schenkt zich iets. Dus het gebrek aan zelfbehoud kan dan ook de neiging tot beloning laten ontstaan. En als het zelfbehoud minder geschonden raakt, dan zou ook de dwangmatigheid tot die beloning kunnen afnemen.

Maar een relatie tussen het zelfbehoud en het belonend gedrag lijkt niet altijd zo sterk aanwezig te zijn. Men zou bv. uitstelgedrag kunnen vertonen om in tussentijd zich te belonen met allerlei activiteiten die men aangenamer vindt. En zulk uitstelgedrag zou, mogelijk dan toch, niet onmiddellijk gaan leiden tot allerlei ongewenste gevolgen. Dus men zou zulk belonend gedrag dan ook kunnen aanvaarden en zonder hierbij op allerlei innerlijke conflicten te botsen. Echter, op langere termijn zou dit gedrag alsnog tot allerlei nadelen kunnen leiden. Als men die nadelen zou willen mijden, dan zou men eerst die nadelen dienen in te zien om zo eigenlijk die aanvaarding van dat gedrag te minderen.

Wat voor belonend gedrag het ook is, het feit dat het belonend is, zorgt voor een nieuwe wending. Als men gekwetst wordt dan is dat niet belonend en dan is het duidelijk dat men niet wilt gekwetst worden en dat men dat wilt stoppen. Bij belonend gedrag zou men het deels echter wel willen. En

alhoewel dit in zekere mate evident lijkt, is het mogelijk niet zo evident om te gaan inzien dat men soms een gedrag wilt dat evenzeer destructief kan zijn voor zich.

Als bv. iemand verslaafd is aan het gokken en bezig is met het gokken dan is die persoon op dat moment mogelijk niet of nauwelijks bezig met te reflecteren over zichzelf en dat gedrag. Men zou kunnen opgaan in dat gedrag en uitsluitend daarmee bezig zijn. Het is pas wanneer men even niet meer bezig is met dat verslavende gedrag, dat men mogelijk inziet dat men dat niet wilt en dat men daarover gaat reflecteren. En het kan dus zijn dat men zelden bewust bezig is met zich zo te ervaren op het moment dat men dat verslavende gedrag wel wilt. Als men gaat inzien dat men soms dat gedrag wel wilt en als men gaat inzien hoe men zich gedraagt en ervaart wanneer men ingaat op dat gedrag, dan kan men weer meer in contact komen met die volledige zelf. Aldus, de verslaving is niet iets 'buiten' zich. Het is iets 'binnen' zich. Want men doet het. Maar als men niet gaat herkennen hoe men zich ervaart en hoe men zich gedraagt wanneer men ingaat op die verslaving, dan kan het des te meer gaan lijken alsof dat gedrag iets 'buiten' zich is.

Maar alhoewel al zulke bewustwording kan helpen om dat verslavende gedrag achterwege te laten is het uiteraard geen garantie dat het daarmee zal lukken. Want zulk gedrag kan sterk verankerd zijn in zich en de verleiding om er opnieuw en opnieuw op in te gaan, kan zeer sterk zijn. Soms komt de uiteindelijke overwinning van zulk gedrag dan ook uit een

andere hoek. Men zou bv. hulp kunnen zoeken om zo een nieuwe levenswijze trachten aan te nemen. Of er zou bv. een persoon kunnen zijn waaraan men zich wilt toewijden en waarvoor men zulk gedrag wilt laten. Immers, het liefhebben van iemand zou ook een vervulling tot zich kunnen brengen en zo een leegte opvullen. Waardoor men minder een behoefte zou kunnen hebben naar dat verslavende gedrag omdat men zich des te meer kan en wil toewijden aan die geliefde persoon. En zo is datgene waarvan men zou kunnen stellen dat men het behoeft, bv. het liefhebben, soms dus niet datgene wat men dacht te behoeven.

De dochter heeft moeite om aan zichzelf toe te geven dat die problematische relatie met haar vader haar blijft parten spelen. Dus ze tracht zichzelf af te leiden door allerlei tv-series te bekijken, games te spelen en op het internet te vertoeven. En het schenkt haar een zeker belonend gevoel. Het laat haar toe om even niet te denken aan andere kwesties. Maar die kwesties raken niet opgelost. En zo kan de drang om zich af te leiden evenzeer een last zijn die ze draagt. Maar die dochter gaat dan inzien dat ze haar problemen uitstelt en ze besluit dan dat ze die problematische kwesties niet dient te ontvluchten maar dient op te lossen.

3.5. Het verwerken

Als iets zich kwetst, dan zou zich dat herhaaldelijk kunnen kwetsen. Niet louter omdat een soortgelijke gebeurtenis opnieuw zou kunnen plaatsgrijpen maar ook omdat men opnieuw en opnieuw aan dat moeilijke moment zou kunnen

terugdenken. En opdat men dan beter zou kunnen omgaan met die gebeurtenis, zou men die gebeurtenis kunnen gaan verwerken. Maar het verwerken van een pijnlijke gebeurtenis is niet makkelijk omdat zo'n gebeurtenis bij zich een reactie kan opwekken. Bijvoorbeeld een reactie waarbij men zich nog steeds verdedigt tegen die gebeurtenis als men ze in gedachten herbeleeft. Of waarbij men in de aanval gaat bij het herbeleven van die gebeurtenis. Als men in de aanval zou gegaan hebben, zou men immers mogelijk iets kunnen gezegd of gedaan hebben ter verdediging van zichzelf, ook al zou het mogelijk geen reactie zijn die men werkelijk zou willen gemaakt hebben.

En men zou dan ook kunnen stellen dat zulke reacties een wijze is om iets te verwerken. Maar het is mogelijk niet de makkelijkste manier om iets te verwerken. Evenzeer zou men er bv. kunnen over praten met iemand. Of mogelijk zouden vrienden er goedlachs mee kunnen lachen opdat men het beter zou kunnen relativiseren. Men zou ook afstand kunnen nemen van die pijnlijke kwestie opdat men rust vindt en de tijd vindt om het te verwerken. Ook de seksualiteit zou kunnen verdringing tegengaan. Als een dame bv. een slet wordt genoemd, dan zou dat pijnlijk kunnen zijn voor haar. Maar in de beleving van de seksualiteit zou het haast een koosnaampje kunnen worden als die dame zou begrijpen dat die benaming dan net zou gebruikt worden zonder oordeel over haar. Opdat ze het dan kan aanvaarden. Al kan dit dan ook weer afhankelijkheid van die belonende seksualiteit in de hand werken.

Die dochter neemt dan de tijd om te gaan bezinnen over wat er allemaal is gebeurd.

3.6. Vertrouwen

Een vertrouwen leggen in de omgeving kan inhouden dat men bepaalde aspecten van de omgeving als waar aanneemt. Uiteindelijk zou echter kunnen blijken dat datgene wat men als waar aannam slechts een veronderstelling was die niet juist bleek te zijn. Dus al het gedrag dat men uitoefende als reactie op die veronderstellingen zou uiteindelijk gebaseerd kunnen zijn op verkeerde veronderstellingen. Maar men had het niet door. Er ontstaat een vals vertrouwen in de omgeving. Eens men het doorheeft zou men natuurlijk tot onwil kunnen gebracht zijn. Men zou zich mogelijk niet zo willen gedragen hebben als men had geweten wat de werkelijke toestand was. Samen met dat vertrouwen in de omgeving legt men een vertrouwen in zichzelf. Een vertrouwen dat het eigen gedrag de correcte benadering is naar de omgeving en zichzelf toe. Een vertrouwen dat soms uiteindelijk niet gestaafd zal blijken te zijn.

Dit zou kunnen liggen aan iemand die merkt dat die het vertrouwen van iemand anders heeft gewonnen om er zo een voordeel uit te halen. Of het zou kunnen liggen aan iemand die arrogant overkomt zodat men zich zou kunnen vernederd of gekwetst voelen en zo diens vertrouwen breekt. Het kan ook plaatsgrijpen wanneer er helemaal geen bedoeling is om iemand te misleiden of te dwingen tot iets ongewild. Iemand zou bv. een beslissing voor zich kunnen nemen terwijl men

helemaal niet wou dat zo'n beslissing voor zich werd genomen.

Soms gebeurt het op een vrij geraffineerde wijze. Stel bv. dat iemand met zich een gesprek aangaat en hierbij eigenlijk tracht om zich van iets te overtuigen dat onwaar is om zich zo te kunnen misleiden. En stel dat die andere persoon begrijpt dat het voor zich geloofwaardig zou zijn om aan te nemen dat wat die andere persoon zegt inderdaad juist zou lijken te zijn volgens zich. Zodat men mogelijk exact zou geloven wat die andere persoon wenst dat men zou geloven omdat die andere persoon kon inschatten dat men het zou geloven. Terwijl men waarschijnlijk dat helemaal niet zou gewild hebben. Dit geeft aan wat de eigenschappen zijn van zulk bedrog in de onwetendheid van iemand anders. Enerzijds kan men herkennen dat er een 'dubbele taal' wordt gesproken. Die andere persoon zou namelijk zowel diegene zijn die zich tracht te misleiden als diegene die het gesprek aangaat als iemand die te vertrouwen zou zijn. En daarnaast zou er voor zich de onmogelijkheid kunnen zijn om te achterhalen dat men misleid wordt. Misschien zou er een vermoeden ontstaan maar men zou mogelijk niet zeker genoeg zijn. Er zou een ambiguïteit kunnen zijn. En de persoon die tracht te misleiden zou kunnen inzien dat die onwetendheid of onzekerheid zou ontstaan bij die andere persoon opdat de misleiding zou mogelijk zijn. En als men zowel die dubbele taal kan spreken en die onwetendheid bij de andere persoon kan inschatten dan zijn er de omstandigheden om zulke misleiding herhaaldelijk mogelijk te maken.

Om te voorkomen dat men geen verkeerd vertrouwen legt in de omgeving en zichzelf kan men leren inzien op welke mogelijkheden het vertrouwen zou kunnen geschonden worden. Men kan ook trachten om zich op voorhand bewust te zijn dat het vertrouwen zou kunnen geschonden worden. Men zal het mogelijk niet kunnen voorkomen. Men beschikt uiteindelijk maar over onvolledige kennis. Maar als men op voorhand weet dat het vertrouwen kan geschonden worden, dan is men er meer op voorbereid wanneer dat het geval is of zou kunnen zijn. En wat ook kan helpen is om het als moreel te achten om het vertrouwen niet te laten schenden. Men zou bv. kunnen beseffen dat een bepaalde situatie niet te vertrouwen is maar men zou alsnog een goede wil kunnen wensen te tonen. Maar uiteindelijk zou bv. kunnen blijken dat men van zich heeft laten profiteren terwijl dat mogelijk kon voorkomen worden. Stel bv. dat men iemand leert kennen via een website en stel dat men op die persoon verliefd wordt, dan lijkt het zeer redelijk om aan te nemen dat die andere persoon is wie dat die stelt dat die is. Maar zolang men elkaar niet in levende lijve heeft gezien dan valt er niet uit te sluiten dat iemand zich voordoeft als iemand anders. En er valt aan te nemen dat iemand eigenlijk zeer goed in staat zou kunnen zijn om zich op een realistische wijze voor te doen als iemand anders. Zodat men het niet zou kunnen doorzien. En dan zou men kunnen vragen aan de andere persoon om aan zich duidelijk te maken dat die niet iemand anders zou kunnen zijn als dat men aannam.

De rollen kunnen ook omgekeerd zijn. Men zou ook zelf diegene kunnen zijn die het vertrouwen van iemand anders schendt. Mogelijk omdat men de waarheid niet onder ogen kan komen en ze dan maar tracht te verbergen. Het zou ook kunnen dat men iemand anders een onjuiste indruk zou geven over iets zonder dat men de bedoeling had om die onjuiste indruk te geven. Er zijn uiteraard vele mogelijkheden.

In vorige voorbeelden bestaat de kans dat men zo zichzelf misleidt. Stel dat een persoon A probeert om een persoon B te misleiden terwijl dat niet lukt omdat persoon B inziet dat persoon A zich probeert te misleiden. En dat persoon B inziet dat persoon A niet ziet dat het niet lukt om zich te misleiden. Dan zou persoon A nog wel het vertrouwen kunnen hebben dat hij/zij persoon B kan misleiden tot op het moment dat persoon A begrepen heeft dat dit eigenlijk niet mogelijk was. En dan zou persoon A dienen in te zien dat die, ironisch genoeg, zichzelf aan het misleiden was en het niet begrepen had terwijl persoon B dat wel begrepen had.

Al maakt het voor sommige mensen niet zozeer uit of de andere persoon nu al dan niet begrepen heeft of die misleidt wordt of niet. Voor sommigen gaat de macht niet zozeer om het zorgen dat de andere het niet begrijpt, maar dat men wegkomt met die poging tot misleiding. Als een president bv. begrijpt dat er bepaalde mensen zijn die doorhebben dat die president diens macht misbruikt, dan zou dat voor die president mogelijk niet uitmaken, zolang die president kan

blijven doen wat hij/zij wil. Zoals beschreven in die uitspraak: “Ze weten dat we weten dat ze liegen.”

Iemand die zich vaak bezig houdt met anderen te misleiden en wel probeert om ervoor te zorgen dat anderen het niet doorhebben, zal zich in zekere mate neigen af te sluiten van de omgeving. Omdat, om iemand te misleiden, men zich dient bezig te houden met na te gaan of de persoon niet doorheeft dat men zich misleidt. Net zoals men dan zou nagaan of men de persoon is waarvan de andere niet door kan hebben dat men aan het misleiden is. Terwijl, wanneer men zich niet met die dingen bezig hoeft te houden, men zich kan openstellen tot de omgeving. En tot hoe de omgeving staat tot zich. De omgeving kan een belangrijke feedback zijn waaraan men zichzelf kan spiegelen. De persoon die misleidt zal zich die feedback in zekere mate neigen te ontzeggen en zich hierdoor gaan afsluiten opdat men zich kan bezig houden met anderen trachten te misleiden. Zo zou men bij diegene die misleidt dus evenzeer kunnen spreken van een vals vertrouwen in de omgeving. Hij/zij denkt mogelijk dat de omgeving zich niets te leren heeft terwijl die persoon net hierdoor niet zou kunnen doorhebben wat de gevolgen voor zichzelf zijn wanneer die persoon zich vaak bezighoudt met anderen te misleiden.

Dus er lijkt niet enkel sprake te zijn van een vals vertrouwen in de omgeving en zichzelf bij diegene die misleid wordt. Ook bij diegene die misleid zou men kunnen spreken van zulk vals vertrouwen in de omgeving en zichzelf. Al zou de persoon die

wenst te misleiden het daar waarschijnlijk helemaal niet mee eens zijn.

Diegene die wenst te misleiden, zou zich sterk kunnen voelen omdat hij/zij daarin slaagt. Diegene die niet wenst te misleiden maar wel misleid wordt, zou zich net zwak of kwetsbaar kunnen voelen.

Als men zich dan kwetsbaar voelt omdat men de omgeving geregeld niet kan vertrouwen, dan kan men zich onzeker voelen. Men kan dan trachten op te komen voor zichzelf door het eigen zelfvertrouwen wensen op te bouwen. Maar dit is ook niet altijd zonder problemen. Men zou bv. kunnen trachten om een stoere indruk te maken terwijl men mogelijk dat deels doet om de eigen onzekerheid en onwetendheid te verbergen. Zolang men kan geloven in zo'n indruk, dan lijkt er voor zichzelf mogelijk niets mis te zijn. Eens men echter gaat betwijfelen of men wel werkelijk zo stoer is dan zou het kunnen aanvoelen alsof men zichzelf voor de gek hield. En dan lijkt er ook een ietwat vals vertrouwen in zichzelf te zijn.

Het kan echter moeilijk zijn om zich te blijven blootstellen aan de omgeving wanneer men gekwetst is geweest en zich kwetsbaar voelt.

Stel bv. dat men zich blootstelt aan iemand waar men iets voor voelt en stel dat die persoon zich nogal kordaat afwijst, dan kan het des te harder aankomen omdat men zich net oprecht blootstelt. Als men al speels, zonder het al te hard te menen, een dergelijke toenadering zou maken en zou worden

afgewezen, dan zou het minder hard kunnen aankomen. Zo zou de omgeving meer te vertrouwen zijn. Omdat men dan makkelijker zou kunnen vluchten van die afwijzing. Want als men het minder meent, dan wordt men ook minder afgewezen. En het zou dus als een grotere vrijheid kunnen aanvoelen omdat men alsnog zo'n toenadering kan zoeken zonder die harde afwijzing te ervaren. Het voelt minder als een vertrouwensbreuk aan. Echter, er kan ook gesteld worden dat men iets verliest als men zich niet blootstelt aan de omgeving of zichzelf. Daarom dat het kan helpen om beter bestand te zijn tegen het vertrouwen dat zou kunnen geschonden worden als men zich blootstelt.

De ware bekrachtiging van het zelfvertrouwen zou dan ook kunnen schuilen in de herkenning dat men (opnieuw) in staat is om op kwetsbare momenten zichzelf te zijn. Zo lijkt er een zekere 'zelfverbondenheid' te zijn.

Verbondenheid en vertrouwen lijken hand in hand te gaan. Mensen gaan spontaan een verbondenheid met de omgeving aan. Denk bv. aan het kind dat zich geliefd voelt door zijn/haar ouders. De ouders zijn deel van de omgeving maar het kind kan zich vereenzelvigen met hoe hij/zij zich geliefd voelt door die ouders. De verbondenheid met de omgeving en de verbondenheid met zichzelf kunnen dus aan elkaar te relateren zijn. Door een schending in het vertrouwen in de omgeving kan dus zowel de verbondenheid met de omgeving als de verbondenheid met zichzelf geraakt worden. Soms dient men dan zichzelf te beschermen omdat de omgeving

eigenlijk niet te vertrouwen is. En zo beschermt men dan ook die zelfverbondenheid. Soms kan het natuurlijk ook deugd doen wanneer men opnieuw verbondenheid en vertrouwen bij iemand kan vinden.

Het bijzondere aan vertrouwen is die dubbele rol. Enerzijds kan het een risico inhouden om vertrouwen te leggen in iemand. Anderzijds kan het een verrijking zijn. Want het kan een verrijking zijn om te ervaren dat men op iemand kan vertrouwen. Daarom dat men misschien soms een zekere argwaan wilt behouden opdat men niet zou misleid worden en dat men soms toch die argwaan zou willen laten vallen om de andere in vertrouwen te nemen zelfs wanneer er het risico bestaat dat men zou bedrogen worden. Stel dat men bv. een prille relatie heeft en dat men nog niet zeker is of de andere die relatie serieus neemt. Misschien heeft men gelijk en men zou de andere in vraag kunnen stellen. Maar misschien heeft men ongelijk en zou men de andere nodeloos in vraag gesteld hebben terwijl die persoon die relatie echt serieus nam. En als men dat niet wilt, dan kan het helpen als men de partner toch in vertrouwen kan nemen en wilt nemen.

Die dochter besluit dat ze haar problemen omwille van die problematische relatie met haar vader niet langer wilt uitstellen. Dus ze gaat die kwestie herbekijken. En ze gaat inzien hoe haar vader haar vertrouwen heeft geschonden. En hoe ze haar eigen vertrouwen mogelijk heeft geschonden. En zo kan ze het gaan verwerken en eruit leren.

3.7. Projectie van onmacht

Soms projecteert iemand onmacht op zichzelf. Stel bv. dat iemand vraagt of het goed gaat terwijl het niet zo goed gaat en terwijl men niet wilt ingeven aan het feit dat het niet goed gaat, dan kan daar een projectie van onmacht zijn.

Men maakt zo'n projectie zelf. Maar andere personen kunnen een rol spelen in de eigenlijke uitlokking van die projectie van onmacht.

Stel bv. dat iemand zich tracht uit te drukken en dat die persoon merkt dat die uitdrukking van zichzelf niet al te goed is overgebracht aan iemand anders. Er ontstaat een gebrekkige communicatie. En men wilt mogelijk niet gebrekkig overkomen. En dan zou die persoon, ter herstel van dat eigen imago, mogelijk aan de andere persoon trachten aan te geven dat de andere persoon zich niet goed verstaan heeft of zich niet goed heeft laten overkomen. Wat dan zou kunnen gepaard gaan met enig sarcasme. De kans bestaat dat die andere persoon daarop de fout bij zichzelf gaat leggen en zichzelf gaat verwijten. Het zou ook kunnen dat die andere persoon vindt dat men het zich onnodig moeilijk maakt. Maar eens men inziet dat die persoon zich trachtte van diens onkunde te ontdoen omdat die niet goed kon omgaan met die gebrekkige indruk dat die persoon volgens zichzelf maakte, dan is men mogelijk meer in staat om die persoon te begrijpen. Waarna men zich mogelijk minder aangevallen zal voelen.

Of stel dat iemand een leiderspositie wilt innemen, dan zal die persoon, om die positie te behouden of te versterken, mogelijk

de onkunde of onmacht bij iemand anders trachten te leggen. Want als men daarin zou slagen of daarmee zou weggkomen, dan zou dit mogelijk aan anderen een indruk van ongenaakbaarheid kunnen geven. Voor de persoon die onder het gedrag van die leider gebukt gaat, kan het helpen om in te zien dat die voorstelling van zichzelf niet overeenkomt met hoe men is.

Want soms gaat men mogelijk geloven in de eigen onmacht wanneer men meent te zien dat de andere zich voorstelt als iemand die onmachtig is om te zijn zoals men wilt zijn. Men zou dus zichzelf gaan bekijken vanuit het perspectief van de andere en dan voor zichzelf menen vast te stellen dat men inderdaad onmachtig is om te zijn zoals men wilt zijn. Men kan dus het eigen perspectief op zichzelf in vraag gaan stellen door zich te gaan bekijken vanuit het perspectief van de andere. Natuurlijk zou het best wel kunnen dat iemand anders zich iets te leren heeft en dat men daarom niet simpelweg het perspectief van de andere dient te negeren. Maar het kan zeer zeker ook een valstrik zijn om zichzelf te gaan aanzien volgens hoe iemand anders zich lijkt voor te stellen. Want zo zou men een projectie van onmacht kunnen toelaten. En dat kan zich raken. En zo zou men gehinderd kunnen zijn om te kunnen opkomen voor zichzelf omdat men worstelt met dat beeld over zichzelf. En zo kan men zich onmachtig voelen doordat die projectie van onmacht haar effect heeft bereikt. Terwijl men misschien evenzeer vanuit het eigen perspectief had kunnen vaststellen dat men zich wel degelijk min of meer had gedragen op een wijze die niet zo zeer van onmacht

getuigt. En dan zou een projectie van onmacht betekenisloos zijn. Maar zelfs al had men een flater begaan, dan nog kan die projectie van onmacht betekenisloos zijn als die projectie een bedrieglijk beeld schenkt over zichzelf.

Die dochter gaat inzien dat haar vader bij haar een gevoel van onmacht bezorgde door haar te benaderen als diegene die niet aan zijn eisen voldoet. En ze zou kunnen inzien dat ze ook soms zulke onmacht ging projecteren naar zichzelf toe. En eens ze dat inziert zou ze het kunnen verwerken en zou ze zich kunnen gaan afvragen waarom dit plaatsgreep.

3.8. Kan men zien hoe de andere zich ziet?

Een persoon A zou kunnen trachten om te interpreteren welke interpretaties een persoon B maakt over A. Net zoals B zou kunnen trachten te interpreteren welke interpretaties A maakt over B.

Maar is dat mogelijk? Heeft de mens die mogelijkheid om te zien hoe de andere zich ziet?

Ik denk dat hoe een persoon A interpreteert dat een persoon B die persoon A interpreteert verschillend neigt te zijn van hoe die persoon B die persoon A interpreteert. Aangezien die interpretaties die iemand maakt uit zich komen terwijl de interpretaties die de andere maakt over die persoon, uit de andere komen.

Men zou dan kunnen verder gaan en bv. trachten te interpreteren hoe de andere, die interpretaties die men heeft

gemaakt over de andere, interpreteert. En die interpretaties over die interpretaties zullen ook weer niet die interpretaties zijn.

Voor de simpele reden dat men niet kan zien hoe de andere het ziet omdat men de andere niet is. Net zoals de andere niet kan zien hoe men het ziet omdat de andere zich niet is.

Dus mogelijk vat de andere zich verkeerd op terwijl die denkt dat men zich wel juist aan het opvatten is. En mogelijk vat men de andere verkeerd op terwijl men denkt dat men de andere juist aan het opvatten is.

Dit besef kan ook weer helpen. Stel dat iemand bv. iets zegt over zich dat pijn berokkent bij zich en dat men zich dan afvraagt: "Waarom doet die mij dat aan?" Dan kan, soms dan toch, het antwoord wel degelijk zijn: omdat die niet kan inzien hoe het voor zich is. En het kan dus ook zo zijn dat men de andere verkeerd opvat en dat men dat niet doorheeft. Er ontstaan misverstanden.

Het voorbeeld over die vader en zijn dochter lijkt trouwens zo'n toestand weer te geven. De vader en die dochter maken verkeerde interpretaties omtrent hoe de andere zich ziet. En zo kan er een blindheid zijn naar de andere doordat men niet inziet dat men een verkeerde opvatting maakt van de andere of doordat men niet inziet waarom de andere een verkeerde opvatting maakt over zich. Omdat men moeite zou kunnen hebben om te zien hoe de andere het ziet.

Dus hoe maakt men dan interpretaties over iemand? Het lijkt me dat iemand een andere persoon zou kunnen interpreteren vanuit een bevestiging van een overeenkomst die men meent te zien tussen het gedrag van de andere persoon en de eigen veronderstellingen. Welke bevestiging en overeenkomst men vindt bij de andere persoon is afhankelijk van hoe men bezig is met het veronderstellen en interpreteren. Nu, er mag ook wel degelijk gesteld worden dat de veronderstellingen die men maakt over een andere persoon deels kunnen getuigen van een daadwerkelijk inzicht dat men heeft in die persoon. Maar ik acht het ook zeer plausibel dat een derde persoon zou kunnen veronderstellingen maken die ook getuigen van een daadwerkelijk inzicht in die persoon, over hetzelfde gedrag van die persoon, terwijl die derde persoon toch tot andere veronderstellingen zou komen over die persoon. En dat lijkt me plausibel omdat men niet het hele beeld ziet. Men ziet niet de hele persoon. Daarom ook dat de veronderstellingen die men maakt deels afhankelijk blijven van hoe men interpreteert. Als men een volkomener beeld had van die persoon, zou men mogelijk die interpretaties niet maken. Maar doordat men dat volkomener beeld niet heeft, blijft er een mogelijkheid om die eigen veronderstellingen te zien als nauwkeurig genoeg.

Als iemand die deels incorrecte interpretaties over iemand aan die persoon zou meedelen, dan zou het ook kunnen dat die andere persoon niet wenst in te stemmen met die interpretaties over zich maar die persoon zou er zich ook onmachtig kunnen tegen voelen. En die onmacht kan ontstaan omdat die

interpretaties over zich lijken te getuigen van een inzicht in zich. Dus die interpretaties zouden dan ook zeer gericht kunnen zijn. Men zou zich aangegrepen kunnen voelen.

Zo'n voorstelling is wat ik ook als een objectificatie beschouw. Een objectificatie als een voorstelling over iemand als zijnde overeenkomstig aan zich, terwijl die voorstelling (deels) niet overeenkomstig is aan die persoon. Het functioneert dan als een gebrekkige opvatting over zich.

En net zoals men zelf zich verkeerd zou opgevat voelen zou men ook de andere uiteraard verkeerd kunnen opvatten. En zou de andere verkeerd kunnen opvatten hoe men zich opvat. Met mogelijk ongewilde gevolgen voor zich en de andere.

Men kan dus stellen dat er misverstanden kunnen ontstaan omdat:

- De andere zich gebrekkig interpreteert
- Men de andere gebrekkig interpreteert.
- Men gebrekkig interpreteert hoe de andere zich interpreteert
- De andere gebrekkig interpreteert hoe men zich interpreteert.

Al vloeien die laatste twee mogelijkheden voort uit die eerste twee mogelijkheden. Men zou zich kunnen trachten bewust te worden wanneer men zulke verkeerde interpretaties maakt en wanneer een andere persoon dat doet van zich. Opdat men

misverstanden kan mijden, alsook de onmacht die eruit kan voortvloeien.

Dit is dus ook een waarschuwing voor diegenen die overtuigd zijn dat zij kunnen zien wat de andere denkt. Soms heeft de andere mogelijk wel een goed inzicht in hoe men is terwijl men niet ziet dat de andere wel degelijk dat inzicht heeft over zich. En als men denkt dat de andere niet ziet hoe men eigenlijk is, dan zou men bv. kunnen trachten om de andere te beïnvloeden terwijl men blind zou zijn voor het feit dat die beïnvloeding eigenlijk helemaal niet zo effectief is omdat de andere wel degelijk een inzicht heeft in het gedrag dat men tracht uit te oefenen op zich. En terwijl men dan denkt dat men diegene was die het meest zag zou men net diegene kunnen zijn die het blindst was.

Als men bezig is met te zien naar wat men zou weten wat de andere niet zou weten, dan is men niet bezig met te zien naar wat de andere zou weten dat men zelf niet zou weten. En één ding dat de andere persoon zou kunnen weten dat men zelf niet weet, is dat de andere persoon doorheeft dat men bezig is met te denken dat de andere persoon het niet doorheeft.

Iets dergelijks kan ook gebeuren wanneer men net tracht te voorkomen dat iemand verkeerde interpretaties zou maken over zich. Een persoon A zou kunnen trachten te voorkomen dat een persoon B iets zou aannemen over persoon A dat niet waar is. Persoon A zou mogelijk niet willen dat persoon B iets gaat geloven over zich dat niet waar is. Maar is persoon A dan juist wanneer hij/zij denkt dat persoon B iets gelooft over

persoon A dat niet waar is? Misschien denkt persoon A dat persoon B dat gelooft terwijl dat niet zo is. En als persoon A dan duidelijk lijkt te willen maken dat persoon B iets zou geloven dat niet waar is, dan zou persoon B dat kunnen merken. Persoon B kan zich dan voelen alsof hij/zij zoiets zou geloven terwijl dat niet zo is. Zo ontstaat er ook een objectificatie. En aangezien mensen elkaar maar in beperkte mate lijken waar te nemen, is het moeilijk om zoiets te voorkomen. Tenzij men zich in mindere mate bezig zou houden met hoe iemand anders iets zou zien. Opdat men zich net des te meer zou kunnen bezighouden met hoe iemand anders het dan wel zou aanzien.

Men zou dus kunnen trachten om het oordeel uit te stellen opdat men zichzelf niet misleidt. Maar het is niet simpel. Want soms kan men evenzeer het oordeel te lang uitstellen. Soms maakt men vast een juiste opvatting over iemand. En als men dan die juiste opvatting in twijfel trekt, dan lijkt men te betwijfelen wat men reeds wel weet. Men lijkt dus een middenweg dienen te zoeken tussen het herkennen van wat men wel degelijk goed genoeg heeft ingezien en het betwijfelen van datgene waarover men nog niet genoeg lijkt te weten. En mensen doen dit uiteraard van nature. Want zij willen voorkomen dat er iets is dat zij niet weten. En zij willen voorkomen dat zij iets ‘weten’ dat er niet is.

Dit is ook relevant tot het volgende deel van de tekst waarin ik zal spreken over verbondenheid en vervreemding. Want al die wijzen waarop men verkeerd kan interpreteren of

geïnterpreteerd worden, kunnen elk ook leiden tot vervreemding. Als men immers een verbondenheid wilt aangaan of als iemand anders een verbondenheid met zich wilt aangaan en als men dan zich verkeerd begrepen voelt of de andere verkeerd begrijpt, dan zou er vervreemding kunnen ontstaan i.p.v. verbondenheid.

Die dochter gaat inzien dat haar vader haar helemaal niet zo goed begreep en zo zou ze meer in staat kunnen zijn om te vatten waarom haar vader zich zo gedroeg naar haar.

3.9. Verbondenheid en vervreemding

Verbondenheid en vervreemding kunnen hand in hand gaan.

Verscheidene problemen zouden kunnen voorkomen. Eén probleem zou kunnen ontstaan omdat men verbondenheid wilt aangaan en zo iets tracht mee te geven terwijl de andere persoon dat helemaal niet waarneemt of er helemaal niet op ingaat. Die wens tot verbondenheid wordt niet volbracht en men zou zichzelf kunnen ervaren als diegene die geen verbondenheid bij die persoon is kunnen bekomen. En dat kan moeilijk zijn als men net wel een wens tot verbondenheid heeft naar die persoon toe. Er kan onmacht ontstaan. En er kan ook vervreemding ontstaan want men merkt dat men net niet diegene is die men wou zijn. Net zoals men zou kunnen merken dat de andere net niet diegene is die men wou dat hij/zij was voor zich. En dit kan zeker moeilijk zijn als men opnieuw en opnieuw tracht om verbondenheid aan te gaan en

geregeld stuit op onbegrip. Iets wat bv. zou kunnen plaatsgrijpen in een relatie.

Een wens tot verbondenheid kan ook maken dat men de verbondenheid wilt zien opdat men niet zo zeer meer openstaat voor de afscheiding tussen elkaar. Tot bv. iemand waarmee men een verbondenheid wilt aangaan een gevoelig punt aanhaalt. Dan zou die persoon zich tot onmacht kunnen brengen en dan zou men kunnen voelen dat de andere misbruik van zich maakt en dan zou men die afscheiding tussen elkaar kunnen zien. En dan kan er vervreemding ontstaan. En dan kan net die wil tot verbondenheid ertoe geleid hebben dat men zich uiteindelijk tot onmacht heeft laten brengen. Het zou dan ook kunnen helpen om die afscheiding tussen elkaar niet te verdoezelen maar in te zien. Opdat, als men verbondenheid aangaat, men zich ook bewust zou zijn van die afstand tussen elkaar.

Verbondenheid en vervreemding kunnen dus hand in hand gaan. Een breuk van vertrouwen kan zorgen voor des te meer vervreemding wanneer men des te meer verbondenheid had aangegaan met die persoon. Als men merkt, door zo'n breuk van vertrouwen, dat zo'n verbondenheid helemaal niet zo wederzijds is, dan kan er ineens vervreemding ontstaan. En soms zal men dan zelf stoppen met het aangaan van die verbondenheid naar die persoon. Als men bv. merkt dat de verbondenheid die men aangaat al te vaak eenzijdig is, dan zou men uiteindelijk kunnen denken dat de wederzijdse verbondenheid die men gehoopt had te bekommen, niet te

bekomen is. Zo ontstaat er een afstand, verkleint men de eenzijdige verbondenheid en mijdt men vervreemding.

Het behouden van een afstand naar anderen kan wel inhouden dat men ook minder in staat is om in eenzelfde mate verbondenheid aan te gaan met anderen. Al kan men proberen om nog steeds in eenzelfde mate verbondenheid aan te gaan met diegenen waarmee men wel wederzijdse verbondenheid meent te kunnen bekomen.

Als er een afstand ontstaat naar iemand, dan zou er ook een afstand kunnen ontstaan zijn van die persoon naar zich toe. Als een kind bv. een afstand gaat behouden naar diens ouders toe, dan zouden de ouders het ook moeilijker kunnen hebben om verbondenheid te bekomen naar dat kind toe. Zo kan men eigenlijk iemand 'een afstand aandoen'. Mogelijk volkomen onopzettelijk, doordat men verbondenheid mijdt omdat er bij zich ongewilde vervreemding ontstaat. Maar zo kan men wel ook des te meer de verbondenheid van die persoon naar zich toe ontzeggen. Als men dat wilt voorkomen, dan zou men opnieuw bepaalde verbondenheid kunnen trachten op te zoeken naar die persoon.

Hieraan gerelateerd is het feit dat twee personen soms verbondenheid opzoeken naar elkaar toe maar waarbij de ene persoon een andere verbondenheid opzoekt dan de andere persoon. Wanneer een persoon A een verbondenheid zou trachten aan te aangaan met een persoon B, dan zou de verbondenheid dat die persoon B met persoon A zou aangaan die verbondenheid van A naar B kunnen verhinderen of

bemoeilijken. Omdat die niet in lijn liggen met elkaar. Eén wijze om verbondenheid te bekomen houdt dan ook in dat men zelf de andere persoon laat verbondenheid aangaan met zich door trachten te zien hoe die persoon met zich verbondenheid zou willen aangaan. Om daar open voor te staan. Wat dan eigenlijk inhoudt dat men niet reeds de andere persoon in een perspectief gaat plaatsen of gaat benaderen op een wijze die afwijkt van hoe die persoon zou willen bekeken of benaderd worden. Er is dan dus een soort van leegte van signalen die komen uit zich en die zouden gaan naar de andere persoon opdat men enigszins onbevangen de signalen die komen van de andere persoon naar zich kan opvangen. Men stelt zich dus open voor de omgeving. Als men echter een drang heeft om zelf reeds een specifieke verbondenheid op te zoeken met iemand anders, dan is er die leegte niet. En daardoor kan dus een impuls tot het aangaan van verbondenheid net bemoeilijken dat men verbondenheid kan aangaan.

Een gerelateerd probleem is dat men verbondenheid wilt bekomen bij de andere persoon en dat de andere persoon zich verkeerd zou geïnterpreteerd voelen terwijl men dat uiteraard niet zou wensen. En dit zou kunnen liggen aan het feit dat men een verbondenheid aangaat op een wijze die de andere persoon niet wenst. Het zou ook kunnen dat de andere persoon meent dat men zich ziet op een bepaalde onwenselijke wijze terwijl dat niet zo is.

Het zou dan ook kunnen helpen om zichzelf te verduidelijken bij het aangaan van verbondenheid.

Alsook is het mogelijk ook beter om het aangaan van verbondenheid te mijden als men dat zou doen op een wijze die verkeerd zou neigen geïnterpreteerd te worden. Zo kan men vervreemding vermijden. En het mijden van vervreemding is op zich iets dat vertrouwen zou kunnen creëren. En zo kan er ook een verbondenheid neigen te ontstaan.

Maar soms ontstaat er toch ongewild een afstand of vervreemding. Het kan dan ook helpen dat men voorbereid is dat er een zekere vervreemding kan ontstaan wanneer iemand een verbondenheid met zich probeert aan te gaan en wanneer men een verbondenheid met de andere wilt aangaan. Vaak ontstaan die problemen omdat men niet goed genoeg ziet hoe de andere persoon is. Eens men meer inzicht verkrijgt in andere mensen, kan het probleem zich vanzelf in grote mate oplossen.

Vervreemding hoeft echter niet noodzakelijk gepaard te gaan met het wensen te bekomen van verbondenheid. Althans, verbondenheid is niet iets dat men steeds actief tracht te bekomen. De mens kan zeer spontaan en vrij onbewust in een zekere verbondenheid staan tot de omgeving en zichzelf. Vervreemding kan dan die spontane verbondenheid raken. Zoals in een moeilijke situatie of wanneer er slechts in beperkte mate wordt rekening gehouden met iemand.

Het is dan ook mogelijk dat iemand bij zich, opzettelijk of onopzettelijk, vervreemding kan uitlokken door zich bv. uit te lokken of door zich te verleiden tot iets wat men achteraf niet zou gewild hebben. Net zoals men uiteraard zelf zo iets zou kunnen veroorzaken, ook al zou men dat niet gewild hebben.

Men zou de vervreemding dan ook zichzelf kunnen aandoen. Als men dan bv. ongewild een afstand of vervreemding uitlokt bij iemand waarmee men een verbondenheid wou behouden, dan kan men zich ervaren als iemand die zichzelf in de steek heeft gelaten. Het oplopen van onmacht kan ervoor zorgen dat men gedwongen wordt om zich te aanzien als diegene die men niet wilt zijn.

Al die kwesties hebben echter geen onmiddellijke oplossing. Het lijkt heel wat oefening en ervaring te vragen om zulke problemen met verbondenheid goed te kunnen voorkomen.

Die dochter gaat inzien dat haar vader soms zorgde voor vervreemding in plaats van verbondenheid omdat haar vader soms niet begreep hoe zij zich wou voordoen aan hem.

3.10. Compromittering en onrechtvaardigheid

Mensen kunnen elkaar soms benadelen. Er zijn tal van scenario's mogelijk.

Soms wenst iemand zich te benadelen om zo zelfzekerder te zijn. Waarbij die persoon zich dan kan laten voelen als iemand die minder waard is dan zich. Opdat die persoon zich dan zou kunnen voelen als iemand die meer waard is dan

zich. En terwijl die persoon dan aan zelfvertrouwen zou kunnen winnen, zou men zichzelf kunnen gaan bevragen. En men zou dit uiteraard onrechtvaardig kunnen vinden. Maar als die andere persoon herkent dat men lijdt onder dat gevoel van onrechtvaardigheid, dan is het niet uitgesloten dat die andere persoon daarvan geniet. En ook dat zou bij die persoon kunnen bijdragen tot een gevoel van zelfzekerheid en superioriteit. Waarna men zichzelf nog meer kan gaan bevragen en waarna men des te meer getart kan zijn om werkelijk te denken dat de andere persoon inderdaad beter is dan zich. Net zoals men getart kan zijn om te denken dat het inderdaad beter is om elkaar zo te benadelen. Die hele situatie kan echter zeer misleidend zijn.

Zo is het bv. best mogelijk dat iemand die geneigd is om zich superieur te voelen, niet geneigd is om te kijken naar de eigen gebreken. Terwijl men net zichzelf zou kunnen ontwikkelen door zich toe te staan om te zien waarin men faalt. En zo zou men dan zichzelf benadelen.

Natuurlijk, iemand die zichzelf zeer vaak bevroegt en hierdoor weinig zelfvertrouwen heeft en onzeker is, die persoon benadeelt zichzelf ook. Maar als men dan zou inzien dat de persoon met het te grote zelfvertrouwen zichzelf ook benadeelt, dan kan men hierdoor al aan zelfvertrouwen winnen. Immers, men zou dan kunnen inzien dat het bevragen van zichzelf ook leidt tot de herkenning van de eigen 'zwakte'. En men zou kunnen inzien dat men dan daaruit kan leren om zich zo te ontwikkelen. Net zoals men zou kunnen

inzien dat er mensen zijn die veel zelfvertrouwen uitstralen terwijl zij zich niet lijken te wagen aan het herkennen van die eigen gebreken. En zo lijkt men dan net in staat te zijn tot iets waar de persoon die zich compromitteerde misschien niet zo zeer toe in staat is. En zo draait men de hele situatie haast om. Ineens lijkt men iemand te zijn die tot meer in staat is dan de andere i.p.v. andersom. Dan toch op dat vlak. Waarna men dan aan zelfvertrouwen kan winnen.

Soms ontstaat er echter een heel andere vorm van compromittering. Hierbij is de persoon die zich wenst te benadelen of te raken, iemand die het goed met zich voorhad. Maar als die persoon zich dan benadeeld voelt door zich, dan bestaat de kans dat die persoon dat gaat afreageren op zich. En dat kan vooral onrechtvaardig aanvoelen als men nooit de bedoeling had om die persoon te benadelen. Het kan immers gebaseerd zijn op een misverstand. Als men dan lijdt onder het feit dat die persoon zich lijkt te willen kwetsen, dan kan het belangrijk zijn om in te zien dat men voor die persoon iemand is die zich werkelijk wou benadelen. Die persoon zou dan immers voortgaan op dat misverstand en niet op de ware situatie. Wat ook kan helpen, is om te herkennen dat de houding waarin die persoon verkeert, mogelijk geen houding is waarin men zelf zou willen verkeren. Als men lijdt onder dat voorval en als die andere persoon er dan beter mee weg lijkt te komen, dan is dat misschien bedrieglijk. Want misschien wou men zelf niet vervallen tot het gedrag dat die andere persoon vertoont. Terwijl die andere persoon daar niet leek in te slagen. En vanuit dat perspectief kan het wel

degelijk lijken dat die andere persoon er op dat vlak erger aan toe is dan zich. Waarna men net alsnog een zekere sympathie of liefde zou kunnen opbrengen voor de andere. Dit lijkt me ook te kunnen helpen bij het omgaan met zo'n situatie.

Die dochter ziet in dat haar vader het, opmerkelijk genoeg, goed met zich wou voorhebben.

3.11. Betekenisvolheid en betekenisloosheid

Vele facetten van het menselijke gedrag kunnen gerelateerd worden aan betekenisvolheid en betekenisloosheid.

Woede kan een verzet zijn tegen het ingeven van een verlies aan betekenis. Schuldgevoelens kunnen draaien om het wensen te behouden van de eigen betekenisvolheid door betekenis te gaan hechten aan het niet langer datgene wensen te doen waarmee men zich betekenis ontnam, met name, dat wat men fout achtte. De hechting zou een wens kunnen inhouden om de eigen betekenis zien bevestigd te worden door de omgeving. En zo ook zou die hechting kunnen betekenisloosheid laten minderen door het begrip dat men vindt in die hechting. Macht over zich kan men herkennen als anderen in staat zijn om zich betekenis te ontnemen. Zo ook kan men onmacht herkennen. Als anderen niet langer erin slagen om zich betekenis te ontnemen, dan verdwijnt hun macht over zich, voor zich. Zo ook verdwijnt dan ook, voor zich, die onmacht.

De betekenisloosheid staat in relatie tot de betekenisvolheid. Als men bv. verwacht dat men iemand kan vertrouwen en als

dat dan niet het geval is, dan zou dat pijnlijk kunnen zijn. Zodat de betekenisvolheid die men verwachtte omslaat in het tegenovergestelde. Zoals positiviteit omslaat in negativiteit. Er zou dan onverschilligheid of moedeloosheid kunnen ontstaan. Opdat de betekenisloosheid blijft hangen.

Soms blijft die wens tot betekenisvolheid echter wel goed overeind. Dan zou die betekenisloosheid aanleiding geven tot een wens om opnieuw betekenisvolheid te bekomen. Men wenst dan niet toe te geven aan die betekenisloosheid.

Stel dat men bv. iets gedaan heeft waarmee men zichzelf schade toebracht. Dan zou men ter bescherming van zichzelf kunnen proberen om voorzichtiger te handelen opdat men zulke betekenisloosheid zou kunnen mijden. Dit zou dan op zich betekenisvol kunnen zijn.

Maar die voorzichtigheid zou ook nadelen kunnen hebben. Misschien vindt men dat men zo niet voluit genoeg leeft. En dan zou men kunnen vinden dat men niet langer zich zulke voorzichtigheid kan veroorloven. En dat men dient te stoppen met zichzelf zo te beschermen. En dat men zich hoort voluit te geven en een antwoord dient te geven op de uitdagingen die zich stellen.

En zo zou men het kunnen willen wagen om betekenisvolheid te bekomen ook al zou er mogelijk betekenisloosheid mee kunnen gepaard gaan.

Maar ook dan zou men mogelijk kunnen vaststellen dat men soms de kwesties niet beantwoordt op een wijze die men zou

willen. Men zou zich bv. kunnen verdedigen en iets terugzeggen dat men achteraf gezien als laaghartig acht. En men zou dan ook een betekenisloosheid kunnen herkennen doordat men iets zegt dat men voorheen, toen men zichzelf beschermdde, niet zou gezegd hebben en niet zou willen gezegd hebben.

Dus de mens zou kunnen zoeken naar hoe betekenisvolheid te kunnen bekomen. Maar tegelijkertijd zou men hierbij ook kunnen geconfronteerd worden met wat men als betekenisloos acht. En men zou kunnen zoeken naar hoe men betekenisvolheid kan bekomen zonder veel betekenisloosheid te veroorzaken.

Maar soms lukt dat niet. En het gevolg is dat er allerlei onmacht en problemen uit kunnen ontstaan. Het geeft aan die strijd om betekenisvolheid te bekomen, beladen is met obstakels.

Dit zou trouwens een strijd kunnen zijn die men niet kan winnen. Tot nog toe werden voorbeelden van betekenisloosheid aanschouwd waarbij betekenisloosheid gepaard gaat met iets dat men dient op te geven of met iets dat men verliest maar waarbij men de eigenlijke strijd daarom nog niet dient op te geven. Zoals een veldslag niet hoeft te betekenen dat men de oorlog verloren heeft. Maar soms is het wel degelijk relevanter om te stellen dat men een oorlog verloren heeft.

Stel bv. dat iemand het zich moeilijk maakt, dan zou men kunnen proberen om dat conflict te bespreken opdat men het zou kunnen oplossen. Opdat men betekenisvolheid zou kunnen bereiken. Maar misschien raakt het conflict niet opgelost. En dan zou men andere dingen kunnen proberen. Men zou kunnen proberen om het probleem wat uit de weg te gaan of men zou kunnen doen alsof het geen probleem is. Maar mogelijk faalt het allemaal. En steeds zou men dan proberen om betekenisvolheid te bekomen terwijl het altijd zou falen. Men zou er zich vele malen tegen kunnen verzetten omdat men het onrechtvaardig vindt. Maar uiteindelijk zou men vermoeid kunnen raken en men zou kunnen zien dat het niets kan uithalen om zich te blijven verzetten. En zo kan men opgeven. Dit zou kunnen leiden tot neerlatigheid. Of tot vergeefse woede. De onmacht zou zich kunnen overvallen. Maar niet noodzakelijk. En mede omdat men reeds zou kunnen geleerd hebben om met die onmacht om te gaan. Dan zou men evenzeer een vrede kunnen vinden omdat de strijd die men voerde des te meer voorbij zou zijn. Men zou betekenisvolheid opgeven omdat men de strijd niet leek te kunnen winnen. Maar men zou ook negativiteit mijden omdat men de strijd loslaat. Dus er lijkt in zo'n situatie zowel betekenisvolheid als betekenisloosheid te zijn. En het negatieve en het positieve aan de situatie lijken met elkaar verweven te zijn. Daarom is het moeilijk om te stellen of zo'n situatie nu óf positief óf negatief is. Er lijkt ambiguïteit te zijn. Het is wat dubbelzinnig. En zo'n situatie kan zich overkomen. Men weet niet steeds op voorhand hoe men uit

zo'n situatie komt. Door zulke situaties kan men veranderen. Men kan gedwongen worden om dingen te gaan herbekijken. Dus men heeft er niet altijd controle over.

Maar men kan er wel iets meer controle over krijgen door meer inzicht te krijgen in de situaties die kunnen voorkomen. Daarom zal ik een verscheidenheid aan situaties opnoemen:

Er zijn situaties waarin niemand anders bij betrokken is.

– Als men bv. faalt in iets dan zou men zichzelf betekenisloosheid kunnen aandoen omdat men die betekenisvolheid van het voldoen aan die eigen verwachtingen niet heeft kunnen verwezenlijken. Men stelt zichzelf teleur. En dan kan men tegelijkertijd ook de betekenisloosheid die er reeds was voor zich, vergroten met nog meer betekenisloosheid. Als het zelfbeeld bv. reeds enige schade had, dan zou het nog meer beschadigd kunnen raken.

– Ook het omgekeerde kan plaatsgrijpen. En dan zou men bv. evenzeer kunnen slagen in iets opdat men het eigen zelfvertrouwen zou kunnen verstevigen. Dan zou de eigen betekenisloosheid voor zichzelf kunnen minderen. En dan zou men tegelijkertijd de betekenisvolheid bij zich die er reeds was voor zich kunnen vergroten met nog meer betekenisvolheid.

Er zijn ook situaties waarin de betekenisloosheid en de betekenisvolheid van de ene kan gerelateerd zijn aan de betekenisloosheid of betekenisvolheid van de andere.

- Persoon A haalt diens betekenisvolheid uit de betekenisloosheid van persoon B. Zoals bv. bij het zich superieur voelen omdat men iets kan wat de andere niet kan, zelfs wanneer de andere niet weet dat men zich superieur voelt omwille van diens onkunde. Soms leidt dit onmiddellijk tot het tweede scenario.
- Die persoon B haalt diens betekenisloosheid uit de betekenisvolheid van persoon A. Als de andere bv. sadistisch is naar zich dan zou zich dat kunnen kwetsen terwijl de andere geniet van zich te kwetsen. En het zou des te meer kunnen kwetsen omdat men ziet dat de andere geniet van zich te kwetsen. Of stel dat men bv. ziet dat iemand anders meer succes heeft dan zich, dan zou men zichzelf des te meer kunnen zien als een mislukkeling, zelfs wanneer de andere niet wenste om zich als een mislukkeling te laten voelen.
- Persoon A haalt diens betekenisvolheid uit de betekenisvolheid van persoon B. Men zou elkaar bv. kunnen helpen. Al is het ook mogelijk dat men elkaar helpt in het veroorzaken van iets dat iemand anders benadeelt. Als 2 jongeren bv. een ruit ingooien van iemand anders, dan kunnen die jongeren genieten van wat ze samen hebben verwezenlijkt terwijl een derde persoon woedend zou kunnen zijn omwille van de schade die bij zich is aangebracht.
- Persoon A haalt diens betekenisloosheid uit de betekenisloosheid van persoon B. Als men bv. in een sportteam zit en men verliest omwille van de ongewenste fout van iemand anders uit dat team, dan kan dat betekenisloos

zijn voor beide. Net zoals wanneer men bv. iemand uit diens moeilijkheden wilt helpen en daar niet in slaagt.

Een belangrijk inzicht dat men uit deze opdeling kan verkrijgen, is dat mensen op diverse wijzen betekenisvolheid trachten te bekomen. Een persoon A zou bv. eerder geneigd kunnen zijn om betekenisvolheid trachten te bekomen door betekenisvolheid bij anderen te bekomen en door geen betekenisloosheid bij anderen te willen veroorzaken. Maar een persoon B zou kunnen geneigd zijn om slechts de eigen betekenisvolheid centraal te stellen. En stel dat persoon A dat dan zou doen voor persoon B, dan zou dat betekenisvol zijn voor persoon B. En mogelijk ook voor persoon A, omdat persoon A dingen wilt doen die betekenisvol zijn voor iemand anders. Alleen, persoon A zou misschien nog niet begrepen hebben dat persoon B eigenlijk niet geeft om de betekenisvolheid van persoon A. Terwijl persoon A dat waarschijnlijk wel zou wensen. Iets wat bv. zou kunnen plaatsgrijpen bij iemand die wat narcistisch is. Die persoon zou kunnen doen alsof hij/zij geeft om iemand anders om zo voor zichzelf te bekomen wat hij/zij wilt.

Die dochter gaat inzien dat ze vluchtte door te verhuizen en dat ze zo dacht de betekenis te bekomen die ze wou. En ze ziet in dat ze er niet in geslaagd is en ze gaat inzien dat er nog steeds betekenisloosheid is. En dat ze ermee dient leren om te gaan.

3.12. Het omgaan met negativiteit

Betekenisvolheid en betekenisloosheid zijn handige termen aangezien ermee aangegeven wordt dat het gaat om betekenis of het gebrek eraan. Echter, termen zoals positiviteit en negativiteit worden veel couranter gebruikt. Het zijn wel andere termen. Iets kan bv. positief aanvoelen terwijl het misschien niet zo betekenisvol is voor zich. Net zoals iets negatief kan aanvoelen terwijl het misschien niet zo betekenisloos is voor zich.

Er valt ook op te merken dat ik hier steeds de ervaring van de persoon centraal stel tot wat negatief, positief, betekenisvol of betekenisloos zou zijn. Iemand zou bv. sadistisch kunnen zijn en dat zou zeer negatief kunnen zijn voor anderen. Terwijl die persoon die sadistisch is daar wel betekenis zou kunnen uithalen. Uiteraard valt het te betwisten of dit werkelijk betekenisvol of positief zou zijn. Maar ik kijk hier even louter naar hoe het door de persoon zelf zou opgevat worden.

Zoals er is besproken, zou men kunnen willen mijden wat betekenisloos of negatief is voor zich. Er zijn verschillende wijzen waarop met negativiteit omgegaan wordt. Men zou het kunnen verdringen door het bv. te bekijken als slecht en er zich tegen verzetten. Men zou het ook kunnen ontkennen dat er negativiteit is om zo des te positiever te kunnen zijn. Maar als men dat niet wilt ontkennen, dan zou datgene wat negatief is voor zich wel degelijk kunnen bestaan. Mogelijk wenst men er dan niet aan toe te geven. Bijvoorbeeld omdat men wilt bekomen wat men als goed of beter acht. En het is

mogelijk om een wil trachten te manifesteren waarmee men tracht te bekomen wat men als goed acht, ook al herkent men tegelijkertijd datgene wat men als incorrect en als negatief acht.

Echter, een moeilijkheid die zou kunnen ontstaan als men inderdaad die negativiteit wilt herkennen en ermee wilt omgaan, is dat ze opnieuw en opnieuw zou kunnen voorkomen. Het kan dan soms aanvoelen als vechten tegen de bierkaai.

En alhoewel sommige negativiteit kan vermeden worden en alhoewel sommige negativiteit, bv. via bewustwording, kan overwonnen worden, lijkt het ook zo te zijn dat men er niet altijd controle over heeft. Anderen zou bv. tot zich kunnen staan op een wijze die men niet wilt en men zou moeilijkheden kunnen ondervinden om dat te kunnen wijzigen. En ook al zou men kunnen besluiten dat wat negatief is een persoonlijke opvatting is, toch kan het ook zo zijn dat de opvatting van een toestand als negatief niet altijd zomaar te wijzigen is tot iets wat positief is of niet negatief is.

Als men bv. zou afgewezen worden omdat men niet overeenstemt met de verwachtingen van iemand anders, dan zou men dat als negatief kunnen willen achten.

Het lijkt me dan ook te kunnen helpen dat men leert aanvaarden dat die negativiteit er is. Hiermee bedoel ik niet dat men er zich dient bij neer te leggen en er niets dient aan te doen. Maar het is net door te aanvaarden dat zulke negativiteit

voorkomt en niet altijd te mijden is, dat het makkelijker kan zijn om ermee om te gaan en om ze eventueel tegen te gaan.

En dan zal er ook minder de neiging kunnen zijn om er zich tegen te verweren om het zelfbehoud trachten staande te houden. En zal er minder de neiging kunnen zijn om er van te willen vluchten door beloning op te zoeken of om zichzelf te beschermen.

In zo'n vlucht zou men zich deels kunnen trachten af te sluiten van negativiteit. Het is door ermee leren om te gaan dat men er minder dient van te vluchten. Dit zou weliswaar kunnen betekenen dat men zo ook met nieuwe negativiteit kan geconfronteerd worden. Want men zou zich kunnen gaan openstellen tot kwesties waarmee men zich voorheen niet bezighield omdat men zich daar toen nog niet kon voor openstellen. Maar dan kan men ook leren om met die nieuwe uitdagingen om te gaan. En zo zou men kunnen inzien dat men geleidelijk aan groeit in het kunnen omgaan met negativiteit. En dit kan als een positief effect worden beschouwd. En ook al zal die negativiteit daarmee niet stoppen met te bestaan, toch zou men kunnen herkennen dat men geleidelijk aan die omgeving en zichzelf beter aankan.

En een andere reden waarom het kan helpen om die negativiteit of betekenisloosheid te kunnen aanschouwen in plaats van er hoeven tegen te vechten of ervan hoeven te vluchten, is omdat mensen vaak een bepaalde betekenis willen hechten aan een situatie terwijl het soms betekenisloos zal zijn om dat te doen. Want het haalt niet uit om een

betekenis te hechten aan een situatie als die betekenis niet te vinden is in de situatie. Stel bv. dat iemand relatieproblemen heeft. Er zou ruzie kunnen ontstaan omdat men niet de betekenisvolheid kan bekomen die men wenst. Soms lukt het echter niet om die betekenisvolheid te bekomen omdat beide personen elkaar niet begrijpen of elkaar niet kunnen vinden in hoe de andere het ziet. Dit wil natuurlijk nog niet zeggen dat men die relatie dient op te geven. Maar als men die relatie dan nog een kans wilt geven, dan kan het helpen om die betekenisloosheid van die situatie in te zien. Zo zouden er conflicten kunnen vermeden worden.

Dus als men die betekenisloosheid kan inzien en als men kan aanvaarden dat die er is, dan zou men des te meer kunnen openstaan om betekenisvolheid uit een situatie te halen.

Toch kan het uiteraard soms wel degelijk beter zijn om negativiteit te mijden. Men dient niet alle negativiteit te doorstaan. Dat zou te zwaar kunnen zijn.

Alsook, men kan vaak zowel een positief als een negatief aspect ontdekken in een situatie. Als men zich focust op het negatieve aspect, dan zou het positieve aspect aan zich kunnen voorbijgaan. En het lijkt uiteraard ook redelijk om zich niet af te sluiten van de positieve aspecten die te vinden zijn in het leven. Positiviteit kan ook helpen met het verwerken.

Het is misschien de kunst om niet in ontkenning te leven van zowel het negatieve als het positieve.

Die dochter ziet in dat ze verhuisde omdat ze het niet langer thuis uithield. En ze ziet in dat ze niet de vrijheid is bekomen die ze dacht te bekomen. En dat het voor haar negatief of betekenisloos aanvoelt. Maar geleidelijk aan leert ze er mee omgaan door te aanvaarden dat het wel degelijk als dusdanig is gegaan voor haar.

3.13. De negativiteit in zich

Ik had dit hoofdstuk voornamelijk geschreven vanuit het idee dat men onmacht zou kunnen voorkomen. Opdat men zo zulke negativiteit zou kunnen voorkomen. En opdat men sterker zou zijn omdat men het beter kan voorkomen. Het lijkt me ook beter om te kunnen voorkomen dan om te hoeven genezen. Mogelijk daarom dat ik een evident aspect vergeten ben, namelijk, dat men ook hoeft te genezen. Immers, niet alle negativiteit kon voorkomen worden. En dat kan leiden tot een zekere negatieve attitude die in zich sluimert of die men aangenomen heeft. En het is niet zo voor de hand liggend om die te laten verdwijnen.

Enerzijds omdat men vanuit een wens om positief te zijn, zou kunnen trachten om die negativiteit in zich te negeren. Waardoor ze eigenlijk ook niet aangepakt zou worden en misschien daardoor wel aanwezig kan blijven. En het kan dus helpen als men die negativiteit wel degelijk gaat herkennen.

Maar anderzijds ook omdat men wel degelijk zich in zekere mate zou kunnen gaan vereenzelvigen met die negatieve attitude. Stel dat men bv. iemand ziet die positiever lijkt dan

zich, dan zou men misschien soms het voor zichzelf rechtvaardigen dat men niet zo positief is. Men zou bv. die positiviteit van die persoon kunnen associëren met een zekere naïviteit. Het zou immers zo kunnen zijn dat men voorheen ook positiever maar ook naïever was en dat men omwille van die negatieve ervaringen wel degelijk realistischer naar het leven is gaan staan. En dan zou mogelijk zo'n positiviteit niet hoeven voor zich omdat men die realistische kijk op het leven niet wilt opgeven in ruil voor meer positiviteit. Maar natuurlijk, het zou best heel goed mogelijk kunnen zijn om die negatieve attitude achterwege te laten zonder naïever te worden. En dan zou men eigenlijk kunnen stellen dat men naïef zou zijn om te veronderstellen dat die negatieve attitude nodig is. Aldus, het zou kunnen dat men vasthoudt aan een negatieve attitude terwijl dat vaak misschien helemaal niet nodig is en als men dat inziet dan zou men kunnen stoppen met zich te gaan vereenzelvigen met die negatieve attitude opdat men ze kan gaan loslaten. Opdat men eigenlijk er zichzelf van kan genezen.

Door die situatie beter te kunnen aanvaarden, kan ze des te meer herkennen hoe zij zelf is veranderd door die situatie. En zo kan ze ook meer rust vinden.

3.14. Zelfmedelijden

Zelfmedelijden kan een wijze zijn waarmee men negativiteit kan bestrijden.

Zelfmedelijden kan bv. pijn wegnemen of verminderen. Als een kind bv. iets wordt kwalijk genomen door zijn ouders, dan zou dat pijnlijk kunnen zijn voor dat kind. Het kind zou zichzelf kunnen beschermen door voor zichzelf op te komen. Door bv. het zichzelf niet kwalijk te gaan nemen zoals die ouders dat lijken te doen. Want eens het kind het ook zichzelf gaat kwalijk nemen, kan het des te pijnlijker worden. Het zelfmedelijden zou zich kunnen uiten als een soort van liefde voor zichzelf waarmee men zichzelf zou kunnen sussen en zichzelf zou kunnen staande houden. Of toch in zekere mate.

Of stel dat men iemand diende te verdedigen en dat men het niet deed of niet goed deed, dan zou dat ook zichzelf kunnen kwetsen. Omdat men de andere dan mogelijk heeft laten kwetsen of laten vernederen. En als men niet zo iemand wou zijn, dan kan men zo ook het eigen zelfbeeld beschadigen. Met zelfmedelijden kan men zich beschermen tegen die beschadiging van zichzelf. Door voor zichzelf op te komen. Door bv. te herkennen dat men wel diegene wilt zijn die in staat was om de andere te verdedigen. Het zelfmedelijden kan dus eigenlijk de moed opwekken opdat men diegene kan zijn die men wilt zijn. En dit lijkt dus ook gepaard te kunnen gaan met enige liefde voor zichzelf.

Maar tegelijkertijd zou dat zelfmedelijden ook in de weg kunnen staan. Stel bv. dat iets zich erg hard heeft gekwetst, dan kan dat zelfmedelijden die pijn minderen. En mogelijk dekt men die pijn zo in zekere mate toe om zo zichzelf te beschermen. Maar zolang dat niet verwerkt is geweest, kan

dat ook nog gevoelig blijven en kunnen de kleinste dingen bij zich pijn veroorzaken. En dan zou men bv. soms onzeker kunnen zijn en soms kansen laten liggen. Omdat men bv. allerlei negatieve dingen gaat associëren bij die kansen omwille van die gevoeligheden. En als men dan kansen laat liggen, dan is dat iets wat dan opnieuw pijn kan doen. Waarna men mogelijk alsnog zelfmedelijden nodig heeft omdat men het zichzelf zo hard lijkt te maken.

Of stel dat men de kans heeft om een vriendschap te ontwikkelen of verder te ontwikkelen maar stel dat men niet veel onderneemt in die richting. Bijvoorbeeld omdat men met andere, mogelijk minder belangrijke dingen, ook bezig is en het zich rechtvaardigt om niet meer moeite te doen tot het ontwikkelen van die vriendschap. En dan ook zou men in zekere mate kunnen spreken van zelfmedelijden. Zelfmedelijden dat hier mogelijk helemaal niets te maken heeft met het beschermen van zichzelf. Het zou evenzeer kunnen gaan om het zich willen rechtvaardigen van wat men op dat moment liever doet. Maar achteraf zou men opnieuw kunnen vaststellen dat men niet heeft gedaan wat men liever zou gedaan hebben. En men zou ook een zekere lafheid kunnen associëren met zulk gedrag.

Dus alhoewel zelfmedelijden negativiteit kan bestrijden, zou zelfmedelijden ook een oorzaak kunnen zijn van een zekere lafheid of nalatigheid.

Als men bv. een actie niet deed opdat men zichzelf kon beschermen terwijl men die actie wel wou gedaan hebben,

dan kan men zich achteraf laf vinden. Maar op het moment zelf mogelijk niet. Omdat men dan bezig was met zichzelf te beschermen. Dus het zelfmedelijden kan die lafheid eigenlijk verbergen of toedekken. Maar als men dan zichzelf laf zou vinden, dan zou dat zichzelf kunnen pijnigen. Men is er dan eigenlijk niet zo goed in geslaagd om zichzelf te beschermen.

Maar net dan kan dat zelfmedelijden een andere vorm aannemen. Waarbij dat zelfmedelijden ook de moed of de durf kan laten ontstaan om zich te herpakken. Want als men zich dan bv. laf vindt, dan lijkt men zichzelf in zekere mate af te wijzen of terecht te wijzen. Door dan enige liefde te hebben voor zichzelf ontstaat er ook zelfmedelijden voor zichzelf. Maar het is een andere vorm van zelfmedelijden. Want uit de liefde die er opnieuw ontstaat voor zichzelf, kan men de moed opwekken om niet langer die fout te willen maken die men voorheen maakte. Zo kan men dan alsnog die negativiteit bestrijden.

Toch blijft ze het jammer vinden dat het zo gegaan was. Soms voelt ze nog steeds pijn door wat er gebeurd was tussen haar en haar vader. Ze begrijpt echter dat woede geen oplossing is en dat ze ook niet van dat probleem kan blijven vluchten.

3.15. Angst & moed

De angst die men het best herkent als angst, is sterke angst, waarbij men herkent dat men in gevaar is. Waarbij zich iets kan ontnomen worden terwijl men herkent dat men dat niet wilt en terwijl men aanvoelt dat men er geen controle over

heeft. Wat kan leiden tot paniek. Dit is uiteraard problematisch en het opbouwen van zelfcontrole zal deze angst bestrijden.

Maar dan is er ook nog de angst die men kan verdoezelen omdat het niet zo erg is als men niet doet of niet kan doen wat men zou kunnen doen als men geen angst zou hebben. Dus er zou iets zijn dat men niet durft terwijl die durf misschien wel iets zou kunnen opleveren dat de moeite waard is voor zich. Maar vanuit de angst zou men kunnen denken dat het niet zou gaan. Of dat het zou kunnen falen en dat men dat niet wenst. De angst zou zeer snel aan zich kunnen duidelijk maken dat men het beter niet doet of dat men het niet hoeft te doen. En vanaf dan kan de angst al weg zijn omdat men reeds zou kunnen inzien dat men volgens zich dan niet veel te verliezen heeft wanneer men niet durft wat men had kunnen doen. Echter, zo'n houding kan zich veel mogelijkheden ontnemen.

De vraag blijft echter: wilt men die mogelijkheden of wilt men ze niet? De ene persoon zou quasi alle kansen willen grijpen waarvan hij/zij meent dat ze zich iets zouden kunnen schenken wat men zou willen. De andere persoon zou vele kansen laten liggen maar mogelijk wel bepaalde kansen, waarvan hij/zij meent dat men ze werkelijk wilt, trachten te grijpen.

Angst en moed lijken aan elkaar gerelateerd. Zowel bij angst en moed zou er een gebrek aan controle kunnen zijn. Wanneer er angst is, zou men dat gebrek aan controle neigen te voorkomen door te vluchten of door iets te mijden. Bij moed

zou men net dat gebrek aan controle opzoeken opdat men iets zou kunnen bekomen dat de moeite waard zou zijn voor zich. Bij moed is er dus het risico dat men faalt. En men zou dat risico nemen om toch iets te kunnen bekomen dat de moeite waard zou zijn voor zich.

En dan besluit ze dat ze toch opnieuw die relatie met haar vader dient proberen te verbeteren.

3.16. Voorbereidheid

Een simpele wijze om onmacht te voorkomen is om voorbereid te zijn dat er iets zou kunnen gebeuren dat zich tot onmacht zou kunnen brengen. Stel dat men zich inzet om iets te doen en dat men tracht om positief te zijn en stel dat men dan geconfronteerd wordt met een onaangename wending, dan zou die inzet en positiviteit ineens sterk kunnen afzakken. Maar als men voorbereid is op een mogelijke onaangename wending dan zou het kunnen dat men die onaangename wending beter kan verwerken.

En wanneer men voelt dat er iets misgaat of dat er iets zou kunnen misgegaan zijn, dan zou men dit liever willen voorkomen hebben. Op het moment dat men zich dit realiseert zou men een onmacht kunnen ervaren. Echter, soms is er nog steeds de mogelijkheid om het te corrigeren; om bv. een misverstand te verduidelijken. Maar het zou kunnen dat men omwille van een gevoel van onmacht niet ingrijpt. En als men voorbereid is om wat misloopt trachten te corrigeren, dan zou het mogelijk alsnog op te lossen zijn.

Die dochter zoekt weer toenadering tot haar vader maar ze bereidt zich ook enigszins voor dat er onaangename reacties en onaangename wendingen zouden kunnen neigen te ontstaan.

3.17. Gebrek aan controle

Men kan steeds trachten om onmacht te mijden maar mogelijk is het soms omwille van allerlei omstandigheden niet onder de eigen controle. En faalt het toch. En dat zou kunnen liggen aan onwetendheid. En uit die onwetendheid kan men leren. Maar om te stellen dat men er steeds zou kunnen in slagen om daar niet in te falen door te leren hoe en waarom het faalde, is mogelijk ook niet realistisch. Want de interactie met de omgeving, met andere mensen, lijkt me iets te zijn waar men geen volkomen controle en inzicht kan over hebben. En misschien wilt men daar ook maar een beperkte controle en inzicht over hebben. Dus men kan dan wel spreken over een algemeen principe zoals het mijden van onmacht, dit wil nog niet zeggen dat het altijd haalbaar zal zijn en kan zijn. Dus het zou kunnen falen en men zou een betekenisloosheid of een ongewilde onderhevigheid kunnen ervaren. En de bewustwording die men heeft doorgaan en de principes die men heeft uitgedacht zouden soms alsnog onvoldoende zijn om dat te voorkomen. En het kan helpen dat men beseft dat het soms logisch is dat men die onmacht niet kan voorkomen.

En zulke ongewilde onderhevigheid kan niet slechts blijven opduiken bij een interactie met de omgeving maar ook puur bij zichzelf, zonder dat er de omgeving bij betrokken is. De

eigen gedachten zouden bv. kunnen terugstromen naar een moment dat pijnlijk was voor zich. Men zou opnieuw die betekenisloosheid kunnen ervaren die men toen ervaarde. En er zou een reactie van woede in zich kunnen ontstaan. Alsof men bij het herbeleven van die gedachten alsnog die betekenisloosheid wilt bevechten. En men zou wel een bewustwording kunnen doorgaan om daaruit te leren opdat men het zou kunnen verwerken. Maar ook wanneer men meent dat men het verwerkt heeft, lijken die gedachten af en toe toch te kunnen terugstromen. Zodat men dan alsnog zo'n pijnlijk moment opnieuw ervaart in de eigen gedachten. Omdat de gedachten af en toe kunnen terugstromen en omdat men op die gedachten zou kunnen reageren nog voor men goed beseft dat men bezig is met het opgaan in die gedachten. Misschien dat men het nog beter kan verwerken. Maar zo'n verwerkingsproces kan geleidelijk aan gaan. Men zou zeker kunnen trachten om een wijze te vinden om het sneller te kunnen verwerken. Maar dan nog zou het kunnen tijd vragen. Het gaat niet altijd op commando. Zodat er eigenlijk een gebrek aan controle is.

Zulke voorbeelden geven aan dat er een gebrek aan controle kan optreden. Maar tegelijkertijd zou men kunnen trachten om een wil uit te oefenen opdat men die controle wel zou hebben. En opdat men zich zou kunnen ervaren zoals men zich wilt ervaren. Maar dit lijkt niet altijd mogelijk te zijn. Zodat het dan ook tot conflicten kan leiden. En in plaats van dat gebrek aan controle te bevechten met de eigen wil, lijkt het me soms beter te zijn om dat gebrek aan controle te

aanvaarden. Iets wat op het eerste zicht op een toegeving zou kunnen lijken. Maar dat is mogelijk niet het geval. Het aanvaarden van zulk gedrag zou zich net meer controle kunnen geven. Want de uitputtingslag, die ontstaat door het te bevechten, verdwijnt. En door er niet tegen te vechten zou men net meer in staat kunnen zijn om zich te gedragen zoals men wilt vanuit de ideeën die men heeft. De aanvaarding van dat gedrag betreft dus mogelijk geen toegeving aan dat gedrag. Want men zou zo meer kunnen leven in overeenstemming met hoe men wilt leven. Omdat men conflicten vermijdt.

Die dochter gaat opnieuw praten met haar vader en ze heeft getracht om zich voor te bereiden op dat gesprek maar soms is het toch ook moeilijk om weer geconfronteerd te worden met al die problemen of pijnlijke herinneringen. En laat me stellen dat ze ineens beseft dat het ook maar te verwachten is dat er soms een gebrek aan controle is. Zodat ze toch ietwat beter dat gesprek kan blijven aangaan.

3.18. Aanvaarding

De aanvaarding dat iets gebeurt dat men niet wilt, kan in zekere mate helpen bij het zich bevrijden van onmacht. Dit was reeds duidelijk bij het aanvaarden van een gebrek aan zelfcontrole of bij het aanvaarden van de aanwezigheid van negativiteit. Daarom dat eigenlijk de aanvaarding zelf ook mag besproken worden.

Het principe van aanvaarding werkt als volgt: het is OK dat iets niet OK is ook al is het niet OK dat het niet OK is. Dat is de tegenstelling. Maar het is OK dat het niet OK is omdat men beter zou kunnen voorkomen en genezen wat niet OK is.

Dus het gaat niet over het aanvaarden dat men een gebrek aan zelfcontrole zou hebben of het aanvaarden van negativiteit. Het gaat enkel om het aanvaarden dat zulke dingen kunnen bestaan en zullen bestaan. En net door de aanvaarding zou men daar beter mee kunnen omgaan. Als men niet zou kunnen aanvaarden dat iets negatiefs voorkomt, dan zou men de neiging kunnen hebben om zich te verdedigen of om in de aanval te gaan. En dan zou men in zekere mate de controle kunnen verliezen omwille van die drang om niet te laten gebeuren wat aan het gebeuren is. Opdat men de onmacht kan mijden of uitwerken. De aanvaarding kan in zekere mate een controle schenken omdat die drang afneemt. Men zou dan evenzeer die negativiteit kunnen willen bestrijden maar door die aanvaarding zou men het des te meer kunnen doen vanuit voorbereidheid.

Het lijkt me dan ook het beste om iets te aanvaarden op voorwaarden waarmee men zich kan vereenzelvigen. Als men de wijze waarop men iets aanvaardt of de gevolgen daarvan niet kan aanvaarden, dan lijkt de aanvaarding gebrekkig te zijn gebeurd. Men zou bv. kunnen proberen om heel de tijd 'zen' te zijn en om alles proberen te aanvaarden. Maar het lijkt niet uitgesloten dat men na een tijdje gestresseerd raakt doordat men steeds weer 'zen' probeert te zijn.

Als men aanvaarding kan bekomen op voorwaarden waarmee men zich zou kunnen vereenzelvigen, dan zou die aanvaarding ook des te meer positieve effecten kunnen hebben op zichzelf.

Door het gesprek met haar vader verkrijgt die dochter meer inzicht in hoe haar vader denkt. En zo krijgt haar vader ook wat meer inzicht in hoe zijn dochter denkt. En zo wordt er enige toenadering tot elkaar bereikt. En zo kan ze ook meer gaan aanvaarden wat er gebeurd is. En tot zover dit verhaaltje.

3.19. Een kleine samenvatting

Het viel me op dat wat beschreven wordt in dit hoofdstuk opmerkelijk goed overeenkomt met de fases van het Kübler-Ross model. Dit is een model van rouwverwerking dat men bedacht heeft in de psychologie. De overeenkomst is opmerkelijk omdat ik me helemaal niet gebaseerd had op zo'n model of welk model dan ook. Het is pas achteraf dat ik kon afleiden dat wat ik beschreef op basis van ervaringen ineens vrij goed een model lijkt te beschrijven. Het lijkt er dus op dat de mens zich spontaan kan gedragen volgens dit model. Al lijken die fases me wel door elkaar te kunnen lopen.

De eerste fase in het model is die van de ontkenning. In dit hoofdstuk zou dat een fase kunnen zijn waarin men reeds machteloosheid ondervindt maar er nog niet aan wenst toe te geven omdat men bv. wenst vol te houden aan de positiviteit die men wenst te hechten aan het eigen leven.

De tweede fase is die van protest of boosheid. Deze fase lijkt voor te komen in dit hoofdstuk in het onderdeel: “In het offensief”. Het probleem is dat dit vaak niet helpt omdat men vaak zo de situatie niet kan veranderen en omdat men ook agressief zou kunnen worden terwijl men misschien zo niet wenst te zijn. En omdat men het niet kan veranderen met die woede, ontstaat er nieuwe machteloosheid.

De derde fase is die van het onderhandelen en vechten. In de context van dit hoofdstuk dat draait rond bewustwording, is er de strijd om zich bewust te worden van het probleem als een wijze van te vechten. Omdat het begrijpen van het probleem kan helpen om onmacht te mijden.

Maar natuurlijk, het begrijpen van het probleem is ook niet makkelijk. Het kan zelf zwaar zijn. Er is zoveel te begrijpen en dat kan zelf uitputtend zijn. Waarbij er opnieuw en opnieuw onmacht ontstaat die vraagt om een verklaring. En hierin is dan misschien de vierde fase te herkennen, die van de depressie. Hopelijk geeft men niet op maar de vechtlust zou wel kunnen afnemen.

Wat zich dan energie kan schenken, is de aanvaarding. En dat is dan de vijfde fase. De aanvaarding lijkt me bij de bewustwording herhaaldelijk plaats te grijpen. Maar pas wanneer men onmacht des te meer de baas lijkt te kunnen, lijkt de aanvaarding zich te kunnen manifesteren als het resultaat dat men beoogde.

4. Beïnvloeding op de perceptie

Wanneer men zo'n bewustwording doorgaat, dan zal men daardoor veranderen. Wanneer men zich zo beter van onmacht kan bevrijden, dan lijkt men mij vooral als mens te kunnen groeien. Toch kan zulke bewustwording ook enkele effecten in de hand werken die men misschien liever zou willen mijden.

4.1. Problematische perceptie

Er bestaat de mogelijkheid dat men des te meer onmacht zou waarnemen omdat men zich des te meer afstelt tot het waarnemen van onmacht.

Stel dat men bv. nagaat of men iemand kan vertrouwen. Iemand zou mogelijk willen nagaan of het vertrouwen dat men geeft niet misbruikt zou worden. Echter, hoe meer men zou nagaan of iemand te vertrouwen is, hoe meer men al datgene zou inzien dat niet te vertrouwen of mogelijk niet te vertrouwen zou zijn. Waardoor men des te meer zou kunnen gaan waarnemen wat men als een breuk van het vertrouwen zou kunnen opvatten. Wat tot onmacht zou kunnen leiden. Of des te meer tot een gevoel van onmacht zou kunnen leiden.

Men zou een onderscheid kunnen maken tussen onkunde en een gevoel van onmacht. Aangezien men bij een bepaalde situatie zowel geen gevoel van onmacht als wel een gevoel van onmacht zou kunnen ervaren wanneer men in die situatie iets niet kan bekomen. Als men in zo'n situatie geen onmacht ervaart, is er dan onmacht? Aangezien men in die situatie iets

niet kan bekomen zou men kunnen stellen dat er een onkunde is. Maar er is mogelijk geen onmacht als die er niet zou zijn voor zich. Wanneer men des te meer onmacht zou neigen te ervaren in situaties waarin men iets niet kan bekomen, dan zou men des te meer een onkunde ervaren als onmacht. Wat kan gebeuren bij die bewustwording ter bevrijding van onmacht.

Maar naar mate men zich des te meer zou kunnen bevrijden van onmacht via die bewustwording, wordt het ook des te minder relevant om zich nog meer van onmacht te kunnen bevrijden. En misschien dat men uiteindelijk meer onmacht zou ervaren louter omdat men zich afstelt tot het percipiëren van onmacht. Aldus, misschien dat men dan minder onmacht zou ervaren als men stopt met het zich afstellen tot het percipiëren van onmacht. Men zou dan ook op een gegeven moment kunnen gaan aanvoelen dat men in voldoende mate zich van onmacht heeft bevrijd met behulp van die bewustwording opdat het niet langer nodig zijn om zich af te stellen tot het percipiëren van onmacht zoals men dat doet bij die bewustwording. Aldus, men zou kunnen gaan willen om die bewustwording ter bevrijding van onmacht achterwege te laten. En men zou kunnen gaan willen om zich niet langer af te stellen tot het percipiëren van onmacht zoals men dat deed bij die bewustwording maar ook buiten die bewustwording.

4.2. De fenomenologische filter

Die bewustwording verandert hoe men een omgeving of zichzelf of een situatie kan gaan ervaren. En het kan zijn dat

men dan meer naar de omgeving en zichzelf gaat kijken volgens fenomenen die men erin meent waar te nemen. En als men bv. zichzelf bekijkt doorheen dat beeld, dat gaat dat beeld van zichzelf ageren als een filter waardoor men zichzelf waarneemt.

Bijvoorbeeld, als de dochter zich eerst zou afgevraagd hebben: "Waarom wilt mijn vader niet ingaan op wat ik wens, ook al heb ik zo hard getracht om te doen wat hij wenst?" Dan zou die vraag, na wat zelfonderzoek, zich mogelijk meer neigen te vertalen als: "Waarom heb ik de aandacht van mijn vader nodig?" Of zelfs als: "Ben ik eigenlijk onveilig gehecht?"

Zo zouden dan zulke vragen ook relevant kunnen zijn: bekijk ik anderen en mezelf volgens die fenomenen? Sta ik volgens die fenomenen tot anderen en mezelf? Handel ik naar de omgeving en mezelf volgens die fenomenen en hun veronderstelde effecten?

En als men iets dergelijks doet en inziet bij zichzelf, dan is dat op zich ook een fenomeen waarvan men zich dan bewust is geworden. Opdat men dan, als men dat wenst, zich vrijer zou kunnen maken van de gebondenheid aan dat fenomeen. En dan kan men ook weer meer in staat zijn om de omgeving en zichzelf aan te voelen zonder te zoeken naar fenomenen die men erin terug kan lijken te vinden. En men zou zo ook bv. meer in staat kunnen zijn om aan te voelen hoe iemand anders iets ziet doordat men niet de andere reeds gaat bekijken volgens fenomenen waaraan de andere zou voldoen. En dat

geldt niet alleen naar iemand anders toe, maar ook naar zichzelf toe.

Een mens is ook niet te concretiseren volgens enkele fenomenen. Het is het gedrag van een persoon dat zou kunnen geconcretiseerd worden. Dus als men zichzelf zou identificeren met de fenomenen die men in het eigen gedrag zou waarnemen of als men iemand anders zou identificeren met de fenomenen die men bij die persoon zou waarnemen, dan maakt men eigenlijk niet veel meer als een voorstelling van die persoon omdat die persoon mogelijk het gedrag heeft dat men erbij zou waarnemen. Men objectificeert dan de persoon als 'iets' dat overeenkomstig is aan die fenomenen. Terwijl een persoon veel meer is dan enkele fenomenen die men erbij zou waarnemen en terwijl de persoon ook gedrag kan afleren. De bewustwording als het herkennen van fenomenen bij zichzelf of bij iemand anders, maakt dat men zich bezighoudt met een soort van objectificatie aangezien men hierbij aspecten van het eigen gedrag of het gedrag van iemand anders concretiseert tot die fenomenen. Echter, als het gedrag dat te concretiseren is tot die fenomenen reeds aanwezig is bij de persoon, dan is de bewustwording slechts het proces waarin men dat gedrag ook daadwerkelijk gaat leren inzien. Eens men zulk gedrag ingezien heeft bij zichzelf dan kan men, als men dat wenst, dat gedrag gaan afleren opdat men opnieuw zich minder zou gaan gedragen op een wijze waarbij men onderhevig is aan die fenomenen. De bewustwording maakt dus gebruik van een objectificatie van

het eigen gedrag opdat, als dat gedrag afgeleerd is, men minder te objectificeren zou zijn volgens dat gedrag.

Het gaan ondernemen van zulke bewustwording maakt dus dat men des te meer het eigen gedrag kan gaan zien vanuit zulke fenomenen en hun verklaring. En zo zou men de eigen ervaringen des te meer kunnen gaan zien vanuit zulke fenomenen terwijl men dat voorheen mogelijk veel minder deed. En als men zichzelf des te meer vanuit al die veronderstelde fenomenen zou gaan bekijken, dan zou men mogelijk des te minder zien dat men zich eigenlijk niet altijd of louter overeenkomstig aan die fenomenen gedraagt. Dus doordat men zou zoeken naar welke fenomenen zouden passen bij het eigen gedrag, zou men mogelijk minder zien hoe het eigen gedrag niet altijd past bij die fenomenen. Omdat men daar niet langer naar zou zoeken. Dus dat wat niet beschreven is bij zichzelf blijft buiten schot. En eens men herkent dat men zichzelf maar in beperkte mate kan beschrijven, dan pas kan men echt openstaan tot de mogelijkheid dat heel veel aan zichzelf en aan anderen helemaal niet beschreven is. En mogelijk maar in beperkte mate beschreven kan zijn. En dit is mogelijk zo over mensen in het algemeen. Door de verspreiding van zovele fenomenen omtrent de mens zou men kunnen gaan denken dat mensen reeds begrepen en beschreven zijn omdat men mensen des te meer zou kunnen gaan bekijken vanuit zulke fenomenen. Terwijl dat mogelijk slechts in beperkte mate het geval is. Dus het zou ook mogelijk bedrieglijk zijn om werkelijk te veronderstellen dat men zichzelf en anderen kan begrijpen

omwille van enkele fenomenen die men bij hen meent waar te nemen.

Moraliteit en onmacht

Dit boek bewandelt wel degelijk een uitverkoren traject. In het eerste hoofdstuk kwam het eerste signaal van iets dat mis is: een gebrek aan vrijheid. In het tweede hoofdstuk wordt er meer ingegaan op de onmacht die gepaard gaat met dat gebrek aan vrijheid. Die onmacht gaat ook gepaard met gevoelens van onrechtvaardigheid. Men kan het fout vinden of slecht vinden wanneer men voelt dat men tot onmacht wordt gebracht door iemand anders. En dan komt men uit bij moraliteit. Hier ligt de focus in het draaglijker maken van de onrechtvaardigheid die men ervaart. Zo kan er ook een bevrijding zijn van onmacht. Dit hoofdstuk sluit dan ook aan bij het vorige hoofdstuk.

Ondertussen wordt er ook een beeld geschetst van ‘de andere’. Aldus, van diegene die zich tot onmacht brengt. Dit was reeds het geval in het vorige hoofdstuk. En dat beeld zal langzaamaan vollediger worden.

1. Enkele mogelijke valstrikken

Beïnvloeding is er al op zeer jonge leeftijd. Als de moeder haar verstoopt om even daarna weer tevoorschijn te komen, al lachende naar de baby, dan zal de baby mogelijk ook aan het lachen gaan. De baby stelt zich hier open toe. En schenkt hiermee die toelaatbaarheid aan de moeder om zich aan het lachen te brengen.

Door die openheid naar de omgeving toe, kan de persoon die ervaring opdoen die zich uit de interactie met de omgeving openbaart. In hoe men zichzelf opvat in die ervaring, leert men zo hoe het is om te zijn in die ervaring, voor zichzelf. In die wenselijkheid dat men daarin terugvindt, stelt men zich open tot de verinnerlijking van die wenselijkheid voor zich.

Als in het voorbeeld met de baby, de moeder op een bepaald moment haar baby minder aandacht zou geven, dan kan dit voor de baby onwenselijk zijn. En dan kan dit des te onwenselijker zijn voor de baby omwille van die openheid die de baby had naar de omgeving toe. De baby zou kunnen gaan wenen. De baby is tot onmacht gebracht.

Dus de openheid en de bijhorende toelaatbaarheid die men schenkt aan de omgeving kan zowel leiden tot de verinnerlijking van het wenselijke als van het onwenselijke.

Die verinnerlijking van het onwenselijke leidt tot het herkennen van wat onmacht kan berokkenen bij zich. Het zou dan kunnen dat men bepaalde acties zou gaan mijden omdat men een associatie maakt met een mogelijke onmacht die, volgens zich, ermee gepaard zou kunnen gaan. En men zou dan die actie kunnen gaan mijden, zelfs al zou die actie wanneer ze wel slaagt voor zich, iets opleveren voor zich. Men zou zo'n actie kunnen gaan mijden omdat de veronderstelde negatieve gevolgen die men met de actie associeert, voor zich te groot lijken om de veronderstelde positieve gevolgen die men met de actie associeert, de moeite waard te laten lijken voor zich. Zo zou men dus ervaringen

die men wenst aan te gaan en waartoe men open wenst te staan om ze aan te gaan, zich gaan onzegggen. En als men niet in staat is om aan te gaan wat men wenst aan te gaan, dan zou men kunnen spreken van een zekere hulpeloosheid.

Anderen zouden intuïtief kunnen gaan waarnemen dat een bepaalde actie voor een persoon gepaard zou gaan met een onwenselijkheid die voor die persoon te groot lijkt. Zo zouden andere mensen gehoorzaamheid kunnen afdwingen door ongehoorzaamheid te laten gepaard gaan met die, voor die persoon, te grote onwenselijkheid. Maar tegelijkertijd kan die persoon wel daadwerkelijk geloven dat het het beste is voor zich om te luisteren. Er is dan een openheid bij die persoon in het geloven dat men het gedrag en de moraal, waarvan gesteld wordt dat men ze hoort te volgen, hoort te volgen.

Stel bv. dat een leerkracht aan een leerling zegt dat die dient stil te zijn omdat die anders zich zal moeten excuseren voor de hele klas, dan zal de leerling mogelijk denken dat het beter is voor zich om te luisteren omdat die een schaamte associeert met het aanbieden van die excuses aan de klas. Alhoewel de leerling mogelijk ook niet graag wenst toe te geven aan de leerkracht die deze eisen stelt aan zich.

Het zou ook kunnen dat de leerling wel protesteert tegen die eis van de leerkracht en zo ook een straf oploopt. Dan zou er ook onmacht kunnen ervaren worden door de leerling. Ook al zou die leerling dan voor een stuk het wenselijke kunnen hebben bekomen, namelijk, die ongehoorzaamheid als een wijze om op te komen voor zichzelf.

Een andere valstrik is het geloven dat men een gedrag of een moraal zou horen te volgen, niet om het onwenselijke te mijden maar om het wenselijke te bekomen voor zich.

Bijvoorbeeld, men heeft een geliefde en men wenst daar lief voor te zijn maar mogelijk is die lieflijkheid voor de andere beknellend zodat men net de geliefde van zich afduwt terwijl men dat niet wou.

De moraal waarin men gelooft, die men verinnerlijkt heeft, die men wenst na te streven, kan ook waargenomen worden door anderen. Zo kan het zijn dat anderen zo'n moraal van iemand kunnen gebruiken om die persoon tot gehoorzaamheid te brengen. Doordat de moraal van die persoon, de persoon inschikkelijk maakt in het wenselijke te doen wat men wenst van die persoon. Of doordat de moraal van die persoon, het de persoon moeilijk maakt om niet in te gaan op wat men wenst van die persoon.

Stel dat men bv. niemand wilt kwetsen en daarin gelooft maar toch iemand gekwetst heeft, dan kan men inschikkelijker zijn wanneer men zich aanzet tot het aanbieden van excuses.

Zo zou het kunnen dat men zelf gelooft in de moraal waarvan gesteld wordt (door anderen) dat men ze dient te volgen omdat men de eigen moraal zou schenden wanneer men de moraal waarvan gesteld wordt dat men ze dient te volgen, zou schenden. Zo zou men kunnen geloven dat men die gestelde moraal dient te volgen ook al zou dit gepaard gaan met een mogelijke onmacht voor zichzelf. Terwijl, als men die

gestelde moraal niet zou volgen, men het zou kunnen opvatten als een schending van zichzelf. Want men zou dan de moraal waarin men gelooft geschonden hebben.

Aldus, betreffende het vorige voorbeeld, men wilt niet kwetsen, dus als men iemand zou gekwetst hebben, dan heeft men de eigen moraal geschonden. Maar mogelijk wilt men aanvankelijk ook geen excuses aanbieden. Omdat men het bv. onaangenaam vond hoe de andere zich naar zich heeft gedragen. Alleen zou iemand aan zich kunnen stellen dat het verkeerd is om geen excuses aan te bieden. En men zou dat kunnen gaan geloven en men zou alsnog kunnen willen om die excuses aan te bieden. Zodat men toch zou ingaan op de gestelde moraal (het hoeven excuses aanbieden) vanuit die eigen moraal (niet wensen te kwetsen). Maar de mogelijkheid bestaat dat die persoon aan wie men de excuses aanbiedt, later opnieuw zich onaangenaam gedraagt naar zich. Zodat men zich opnieuw tot onmacht laat brengen. En mogelijk laat men zich des te meer tot onmacht brengen omdat men excuses heeft aangeboden aan die persoon terwijl die zich niet veel lijkt aan te trekken van zich.

2. Moraliteit en zelfbehoud

Moraliteit en zelfbehoud kunnen soms tot elkaar te relateren zijn. Dit is bv. te merken bij schuldgevoelens. Men zou gekwetst kunnen raken omwille van wat men gedaan heeft en dit kan beïnvloeden welke moralen men zichzelf wilt toe-eigenen en het kan ook beïnvloeden welke moralen men wenst te verwachten van anderen.

Ik zal starten met een benadering van schuldgevoelens om daarna het ook even te veralgemenen tot kwesties die niet noodzakelijk iets met schuldgevoelens hoeven te maken te hebben, zoals de bredere kwestie van het falen.

Schuldgevoelens kunnen leiden tot het niet meer wensen toe te laten wat men acht als fout. Ze kunnen ook leiden tot het niet wensen toe te laten van wat men als fout acht in het gedrag van anderen naar zich toe of naar andere personen toe. Omdat men zelf ook niet wenst om toe te laten wat men als fout acht.

Het zou kunnen dat men het voor zichzelf niet meer kan rechtvaardigen dat men een fout heeft begaan omdat het herkennen van de reële gevolgen van die eigen daad, de rechtvaardiging van wat men deed, verhindert. Men erkent de schuld.

Doordat schuldgevoelens zelfrechtvaardiging kunnen bemoeilijken, zou het kunnen dat zelfs wanneer men vindt dat iemand zich gedraagt naar zich op een wijze die men als fout acht, men het zich niet kan rechtvaardigen om zich tegen dat gedrag te verzetten. Omdat men zou kunnen inzien dat, hoe men dat verzet wenst te doen, als fout zou achten. Men zou bv. woede in zich kunnen dragen en men zou zich kunnen willen behoeden om die woede te uiten omwille van mogelijke negatieve gevolgen. Zo kan het zijn dat men faalt om zichzelf te verdedigen omdat men er niet in slaagt om zich te verdedigen op een wijze die men niet als fout zou achten. En zo zou men zichzelf kunnen laten kwetsen. En hoe meer

men gekwetst raakt, hoe moeilijker het kan worden om zich te verdedigen op een wijze die men niet als fout zou achten. Want hoe incorrecter het wordt voor zich, hoe moeilijker het kan worden om nog een reactie te geven die men als correct zou achten. Er ontstaat een valstrik.

Hoe sterker men wordt gedreven tot datgene wat men als incorrect ervaart naar zich, hoe meer men het zich zou kunnen willen rechtvaardigen om bepaald gedrag niet langer te zien als fout. Opdat men kan opkomen voor zichzelf en kan ontsnappen aan die valstrik. Maar ook wanneer men zich zulke rechtvaardiging zou toelaten, zou er een gevoel van verdeeldheid kunnen overblijven.

En als men zich niet kan veroorloven om zich te laten onderuit halen én als men het zich niet wenst te veroorloven om zich te gedragen op een wijze die men als incorrect acht, dan zou het kunnen helpen dat men een steun bekommt.

Eén steun kan zijn om niet alleen de schuld maar ook de eigen onschuld te gaan herkennen. Want de toe-eigening van schuld en het zichzelf gaan zien als schuldig kan voorkomen dat men nog de eigen onschuld kan zien. Men zou zich het recht op de eigen onschuldigheid kunnen ontnemen. Maar als men weet dat men niet had gedaan wat men gedaan had als men had geweten dat het tot die gevolgen zou leiden, dan kan men het slechts gedaan hebben uit onwetendheid. Of uit een gebrek aan zelfcontrole. Maar als men niet de zelfcontrole zou hebben gehad om niet te doen wat men gedaan had, dan had men ook niet de keuze gehad om het niet te doen. Dus er

diende een zekere onschuld te zijn om dat wat men zag als fout te kunnen begaan.

Dit kan ook als een steun zijn wanneer die persoon gemoraliseerd wordt door anderen. Want bij het moraliseren zou men die persoon kunnen weergeven als diegene die wel kon kiezen om die daad niet te begaan. Wat moeilijk kan zijn als schuld voor zich gevoelig ligt en mogelijk ook omdat men vindt dat men een fout maakt door zich als dusdanig te moraliseren. Omdat men herkent dat men het niet wou gedaan hebben.

En het is mogelijk om een moraal op te stellen waarbij men, bij het moraliseren, de onschuld van persoon niet ontkent:

1. Bij het gemoraliseer dient men, aan de persoon die gemoraliseerd wordt, geen foutieve voorstelling van die persoon te maken.
2. Het morele is dat wat de persoon brengt tot wat nog moreler zou zijn.
3. Wat nog moreler zou zijn, bekommt men door (1) niet te schenden.

Iemand zou kunnen gaan moraliseren door de fouten die een persoon gemaakt zou hebben aan te halen alsof die persoon die fouten heeft gemaakt vanuit de wil om die fouten te begaan, zoals de persoon die moraliseert, die wens om fouten te maken voorstelt in het gemoraliseer. Terwijl in de werkelijkheid die persoon mogelijk slechts die fouten kon maken doordat er bij zich een onwetendheid was omtrent wat

men veroorzaakte en/of er bij die persoon een gebrek aan zelfcontrole was. De hypocrisie zou er kunnen zijn als de persoon die moraliseert zelf vanuit onwetendheid en/of gebrek aan zelfcontrole zou moraliseren als die zou stellen dat de persoon die de fouten heeft gemaakt dat wel deed alsof die wel de volledige zelfcontrole en het volkomen begrip van wat die aanrichtte, zou hebben gehad.

De rechtvaardiging van het gemoraliseer zou zijn dat het (2) volgt. Maar er is een schending van (1). En er was de mogelijkheid om (2) te bekomen zonder een schending van (1).

Namelijk, om aan de persoon die de fout had begaan aan te tonen wat er fout aan zou zijn. Maar door daarbij ook te gaan onderzoeken of die persoon vanuit onwetendheid en/of gebrek aan zelfcontrole zou hebben gehandeld. Opdat men aan die persoon een minder incorrecte voorstelling van zich kan geven.

Indien niet, dan zou een persoon die een fout heeft begaan, des te meer een incorrecte voorstelling van zichzelf krijgen als die persoon achteraf des te meer wou dat hij/zij die fout niet gemaakt had vanuit de eigen wil om goed te zijn. Zo'n incorrecte voorstelling is alweer een wijze waarop men een persoon zou kunnen objectificeren door die persoon te concretiseren als de schuldige zoals weergegeven.

Het is natuurlijk niet uitgesloten dat iemand, zeer goed begrijpende wat de impact en de destructiviteit van de eigen

daad zou zijn, alsnog zou kiezen om die daad te begaan zonder er daarna ook maar enige spijt over te hebben. Maar natuurlijk, als men zo iemand dan afspiegelt als iemand die gewetenloos heeft gehandeld, dan lijkt men me ook geen of nauwelijks een verkeerd beeld te hebben gegeven. Dus de moraal die werd opgesteld, is nog steeds geldig.

De moraal die hier was opgesteld kan ook veralgemeend worden. Het idee achter deze moraal is het mijden van onbegrip wanneer men moraliseert omdat zulk onbegrip niet hoeft om een moraal over te brengen. Opdat men niet het zelfbehoud tart en niet aanvallend is bij het overbrengen van de moraal. Dat zelfbehoud zou kunnen getart worden omdat iemand schuldgevoelens heeft maar het zou ook om een andere reden kunnen gaan. Bijvoorbeeld iets waarin men gefaald heeft en waarbij dat falen onnodig wordt aangehaald alsof het iets zou zijn dat volkomen aan zich te wijten is.

Nu heb ik voor het opstellen van die moraal een vrij uitvoerige uitleg gegeven. Maar de moraal is vrij eenvoudig samen te vatten. De opvatting is dat het slechts moreel kan zijn als men niet de onschuld van zichzelf of van een andere persoon ontnemt of laat ontnemen.

Dit kan als een steun zijn. Want hieruit zou men kunnen inzien dat als men gemoraliseerd wordt op een wijze die men als incorrect ervaart, die incorrectheid mogelijk niet hoefde om aan zich aan te tonen wat er incorrect zou zijn aan de eigen daden. Zo zou men mogelijk kunnen mijden dat men het zelfbehoud laat onderuit halen als men zich moraliseert.

Alsook, wanneer men de eigen intenties kan inzien en kan valideren naar zichzelf toe, dan zou men veel leed kunnen voorkomen. Want als men iets deed waarvoor men zich schuldig voelt, dan zou men zichzelf kunnen gaan bekijken als diegene die het wou om zulke schade te berokkenen. Terwijl men misschien niet of nauwelijks bezig was met zulke schade te willen berokkenen. Dus men zou mogelijk nooit de intentie gehad hebben om zoveel schade te berokkenen als dat men had gedaan. Maar men zou die eigen intenties kunnen gaan ontkennen bij zichzelf. Echter, wanneer men die werkelijke intenties wel gaat herkennen, dan herkent men zo ook zichzelf. En dan kunnen anderen zich minder gaan objectificeren door zich anders voor te stellen als dat men zou zijn.

Waarom zou men dan toch iemand trachten te moraliseren op een wijze die onnodig incorrect zou zijn?

Eén mogelijkheid: omdat de persoon die moraliseert nooit zulke schuldgevoelens (of zulk falen) heeft ervaren. En aldus, mogelijk nooit in dergelijke mate heeft ervaren dat men iets kan doen dat zo sterk ingaat tegen wat men zelf zou willen gedaan hebben. Zodat die persoon meer in staat is gebleven om te blijven handelen vanuit een zelfrechtvaardiging. En zodat die persoon meer een controle of een gevoel van controle omtrent de eigen daden heeft ervaren. En die persoon zou ook kunnen aannemen dat dit voor de andere persoon ook zo is. En als men inderdaad aanneemt dat die persoon in grote mate een keuze had, dan lijkt het redelijker om te moraliseren

op een wijze die de zelfrechtvaardiging terecht wijst. Maar als de zelfrechtvaardiging van de andere persoon een grotere schade zou kunnen opgelopen hebben doordat men zich heeft gedragen op een wijze die men zich mogelijk gerechtvaardigd had maar die eigenlijk sterk inging tegen wat men zelf zou willen gedaan hebben, dan kan het terecht wijzen van de persoon moeilijk zijn voor die persoon als die zich die daad niet wou rechtvaardigen. Maar toch als dusdanig wordt weergegeven door de persoon die zich moraliseert.

Een andere mogelijkheid: omdat men niet om kan gaan met de daad die de andere persoon heeft begaan. Het zou die persoon kunnen kwetsen dat men dat heeft gedaan. Bijvoorbeeld omdat die daad is gepleegd geweest door iemand waar die persoon om geeft of naar iemand waar die persoon om geeft. En omdat die persoon er niet mee om kan gaan zou die kunnen eisen van de andere om diens schuld toe te geven. En die persoon zou mogelijk niet in staat kunnen zijn om enige onschuld die te vinden zou kunnen zijn bij de andere, te kunnen aanschouwen omdat men een behoefte heeft tot een toegeving van schuld.

En om zulke redenen zou men kunnen verwachten dat de andere persoon zich verontschuldigt en diens fout toegeeft. Net zoals de andere persoon op begrip zou kunnen hopen opdat men dan herkenning krijgt van het feit dat men niet wou doen wat men gedaan had. En beide personen zouden mogelijk niet krijgen wat ze willen van de andere. Nochtans zou men kunnen stellen dat het als goed geacht mag worden

als men begrip opbrengt voor de andere door te herkennen dat die persoon niet die fout wou gemaakt hebben. Net zoals het als goed zou kunnen geacht worden wanneer men toegeeft aan de andere dat men iets deed wat niet had mogen gebeuren. En men zou wel kunnen verwachten van de andere om die moraal naar zich uit te oefenen en dat als correct achten, het lijkt er toch op dat soms die moraal niet lijkt te kunnen ingevuld worden. Zelfs al zou men die moraal willen uitoefenen naar de andere toe, dan nog lijkt het soms niet te kunnen lukken. En dit kan een belangrijk inzicht zijn. Want dan zou men, zelfs wanneer die moraal niet wordt ingelost naar zich, alsnog er beter mee om kunnen gaan.

Het is niet altijd eenvoudig. Het zou mogelijk ook niet eenvoudig zijn als men zich zou verontwaardigd voelen omdat men geen verontschuldigen krijgt terwijl de andere helemaal geen spijt heeft. En men zou zulke verontwaardiging kunnen gaan uiten om zich te verdedigen tegen de onrechtvaardigheid die men ervaart. En dat kan zeer begrijpelijk zijn. Maar dit betekent niet dat men uiteindelijk herkenning of voldoening zal krijgen. Immers, evenzeer zou men het deksel op de neus kunnen krijgen omdat de andere het fout vindt dat men van zich verontschuldigen wenst.

Natuurlijk zou men kunnen strijden, moraal tegen moraal, om wie er gelijk hoort te hebben en waarom. Maar ook hier valt het te bevragen of dit zou leiden tot resultaten die men achteraf als wenselijk zou achten.

Zulke onopgeloste problemen kunnen leiden tot minachting naar elkaar. Waarbij de ene zich bv. minachtend bekijkt omwille de fout die men gemaakt zou hebben en waarbij de andere dan minachting ontwikkelt omdat men zich minachtend bekijkt. En uiteindelijk heeft het niets meer te maken met wat moreel is maar louter om wie er gelijk zou hebben en hoe men dat aan elkaar zou kunnen laten blijken.

Waar het dus op neer komt, is dat men zou kunnen falen om een oplossing te vinden. En een oplossing zou uiteraard kunnen te vinden zijn. Maar het zou ook kunnen dat men ze niet vindt. Dat elke keer men bedenkt hoe een moraal de oplossing zou zijn op die kwestie, men net merkt dat het geen oplossing is of kan zijn. Uiteindelijk kan het probleem zijn dat men blijft behoeven om die kwestie op te lossen via een moraal die zich de verlossing zou schenken. En als men uiteindelijk daarmee stopt en dat loslaat, dan zou dat de oplossing kunnen zijn. Zo zou men die kwestie kunnen oplossen.

En het niet in staat zijn om te kunnen handelen volgens de moraal die men als correct wilt achten, lijkt iets te zijn dat geregeld kan voorkomen. Dus het kunnen loslaten van het behoeven van zo'n bepaalde moraal kan helpen. Natuurlijk zou het kunnen leiden tot het des te meer te gaan handelen in veronachtzaming van de andere omdat men het niet langer zou behoeven om te trachten te blijven volhouden aan een moraal die men als rechtvaardig achtte. Maar dat is niet noodzakelijk het geval. Zolang men wilt blijven moreel

handelen, zal men alsnog nastreven wat men als correct acht. Maar men zou het mogelijk minder doen vanuit de behoefte om eraan te voldoen en mogelijk des te meer omdat men wilt moreel zijn.

En het draait mogelijk ook niet louter om die moraal die de oplossing zou bieden. Het draait mogelijk ook om de andere die zich iets lijkt te ontnemen. En in momenten van woede kan dat zich ook uiten. In zo'n momenten zou men zich mogelijk inbeelden om de andere te kwetsen zoals de andere zich kwetste. Of zou men zich kunnen inbeelden om de andere te vernederen zoals die zich zou vernederd hebben. Diegene die zich schuldig voelt zou zich afgewezen kunnen voelen omdat de andere niet herkent dat men niet wou doen wat men gedaan had. Diegene die excuses wilt en er geen krijgt zou zich ook kunnen afgewezen voelen omdat men geen herkenning krijgt voor de onrechtvaardigheid die zich zou aangedaan zijn.

Maar zou het louter om de andere draaien? Het lijkt ook te draaien rond het feit dat zich iets ontnomen is geweest. En als de andere het niet voor zich zou oplossen én als men het zelf ook niet kan oplossen door een bepaalde toenadering te zoeken naar de andere, dan dient men het mogelijk op te lossen bij zichzelf. Als men zich schuldig voelt en als men voelt dat anderen zich afwijzen terwijl men voelt dat men nog steeds goed wilt zijn, dan zou men uiteindelijk opnieuw kunnen trachten om de aanwezigheid van die goedheid bij zichzelf te herkennen en te valideren, ook al doen anderen dat

niet bij zich. En als men excuses wilt en er geen krijgt, dan zou men kunnen trachten in te zien dat het niet noodzakelijk iets met zich te maken heeft.

En als men het bij zichzelf des te meer kan oplossen, dan zal men het mogelijk ook minder behoeven om het op te lossen via een moraal. Iets wat kan helpen aangezien er niet altijd zo'n oplossing lijkt te zijn of evident lijkt te zijn.

3. Ze bedoelen het niet slecht

Soms doet of zegt iemand iets dat kwetsend is voor iemand anders zonder dat er ook maar enige bedoeling was om die persoon te kwetsen. Dan bedoelde die persoon het duidelijk niet slecht terwijl die andere persoon natuurlijk kan menen dat er wel zulk slecht of kwaadaardig opzet was. Zulke situaties kunnen vrij snel opgehelderd raken. Want als men die persoon ietwat beter leert kennen dan zou men snel kunnen afleiden dat die persoon geen of weinig kwade bedoelingen lijkt te hebben.

Soms is het echter veel onduidelijker. Dit valt uit te leggen met een simplistisch voorbeeld. Stel dat twee mannen elkaar tegenkomen en de ene man roept een scheldwoord naar de andere om hem te begroeten. Dit zou natuurlijk voor beiden grappig kunnen zijn maar laat me aannemen dat die andere man er niet mee kan lachen. Die ene man zou kunnen herkennen dat die andere man er niet goed mee om kan maar als die ene man geen kwade bedoelingen had, dan zou die ene man kunnen blijven vasthouden aan dat opzet dat niet

kwaadwillig was opdat de volgende keer dat zij elkaar ontmoeten er weer zulk scheldwoord zou kunnen volgen. Als die andere man er dan opnieuw niet mee om kan, dan zou die ene man kunnen denken: “Zie je dan niet dat ik het niet kwaad bedoel.” Terwijl die andere man zou kunnen denken: “Gaat het nog lang duren voor je mij met rust laat?” Want voor die andere man zou het des te duidelijker worden dat die ene man inziet dat men zich ergert. En dan kan het moeilijk zijn om er geen kwaadwillig opzet mee te associëren. Terwijl voor die ene man, ook al ziet hij in dat hij die andere man ergert, er toch geen kwaad opzet hoeft te zijn want hij blijft vasthouden aan diens eigen onschuld. Dus hij bedoelt het niet slecht. Natuurlijk, die andere man hoeft niet akkoord te gaan met het gedrag van die ene man omdat hij het niet slecht bedoelt.

Gelijkaardige fenomenen kunnen ook ontstaan wanneer men vriendelijk tracht te zijn. Stel bv. dat een oude man valt en dat men die man tracht recht te helpen. Als die man nog zelf in staat was om recht te raken, dan bestaat de kans dat hij zich benaderd voelt als iemand die zo hulpeloos is dat hij zelf niet recht kan raken. Wat niet zo is. En daarom kan die man zich onwenselijk behandeld voelen. Terwijl er uiteraard geen slechte bedoeling hoefde te zijn.

Of stel dat iemand zich allerlei persoonlijke vragen stelt en dat die persoon hierbij sympathiek tracht te zijn. Als men daar helemaal geen behoefte aan heeft, dan zou men uiteraard liever hebben dat die persoon stopt met vragen te stellen.

Maar als men omwille van die sympathie die men meent te herkennen, toch die vragen maar beantwoordt om niet onbeleefd te zijn, dan kan dat alsnog ergerlijk zijn als er steeds nieuwe vragen aan bod komen. En toch zou de persoon die de vragen stelt kunnen blijven volhouden aan diens onschuldige sympathie zelfs wanneer hij/zij herkent dat die andere persoon liever zou gespaard worden van verdere vragen. En dan lijkt de 'sympathie' meer op een uiting van macht. Men hoeft uiteraard ook hier niet akkoord te gaan met zulk gedrag. Men hoeft dus niet toe te geven omdat de andere persoon geen slecht opzet had. De vriendschappelijkheid van beide zijden zou misplaatst kunnen zijn.

Alhoewel men in zo'n situaties zou kunnen vinden dat de andere persoon zich verkeerd gedraagt, toch kan het vaak helpen dat men zich losmaakt van opvattingen over kwaadwilligheid.

Stel bv. dat iemand zich kwetst door de dingen die hij/zij zegt. En stel dat men herkent dat die persoon dat doet terwijl hij/zij zeer goed inziet dat men zich kwetst, dan lijkt het redelijk te zijn om dat gedrag als fout te beoordelen. Er is echter één probleem. Het wil namelijk niet zeggen dat men dat gedrag ook kan veranderen. Althans, dat is allesbehalve evident. Men zou ertegen kunnen ingaan. Maar evenzeer heeft die persoon alzo door dat men zich kan uitlokken opdat die persoon het later nog is zou proberen. En dan staat men alsnog machteloos. En dat is onrechtvaardig voor zich. Alleen lijkt dat gevoel van onrechtvaardigheid net in het eigen nadeel te

kunnen spelen. Omdat men de situatie niet lijkt te kunnen veranderen. Dus men zou kunnen bevragen of dat gevoel van onrechtvaardigheid in zo'n situatie zelf moreel is. Misschien is het correcter voor zichzelf als men dat kan loslaten. Natuurlijk hoeft dit niet te betekenen dat men dan maar dient te vinden dat het gedrag van de andere toch niet incorrect was opdat men zo dat onrechtvaardige gevoel zou kunnen mijden. Want dan lijkt men iets van zichzelf op te geven omwille van de andere. Maar het lijkt wel te kunnen helpen als men dat gedrag van de andere kan loslaten ook al vindt men het incorrect. En dat lijkt redelijk te zijn omdat het correcter lijkt dat men er niet onder lijdt. Aangezien men er mogelijk toch niet veel aan kan veranderen. En aangezien de schade eigenlijk ingeperkt wordt doordat men het zou loslaten. Wat dan als moreel kan geacht worden.

Iets dergelijks lijkt ook te kunnen plaatsgrijpen wanneer men vriendelijk tracht te zijn naar iemand. Want als dat verkeerd overkomt, dan zou die persoon zich onrechtvaardig kunnen behandeld voelen en dat eventueel kunnen uitwerken op zich. Wat dan natuurlijk onrechtvaardig zou kunnen aanvoelen voor zich omdat men goede bedoelingen had. Toch zou het kunnen dat men ietwat machteloos zou staan in het veranderen van het oordeel van de andere.

Dit lijkt te kunnen plaatsgrijpen wanneer een kind opgroeit. Bij een jong kind kan het zeer belangrijk zijn dat de ouders het steunen en bewonderen. En de ouders zouden dat dan ook doelbewust kunnen nastreven. En het zou kunnen werken.

Maar als het kind wat ouder wordt en de puberteit ingaat, dan zou datzelfde gedrag van die ouders net fout kunnen aanvoelen voor het kind. Het kind zou zich kinderlijk kunnen benaderd voelen. Alsof hij/zij wordt gedwongen in dat perspectief van de ouders. En dan kunnen de ouders nog werkelijk geloven in het belang van het steunen en bewonderen. En zij zouden moeilijkheden kunnen ondervinden om dat op te geven. Maar als die moraal een omgekeerd effect heeft, dan lijkt het alsnog positiever te zijn om dat te kunnen loslaten. Zowel voor de ouders als voor het kind. En zo komen zij misschien dichterbij wat als steun en bewondering aanvoelt voor die puber.

En zo lijkt het soms moreel te zijn om een moraal los te laten. Wat belangrijk kan zijn voor iemand die goed wenst te zijn.

Maar het werkt niet altijd. Soms zullen de opvattingen van kwaadwilligheid simpelweg te sterk zijn. Er is altijd de kans dat men herkent dat de andere persoon ingaat tegen de wil van iemand anders en hierbij wel slechte bedoelingen heeft. Of het slecht bedoelt én niet slecht bedoelt. Soms zal men dan toch willen ingaan tegen die persoon. Soms zou men het zich simpelweg niet kunnen laten. Zo kan men ook trachten op te komen voor zichzelf of iemand anders. Of het iets zal uithalen, blijft dan een open vraag. Maar het is natuurlijk wel zeer menselijk om het toch te proberen.

4. Subjectieve moraliteit

Men zou zich een natie kunnen inbeelden waarin vele mensen niet willen aannemen wat anderen stellen als zijnde goed of niet goed. Ze keren er zich van af.

Waarop ze zelf des te meer gaan bepalen wat goed zou zijn en niet goed zou zijn. En dat zien ze dan als hun recht. Net zoals ze vinden dat anderen dat recht ook mogen hebben. Men zou het hun moraal kunnen noemen. Dus iedereen kan dan proberen om te bekomen wat men wilt bekomen. Maar natuurlijk wilt niet iedereen hetzelfde bekomen. Hierdoor ontstaat er vaak een machtsstrijd tussen de wil van de ene en de wil van de andere. Waarbij beiden mogelijk niet willen ingeven aan de andere. Maar volgens hun moraal mogen ze niet vervallen tot het gaan stellen dat wat de andere doet niet goed zou zijn. Want ze hadden zich immers afgekeerd van die attitude. Als zij niet willen dat anderen aan hen stellen wat goed zou zijn en wat niet, dan zouden zij zich zelf zo niet willen gedragen. Het zou dan eerder als zwak kunnen overkomen om dat toch te doen. Alsof men dan niet in staat zou zijn om aan hun moraal vol te houden door de andere het recht proberen te ontnemen om zelf te stellen wat goed zou zijn en niet goed zou zijn door aan zich te stellen wat zou mogen en niet zou mogen.

Als men zelf zou mogen stellen wat goed zou zijn en niet goed zou zijn, dan ontstaat er een attitude van subjectieve moraliteit. En dan komt men uit bij moreel relativisme. Aldus, dat wat goed zou zijn, relatief is. Want wat goed zou zijn en

niet goed zou zijn, zou subjectief zijn. Natuurlijk zou quasi niemand geloven dat alles maar zou hoeven te mogen. Voor quasi iedereen zouden er grenzen zijn. Er zouden dingen zijn die ze als ontoelaatbaar zouden achten voor zichzelf en voor anderen. Maar voor iemand die hun moraal of attitude volgt, zou er binnen die grenzen van wat voor zich toelaatbaar is, een bijna absolute subjectieve moraliteit heersen. Aldus, het zou binnen die grenzen slechts moreel zijn als men zelf en als anderen zelf dat recht om zelf te stellen wat goed is en niet goed is, zouden opeisen. En als iemand iets zou doen dat werkelijk buiten die grenzen van het toelaatbare valt, dan zou men mogelijk nog steeds geloven dat die persoon dat recht heeft om dat te doen, alleen zou men mogelijk tegelijkertijd vinden dat anderen dat het recht hebben om in te grijpen opdat die persoon dat niet zou kunnen doen of ervoor zou bestraft worden.

Nu leeft men misschien helemaal niet in zo'n natie... of maar een beetje. Maar ieder zou af en toe kunnen geconfronteerd worden met zo'n situaties. En het kan dan gaan over een situatie zijn waarin anderen aan zich gaan stellen wat goed is en wat niet goed is. Net zoals het dan kan gaan over een situatie waarin anderen zulke subjectieve moraliteit lijken te hanteren. En wat wel duidelijk lijkt te zijn... is dat men geen van beide zijden lijkt te hoeven kiezen.

Want men zou bv. evenzeer belang kunnen hechten aan een moraal die de gouden regel in acht neemt: gedraag je naar anderen zoals jij wilt dat zij zich naar jou gedragen. Men

belemmert dan in enige mate de eigen bewegingsvrijheid vanuit het idee dat men hiermee anderen vrijheid schenkt door zich naar hen te gedragen op een wijze die hen in acht zou proberen te nemen. Dit heeft niets te maken met het stellen aan anderen wat goed is en niet goed is. Althans, men zou misschien liever hebben dat anderen uit eigen overweging zouden inzien wat correct is en wat niet correct is door voor hen begrip op te brengen. Het heeft dan ook niets te maken met subjectieve moraliteit. Men zou immers vast niet akkoord zijn met zulke cultuur.

Maar diegenen die werkelijk geloven in subjectieve moraliteit lijken werkelijk te geloven dat er geen moraal hoort gevolgd te worden die hun recht ontnemt om zelf te stellen wat goed zou zijn en wat niet goed zou zijn. Ook zo'n moraal die draait rond de gouden regel, zouden zij kunnen zien als een wijze die ertoe dient om hen weg te leiden van hun subjectieve moraliteit. Als men dan bv. vriendelijk zou zijn dan zou die andere persoon dat kunnen aanvoelen alsof men van zich eist dat men vriendelijk zou terug zijn. Alsof het voor zich als macht is die men tracht uit te oefenen op zich, terwijl de andere misschien werkelijk gewoon een wens heeft om vriendelijk te zijn. Maar aangezien die andere persoon zelf zou wensen te bepalen wat goed is en wat niet goed is volgens zichzelf, vanuit die subjectieve moraliteit, zou die andere persoon zich kunnen distantiëren van die vriendelijkheid.

Dit kan natuurlijk confronterend zijn voor de persoon die dan vriendelijk tracht te zijn. Soms zou het regelrecht pijnlijk

kunnen zijn. Die persoon zou bv. van goede wil kunnen zijn naar iemand terwijl men diens voordeel haalt uit die persoon. Waarna die persoon zou benadeeld zijn en waarna die persoon het immoreel zou kunnen vinden omdat hij/zij zelf niet iemand wenst te benadelen. Terwijl die persoon die gelooft in die subjectieve moraliteit zou geloven dat het goed was voor zich om dat te doen als men het zelf als goed acht. En zo lijkt men dan eerder een slaafse moraal te bekomen. Men zou van zich laten misbruik maken omwille van die moraal die men wenste te volgen. Wat dan zou kunnen leiden tot onmacht en tot woede.

En men zou zich dan kunnen proberen te verdedigen door hen proberen terecht te wijzen. Maar dan zou men even iemand worden die aan anderen stelt wat goed zou zijn en wat niet goed zou zijn. En iemand die zo'n subjectieve moraliteit hanteert, zou daar net niet willen aan toegeven. Hij/zij zou er mogelijk weinig acht op slaan omdat die persoon niet geïnteresseerd is om die moraal te volgen. Zodat men zou kunnen voelen dat men afgewezen wordt terwijl men zichzelf probeert te verdedigen. Wat kan leiden tot nog meer onmacht en woede. En uiteindelijk zou men mogelijk uit woede en uit onmacht zelf die moraal laten vallen om bv. zelf diegene proberen te benadelen die zich probeert te benadelen. En men zou dat dan als moreel kunnen achten omwille van de schade die zich is berokkend geweest. Maar het valt uiteraard ten zeerste te bevragen in welke mate zulke attitude uiteindelijk zelf niet zou uitdraaien tot subjectieve moraliteit. Men staat dus tussen twee vuren.

Als men dan de vijandigheid zou kunnen afwijzen, dan zou men een andere attitude kunnen aannemen. Men zou kunnen proberen in te zien hoe men kan voorkomen dat men van zich (en van anderen) misbruik maakt. Opdat men zo zou kunnen voorkomen dat de eigen moralen, slaafse moralen zouden worden. En opdat men net des te meer zou kunnen opkomen voor zichzelf zonder de eigen moralen te gaan verloochenen.

Maar dat is misschien wel een werk van lange adem.

5. Strategieën voor moralen

Hier wens ik twee strategieën te bespreken om moralen te realiseren.

De eerste strategie is een strategie van zelfloosheid. Men wijdt zich toe aan de andere met de bedoeling dat de andere zich geliefd en/of gewaardeerd zou voelen. En mogelijk ook met de bedoeling dat de andere dan aan zich waardering zou teruggeven omwille van wat men voor zich heeft gedaan. En die strategie kan uiteraard werken.

Het probleem is dat die strategie niet altijd werkt. Het is bv. mogelijk dat de andere eerder een eigendunk krijgt omwille van die waardering die men zich geeft. Het is ook mogelijk dat de andere een goede aangelegenheid heeft gevonden om van zich te profiteren wanneer men allerlei dingen wenst te doen voor zich.

Daarom is er ook een tweede strategie nodig. Bij deze strategie, in tegenstelling tot de eerste strategie, beoordeelt

men niet enkel de eigen moralen maar ook de moralen van de andere.

Dus stel dat men bv. aanvankelijk bezig is met die eerste strategie. Men probeert waardering te geven aan iemand en dingen te doen voor iemand. Maar stel dat de andere niet echt tevreden is over zich. Misschien heeft men volgens de andere een foutje gemaakt en misschien verwijt de andere zich dat, ook al probeert men zoveel te doen voor de andere. De andere valt dan de moralen van zich aan. En men zou dan zelfs zichzelf kunnen bevragen. Men zou kunnen gaan denken dat men inderdaad een fout heeft gemaakt. En dat men niet aan de eigen moralen heeft kunnen voldoen. Waarna men mogelijk zou besluiten om nog meer diens best te doen.

En dit lijkt op zich al zeer riskant omdat de andere zo opnieuw van zich zou kunnen profiteren. Maar misschien wilt men de andere toch nog een kans geven. Misschien meent men dat de andere wel van zich wou profiteren maar dat het voor de andere allemaal relatief onschuldig was omdat hij/zij niet beter wist.

Maar misschien ook niet. Misschien wou de andere zich bij voorbaat schuldig laten voelen opdat de andere daarvan zou kunnen profiteren. Waarbij die andere persoon dan doet alsof hij/zij werkelijk vindt dat men fout is. Zodat het kan lijken dat het werkelijk gaat om wat goed is en wat fout is. Terwijl het daar eigenlijk niet om zou gaan. Het lijkt eerder om macht te gaan. Waarbij de andere persoon dan doet wat hij/zij als goed acht ook al zou men dan de dupe zijn van dat gedrag. Opdat

men uiteindelijk niet langer de meester zou zijn van de eigen moralen. Maar net de slaaf.

Daarom kan het belangrijk zijn om niet enkel de eigen moralen te beschouwen maar ook die van de andere. Want terwijl men zelf een foutje zou kunnen gemaakt hebben, lijkt de andere een grotere fout te begaan. En het lijkt zeer aannemelijk te zijn dat als men zich zou hebben gedragen zoals de andere, dat men van zichzelf zou vinden dat men een veel grotere fout heeft gemaakt. Men zou kunnen spreken over morele onredelijkheid. Men tracht om redelijk te zijn wanneer men zich gedraagt naar de andere op een wijze die men als goed acht. Terwijl de andere, opzettelijk of onopzettelijk, aan zich stelt dat men niet goed genoeg bezig is. En dat kan onredelijk zijn voor zich wanneer men inziet dat de andere, vanuit de eigen moralen, nog minder goed bezig lijkt te zijn dan zich. Want als men dat niet onredelijk zou vinden en alsnog de eigen (zogenaamde) fouten zou trachten te corrigeren, dan lijkt er geen enkele garantie te zijn dat de andere ook zo'n toegeving zou maken naar zich. Want alhoewel het belangrijk kan zijn dat men de eigen fouten corrigeert, is het evenzeer belangrijk dat de andere dat ook tracht te doen naar zich. Misschien wilt men wel water bij de wijn doen. Maar misschien wilt men ook niet de enige zijn die water bij de wijn doet.

Al betekent dit ook dat men het soms zou opgeven om moeite te blijven doen voor iemand anders. En dat kan wel degelijk, vanuit de eigen moralen, wat jammer lijken. De kans bestaat

dat men gehoopt had dat er iets mooier zou uit voortvloeien. Soms zal dat waarschijnlijk haast niet haalbaar zijn geweest. Maar soms misschien wel. Maar dan helpt het dat men bij voorbaat kan inschatten hoe die persoon zich wenst te gedragen. Als men bv. zou inzien dat iemand anders meer bezig is met diens verwachtingen, dan zou men kunnen inzien dat de eigen verwachtingen door die persoon slechts in beperkte mate zullen beantwoord worden. Als men daar dan toch geen probleem mee zou hebben en als men toch allerlei verwachtingen van de andere wenst te beantwoorden omdat men meent dat er toch iets positief uit die relatie zou kunnen voortvloeien, dan kan men dat alsnog proberen. Maar als men de andere verkeerd inschat, dan zou men zich evenzeer bedrogen kunnen voelen.

6. De universele moraal

Men zondigt tegen zichzelf als men de andere kwetst door datgene te kwetsen wat ook schuilt in zich als iets dat men wilt in zich. Er kunnen mensen zijn tegen wie men weinig of niet kan zondigen tegen zichzelf op die wijze omdat er bij hen weinig in hen schuilt dat ook in zich schuilt als iets dat men wilt in zich. Zo kunnen zij dan ook weinig zondigen tegen zichzelf om diezelfde reden. Natuurlijk, diegene die schade wordt toegebracht kan aanvoelen dat men wel sterk zondigt tegen zich. Misschien dat het dan ook wat kan helpen als men beseft dat de andere misschien weinig kan zondigen tegen zichzelf wanneer die zich kwetst.

Verval en behoud van zichzelf

Tot nog toe werden er tal van situaties besproken waarin het zelfbehoud werd uitgedaagd. Tegelijkertijd werd er ook steun geboden om dat zelfbehoud toch overeind te houden. En om zelfs te kunnen genezen van de schade die men ondervond. Dit hoofdstuk is niet anders. Maar in dit hoofdstuk komen er situaties aan bod waarin men grotere schade heeft opgelopen. En dan kan men bv. aan een trauma denken. Een trauma betekent voor mij dat er een gebeurtenis was die zich geraakt heeft en waarin die schade die men zo heeft opgelopen, niet genezen is geraakt. Zoals een wonde die niet genezen is en daarom nog altijd pijn kan doen. En dat er zo'n wonde is, is voor mij genoeg. Aldus, het lijkt moeilijk om die wonde weg te relativiseren door te stellen dat die wonde veroorzaakt werd door een gebeurtenis die eigenlijk niet zo ernstig was. Er moet immers meer aan de hand zijn. Anders lijkt me er niet zo'n wonde te kunnen ontstaan zijn.

1. Het verval van zichzelf

Wanneer men quasi ongeschonden moeilijkheden zoals bedrog, sadisme of nederlagen kan doorstaan dan hoeft men zich nauwelijks te verdedigen. Er is dan geen verval van zichzelf en er is dan een heel groot behoud van zichzelf.

Soms is er enigszins een verval ten opzichte van die situatie, waarbij men zich dan wel wat dient te verdedigen. Men is dan verstoord door die moeilijkheden maar men zou kunnen

blijven opkomen voor zichzelf. Men zou dus kunnen blijven nastreven wat men wil nastreven en hierdoor zou men kunnen herkennen dat er bij zichzelf nog steeds een groot behoud is van zichzelf.

Het wordt wat moeilijker wanneer men werkelijk geraakt wordt door die moeilijkheden. Dan zal men zich dienen te verdedigen. Misschien kan men dan innerlijk nog opkomen voor zichzelf maar niet de omgeving trotseren. Of misschien kan men de omgeving nog trotseren maar met een zekere ‘aanvallendheid’. Een aanvallendheid die kan ontstaan doordat men geraakt is. Waardoor het niet slechts een verdediging is, maar ook een verweer is. Het behoud van zichzelf wordt moeilijker. Er ontstaat enige onmacht en er kan enige angst ontstaan omdat men herkent dat men zich heeft kunnen raken.

Het wordt nog moeilijker wanneer men hard geraakt wordt. Dan zou men mogelijk niet meer innerlijk kunnen opkomen voor zichzelf. Men herkent bij zichzelf dat men zich heeft kunnen raken ook al wou men dat niet en men herkent bij zichzelf dat men zich niet kon verdedigen, ook al had men dat gewild. Men zou dan nog stand kunnen houden. Maar men is gekwetst. Er is onmacht. Er kan angst zijn maar die angst kan ook plaats ruimen voor woede. Het is mogelijk dat men in het verweer gaat en men zou nog een zekere zelfcontrole kunnen behouden maar het zou duidelijk zijn voor zich dat men niet slechts in het verweer gaat omwille van het gedrag van de andere, maar ook omwille van het feit dat men echt geraakt is.

Er is een waar verval voor zichzelf. Het behoud van zichzelf wordt enorm uitgedaagd. En dat behoud van zichzelf heeft ook deels gefaald. Er is schade toegebracht die niet meteen zou verdwijnen. De schade kan langdurig zijn.

Maar het kan nog erger worden. Het zou kunnen dat men herhaaldelijk hard geraakt wordt en dat men steeds verder tot het uiterste wordt gedreven. Zodat men herhaaldelijk aanvoelt dat men niet kan zijn wie men wilt zijn en zodat men herhaaldelijk aanvoelt dat men is wie men niet wilt zijn. Of het zou kunnen dat men zich op een gegeven moment ineens zoveel schade toebrengt dat men zichzelf lijkt te verliezen. Er ontstaat dus een crisis. Er kan enorme woede ontstaan. En een zin om wraak te nemen. Alsof men aan diegene die zich schade toebracht dan zou stellen: “Voel aan hoeveel pijn het jou doet omwille van de schade die je mij toebracht.” Of als: “Voel aan wie ik ben geworden nu ik niets meer om je geef.” Het is als een kreet, een uitdrukking van een persoon in crisis. Maar als men eigenlijk geen wraak wilt nemen, dan zou men zichzelf opgeven door wraak te nemen.

Als men wraak neemt zou men vaststellen dat men diegene is geworden die men voorheen niet wou zijn. Namelijk, iemand die macht wilt, ook al berokkent men zo schade. Hier is er een groot verval, toch is het niet uitgesloten dat men, mogelijk geleidelijk aan, gaat geloven in die ‘nieuwe zelf’. Aldus, men zou iemand kunnen worden die datgene wat men voorheen als juist achtte, is gaan vergooien. Men zou een machtsbeluste of een sadistische persoonlijkheid kunnen ontwikkelen. De crisis

is dan voorbij. Maar het verval is des te meer onherroepelijk geworden.

Nu kan er ook getracht worden om de andere richting proberen uit te gaan. Aldus, kan men het verval tegengaan? Het lijkt me mogelijk te zijn zolang men het wenst tegen te gaan. Het is dan cruciaal dat men het eigen verval blijft herkennen als een verval. De volgende teksten zijn gericht op de herkenning van het verval dat iemand zou kunnen doorgaan.

2. De kwelling

Stel dat men een ongeluk heeft begaan en er is iemand ernstig gewond raakt. En stel dat men zich schuldig voelt en dat men hoopt op begrip van anderen. Maar stel dat men net merkt dat vele mensen zich beginnen te aanzien als een misdadiger. Ineens zou het beeld van zichzelf kunnen instorten. Dat beeld van zichzelf dat men trachtte uit te dragen naar hen, lijkt ineens niet meer te kunnen bestaan. Want men meent dat zij een heel ander beeld hebben van zich. En ineens lijkt men dan niet meer te kunnen zijn wie men wilt zijn. Maar men wilt zichzelf niet opgeven. Men wilt die betekenis in zichzelf niet opgeven. Maar ergens zou men kunnen begrijpen dat het te laat is. Dat het niet alleen de blik van anderen naar zich heeft veranderd maar dat het ook zichzelf heeft veranderd. En dat men niet die verandering wou doorgaan en dat het zich toch is overkomen. Dus enerzijds zou men ervaren dat men niet meer kan zijn wie men wou zijn maar anderzijds zou men ook ervaren dat men ook niet wilt zijn hoe men zich dan nu

ervaart. En hierdoor ontstaat er een kwelling. Die kwelling lijkt mogelijk te roepen om een uitweg. En er zijn vast uitwegen te vinden. Maar het zijn mogelijk uitwegen waarvan men voorheen vond dat men ze niet hoorde te nemen. Die persoon zou bv. kunnen verhuizen naar een plek waar niemand zich kent. Opdat men daar nog zou kunnen zijn wie men wou zijn. Maar zo'n verhuis wou men mogelijk voorheen niet. En dan zou het kunnen dat men het nu ook niet zou willen. Bovendien zou er vast teveel gebeurd zijn om het te vergeten. De verandering is er reeds. Een stuk van zichzelf is opgegeven. En als men dan voort wilt, dan dient men dat te kunnen aanvaarden.

In dit voorbeeld ging het over een ongeluk dat veroorzaakt werd maar er zijn tal van voorbeelden mogelijk. Er hoeven niet zo'n ernstige gevolgen gepaard te gaan met zo'n kwelling. En men heeft vast zelfs reeds voorbeelden van een kwelling bij anderen gezien. Men heeft mogelijk zelf wel eens een kwelling doorgaan. En wat er in zo'n kwelling plaatsgrijpt, is een wording. Een wording die negatief aanvoelt en die men zou dienen te leren aanvaarden als men zichzelf niet wilt opgeven omwille van de omstandigheden die zich zijn overkomen. Die wording op zich hoeft niet altijd negatief uit te draaien voor zichzelf. Die verandering kan evenzeer leiden tot een groei van zichzelf. Maar men dient het te kunnen verwerken. Het is niet iets dat men kiest. Het is een aangedane ervaring. En er kunnen evenzeer negatieve gevolgen zijn die vele jaren blijven duren.

3. Vrijer van vijandigheid

Als men herhaaldelijk tot onmacht wordt gebracht en als men ondertussen niet die onmacht kan verwerken, dan kan die onmacht des te harder gaan aankomen. Het zou dan duidelijk zijn dat men zich niet tegen die onmacht kan verdedigen en er zich herhaaldelijk niet kan tegen verdedigen. Men zou dan zulke pijnlijke gebeurtenissen ook nog herhaaldelijk kunnen herbeleven. En als men zich dan niet kan verdedigen tegen pijn en onmacht die men herhaaldelijk beleeft en als men aanvoelt dat iemand anders of anderen zich die onmacht aandoen, dan zou men dat als vijandigheid kunnen ervaren.

En hoe meer het eigen verweer onderuit is gehaald, hoe minder er nog nodig is om zich opnieuw tot onmacht te laten brengen. Waardoor zelfs kleine dingen hard kunnen aankomen.

Men zou ook kunnen inzien dat het soms de bedoeling van de andere was om zich die onmacht te bezorgen opdat men er zich niet zou tegen kunnen verweren. Dit is wat kan plaatsgrijpen bij sadisme. Sadisme kan draaien rond het kunnen doorgeven van die kwade intenties aan de andere opdat de andere die kwade intenties zou ervaren terwijl men zich onmachtig voelt, omdat men zich niet kan verweren tegen wat er plaatsgrijpt. Zo kan men in een positie verkeren waarin men zeer ontvankelijk is om die onmacht te gaan associëren met die kwaadaardige intenties. En tegen zulke onrechtvaardigheid zou men zich kunnen willen verdedigen. Maar misschien slaagt men daar niet in. Men zou bv.

schuldgevoelens of angst kunnen hebben die zich verhinderen om zich te verdedigen. Terwijl anderen zich mogelijk nog wel schade bezorgen. En dan kan er een valstrik ontstaan. Want dit kan de verwerking van die onmacht en die kwaadwillige intenties bemoeilijken. En zo kan men kwetsbaar en zeer gevoelig blijven aan kwaadwillige intenties naar zich toe. Wat tot nieuwe onmacht kan leiden.

Het zou dan best kunnen dat men gekrenkt is omwille van wat er gebeurd is en dat men moeite heeft om te kunnen aanvaarden wat er gebeurd is en dat men niet vindt dat men het hoeft te aanvaarden. En dan zou men woede kunnen hebben. Mogelijk zou men zelfs wraak willen nemen als een vergelding van het eigen leed. Dan zou men zogenaamd de onmacht die zich is aangedaan kunnen uitwerken op die persoon. Maar zou men dat werkelijk willen? De kans bestaat dat men dat niet werkelijk wilt maar tegelijkertijd zou men kunnen weerstaan aan een aanvaarding van wat er plaatsgreep. En dan komt het neer op een strijd met zichzelf. Waarbij men woede kan hebben maar er niet aan wilt ingeven. Maar als men ook niet wilt aanvaarden wat er gebeurd is, dan kan dat nog meer woede opwekken. Uiteindelijk bestaat de kans dat iemand omslaat en ineens gaat ingeven aan die woede. Uiteindelijk bestaat de kans dat men zich hardere dingen voorstelt dan zich ooit is aangedaan geweest. Iets wat niet zo toevallig is aangezien men ook veel harder zou kunnen zijn gekwetst dan het leed dat anderen zich wensten aan te doen.

Maar dan valt het te hopen dat die persoon niet vervalt tot die woede en vijandigheid. Dan valt het te hopen dat die persoon tot een inzicht komt. En dat lijkt me ook mogelijk te zijn. Immers, als men zich al die harde dingen voorstelt die men iemand zou kunnen aandoen zou men ook kunnen gaan beseffen dat die persoon ook kwetsbaar is. Aldus, als de eigen onmacht voortkomt omwille van het gedrag van iemand anders en als het zich des te meer kwetst omdat die persoon ermee weg komt, wil dat uiteraard nog niet zeggen dat men kwetsbaar is en dat die andere persoon niet kwetsbaar is. En als men inziet dat men die persoon kan kwetsen, dan kan men inzien dat ook zij onmacht kunnen ervaren, net zoals bij zich. En dan kan men zich mogelijk ook meer inleven en dan zou men kunnen gaan inzien dat men die persoon niet tot onmacht wilt brengen zoals die persoon zich tot onmacht heeft gebracht. En zo kan er toch een aanvaarding plaatsgrijpen. Al bestaat de kans ook dat men zich inbeeldt dat men iemand harde dingen aandoet en dat men zou inzien dat men die persoon niet tot onmacht zou brengen. En dan staat men waarschijnlijk tegenover iemand die ver kan gaan in het berokkenen van schade aan anderen. En misschien voelt men zich dan in staat om hard tegen hard de strijd uit te vechten. Maar dan zou men mogelijk ook inzien dat men vrijgelijkaardig aan die andere persoon zou zijn geworden. En dan zou men mogelijk ook inzien dat men niet zo wilt zijn. Opdat er ook een aanvaarding kan plaatsgrijpen. En zo zou de confrontatie met die vijandigheid in zich het inzicht kunnen

teweeg brengen waaruit men herkent dat men niet wilt vervallen tot die vijandigheid en dat men ze wilt afwijzen.

Een soortgelijk fenomeen kan ook plaatsgrijpen bij eenieder die wel wraak neemt op iemand anders. Als men dan zou inzien dat men die persoon tot onmacht brengt, dan zou men kunnen inzien dat men zich niet als dusdanig wilt gedragen. Al zou evenzeer die andere persoon alsnog wraak nemen op zich waarna men zelf ook uit is op nog meer wraak. Enz.

Maar het is dus wel mogelijk dat men die vijandigheid gaat afwijzen eens men inziet dat men zich niet als dusdanig wilt gedragen. En als men die vijandigheid afwijst dan kan de andere ook minder vijandig overkomen. Al veronderstel ik hier niet dat men dan zou akkoord zijn met hoe de andere zich gedraagt.

Natuurlijk zou het kunnen dat de andere persoon daar anders over denkt en wel zou willen dat men zich als vijandig aanziet. Maar het aanzien van de andere als vijandig naar zich, zou op zich onmacht kunnen berokkenen. Daarom zou men enige onmacht kunnen voorkomen door zich vrijer te maken van die vijandigheid. Zo kan men zich ook vrijer maken van die beïnvloeding van de andere op zich.

4. Geen oplossing?

In “Vrijer van vijandigheid” werd er gepoogd om zich te kunnen bevrijden van onmacht die zou ontstaan doordat men zich niet kan verdedigen tegen datgene wat men als vijandig of kwaadwillig ervaart. Toch zou dit soms nog steeds kunnen

falen. Omdat men een reactie zou kunnen aangeleerd hebben waarbij men zich probeert te verdedigen tegen die onrechtvaardigheid die men ervaart. Maar men zou zich in die reactie mogelijk niet kunnen verdedigen tegen die onrechtvaardigheid. Als men terugdenkt aan een moment waarin men zich niet kon verdedigen of als men op het moment zelf dat meemaakt, dan zou men onmacht kunnen ervaren en dan zou er een reactie van afweer kunnen ontstaan ter verdediging van zichzelf. Terwijl men zich zo mogelijk niet of slechts tijdelijk van die onmacht zou kunnen bevrijden die men dan zou ervaren. Dus als men zich herhaaldelijk laat meeslepen met zo'n reactie en als men die reactie niet kan voorkomen, dan zou men die onmacht niet kunnen voorkomen. En dan zou er eigenlijk geen oplossing zijn. Terwijl men mogelijk zo hard wilt dat er wel een oplossing zou zijn omdat men zich tegen die onrechtvaardigheid wilt kunnen verdedigen.

Dus de tegenstelling is dat er geen oplossing zou zijn terwijl men een oplossing wilt. Hier kan aanvaarding hulp bieden. Door te aanvaarden dat het OK is dat het niet OK is, zou men beter kunnen voorkomen wat niet OK is. Men zou dus aanvaarden dat men niet kan voorkomen dat zo'n reactie in zich kan opduiken. Als men dan merkt dat zo'n reactie in zich opkomt en als men dat aanvaardt, dan zou men net beter in staat kunnen zijn om die reactie los te laten opdat men alsnog de onmacht beter kan mijden.

5. Ontnomen vrijheid

De mens ontwikkelt van nature een vrijheid. Zoals een kind dat speelt en terwijl ontdekt wat hij/zij allemaal kan doen. Het is wanneer men zich openstelt daartoe, wanneer men het zich toelaat en daarin gelooft, dat het vaak ook mogelijk is. En dat kan zowel voor een kind zo zijn als voor een volwassene.

Maar er zijn momenten waarin net het omgekeerde gebeurt, namelijk, momenten waarin men zich die vrijheid toelaat en door anderen of zichzelf wordt ontkracht. Men zou bv. iets gekks kunnen doen en daardoor zichzelf tot schaamte brengen waarbij men zichzelf zou bekritisieren en zichzelf tot ongeloof zou kunnen brengen. Of men zou iets gedurfd kunnen doen en daardoor bekritiseerd worden door anderen waarna men onmacht zou kunnen ervaren en waarna men het mogelijk ook niet meer zou durven.

En wanneer anderen of wanneer men zichzelf die vrijheid ontnemt, dan wordt vaak de aandacht afgeleid van die vrijheid die ontnomen is geweest. Men zou zich bv. bekritisieren wanneer men zichzelf tot schaamte brengt en denken aan wat er fout was aan wat men deed. En dan gaat het ineens over wat men fout zou hebben gedaan en dan gaat het eigenlijk niet meer over die ontnomen vrijheid. Of iemand anders zou zich kunnen bekritisieren en dan valt de aandacht daarop. En daardoor valt het vaak niet op dat het eigenlijk ook gaat over een vrijheid die zich ontnomen is geweest.

Toch lijkt zich dat te uiten. En dan zeker wanneer men hard geraakt is. Het zou dan bv. kunnen leiden tot woede omwille van de onmacht die zich lijkt aangedaan te zijn door de andere. En als men dan die woede zou kunnen uiten naar de andere en als men alzo wraak zou kunnen nemen, dan zou men eigenlijk diens vrijheid op dat moment uitoefenen. Alsof men zegt: “Ik heb nog mijn vrijheid en jij nu de jouwe niet.” En men zou kunnen voelen, in zo'n moment, dat men die vrijheid herwint. En men zou het kunnen vertalen als een moraal: ”Jij hebt mijn vrijheid afgenomen, nu neem ik ze terug.”

Maar er lijkt ook een ander pad mogelijk. Men kan op zoek gaan naar een andere wijze om die vrijheid te herwinnen.

6. De bevrijding van het kwaad

Als er een besef van kwaadwilligheid zou zijn in zich als iets dat schade kan berokkenen aan zich, dan zou men het ooit dienen ontdekt te hebben. Ik neem dus aan dat het niet aangeboren is en dat een baby er geen weet van heeft. Ik neem aan dat men daarvoor reeds een eigen besef van zichzelf dient te hebben. Opdat men die kwaadwilligheid zou ervaren als iets dat in relatie staat tot zichzelf. Als iets dat schadelijk kan zijn voor zichzelf en als iets dat naar zich gericht zou kunnen zijn om schade te berokkenen.

De schade kan berokkend worden wanneer men wordt blootgesteld aan die ervaring van kwaadwilligheid. Het kan een ervaring zijn waartegen men zich niet kan verdedigen. Er

is een onwil om dat te ervaren maar het zou kunnen dat men het niet kan voorkomen. En dan zal er een verinnerlijking zijn van die ervaring, ook al wilt men dat niet als een deel van zichzelf.

Mogelijk zou haast iedereen zo'n blootstelling krijgen aan zulke kwaadwilligheid en mogelijk zou het dus bij haast iedereen in zekere mate verinnerlijkt zijn. Maar niet iedereen zal er op eenzelfde wijze mee omgaan. En misschien komt dat omdat die verinnerlijking niet voor iedereen zo pijnlijk is. Eenzelfde blootstelling aan kwaadwilligheid is mogelijk niet voor iedereen even gedwongen. En in die zin is het niet voor iedereen even kwaadwillig.

Men zou bv. kunnen opgroeien in een autoritair gezin waarin men van jongs af leert dat wat die ouders doen niet slecht zou zijn. En op zulke jonge leeftijd zou men nog zeer open kunnen staan tot de verinnerlijking van wat die moeder of vader zich aanleert als zijnde goed of als zijnde niet slecht. Ik neem aan dat er wel een conflict zou ontstaan. Want men zou bepaalde dingen als goed kunnen achten terwijl die geregeld zouden neigen bestraft te worden in het gezin. Maar aangezien men zelf een bepaalde verinnerlijking heeft gehad om dat gedrag van die ouders niet als kwaadwillig te zien zou dat conflict mogelijk beperkt blijven. En zo'n ontwikkeling hoeft uiteraard niet in het gezin plaats te grijpen maar kan ook plaatsgrijpen onder invloed van mensen buiten het gezin, zoals bv. bij een vriend.

Hiermee wens ik niet te beweren dat die ouders kwaadwillig zijn. Maar wat die autoritaire ouders zouden kunnen doen, is het kind straffen voor allerlei redenen. Als er dan iemand is die dat kind vanuit kwaadwilligheid wilt kwetsen, dan zou dat kind mogelijk weerbaarder zijn doordat het kind beter bestand is tegen afstraffend gedrag. Dus dat kind kan ongevoeliger zijn aan kwaadwilligheid.

En als dat kind nu gedrag van diens ouders zou overnemen naar andere kinderen toe door hen trachten te bestraffen of terecht te wijzen, dan zou dat sommige andere kinderen wel harder kunnen kwetsen omdat zij gevoeliger zijn aan zulk gedrag. Echter, er zou dan mogelijk nauwelijks een bedoeling zijn om kwaadwillig te zijn naar hen omdat men het zelf niet zou zien als zijnde kwaadwillig. En andere kinderen zouden ergens kunnen aanvoelen dat er inderdaad niet zo'n kwaadwillige intentie is en dat er eerder een ongevoeligheid is.

Wanneer er echter de intentie is om schade te berokkenen bij anderen dan zou het ook des te pijnlijker kunnen zijn omdat men zou kunnen waarnemen dat men zich wilt schade berokkenen en dat men er zich niet kan tegen verdedigen zodat men ongewild het slachtoffer wordt van de andere. En ook dit kan uiteraard plaatsgrijpen. En aan de persoon die minder gevoelig is aan zulke kwaadwilligheid zal men minder schade kunnen berokkenen. Zulke kwaadwilligheid kan het meest schade berokkenen bij diegenen waartegen dat gedrag het meest ingaat. En zulk gedrag gaat mogelijk het meest in

tegen diegenen die goed willen zijn door de goedheid van anderen te koesteren en niet te beschadigen. Aldus, het is mogelijk werkelijk zo dat zij die het meest goed willen zijn ook het meest beschadigd kunnen raken door zulke kwaadwilligheid. Anderzijds is het natuurlijk zo dat zij die zo goed willen zijn wel over een gevoeligheid kunnen beschikken die anderen mogelijk niet hebben of nog niet hebben. En dat kan als een rijkdom aanzien worden. Bovendien lijkt het niet noodzakelijk dat iemand met zulke goedheid zich niet zou kunnen verdedigen maar het kan wel gebeuren en het is mogelijk zeer moeilijk om dat helemaal te voorkomen.

En de indrukken van kwaadwilligheid die zij hebben verinnerlijkt zou het meest tegen hen ingaan. Toch zou die kwaadwilligheid zich ook bij hen kunnen uiten. Als men zich bv. aangevallen zou voelen dan zou die kwaadwilligheid kunnen opduiken in zich. Mede door die blootstelling aan kwaadwilligheid zou men het als enorm onrechtvaardig kunnen gaan vinden wanneer anderen zich gedragen naar zich op een wijze die pijnlijk is voor zich. En het gedrag van anderen zou des te sneller als pijnlijk kunnen zijn voor zich door de schade die is berokkend bij zich. En men zou de impuls kunnen hebben om zichzelf kwaadwilligheid te rechtvaardigen tegen wat men ziet als kwaadwillig of pijnlijk naar zich. Het is een wijze om zich te verdedigen opdat er niet opnieuw zulke pijnlijke blootstelling zou zijn voor zich.

Maar als het uiten van zulke kwaadwilligheid tegen zichzelf zou ingaan dan zou men schuldgevoelens kunnen krijgen. Die schuldgevoelens kunnen verhinderen dat men zich zo kwaadwillig zou willen uiten naar anderen. Maar hierdoor heeft men zich nog niet bevrijd van die verinnerlijkte indrukken van kwaadwilligheid. En hierdoor kunnen die indrukken in zich blijven schuilen terwijl men ze verdrukt omdat men ze niet wilt uiten. En als men toch zelf kwaadwilligheid zou uiten dan zou het ook kunnen dat men zich des te meer met die verinnerlijkte kwaadwilligheid gaat vereenzelvigen zodat die eigen kwaadwilligheid moeilijker los te laten zou zijn. En er is uiteraard een goede reden om ze niet te uiten want men zou anderen en ook zichzelf kunnen kwetsen. Of men zou zichzelf ongevoeliger kunnen maken waardoor bepaald gedrag onschuldig zou zijn voor zich ook al zou men er anderen mee kunnen kwetsen.

Een eerste stap ter bevrijding is natuurlijk om zich dan van mogelijke schuldgevoelens te bevrijden. Daarnaast dient men een zekere mate van zelfcontrole te bekomen opdat men zou kunnen verhinderen dat men anderen en zichzelf zou kwetsen. Dan heeft men al een zekere onafhankelijkheid verkregen. Toch zou men nog steeds al te snel gekwetst kunnen zijn door anderen en zichzelf doordat die wonde die zich heeft gevormd door het gedrag van anderen en zichzelf nooit is genezen. De zelfcontrole die men bekomen zou zijn is om te verhinderen dat die wonde al te groot zou worden. De genezing zelf zou die bevrijding inhouden van die verinnerlijkte indrukken van kwaadwilligheid en van kwaadwillige intenties. Terwijl men

tegelijkertijd die kwaadwilligheid en die indrukken van kwaadwilligheid zou willen voorkomen en alzo zou verdrukken. Maar het zal zich neigen te uiten net omdat het verdrukt is. En ik acht het als positief dat men toch tracht om te voorkomen dat die kwaadwilligheid zich uit. Want wanneer men het dan toch uit, bewust of onbewust, dan zal het zich neigen te uiten op een wijze waarmee men de schade beperkt voor zichzelf en anderen. Zo verhindert men immers niet alleen de schade aan anderen maar ook aan zichzelf. En zo kan men dan werkelijk een genezingsproces doorgaan.

Bij het doorgaan van zo'n proces zou men dan ook voorkomen dat men zelf vervalt tot een levenswijze waarin men zich soms dingen zou willen rechtvaardigen naar anderen die men voorheen als kwaadaardig zou hebben aanzien. En ook dit is niet evident. Want niet alleen zou men zien dat er kwaadwilligheid naar zich wordt uitgevoerd maar ook naar anderen toe. En men zou dat uiteraard kunnen willen voorkomen. Iets wat volgens mij uiteraard dient te gebeuren. Maar het lijkt me wel zo dat het overbodig zou zijn dat men zelf kwaadaardig is naar diegenen die zulke schade berokkenen. Uiteindelijk zouden zij zelf mogelijk niet gekozen hebben om zich als dusdanig te ontwikkelen. Want een ongevoeligheid aan wat kwaadaardig kan zijn of een blootstelling aan het kwaadwillige lijkt men niet te kiezen. Terwijl net dit de oorzaak zou zijn van zulk gedrag. Men kan wel kiezen voor zulk gedrag maar men heeft mogelijk niet gekozen om zich te ontwikkelen op een wijze die zou leiden tot het kiezen van zulk gedrag.

Maar als men tegelijkertijd kwetsbaar blijft dan kan er nog steeds soms een wens in zich opduiken om zich enige kwaadwilligheid te rechtvaardigen. Een wens die men zou kunnen willen mijden maar die kan blijven opduiken omwille van die kwetsbaarheid. En men blijft kwetsbaar omdat er die verdrukking is van die intenties en indrukken van kwaadwilligheid in zich.

Tijdens het proces van genezing zou men dus af en toe kunnen falen om kwaadwilligheid te verdrukken. En dit hoeft helemaal niet te gaan om bewuste pogingen tot kwaadwilligheid. Het zou immers kunnen gebeuren op een moment waarop men de zelfcontrole verliest. Maar elke keer men zou merken dat men die kwaadaardigheid niet wilt, zou men kunnen uitzoeken hoe men beter zulke kwaadaardigheid zou kunnen laten. Zoals wanneer er bv. allerlei frustraties naar buiten komen en waarbij men dan iemand zou kunnen kwetsen omdat men het op die persoon uitwerkt. Men heeft dan een uitbarsting. Maar misschien heerst er achteraf vooral een gevoel van teleurstelling omdat men zou kunnen inzien dat men beter op een andere wijze had gehandeld. En men zou daar in de toekomst ook beter in kunnen slagen.

Dus wat men eigenlijk zou kunnen doen, is om opnieuw leren op te komen voor zichzelf door de eigen goedheid te kunnen uiten ter verdediging van zichzelf. Immers, toen men gebukt ging onder die kwaadwilligheid, toen werd die goedheid in zich geraakt. Die goedheid kon er dan nog wel zijn. Maar men zou ze eerder kunnen associëren met een zwakte, omwille van

die onmacht die men had ervaren door die kwaadwilligheid. Door weer op te komen voor zichzelf en door hierbij te trachten om correct te blijven naar anderen, lijkt men dan ook te kunnen genezen. Aldus, de onderdrukking kan moeilijk zijn. Maar het kan eveneens helpen bij de genezing.

Maar het is duidelijk dat dit een moeizaam proces is omdat men zelf zou willen mijden dat die kwaadaardigheid in zich naar boven zou komen. Diegenen die het uiten van kwaadaardigheid iets minder hard zouden verdrukken, zouden zich mogelijk sneller ervan kunnen bevrijden. Al zouden zij ook een andere mentaliteit kunnen ontwikkelen doordat zij meer zouden kunnen goedpraten.

Toch zou men natuurlijk hopen dat men niet zo'n moeizaam proces hoeft te doorgaan. En misschien kan dit proces ook wel vergemakkelijkt worden. Immers, er zou misschien een valstrik kunnen vermeden worden. De valstrik is om zich te focussen op de schade en de pijn die zulke kwaadwilligheid bij zich heeft aangericht. Zo confronteert men zichzelf met die kwaadwilligheid. Terwijl men zich evenzeer zou kunnen focussen op die eigen goedheid die nog steeds in zich schuilt. Dat geloof in de eigen goedheid kan schade hebben opgelopen door zowel de eigen fouten die men heeft gemaakt als door de fouten die anderen hebben gemaakt naar zich. En men kan zich dus helpen genezen door te trachten om goed te zijn. Mogelijk zelfs naar diegenen die zich in het verleden hebben gekwetst. Als men dat met overtuiging kan doen, dan kan men opkomen voor zichzelf. De angst of twijfel die zou

kunnen ontstaan, is dat men opnieuw zou kunnen gekwetst worden wanneer men zou merken dat anderen bv. de spot zouden drijven met die goede intenties. En het is uiteraard zeer goed mogelijk dat zij zoiets zouden trachten. Het is niet altijd te verwachten dat de andere zou veranderen. Maar men zou wel zelf kunnen veranderen. En zichzelf sterken. Immers, die verinnerlijking van kwaadaardigheid gaf anderen in het verleden een kans dat die kwaadaardigheid domineerde boven de goedheid in zich. En dit kan men ongedaan maken.

Daarom dat men kan teruggrijpen naar het eerste deel van dit hoofdstuk. In het “Verval van zichzelf” werd er gestart met het bespreken van een houding waarin het zelfbehoud goed overeind is. Om zo’n houding terug te vinden, is als een genezing wanneer men zich gekweld voelt. En zolang men zich gekweld voelt, hoe makkelijker men zich opnieuw en opnieuw gekweld zou voelen. Men is dan immers zeer vatbaar om geraakt te worden. Als er dan mensen zijn die zulke kwelling in zich teweeg brengen dan neigt er een valstrik te ontstaan. Men lijkt maar niet te kunnen ontsnappen aan die kwelling en indrukken van kwaadwilligheid.

Dan kan het helpen wanneer er een bereidheid ontstaat om zich te focussen op het genezen in plaats van zich te blijven focussen op het weerstaan en doorgaan. Natuurlijk wil dit niet zeggen dat men in ontkenning moet gaan leven en dat men maar hoeft te doen alsof er helemaal niets aan de hand is. Maar men zou natuurlijk oprecht kunnen gaan geloven dat het

bereid zijn om te genezen van het grootste belang is. En dan kan men de daden daarop afstemmen.

Toch zou dit vast niet het einde betekenen van het gaan herkennen van daden die als kwaadaardig kunnen aanzien worden. Zowel gebeurtenissen uit het verleden als nieuwe gebeurtenissen zouden soms als dusdanig kunnen aanzien worden. Maar wanneer men de attitude heeft om te genezen dan zal men daar vele beter vrede mee kunnen nemen.

7. Het ongeziene sadisme

Al te vaak ziet men sadisme wel in wanneer het wordt uitgeoefend op zich. Als men bv. gepest wordt dan begrijpt men al te vaak dat het sadistisch is van anderen om dat te doen. Maar dat is niet noodzakelijk zo. Stel bv. dat iemand zich schuldig voelt omdat die persoon inziet dat hij/zij iets heeft gedaan dat niet hoorde volgens zich. En stel dat iemand anders aan anderen gaat mededelen wat men heeft misdaan, dan kan dat het zelfbeeld van die persoon nog veel meer beschadigen. Die persoon zou dan niet slechts hoeven te vechten tegen de verantwoording van de eigen daden tegenover zichzelf en de persoon die er de dupe van werd. Maar mogelijk ook tegenover al die anderen die het zich zouden kunnen gaan kwalijk nemen. Uiteraard zou men het dan fout kunnen vinden dat diens daden werden medegedeeld aan anderen. Maar de schuldgevoelens kunnen voorkomen dat men kan opkomen voor zichzelf. Opdat men toch meer bezig zou kunnen zijn met de eigen fout dan met de fout van de andere. Terwijl die andere persoon zeer goed zou kunnen

begrijpen dat hij/zij zo onnodig schade berokkent. En hij/zij zou dat mogelijk ook willen en verkiezen. En zo bestaat de kans dat die andere persoon veel beter in staat is tot het uitvoeren van kwaadwilligheid. De ene persoon maakte dan mogelijk een fout omwille van een gebrek aan zelfcontrole en/of uit onwetendheid. Terwijl die andere persoon zou kunnen handelen uit een zeer goed besef van wat hij/zij aanricht. Terwijl die ene persoon misschien zelfs niet echt in staat is om zo doelbewust en met volle besef anderen schade te bezorgen. En daarin schuilt dan de ironie en het sarcasme wanneer die andere persoon bv. de fout van de ene persoon aan anderen gaat meedelen om hem/haar te tarten.

En het kan nog erger, namelijk, dat men niet de waarheid zou verspreiden over iemands daden maar dat men simpelweg die persoon zou zwartmaken. Terwijl die persoon mogelijk niet in staat zou zijn om zich daartegen te verdedigen tegenover anderen.

Het is ook mogelijk dat men zulk ongezien sadisme uitoefent naar zichzelf. Vele mensen begaan fouten doordat ze onvoldoende hebben ingezien hoe fout hun fout wel is. En doordat ze dat niet inzien, kunnen ze gedrag gaan uitoefenen waarmee ze zich eigenlijk niet kunnen identificeren. Echter, wanneer ze later toch des te meer gaan inzien hoe fout hun fouten wel waren, dan kunnen ze des te meer gaan inzien hoe ze zich eigenlijk daadwerkelijk gedroegen. En dan kunnen ze des te meer gewetensbezwaren hebben omtrent hun eigen

daden. En zo pijnigen ze zichzelf doordat ze hun eigen voorgehouden onschuld breken door dat besef.

8. Het profiel van de dader

Als iemand zich kwetst dan zou het kunnen helpen dat men iets wat begrijpt hoe iemand zoiets kan doen en wilt doen.

Bij sommige mensen is het kwetsen van anderen als een fout die ze achteraf zullen vatten. Omdat het reeds eigen is aan hen om mensen niet te willen kwetsen. Ze neigen dus tegen zichzelf in te gaan wanneer ze toch iemand kwetsen. Het kan hen onmacht bezorgen wanneer ze de andere onmacht hebben bezorgd of hebben willen bezorgen. Ze hebben dus empathie maar op het moment dat ze iemand gekwetst hadden, was dat dan even uitgeschakeld. En tenzij ze herhaaldelijk de eigen zelfcontrole zo hard verliezen, zullen ze niet langer diezelfde fout maken. Tenzij ze ook hardnekkig niet of nauwelijks inzien wat ze aanrichten. En het zou natuurlijk wel kunnen dat zeer veel mensen wel degelijk herhaaldelijk licht kwetsend zijn voor anderen omdat ze bij bepaalde gedragingen niet inzien dat ze kwetsend kunnen zijn of hoe kwetsend ze kunnen zijn.

Maar bij anderen is dat niet zo. Zij zouden dat opnieuw en opnieuw kunnen doen. Ze missen voor een stuk die empathie. Als zij iemand onmacht bezorgen, dan zou die onmacht niet echt aankomen bij hen. Ze zouden wel kunnen zien dat de andere persoon onmacht heeft maar ze zouden dat niet of nauwelijks voelen. Er is een gebrek aan empathie. En als de

andere dan woedend zou zijn omdat men zo gekwetst wordt, dan is het zelfs mogelijk dat zij wat verontwaardigd zijn omdat de andere persoon zich zo kwaad maakt op hen terwijl zij dat mogelijk niet met opzet deden. Dus het is mogelijk dat ze zo zelf in zekere mate het slachtoffer worden van het eigen gedrag omdat ze niet inzien dat ze bij anderen onmacht bezorgen.

Al is het uiteraard ook mogelijk dat ze wel met opzet zouden willen kwetsen en er mogelijk ook plezier uithalen. En ook dan zou het kunnen dat de onmacht van de andere nog steeds niet of nauwelijks bij hen aankomt. En het zou veel onschuldiger kunnen zijn voor hen om iemand te kwetsen doordat ze niet of nauwelijks zouden voelen wat ze aanrichten. Ook al zouden ze heel goed kunnen beseffen dat ze schade aanrichten. Als iemand zich bv. sadistisch gedraagt, dan zou die persoon kunnen genieten van het leed van de andere. Maar dit wil ook zeggen dat die persoon zich in zekere mate afsluit van het leed van de andere. Want anders zou hij/zij het leed van de andere voelen. En dan zou die persoon niet kunnen genieten van diens sadisme. Dus doordat hij/zij er wel van geniet, sluit de persoon zich in zekere mate af van het leed van de andere. Al ziet de persoon die sadistisch is natuurlijk zeer goed dat het slachtoffer lijdt. Er kan hierbij dan een dubbelspel opduiken. Als diegene dat gekwetst wordt zich dan bv. kwaad maakt tegen hem/haar, dan kan hij/zij zich verontwaardigd voordoen omdat hij/zij zogezegd werkelijk bij zichzelf vindt dat hij/zij niets had misdaan volgens zichzelf. Ook al zou het voor hem/haar zeer

duidelijk zijn dat het helemaal niet onschuldig is voor diegene die gekwetst wordt. Zodat die façade van verontwaardiging een poging is tot bedrog. En toch zou het werkelijk allemaal nog vrij onschuldig kunnen zijn voor diegene die kwetst.

Al is het ook wel degelijk mogelijk dat men iemand wilt schade toebrengen en dat men dit ook herhaaldelijk zou willen én dat dit helemaal niet onschuldig is voor zich omdat men voluit de macht wilt om iemand schade te bezorgen. Niet zozeer om er plezier uit te halen maar om die macht te hebben. Zoals bv. een moordenaar die de macht wilt om zijn slachtoffer te wurgen terwijl hij/zij het slachtoffer wurgt. Zulke kwaadaardigheid is mogelijk. Maar misschien ook wel zeldzaam. Ik neem aan dat vele mensen niet hoeven te genezen van daden die berokkend zijn door iemand die haast compleet gewetenloos en ongenadig is.

9. Kwaadaardig dat het kwaadaardig is voor zich

Soms zou men kunnen herkennen dat iemand naar zich wenst te handelen op een wijze die men niet wilt en dat die andere persoon ook inziet dat men dat niet wilt. En dat die persoon dat wilt omdat men dat niet wilt. Aldus, de persoon wenst zich dan te treiteren of te pesten of te provoceren met de bedoeling om bij zich een reactie uit te lokken van onmacht of woede.

Maar zo'n reactie lijkt dan niet te baten om te bekomen wat men wenst. Het zou immers net zijn wat de andere van zich wilt. Waarna de andere zou menen dat het succesvol is opdat hij/zij het later nog is kan proberen om zich uit te lokken.

Waarna men dat opnieuw onrechtvaardig en kwaadaardig kan vinden.

Om hieraan te ontsnappen, zou het helpen dat die kwaadaardigheid voor zich niet kwaadaardig zou zijn. Dit lijkt natuurlijk op ontkenning. Maar men zou natuurlijk weten dat het gedrag van de andere af te keuren is. Maar men hoort ook niet te geven wat de andere wenst als hij/zij zo'n slechte of verkeerde intenties heeft. En daarin kan men slagen wanneer men er boven staat. Als het gedrag van de andere zich niet of nauwelijks hindert doordat men het niet gaat beschouwen als iets dat kwaadaardig is voor zich, dan kan men er boven staan.

En dan kan de macht van de andere in duigen vallen. Iemand die zulke macht wilt, kan zich sterk voelen doordat hij/zij de andere onmacht kan aandoen. Als dat niet lukt, dan kan de andere net zielig gaan lijken doordat hij/zij dat maar probeert om zich zo laaghartig te gedragen zonder dat het zelfs enig effect heeft.

Het lijkt dan kwaadaardig te kunnen zijn om het gedrag van de andere kwaadaardig te vinden voor zich.

Het zou weliswaar mooier kunnen geweest zijn dat men de andere op andere gedachten had kunnen brengen via zo'n reactie van onmacht of woede of via een redenering. Maar het is soms ook een valstrik om te denken dat men de andere op andere gedachten zou kunnen brengen. Dat zou net kunnen

zijn wat de andere persoon zou wensen, dat men dat probeert, omdat hij/zij reeds zou weten dat hij/zij het niet zou doen.

10. De overwinning van goedheid

Stel dat iemand beschuldigd wordt van een misdaad die hij/zij niet heeft gedaan. Dan zouden andere mensen zich kunnen gaan aanzien en behandelen als iemand die niet deugt. Terwijl die persoon zich onterecht zou kunnen behandeld voelen. Dit kan dan aanvoelen als kwaadaardigheid.

Er lijken twee wijzen te zijn om die kwaadaardigheid de kop in te drukken. Enerzijds door te kunnen aantonen dat men onschuldig is. Maar als dat niet lukt, dan kan men die kwaadaardigheid alsnog overwinnen door een nieuw geloof te vinden in de eigen goedheid en de eigen (relatieve) onschuld. Als men voor zichzelf weet wat men niet heeft gedaan en wat men niet kon doen omdat het te fout zou zijn geweest voor zich, dan kan men een nieuw geloof vinden in die innerlijke goedheid die anderen aanvallen wanneer ze zich beschuldigen van iets. En zo zou men alsnog in veel grotere mate kunnen nastreven wat men wilt nastreven. En kunnen leven zoals men wilt leven.

Natuurlijk, in dit voorbeeld gaat het over iemand die niet die fout had gemaakt. Maar wat als men wel zo'n fout heeft gemaakt? Uiteraard dient die persoon, wanneer die nu wel wilt geloven in het nastreven van het goede, dat ook niet op te geven omwille van anderen. Niemand lijkt uiteraard gebaat te

zijn met iemand die weer zou vervallen tot gedrag dat anderen schade toebrengt.

Wanneer iemand kan vasthouden aan dat geloof in de eigen goedheid, dan bestaat de mogelijkheid dat iemand net meer het belang gaat inzien van het nastreven van wat goed zou zijn. Omdat hij/zij zou kunnen beseffen hoe betekenisloos het is wanneer anderen zich dat lijken te willen afnemen. En zo kunnen zij eigenlijk alsnog de persoon brengen tot een groter geloof in het belang van die goedheid. Natuurlijk, dat zou dan niet zijn wat zij voor ogen hebben, integendeel. Maar men zou het alsnog kunnen bekomen. En daarin schuilt dan een zekere genade en een zekere rechtvaardigheid.

Anderheid

Het anders zijn van mensen noem ik hier “anderheid”. De term is gelijkaardig aan wat men in het Engels “otherness” noemt. Vertaald naar het Nederlands noemt men dit trouwens “othering”. Maar dat vind ik zo’n ongemakkelijk woord dat ik het maar “anderheid” noem.

Mensen hebben onderling hun gelijkenissen en hun verschillen. Hierbij kan men dan zowel focussen op wat men deelt met iemand anders als dat men kan focussen op wat verschillend is aan elkaar. Sommige mensen zullen neigen te focussen op wat ze delen met elkaar. En zo zullen zij de andere vaak neigen te behandelen als een gelijke. In dit hoofdstuk wordt er net getracht om naar de verschillen te kijken. Als men dat zou doen naar iemand anders, dan zou men een schets kunnen maken van die persoon waaruit men zou afleiden dat die persoon totaal anders is. Omdat de kans immers bestaat dat men de gelijkenissen niet langer zou zien. Dit is belangrijk om in het achterhoofd te houden.

Toch wens ik die anderheid te aanschouwen omdat ze duidelijk reeds cruciaal is geweest. Immers, vaak bleek dat de onmacht die men ervaart, kan liggen aan het feit dat iemand zich anders wilt gedragen als dat men zichzelf wilt gedragen. Wanneer men zich door die onmacht dan gedwongen voelt om te onderzoeken waarom iemand anders zich zo anders gedraagt, dan is het de onmacht die kan leiden tot de herkenning van anderheid.

Eigenlijk wordt die anderheid in dit hoofdstuk dan ook niet neutraal behandeld. Dat iemand anders is, dat kan zowel verrijkend zijn voor zich als kwellend zijn voor zich, of iets daartussen. Iemand zou bv. evenzeer een Boeddhistische monnik kunnen leren kennen. Die persoon is vast anders dan zich omwille van die andere ontwikkeling die hij heeft doorgaan. Toch zou het natuurlijk verrijkend kunnen zijn om hem te leren kennen.

Maar omdat die anderheid hier in relatie wordt gebracht met de onmacht die men ervaarde, wordt de anderheid hier meer bekeken als iets dat de oorzaak kan zijn van een kwelling die men ervaarde. Zo kan men komen tot een betere herkenning van hoe iemand anders zou kunnen zijn. Als men zichzelf niet zo zou wensen te gedragen, zou men ook kunnen komen tot een betere herkenning van hoe men zichzelf niet zou wensen te gedragen.

1. Openheid tot anderheid

Andere mensen zijn anders dan zich. Om die anderheid te zien dient men zich daarvoor open te stellen. Men zou hierbij de neiging kunnen hebben om zich in te leven in de andere door zichzelf te projecteren op het gedrag van de andere. Alsof men zich zou gedragen zoals de andere maar dan wel zou kijken naar dat gedrag zoals men zelf geneigd is om naar dat gedrag te kijken. Of men zou een perspectief kunnen vormen over hoe men meent dat de andere kijkt naar zichzelf en de omgeving, door zich in te beelden dat men zelf zo zou kijken naar zichzelf en de omgeving. Alsof men het gedrag

van de andere en diens perspectief op diens gedrag allemaal verinnerlijkt om zich zo in te leven. Maar waarbij men uiteindelijk naar dat gedrag en dat perspectief van de andere kijkt vanuit het eigen perspectief.

Maar zo lijkt men de anderheid van de andere te ontkennen. Men herkent wel eerst dat de andere anders is dan zich. Maar doordat men dan het eigen perspectief op de andere projecteert, lijkt men niet te neigen zien dat de andere vanuit diens anderheid anders zou reageren op het eigen gedrag als dat men het ziet vanuit die projecties van zichzelf op de andere.

Om de anderheid werkelijk te herkennen zou men net dienen te kunnen zien hoe de andere vanuit zichzelf zich zou zien en gedragen. Aldus, men zou niet zichzelf op de andere horen te projecteren. Maar men zou het perspectief van de andere op diens gedrag dienen te zien. Men zou het perspectief van de andere dienen te projecteren op de andere. En daarin slaagt men het best wanneer men zo weinig mogelijk zichzelf projecteert op de andere. Al mag men natuurlijk ook niet vergeten dat de andere voor een stuk wel degelijk gelijkaardig zou kunnen zijn aan zich.

Men kan dan een grof onderscheid maken tussen twee vormen van anderheid. Er is de anderheid die men reeds kent omdat men zelf ooit zo is geweest of omdat iemand anders heeft gekend die ook zo is geweest. En dan is er de anderheid die men eigenlijk nog niet kent. Wat dus voorvalt wanneer men gedrag waarneemt bij iemand dat men niet echt kan plaatsen.

En eigenlijk zal er vaak iets ongekend zijn aan de anderheid van de andere. En als men zich toespitst op wat gekend zou zijn aan de andere persoon dan mist men mogelijk vaak datgene wat ongekend is aan de andere persoon. Daarom dat men het zou kunnen verkiezen om soms te zoeken naar die ongekende anderheid in de andere.

Als men die anderheid leert kennen dan kan men zo ook ervaringen en inzichten opdoen. Men kan ook zichzelf gaan bekijken vanuit de anderheid. En omdat men dan zichzelf zou bekijken vanuit perspectieven die niet in zich schuilen, kan men zo een blik op zichzelf krijgen die men anders niet zou neigen te hebben op zichzelf. Alleen is ook dat niet zonder risico. Want door zichzelf te bekijken vanuit het perspectief van iemand anders, zou het soms kunnen dat men gaat denken dat het zou lonen om meer te zijn zoals de andere. Aldus, het kan evenzeer de eigenheid gaan aantasten.

2. Enkele voorbeelden van anderheid

Hier zal ik enkele voorbeelden bespreken van wat als anderheid is voor mij. Ik zal deze voorbeelden zo stereotiep mogelijk maken. Ik wens niet te beweren dat mensen zich werkelijk zo gedragen als ik zal beschrijven. Maar ik denk wel dat sommige mensen er in aanzienlijke mate zouden kunnen aan voldoen. In deze voorbeelden is de anderheid in mijn ogen negatief.

In het eerste voorbeeld gaat het over een dame die sterk aan een schoonheidsideaal voldoet. En die dame gaat haar in

sterke mate gaan associëren met dat uiterlijk, met die ‘perfectie’. En wanneer er dames zijn die jaloers zijn op haar of wanneer heren haar begeren, dan kan dat als een zelfbevestiging van die ‘perfectie’ zijn voor haar. En die dame zou dat gevoel van perfectie kunnen verlangen. Waardoor ze beslist om haar leven er net zo ‘perfect’ te laten uitzien. En ze vindt een man die er net zo aantrekkelijk uitziet vanuit een schoonheidsideaal. En samen met haar man proberen ze dan om het ‘perfecte’ leven uit te dragen, voor zichzelf maar ook naar anderen toe. Ze zouden hen wensen te tonen hoe ‘perfect’ het leven wel is voor hen. En een andere man zou haar en dat leven dat zij leiden, kunnen begeren. Maar zij zou die man dan afwijzen als die man zich volgens haar te min zou gedragen om in haar leven te passen. En zij zou daarvan kunnen genieten omdat het voor haar als een bevestiging kan zijn van de perfectie of superioriteit die zij aan haar eigen leven hecht.

In dit tweede voorbeeld gaat het over iemand met perverse ‘moralen’. Het zou bv. kunnen gaan over een president die een oorlog start met gruwelijke gevolgen maar waarbij die zelf blijft vasthouden aan de geldigheid van diens goede intenties. Het is een persoon die niet langer niet schuldig kan zijn, volgens zichzelf. Want de persoon herkent nog wel wat fout is, maar het is niet langer fout voor zich. Het is onschuldig voor zich. Dus een bepaalde daad waarbij iemand anders schuld zou herkennen, zou voor zich als deugdzaam kunnen zijn. Wat nog niet wil zegen dat deze persoon alle daden als onschuldig of deugdelijk zou kunnen zien.

Sommige dingen zouden te immoreel kunnen zijn voor zich. En dan zou die persoon dat ofwel niet doen, ofwel het goedpraten. En als die persoon het dan goedpraat en er later vraagtekens bij gaat stellen of er spijt van krijgt, dan zou die persoon kunnen gaan herkennen dat die iets heeft gedaan wat niet hoorde. Echter, ook dan zou die persoon de eigen onschuld, volgens zichzelf, kunnen gaan herkennen. En die onschuld kan echt zijn voor zich. Dat is mogelijk omdat die persoon voorheen dat gedrag, dat anderen als schuldig zouden aanzien hebben, ook als onschuldig kon aanzien. Dus als die persoon dan spijt zou hebben van diens gedrag, dan zou die persoon dat zichzelf kunnen vergeven via die onschuld dat die persoon bij zichzelf meent te herkennen. Hij/zij wist het niet beter. En zo zou het gedrag van die persoon enigszins kunnen verbeteren maar zonder ooit echt beseft te hebben van wat die aangericht heeft. Toch zou die persoon tegelijkertijd zichzelf kunnen voorhouden dat hij/zij moralen nastreeft die horen nagestreefd te worden. Die persoon zou zelfs kunnen vinden dat anderen zich immoreler gedragen dan hij/zij ook al zouden zij veel minder schade aanrichten.

In het derde voorbeeld gaat het over iemand (Persoon A) die een gevoelig punt van iemand anders (persoon B) herhaaldelijk tracht uit te buiten voor diens plezier. Misschien zonder reden. Misschien had B zich niets misdaan. Misschien voelt A zich simpelweg te min behandeld door B omdat A zichzelf zo geweldig vindt. Waarna A kan trachten wraak te nemen door B trachten te kwetsen. Als dit zou lukken, dan zou dit A voldoening geven. Als het niet zou lukken maar als

B zelf A zou sparen door hem/haar niet aan te vallen, dan zou A dat als een gelegenheid kunnen aanzien om B naar de toekomst toe nog meer te raken. Want doordat A inziet dat B eigenlijk toch geen wraak neemt, zou A kunnen inzien dat hij/zij probleemloos kan vasthouden aan dat sadistische gedrag. Alsook, als B zich toch zou kwaad maken op A, dan zou A dat ook als een bevestiging kunnen aanzien van diens macht over B. Maar als B nu gezag zou hebben en als B dan A terechtwijst, dan zou A zich ineens kunnen voordoen als een voorbeeldig persoon. Alsof A laat blijken dat hij/zij de onschuld zelve is. Mogelijk om zo te trachten om gespaard te worden door B. Al dat gedrag van A lijkt dus te draaien rond macht. Als A de macht heeft om diens gangen te gaan, is alles prima. En vanaf dat niet het geval is, zou A ineens zachtaardiger kunnen worden om zo niet al te zeer in te boeten aan macht. Pas wanneer A echt zou inboeten aan macht, zou A zich kunnen kwaad maken. En dan zou A het ook B kunnen kwalijk nemen. Terwijl A misschien veel meer schade heeft bezorgd aan B dan B aan A. Persoon A kan hier haast een imitatiegedrag vertonen. Hij/zij kan zich voordoen alsof hij/zij moreel is en hij/zij kan zich als onschuldig voordoen terwijl hij/zij weet dat de andere zich niet onschuldig vindt.

Men kan hier nog een vierde voorbeeld aan koppelen. In dit voorbeeld is de persoon ook gefocust op macht. En hierbij kan die persoon iemand anders tot onmacht brengen. Die andere persoon zou zich bedrogen kunnen voelen. Want elke vriendschap of liefde die hij/zij gegeven heeft, lijkt

uiteindelijk misbruikt te kunnen worden. En terwijl dat voor die andere persoon uiteraard niet onschuldig zou aanvoelen, zou het voor die ene persoon wel allemaal relatief onschuldig kunnen zijn. Die persoon zou er een zeker genot kunnen uithalen. En als die andere persoon dan laat merken dat hij/zij lijdt onder dat gedrag, dan zou die ene persoon wel sympathie kunnen opbrengen. Maar dan wel omdat het aan zich aangeeft dat men inderdaad werkelijk machtig was. Dus als die andere persoon dan diens onmacht laat blijken, dan kan dat haast als een compliment aanvoelen voor die ene persoon. Omdat hij/zij dan herkenning krijgt voor diens macht. Waarna er dan sympathie kan volgen. Maar dat is dan sympathie voor diegene die zwakker is volgens zich. Omdat die andere persoon zich duidelijk niet kon verweren. En die andere persoon zou zich opnieuw volkomen kunnen misbegrepen voelen. Omdat het immers realistisch lijkt dat die andere persoon niet wilt aanzien worden als iemand die zwak is en daarom medelijden krijgt. Wat dan een bevestiging zou zijn voor de zogenaamde zwakte. Dus die andere persoon lijkt niet echt voor te komen in de subjectiviteit van die ene persoon. En mogelijk ook wederzijds. Daarom lijkt er in sterke mate sprake te zijn van anderheid tegenover elkaar.

In dit volgende voorbeeld zou het gaan om iemand die vanuit zijn/haar 'goedheid' zich in een positie plaatst om anderen te beoordelen en eventueel ook te veroordelen. Soms zou dat dan gebeuren op genadeloze wijze. Die persoon (persoon A) zou iemand bv. kunnen veroordelen die zich schuldig voelt. Die andere persoon (persoon B) zou natuurlijk niet kunnen

opgezet zijn om zo veroordeeld te worden. Persoon B zou zich verstoten kunnen voelen. Persoon B zou mogelijk niet wensen in te stemmen met het oordeel van persoon A. Persoon B zou immers spijt kunnen hebben en persoon B zou mogelijk inzien dat de schade, dan toch in zekere mate, beperkt is gebleven. Persoon B zou vergiffenis wensen. Persoon A zou kunnen inzien dat persoon B zich schuldig voelt en dat persoon B snakt naar vergiffenis. Maar vanuit de genadeloosheid van persoon A komt er geen vergiffenis. Persoon A zou zich hierbij dan in een positie kunnen stellen waaruit hij/zij zich het mag veroorloven om genadeloos te zijn. Persoon A zou zich dan kunnen opstellen als een toonbeeld van goedheid. Hij/zij heeft misschien niet zo'n ernstige fout begaan... of hij/zij doet alsof men niet zo'n grote fouten heeft begaan. Persoon B zou kunnen inzien dat hij/zij misschien een fout heeft begaan die persoon A niet heeft begaan en persoon B zou hierdoor moeilijk kunnen opkomen voor zichzelf en machteloosheid kunnen ervaren. En persoon A zou dat natuurlijk kunnen inzien. Het zou bij persoon A dan natuurlijk ook om macht kunnen gaan. Persoon A zou kunnen inzien dat hij/zij het persoon B des te moeilijker maakt en zou ook van die macht kunnen genieten. Persoon A zou hierbij ook andere personen tegen persoon B kunnen laten keren door aan hen aan te geven hoe persoon B iets gedaan heeft dat geen vergeving zou verdienen. Omdat die andere mensen zouden mogen vinden dat zij vanuit hun goedheid de daad van persoon B als volkomen ontoelaatbaar mogen achten. En aangezien sommige andere mensen zouden

kunnen herkennen dat de daad van persoon B ontoelaatbaar is, zouden ook zij zich tegen persoon B kunnen keren. Zij zouden zich dan ook als toonbeeld (van hoe het wel moet) kunnen gaan aanzien. Dit is de strategie van “verdeel en heers”. Persoon A zou trachten om verdeeldheid te creëren om zo te kunnen heersen. Maar hierbij wordt er natuurlijk een valselijk beeld gecreëerd. Want de gevoelens van schuld van persoon B geven aan dat persoon B ook niet had willen doen wat hij/zij gedaan heeft. Dus het geeft aan dat persoon B uiteindelijk, dan toch zeker achteraf bekeken, een gebrek aan zelfcontrole had. Persoon B zou net zoals andere mensen zich kunnen afkeren van die daad. Opdat er misschien geen verdeeldheid hoeft te zijn tussen persoon B en andere mensen. En als persoon B dan vergiffenis zou krijgen van hen dan zou persoon B net des te meer in staat kunnen zijn om te herstellen van wat hij/zij gedaan heeft. Als andere mensen echter persoon B gaan verstoten dan is het onduidelijk wat er van persoon B zou voortkomen. In sommige gevallen lijkt het niet uit te sluiten dat persoon B bv. zelfmoord zou plegen. En dan zouden andere mensen misschien kunnen betreuren dat zij persoon B zo verstoten hadden. Echter, het is zelfs niet uit te sluiten dat persoon A zulke zelfmoord niet zou betreuren. Het zou zelfs voldoening kunnen schenken voor persoon A. Persoon A leek uiteindelijk te getuigen van een zeer grote genadeloosheid.

3. De wortels van anderheid

Is het mogelijk om een fundamenteel verschil te vinden tussen het gedrag van mensen die sterk anders zijn ten opzichte van elkaar?

Ik meen zulk fundamenteel verschil te herkennen tussen mensen wiens persoonlijkheid draait rond egocentrisch gedrag ten opzichte van mensen wiens persoonlijkheid draait rond egoloos gedrag. Waarmee ik niet zozeer wens te bedoelen dat zij zich ofwel al te egocentrisch of al te egoloos gedragen. Al kan dat wel zo zijn. Maar eerder wens ik te bedoelen dat er een opzet in hun persoonlijkheid schuilt om ofwel het egocentrische voorop te stellen of om ofwel het egoloze voorop te stellen.

Ook al zou diegene die het egocentrisme voorop stelt, zich niet wensen te aanzien als iemand die puur egocentrisch is waardoor hij/zij ook dingen zou kunnen doen voor anderen. Maar ook dan zou die persoon ook tegelijkertijd aan zichzelf kunnen denken.

Net zoals diegene die het egoloze voorop stelt soms zal neigen te herkennen dat hij/zij soms wel aan zichzelf denkt ook al had hij/zij het opzet om anderen meer voorop te stellen. En ook al wenst hij/zij geregeld wel om anderen nog meer voorop te stellen.

Stel bv. dat een persoon A iets zegt tegen een persoon B dat persoon B kwetst. Persoon B, net zoals vele andere mensen, zouden van mening kunnen zijn dat het beter is om mensen

niet zo te kwetsen. Waarna zij dan mogelijk zouden trachten aan te geven, aan die persoon die kwetst, dat dit niet hoort. Voor hen zou het haast ondenkbaar kunnen zijn om zoiets te willen doen. Terwijl het voor persoon A helemaal anders zou kunnen liggen. Persoon A wou mogelijk wel degelijk persoon B tarten en bedoelde het daarom zelfs niet zo slecht. Het zou voor zich allemaal relatief onschuldig kunnen zijn voor zich. En mede omdat persoon A zou kunnen vinden dat zulk gedrag niet zou horen verboden te worden door anderen. Voor persoon A zou het kunnen zijn alsof anderen zich iets wensen te ontnemen. Zodat het voor persoon A kan lijken alsof anderen zich wel iets hebben laten ontnemen doordat zij zich niet langer kunnen gedragen zoals persoon A het zich wel nog kan toelaten. En persoon A zou het dan ook als superieur kunnen aanzien om zich wel nog als dusdanig te kunnen gedragen. Want persoon B, net als vele anderen, lijken dat duidelijk niet te kunnen.

Waar het dus ook om gaat, is vrijheid. De vrijheid om zich dat te kunnen toestaan. Ook al wensen anderen die vrijheid helemaal niet. Anderen zijn meer bezig met wat zij zouden horen te doen. Zij willen zich die vrijheid onzeggen. Zij willen volgbaar of gehoorzaam zijn aan de moraal om iemand niet onnodig te tarten en te kwetsen. En aangezien de houding van de andere voor elkaar ondenkbaar is om aan te nemen voor zichzelf, is er sprake van een sterke mate van anderheid ten opzichte van elkaar.

Natuurlijk wens ik niet te stellen dat men niet vrij mag zijn of niet aan zichzelf mag denken. De kwestie ligt eerder in hoe men dat zou doen. Vele mensen zullen vrij willen zijn en aan zichzelf willen denken maar door hierbij de andere in acht te houden. En dat is moeilijk wanneer men zichzelf voorop stelt.

En dan kan men zich natuurlijk afvragen waar de oorzaak ligt in het zichzelf willen vooropstellen. En tal van oorzaken zouden vast kunnen gevonden worden. Soms lijkt het bv. simpelweg aangepraat te worden door de vrije markt die materialisme wenst aan te praten. Het kan nu eenmaal aantrekkelijk lijken om zichzelf voorop te stellen. Iets dergelijks zou ook kunnen plaatsgrijpen wanneer de ouders hun kind erg verwennen. Het kind krijgt dan aandacht van de ouders door aan zichzelf te denken. Zodat de omgeving (die ouders) het uiteindelijke pad zijn om aan zichzelf te denken.

Zo is het ook vast mogelijk dat de omgeving het aan zichzelf denken ook op een andere wijze in de hand kan werken. Door er namelijk voor te zorgen dat het contact met de omgeving net negatief aanvoelt. Stel bv. dat een kind zich wat vernederd voelt door diens ouders, dan zou het kind zich uiteindelijk des te meer kunnen beginnen afkeren van diens ouders en het bijhorende negatieve zelfbeeld door zichzelf een eigendunk te geven in plaats van dat miserabele gevoel van vernedering.

4. Façade of empathie

Wanneer men geeft om anderen, dan kan dat pijnlijk zijn omdat anderen zich daardoor zouden kunnen kwetsen. Want

wanneer men geeft om anderen, kan men de neiging hebben om zich gevoelig op te stellen. En anderen kunnen daar misbruik van maken. Men zou bv. vriendelijk kunnen zijn naar iemand terwijl die andere persoon zich nors gedraagt naar zich. En dan zou men bv. geduld kunnen opbrengen om misschien later nogmaals geraakt te worden door die persoon. Om zich daartegen te verweren, kan men het zich rechtvaardigen om zichzelf centraal te stellen. Men zou kunnen trachten om zo voor zichzelf op te komen. Men zou zich kunnen opstellen als iemand die zich niet langer zal laten kwetsen. Men bouwt een façade. En om die façade te laten werken, kan men beginnen te geloven in de eigen kracht en het eigen potentieel en de eigen kunde. Want voorheen, toen men zich gevoeliger opstelde, bleek men zogenaamd zwak en zielig te zijn. Want toen konden anderen zich kwetsen. En men liet zich kwetsen. En het is daartegen dat men zich verzet. Daarom dat men net niet langer zwak of zielig is volgens zichzelf. Men verwerpt dus eigenlijk hoe men voorheen was omdat men dat vroegere gedrag associeert met die zwakte of zieligheid.

Maar wat als iemand anders (persoon B) zich dan zo gevoelig opstelt naar zich? Aangezien persoon A zelf die houding heeft verworpen omdat die houding volgens zich kan geassocieerd worden met zwakte, fragiliteit, zieligheid of kwetsbaarheid, lijkt het aannemelijk dat persoon A ook zulke aspecten gaat associëren met die houding wanneer iemand anders zich zo gedraagt. Opdat die persoon B dan zogenaamd zwak of zielig zou zijn volgens persoon A. Ik wens daarmee niet te stellen

dat persoon A dat werkelijk wenst toe te geven aan zichzelf. Misschien wilt persoon A dat verdrukken. En misschien lukt dat ook wel. Maar wat als het niet lukt? Dan bestaat de kans dat men aan anderen de indruk geeft dat men hen zielig vindt. Misschien dat men er zelfs van leert te genieten. Men is immers diegene die, volgens zichzelf, erin geslaagd is om sterker te zijn. Terwijl persoon B daar dan misschien niet in geslaagd zou zijn. Alsof persoon B is achtergebleven. Alsof men superieur is aan persoon B. En dan begint het ietwat aan te sluiten bij een narcistische en sadistische houding.

Maar wat als die persoon A empathie wenst op te brengen voor iemand anders? Men zou dat dan mogelijk doen omdat men sympathie opbrengt voor de andere omdat hij/zij zo zwak is volgens persoon A. Het is dan een vorm van medelijden uit sympathie. Maar natuurlijk, voor iemand anders kan het helemaal niet sympathiek zijn als men de indruk zou krijgen dat men aanzien wordt als iemand die zwak is. Net zoals het niet als sympathiek kan overkomen wanneer de andere zich sterker lijkt te voelen dan zich. Dus zelfs wanneer persoon A wenst empathie aan te gaan, lijkt hij/zij gehinderd te zijn om het ook daadwerkelijk te bekomen. Meer nog, als persoon A dat zou inzien, dan zou dat net kunnen getuigen van een zwakte die persoon A zou hebben. Maar omdat er het hele opzet was om zich sterk te voelen, zou men kunnen trachten te verdrukken dat men gelimiteerd zou zijn in het geven van empathie. En zo wordt die façade die het opzet had om zich te bevrijden, ook iets dat zich gevangen kan houden.

Terwijl die persoon die zich gevoelig opstelt, veel beter in staat zou kunnen zijn tot het aangaan van empathie. Meer nog, de kans bestaat dat die persoon gaat herkennen dat sommigen zulke façade hebben opgebouwd. En de kans bestaat dat hij/zij blij is dat men zelf niet zulke façade heeft opgebouwd. Zelfs wanneer men geraakt wordt door iemand die wel zulke façade heeft opgebouwd.

5. Liefde maakt blind

Liefde maakt werkelijk blind. Men zou bv. iemand graag kunnen zien ongeacht hoe die persoon eruit ziet. Alsof men de ‘onvolmaaktheden’ niet langer ziet. Maar net daarom kan men zich ook laten misleiden.

Want helaas lijkt de partner in een relatie soms manipulatief te zijn. En dan kan het erg jammerlijk zijn als men blind blijft voor die manipulatie. Zulke manipulatie mag dan ook besproken worden. Men kan hierbij een onderscheid maken tussen manipulatie die iets wenst af te straffen en manipulatie die iets wenst te belonen.

Manipulatie via afstraffing kan zeer uitdrukkelijk zijn. Want het zou bv. kunnen gaan over een man die zijn vrouw slaat om zo trachten te voorkomen dat zij hem zou durven te verlaten. Maar soms is die manipulatie minder uitdrukkelijk en hierdoor ook moeilijker te bespeuren. Stel bv. dat een vrouw wenst om haar partner te verlaten en dat die partner tracht om haar schuldig te laten voelen door aan haar duidelijk te maken hoeveel hij voor haar heeft gedaan en welke fouten zij heeft

gemaakt, om haar zo te laten twijfelen. Ineens zou ze kunnen denken dat de fout niet alleen bij hem ligt maar ook bij haar. En hierdoor zou ze kunnen beslissen om toch maar bij hem te blijven. Het valt dan te bevragen of die man dan eigenlijk simpelweg diens mening verkondigde of dat die man werkelijk doelbewust manipuleerde. Maar het kan sowieso wel helpen om in te zien wat voor beïnvloeding er tussen elkaar wordt uitgeoefend.

Bij de manipulatie door beloning zou men dan bv. net de andere persoon verwennen of vertroetelen om zo te voorkomen dat hij/zij zich zou verlaten of iets tegen zich zou hebben. Alsof men gepaaid wordt. Men zou dus ineens overweldigd worden met ‘vriendelijke’ gebaren opdat de gemoedstoestand zou verzachten en opdat men alsnog de partner als deugdzaam zou aanzien. Natuurlijk wens ik hiermee niet te bedoelen dat het sowieso nadelig zou zijn als men af en toe verwend wordt. Maar als de partner na de verwennerij zich opnieuw zou kwetsen omdat hij/zij eigenlijk niet veranderd is, dan kan die verwennerij als bedrog gaan aanvoelen.

Het gaat dus ook over hoe vertrouwen wordt gebruikt. In dit laatste voorbeeld zou vertrouwen kunnen gewonnen worden opdat eens men ziet dat men het vertrouwen heeft gewonnen, men de gelegenheid heeft om daar opnieuw misbruik van te maken.

Dus terwijl het vertrouwen van anderen in zich voor sommige mensen iets zou zijn dat ze dienen te waarderen opdat hun

vertrouwen bij hen veilig zou zijn en waardevol zou zijn, kan het voor anderen als een gelegenheid zijn om macht toe te passen omwille van de blindheid die anderen hebben omwille van dat vertrouwen in zich. Daarin schuilt dan ook opnieuw die anderheid. Zij wensen dan mogelijk die macht. Maar dat wil dan ook zeggen dat zij mogelijk helemaal niet of nauwelijks in staat zijn om liefde te geven wanneer de andere zijn/haar vertrouwen in zich legt.

Het lijkt dan ook niet toevallig te zijn dat zij dan vrij gevoelloos kunnen zijn wanneer zij anderen kwetsen. Of dat zij daarvan kunnen genieten om zich zo bv. als des te sterker te kunnen aanzien. Immers, als zij zouden lijden van het leed dat zij iemand anders bezorgen, dan zouden zij hun eigen attitude in vraag gaan stellen.

6. Wil over zich?

Laat me iets stellen over een persoon A en een persoon B.

B is voor A op een wijze waarvan A wenst dat B is voor A. En B heeft nog niet door hoe B is voor A. Maar wat als B niet wenste te zijn, voor A, zoals die is voor A? Dan was A niet op een wijze waarvan B wou dat A was voor B. Terwijl B wel was voor A zoals A wou dat B was voor A.

Zo dus had A de wil over B terwijl B nadat die dat beseft heeft of zou hebben, dat niet gewild zou hebben. Dit kon gebeuren omdat B niet die wil van A had vermoed. B geloofde in wat A stelde. Het geloof van B in A dat dan maakte dat B aannam dat A was zoals B geloofde dat A zou

zijn. Het kan zijn dat A dit geloof van B in A waarnam of correct veronderstelde, waaruit A dan kon afleiden of vermoeden dat B niet zou aannemen dat A zou zijn zoals A was. Waaruit A dan het vermoeden kon verkrijgen dat B zou ingaan op de wil van A zelfs al wou B dat niet. Het is dan het geloof dat B legde in A, dat A de toelaatbaarheid schonk om die wil over B te hebben. Omdat B een openheid had om A te geloven, zodat er ook gebondenheid was om A te geloven als hoe die zich wou voordoen aan B. Als een positieve conditionering (die negatief is voor B).

Maar wat als B niet dat geloof had gelegd in A?

Wel, misschien kan B alsnog uit te lokken zijn door A. Het zou kunnen dat B een onmacht in zich heeft die A waarneemt en uitlokt bij B buiten diens wil heen om iets van B te bekomen. Zo zou A een conflict in B naar boven brengen terwijl B niet in staat is om het te voorkomen omwille van die onmacht in zich. Dan heeft B geen openheid tot het willen van die beïnvloeding maar is er een gebondenheid waardoor B niet anders kan, omwille van die onmacht, dan om de openheid te hebben om zich te laten beïnvloeden. En mogelijk, om zich te laten beïnvloeden op de wijze die A wou van B. Als een negatieve conditionering.

Dus zo zou iemand dus een wil kunnen hebben over iemand anders. Als de persoon die wil over zich niet wou of niet wou gewild hebben, dan is zo de onafhankelijkheid of autonomie van de persoon geschonden. De persoon is tot onmacht gebracht.

Natuurlijk, het is niet omdat een persoon iemand op een ongewilde wijze zou beïnvloeden dat die persoon bewust bezig is met hoe dat te kunnen bekomen. Die persoon zou zich onbewust kunnen zijn van hoe die dat doet. Alsook zou die persoon mogelijk helemaal niet de bedoeling gehad hebben om iemand tot onmacht te brengen. Het zou ook kunnen dat die persoon helemaal niet bezig was met iemand bewust of onbewust te beïnvloeden maar dat een andere persoon denkt dat men zich trachtte te beïnvloeden op een wijze die men niet wou.

Het zou ook kunnen dat men zelf zich tot onmacht brengt als men bv. kwaad is op zichzelf of als men zichzelf laat verleiden tot iets waardoor men later in onmacht verkeert. Dus er hoeft zelfs geen andere persoon bij betrokken te zijn.

Wat er hoe dan ook ontstaat, is een valstrik. Men wenst er wil over te hebben maar aangezien men tot onmacht wordt gebracht en men dat niet wilt, heeft men er deels geen wil over.

Er is natuurlijk relevantie tot die anderheid. Wanneer iemand zou trachten om zich te dwingen tot iets of te verleiden tot iets tegen de wil van die persoon in, dan beschouw ik dat vanuit mijn perspectief zeer duidelijk als anderheid.

In deze tekst wordt er dan aangegeven dat dit tot onmacht kan leiden. Maar hoe zal het uitdraaien? Zal de persoon zich bevrijden van die wil over zich? Dit blijft eigenlijk nog open.

Denk bv. aan de vorige tekst, “Liefde maakt blind”, waarin het open bleef of de persoon zich zou kunnen bevrijden uit het kluwen van die partner. Natuurlijk is het helaas duidelijk dat dit niet altijd zal gebeuren. Of dat het zeer lang zou kunnen duren voordat de persoon zich zal bevrijden. Soms zal iemand er niet in slagen of er niet direct in slagen om op te komen voor zichzelf. Om zich zo neer te leggen bij hoe die relatie liep. Voor die persoon kan die relatie dan misschien wat minder zwaar worden. Maar natuurlijk, voor die partner zou het duidelijk zijn dat hij/zij erin geslaagd is om controle te hebben over die persoon. Dit is uiteraard een zeer ongezonde situatie. Die persoon geeft dat uiteindelijk toe aan die anderheid. En die persoon gaat zich dan zelf anders gedragen. Die persoon wordt anders. Men kan dus zelf anderheid gaan verinnerlijken. En dan zowel via dwang (negatieve conditionering) als via verleiding (positieve conditionering). In dit voorbeeld lijkt dit helemaal niet onschuldig. Men lijkt dan ook voorzichtig dienen te zijn met een toenadering te maken tot die anderheid. Wat niet simpel is. Want die anderheid kan zich wel onschuldig voordoen.

7. Verleiding naar anderheid

Wat ik wens te beschrijven is een houding waarbij iemand zichzelf centraal stelt. En waarbij die persoon vindt dat daar niets mis mee is. Meer nog, die persoon zou vinden dat het voor zichzelf goed is om zo’n houding te verkiezen. En het zou ook kunnen dat die persoon vindt dat het wenselijk is als anderen ook zo’n houding zouden aannemen of gaan

aannemen. En die persoon zou dan ook kunnen trachten om mensen zo'n houding te laten aannemen en aanleren. Opdat men dan samen aan zichzelf zou denken. Ik zal dit proberen te beschrijven. De beschrijving is misschien wat moeilijk om te volgen maar de voorbeelden die volgen, zullen dit verduidelijken.

Stel bv. dat persoon A, X wilt. En dat persoon B, Y wilt. En laat me ook stellen dat persoon B het nog niet verkiest om zichzelf centraal te stellen. Als persoon A dan inziet dat persoon B wel Y wilt en als persoon A wilt dat persoon B wel Y zou willen omdat persoon A zo X zou kunnen bekomen, dan kunnen beiden krijgen wat ze op dat moment zouden willen. Wanneer persoon B dan Y zou verlangen, dan kan persoon A proberen om persoon B dan Y te schenken maar op een wijze die A wilt. Dus B wilt dan iets en A maakt daarvan gebruik om ook iets te willen van B. En wat A dan wilt van B, dat zou X kunnen zijn. Dus er is een invloed van A op B. Alleen kan A dan proberen om niet in te gaan tegen de wil van B opdat B de invloed van A zou willen toestaan. Dan toch op dat moment. Achteraf zou B mogelijk inzien dat A trachtte om die invloed te hebben over zich. Maar de kans bestaat, en zowel wanneer B het inziet of niet inziet, dat B alsnog die invloed zou willen. Omdat B dat voor zichzelf zou kunnen willen. Dus A oefende een invloed uit op B. En B ziet dat mogelijk ook in. Maar B zou die invloed toch des te meer kunnen gaan willen omdat B die invloed op zich wenste. En dat is mogelijk zelfs wanneer B zich hierdoor anders gaat ervaren en zelfs wanneer B voorheen geen weet had van de

mogelijkheid tot zulke beïnvloeding en zulke ervaring van zichzelf. Meer nog, misschien vermoedde A dat B daar geen weet van had en misschien wou A dat B die beïnvloeding en wording doorging. Opdat er een soort van overdracht zou zijn van A naar B. Waarna B zou kunnen inzien wat er heeft plaatsgegrepen op zich en waarna B dat ook als iets wenselijk zou kunnen achten. Wat kan leiden tot een verspreiding van zulk gedrag. Als men zulke beïnvloeding echter niet wilt en als men niet zulke wording wilt doorgaan, dan kan het zeer bevreemdend zijn wanneer andere mensen zulk beïnvloeding trachten toe te passen op zich. En mede omdat men zou kunnen merken dat anderen volkomen niet inzien dat men die beïnvloeding helemaal niet wilt en niet zal willen.

Stel bv. dat twee dames regelmatig gaan shoppen. De ene dame is er reeds verzot van. Ze houdt van de uitstraling die ze haarzelf kan geven. Ze vereenzelvigd zich ermee. Aldus, het is niet slechts dat ze mooi wilt zijn. Het is eerder dat ze zichzelf reeds aantrekkelijk vindt omwille van die uitstraling. Ze relateert dus haar subjectieve ervaring met die aantrekkelijkheid van haar uitstraling. En zo kan ze zichzelf dan ook gaan centraal stellen. Een beetje alsof ze een model is dat continu op de catwalk loopt. En ze zou van die ervaringen kunnen genieten en daarom zou ze ook kunnen vinden dat anderen ook zulke ervaring zouden horen te hebben. Opdat zij zich ook zo aantrekkelijk zouden kunnen vinden. En daarom neemt ze haar vriendin mee. En laat me stellen dat er na een tijd bij haar vriendin ook een vonk ontstaat. En dat ze zichzelf ook in zekere mate wilt vereenzelvigen met zulke levensstijl.

Het lijkt me dat zo'n wording een herhaaldelijke blootstelling vereist. Omdat mensen vaak vasthouden aan hun eigenheid. Maar natuurlijk, in dat vorige voorbeeld lijkt het me duidelijk te zijn dat de maatschappij er een rol in kan gespeeld hebben. Immers, via marketing worden continu beelden verspreid van modellen die zich aantrekkelijk lijken te vinden met een zekere zelfvoldaanheid. En natuurlijk zijn er vele mensen die zich daar maar in beperkte mate aan spiegelen. Maar ik denk wel dat er een zekere maatschappelijke aanvaarding van is.

Hele andere voorbeelden lijken me mogelijk te zijn. Het deed me eigenlijk ook denken aan een scène uit de film "Eyes wide shut" van Stanley Kubrick. In die scène is er een bijeenkomst waarin tal van gemaskerde dames en heren allerlei seksuele belevingen kennen. Het feit dat ze gemaskerd zijn, is hier belangrijk. Want het creëert anonimiteit bij zichzelf en anderen. Als men immers niet anoniem is, dan voelt men zich herkenbaar naar de andere toe. En bijgevolg naar zichzelf toe. Opdat men veel meer geremd zou kunnen zijn. Die anonimiteit neemt dat weg. En zo kan er een toelaatbaarheid ontstaan bij zichzelf en bij de andere om tal van seksuele belevingen te doorgaan zonder zich hierbij te gaan identificeren met de persoonlijkheid die men normaal uitdraagt. Opdat men zich des te meer kan gaan identificeren met hoe men zou zijn volgens de gedragingen die men beleeft gedurende die anonimiteit. En dan zou men die ervaringen kunnen gaan willen voor zichzelf. En ook wanneer de anonimiteit daarna verdwijnt, kan er iets blijven hangen. Dus het kan werkelijk een effect hebben op de persoonlijkheid.

Tot nog toe werd er een verleiding besproken die zich in sterke mate zou overkomen. Zodat men er niet al te zeer op voorbereid zou zijn. En daarom kan het ook des te echter lijken. Soms lijkt men het ook echter na te spelen. Dat zou kunnen plaatsgrijpen bij een professionele activiteit. Zoals bv. een verkoper doet wanneer hij zich op een bepaalde wijze voorspiegelt naar klanten. Het zou ook kunnen plaatsgrijpen tijdens de seksuele beleving wanneer men daarin een bepaalde rol aanneemt. De betrokken personen zouden kunnen inzien dat die rol niet echt is voor zichzelf en mogelijk ook voor elkaar. Dus die anderheid zou dan niet echt zijn voor zich. De subjectieve ervaring en het gedrag dat hoort bij die rol zou dan niet plaatsgrijpen binnen een context waarmee men zich werkelijk identificeert. Men kadert dus wat men speelt. Maar misschien is er tegelijkertijd wel beïnvloeding op de identiteit. Men kadert het dan wel maar men zou ook door die ervaringen kunnen beïnvloed zijn. Het zou natuurlijk de persoonlijkheid kunnen veranderen. Als men dan niet zulk seksueel spel had opgezocht, dan was de persoonlijkheid immers vast anders geweest.

8. Extremen van anderheid

Als men een doorgedreven egocentrisme plaatst tegenover een doorgedreven egoloosheid, dan komt men uit op twee polen die tegenover elkaar liggen. En de anderheid ten opzichte van elkaar lijkt dan zo extreem te zijn dat zij elkaar niet meer in de andere zouden kunnen herkennen. Dan toch wanneer zij zouden zien hoe anders de andere is ten opzichte

van zich. Om te zijn zoals de andere, kan dan ook compleet ondenkbaar worden. Als men zich zou kunnen inbeelden dat men dan zo extreem anders zou zijn en als men zich zou inbeelden hoe men dan zou zijn, dan kan dat lijken alsof men bezeten zou zijn. Of alsof er een virus de eigen persoonlijkheid zo hard zou aantasten. Omdat het zo tegenovergesteld zou zijn van zich. Men lijkt zich daar niet te kunnen inleven vanuit zichzelf.

Toch is het misschien niet onmogelijk dat iemand geleidelijk aan transformeert van iemand die vrij egoloos is naar iemand die erg egocentrisch is (of omgekeerd). Zodat die persoon eigenlijk vrij onherkenbaar zou worden ten opzichte van die vroegere zelf. Als die persoon dan zou herinneren hoe hij/zij vroeger was, dan zou die persoon zich heel anders kunnen voelen dan toen. Maar als die persoon dan terug wilt evolueren naar iemand die egolozier is, dan kan die persoon zeker de bezetenheid voelen. Want dat egocentrisme kan een direct gevoel van voldoening geven. Waardoor er een afhankelijkheid kan ontstaan. Men dient zich dat dan in aanzienlijke mate te willen ontzeggen om die egoloosheid in zich een geloofwaardige kans te geven. Dit geeft dus aan dat men niet zomaar zonder gevolgen zulke paden kan bewandelen.

9. De anderheid in zich

Het lijkt mogelijk vreemd om te veronderstellen dat datgene wat anders is aan zich, zich soms ook in zich kan bevinden. Toch lijkt dit in zekere mate het geval te kunnen zijn. Stel bv.

dat iemand wordt opgeleid om producten aan huis te verkopen. En stel dat die persoon al lerende en al doende er erg goed erin slaagt om mensen te overtuigen om die producten te verkopen. Die persoon zou kunnen genieten van diens succes. Maar na een tijd zou er mogelijk des te meer een ongemakkelijk gevoel kunnen ontstaan. Die persoon zou immers kunnen betreuren dat hij/zij producten heeft verkocht aan kopers waarvan hij/zij vrij goed inszag dat zij later hun aankoop zouden betreuren. En stel dat die persoon dan ook niet langer diens functie wenst uit te voeren. Maar ondertussen zou het gedrag van die persoon reeds kunnen veranderd zijn. Die persoon zou ook in het dagelijkse leven des te meer de gewoonte kunnen hebben ontwikkeld om mensen van allerlei dingen te overtuigen zelfs wanneer men inziet dat ze het zich later zouden kunnen betreuren. En als die persoon zich niet langer als dusdanig wenst te gedragen, dan zal die persoon dienen te stoppen met zich te vereenzelvigen met zulk gedrag. Maar het zou wel een hele tijd kunnen duren voor men zulk gedrag daadwerkelijk volkomen heeft afgeleerd. Alsof er dan soms toch een vereenzelviging zou zijn met gedrag waarvan zich reeds had voorgenomen om het zich te laten omdat men er zich niet meer mee wou vereenzelvigen. En dan zou men kunnen spreken van de anderheid in zich. Als men dan werkelijk dat deel van zichzelf wilt afzweren en als men daarin slaagt, dan zou men wel een sterkere eigenheid bij zichzelf kunnen vormen.

Of stel dat men wordt blootgesteld aan emotioneel misbruik. Waarbij de liefde en empathie die men tracht te geven, soms beantwoord wordt met een grote ongevoeligheid voor die empathie of liefde. Dan kan men geraakt worden en gepijnigd worden. Het kan overeenstemmen met sadisme. Want de kans bestaat dat men door zulke herhaaldelijke blootstelling steeds moeilijker in staat is om te blijven geloven in die empathie. Ergens lijkt de ongevoeligheid van de omgeving te kunnen doordringen tot zich. Men kan menen dat het niet baat om te blijven proberen empathisch te zijn. En ergens zou men ook gekwetst kunnen achterblijven. Waarbij de schade die de omgeving in zich heeft berokkend ergens in zich aanwezig blijft. Zodat die persoon eigenlijk niet ongevoelig wilt zijn maar zich niet langer in staat voelt om empathisch te zijn om zich zo te kunnen beschermen. Dan lijkt het gedrag van de omgeving naar zich, zich innerlijk te hebben verstoord. En diegenen die zich hard hebben gekwetst, lijken zich dan ook wat gestoord te hebben gedragen. En zeker als zij begrepen dat zij dat aanrichtten, lijkt het alsof er ergens in hen iets gestoord was. Maar als men zelf uiteindelijk daardoor gekwetst wordt en als dat in zich blijft spelen en als men daardoor het eigen gedrag verandert, dan lijkt het haast alsof de omgeving die ‘gestoordheid’ heeft kunnen doorgeven. Daarom zou men misschien ook kunnen spreken van anderheid in zich. Maar natuurlijk hoeft men daarom zich niet te gaan bekijken als iemand die is veranderd door de omgeving. Het lijkt me raadzaam om zich niet te identificeren met hoe de omgeving zich heeft veranderd. Opdat men dat

kan loslaten om zo opnieuw meer in staat te zijn om, wanneer men dat wilt, empathie te geven vanuit een geloof in zichzelf als iemand die zo wilt zijn.

Het is ook mogelijk dat men zich niet bewust is van die anderheid in zich ten opzichte van de andere. Men zou immers aan het eigen gedrag een opvatting kunnen geven terwijl die opvatting niet lijkt overeen te kunnen stemmen met de realiteit. Het is mogelijk om blind te zijn voor wat men aanricht omdat men hardnekkig een eigen opvatting standhoudt. Het is dan ook mogelijk dat anderen in zekere mate gaan herkennen hoe men is terwijl men dat zelf niet ziet. En terwijl het moeilijk zou kunnen zijn om zich als dusdanig te aanzien omdat het niet overeenstemt met dat huidige perspectief op zichzelf. Die anderheid in zichzelf kan immers wijzen op gedrag waarmee men zich niet kan identificeren. Als men dat gedrag dan toch heeft uitgeoefend, dan kan het zeer moeilijk zijn om in te zien hoe men eigenlijk was als een gevolg van wat men heeft veroorzaakt.

10. Goed wordt slecht en slecht wordt goed

Stel dat men iemand wenst bij te staan die het moeilijk heeft. Tot op zekere hoogte zullen vele mensen zich dan steunen. Maar ergens zou er een grens kunnen zijn waar sommigen beginnen af te haken met die steun. Ze zouden kunnen vinden dat men te veel doet. En mogelijk niet omdat de steun niets uithaalt. Maar omdat ze het zien als zelfopoffering wanneer men zich in die mate daaraan toewijdt. Zij zouden het bv. vanuit hun egocentrisme als vrij ondenkbaar zien om zulke

daad als redelijk te beschouwen. En dan zou men van hen soms ook naastenliefde kunnen krijgen. Maar in een speciale vorm. Waarbij mensen zich trachten te steunen door zich op andere gedachten trachten te brengen. En soms vanuit een waar geloof. Een geloof dat het beter is voor zich, volgens hen, om meer aan zichzelf te denken. En indien men zich dan zou bedenken, dan zou men stoppen met het schenken van die steun aan die persoon die men trachtte te helpen. En dit zou dan kunnen opgevat worden als het stoppen met iets te doen wat goed is. Wat daarom ergens ook als slecht zou kunnen aanzien worden. Maar voor diegenen die zich trachten te bedenken, zou het net goed zijn dat men zou stoppen met die steun. En was het net slecht dat men maar bleef volhouden.

Of stel dat twee dames inkopen gaan doen. De ene dame staat op het randje om zich te laten gaan en heel wat kledij te kopen die ze reeds heeft gepast. Maar dan begint die dame te twifelen of het wel zo'n goed idee is om zich te laten gaan. Dan zou men natuurlijk van mening kunnen zijn dat zij er mogelijk beter wat langer over zou nadenken opdat zij het zich later niet zou beklagen. En dat dit goed is. Maar die andere dame zou net kunnen trachten om haar te overtuigen om zich te laten gaan. Omdat zij ook mogelijk werkelijk vindt dat het goed is om zich te laten gaan om zo ten volle daarvan te kunnen genieten.

Natuurlijk, bij zulke voorbeelden wordt het duidelijk dat iemand trachten te overtuigen van iets wel degelijk nadelig kan zijn. Want de persoon die zich heeft laten overtuigen, zou

het zich kunnen beklagen. En voor diegene die de andere tracht te overtuigen, zou het moeilijk kunnen zijn om op voorhand in te zien dat die andere persoon het zich uiteindelijk niet zou beklagen. En als die andere persoon het zich beklaagt dan zou hij/zij kunnen wensen dat men zich nooit had laten overtuigen. En dat die andere persoon niet hoorde te proberen om zich te overtuigen. Maar diegene die wou overtuigen zou toch van mening kunnen zijn dat het goed was om dat te proberen. Omdat hij/zij blijft geloven dat het positief was om de andere proberen te overtuigen. Hij/zij had zich misschien ook voorheen laten overtuigen tot iets en hij/zij voelde zich daardoor misschien bevrijd. En als die persoon zulke bevrijding als positief aanziet dan zou hij/zij kunnen proberen om anderen ook wat te ‘bevrijden’.

11. Anderheid, eigenheid en verbondenheid

Stel dat men iemand leert kennen met een nogal andere persoonlijkheid dan zich, dan zou men kunnen spreken over een zekere anderheid tussen elkaar. Toch zou men een verbondenheid met die persoon kunnen vinden. Enerzijds omdat men deels wel dezelfde mening zou kunnen delen en anderzijds ook omdat men aangetrokken is tot die anderheid. Echter, omdat men dan een verbondenheid aangaat, zou er nog geen echte herkenning zijn van die anderheid bij die persoon. Men zou uiteraard wel herkennen dat die persoon anders is dan zich maar dan gaat men een verbondenheid aan in plaats van te onderzoeken wat die verschillen zijn tussen elkaar.

Na verloop van tijd zou men mogelijk gaan merken dat het soms botst tussen elkaar, aldus, dat die verschillen die er zijn tussen elkaar kunnen leiden tot onenigheid. En op zo'n momenten kan men geen verbondenheid aangaan. Men merkt een afstand tussen elkaar. En er kan vervreemding opduiken. En men kan zich in zekere mate gaan afscheiden van de andere om die vervreemding te mijden.

Maar men zou later opnieuw kunnen proberen om verbondenheid aan te gaan door toenadering te zoeken, met het idee dat de andere persoon zou ingaan op die toenadering. Maar toenadering zoeken met iemand die zo anders is dan zich, is niet makkelijk. Omdat die persoon vele dingen zou kunnen bekijken vanuit een heel ander standpunt. Men zou kunnen geneigd zijn om een toenadering te zoeken op een wijze waarmee men zelf zou ingaan op die toenadering als iemand zo'n toenadering naar zich zou maken. Maar die persoon is niet zoals zich. Dus de toenadering die men wilt maken, zou mogelijk voor die persoon onherkenbaar zijn of geen steek maken. Die persoon zou mogelijk niet op die wijze neigen verbondenheid aan te gaan.

Zodat men op een later moment opnieuw die vervreemding en die afstand tussen elkaar kan ondervinden. En dan zou men opnieuw kunnen proberen om een toenadering te zoeken. Waarna het opnieuw zou kunnen falen. En geleidelijk aan zou men kunnen herkennen dat die andere persoon zo anders is dan zich dat het voor zich soms onmogelijk is om bepaalde verbondenheid met die persoon te bekomen. En dan is men

bezig met die herkenning van die anderheid. En dan herkent men die afstand tussen elkaar.

Toch is het mogelijk dat net door die herkenning van die afstand tussen elkaar er weer verbondenheid zou kunnen ontstaan. Omdat men beter weet wat men dient te doen om geen vervreemding te bekomen. En omdat men door die herkenning van die anderheid ook beter zou kunnen inzien welke verbondenheid men wel zou kunnen bekomen.

Ook al bestaat er ook de kans dat de persoon dan nog steeds anders is dan dat men gedacht had. En er bestaat ook de kans dat men quasi geen verbondenheid met die persoon zou kunnen vinden. En als men dan verbondenheid wou bekomen, dan kan het aanvoelen alsof dat men gefaald heeft. Zoals wanneer men bv. een relatie of vriendschap wou behouden en daarin faalt. Dit lijkt me soms echter quasi onvermijdelijk te zijn. Soms lijkt men dienen te kiezen tussen de eigenheid van zichzelf of het aangaan van verbondenheid met de andere. En men kan natuurlijk verbondenheid willen aangaan maar waarschijnlijk wilt men hierbij niet de eigen eigenheid opgeven. Als men voelt dat het onmogelijk is voor zich om zichzelf te zijn bij de andere, dan zou men uiteindelijk kunnen kiezen voor het beschermen en versterken van de eigenheid.

12. Water en vuur

Er kan een aantrekkingskracht ontstaan tussen mensen die anders zijn ten opzichte van elkaar. Stel bv. dat een jongeman verliefd wordt op een jongedame die lieflijk en aantrekkelijk

is voor hem. Die lieflijkheid van die dame kan iets zijn dat hem aanspreekt omdat hij mogelijk ook zachtaardig is. Zij is dan iemand waarmee hij een verbondenheid kan aangaan. Maar stel nu dat die dame toch nogal verschilt van die jongeman. Stel dat die dame eerder aantrekkelijk wilt zijn dan lieflijk wilt zijn. Ze zou eerder van haar aantrekkingskracht kunnen genieten. Dus ze toont zich lief en ze toont zich bovendien ook zeer aantrekkelijk waardoor die jongeman verliefd wordt. Hij valt voor haar. En zij merkt dat zij diegene is voor hem die hij wilt. Althans, misschien ziet die jongeman niet al te zeer in welke mate zij eigenlijk verschilt van hem. Die dame zou dat echter wel kunnen gaan uiten. Er zou bv. een egocentrisme kunnen opduiken. Zij kan zich bewonderd en geliefd voelen door die aandacht van die jongeman. En dan bestaat de kans dat zij meer aan zichzelf begint te denken dan aan die jongeman. Ze zou de focus op haar lieflijkheid kunnen verliezen omdat zij zichzelf begint in te beelden wat zij allemaal zou kunnen bekomen van hem nu hij zo voor haar is gevallen. Die jongeman zou dan uiteraard ineens gemengde gevoelens kunnen krijgen. Voorheen was zij immers spontaan iemand die hij kon verlangen. En voorheen was hij iemand die zij ook spontaan leek te willen. Nu zou hij allerlei verwachtingen dienen in te vullen om haar tevreden te stellen. En daar zou het uiteraard kunnen fout lopen. Die dame zou misschien eerder geobsedeerd raken door dat egocentrisme. Terwijl die jongeman net des te meer zou kunnen gaan voelen dat zij spijtig genoeg niet langer diegene is die hij wilt liefhebben.

Men zou voor dat voorbeeld de metafoor kunnen gebruiken van water en vuur. Waarbij het probleem ontstaat dat het vuur het water kan doen verdampen omdat het te sterk is. Of dat het water het vuur kan doen doven omdat het te sterk is. En toch... misschien kon er ook een balans ontstaan. Waarbij zowel het water wat verdampt en het vuur wat gedoofd wordt maar waarbij tegelijkertijd het water blijft stromen en het vuur blijft branden. Wat als die dame in dat voorbeeld wel de zelfcontrole had gehad om lieflijk te blijven voor hem? Het lijkt niet onmogelijk te zijn. Maar het zou sowieso een riskante situatie te kunnen zijn omdat er bij haar reeds meer die drang was om verlangd te worden als dat er bij haar een drang was om lieflijk te zijn. Als die jongeman echter een dame had ontmoet die eerder een drang had om lieflijk te zijn dan om verlangd te worden, dan zou die dame kunnen genieten wanneer zij wordt verlangd door hem terwijl de kans groter zou kunnen zijn dat zij haar lieflijkheid zou blijven vooropstellen. Zodat die jongeman van haar lieflijkheid zou kunnen blijven genieten.

Het lijkt me dat tegengestelden elkaar wel degelijk aantrekken. Maar dat het geregeld of vaak van kortere duur lijkt te zullen zijn. De ironie is dat de aantrekkingskracht tussen die tegengestelden ook geregeld groter lijkt te zullen zijn dan tussen mensen met meer gelijkenissen. Zodat mensen zichzelf geregeld bedotten door in een relatie of vriendschap te stappen die uiteindelijk neigt te zullen afspringen doordat men te veel van elkaar verschilt.

13. De anderheid overkoepelend

In “De wortels van anderheid” wordt er besproken hoe er bij sommige mensen eerder een opzet is tot egocentrisme en hoe er bij anderen eerder een opzet is tot egoloosheid. Daaruit zou men kunnen concluderen dat mensen uiteindelijk totaal andere richtingen kunnen uitgaan. En dit geeft een zekere willekeur aan. Want waar gaat ‘de mens’ dan naartoe? Hoe gaat ‘de mens’ zich ontwikkelen? Het lijkt sterk afhankelijk te zijn van mens tot mens.

Maar als het dan bv. gaat over egoloosheid, dan is toch wel degelijk zo dat diegenen die een opzet tot egocentrisme verkiezen, soms wel degelijk richting egoloosheid gaan. Als iemand zichzelf bv. belangrijk en superieur wenst te vinden, dan kan dat imago gekrenkt worden als die persoon bv. macht nastreeft om achteraf ongewild vast te stellen dat hij/zij zich eigenlijk zielig gedragen heeft. Zo wordt dat “doen wat men wilt” en die zelfgenoegzaamheid geraakt omdat die aspecten net hebben geleid tot die herkenning van zieligheid. Wat men uiteraard niet wenst. Maar als men het dan toch vaststelt, dan kan er egoloosheid ontstaan.

En zo kunnen mensen die zeer verschillend zijn van elkaar toch elk op hun eigen wijze richting egoloosheid gaan.

Al zouden mensen die zeer verschillend zijn van elkaar ook elk op hun eigen wijze richting egocentrisme kunnen gaan. Dus op zich blijft het open welke richting men zou neigen uit te gaan. Natuurlijk heeft dit boek een bepaalde richting voor

ogen. En in de komende hoofdstukken zal dat verder uitgewerkt worden.

Over het verlangen

In dit hoofdstuk loop het pad verder. Het was de onmacht die zorgde voor een confrontatie met anderen. Zo werd er dan ook besproken hoe die anderheid zich zoal zou kunnen uiten. Er wordt ook aangenomen dat men zelf zich zou kunnen willen schuwen van het aannemen van gedrag waarmee anderen zich tot onmacht konden brengen. Opdat men niet zou worden zoals hen aangezien men hun gedrag zelf onwenselijk vond naar zich. Nu die anderheid wat besproken is, is het duidelijker wat het zou kunnen inhouden om zich niet zoals hen te gedragen.

Zo werd er duidelijk dat anderen zich kunnen trachten te verleiden tot iets. Het draait dan om verlangens. Misschien zou men dan zelf anderen niet als dusdanig wensen te verleiden.

Echter, wanneer men ingaat op verlangens, dan zijn anderen daar niet altijd bij betrokken. Soms ligt de zwakte bij zichzelf. Soms wilt men wel stoppen met in te gaan op zo'n verlangen en toch lijkt het niet te lukken of niet helemaal te lukken. Ook hier is er trouwens relevantie tot die anderheid. Als men immers het ingaan op bepaalde verlangens zou kunnen laten, dan zou men daardoor kunnen veranderen. Men zou in zekere mate iemand anders kunnen zijn. Als men daarin zou slagen en als men dan zou terugkijken naar die tijd waarin men nog wel inging op die verlangens, dan zou men kunnen herkennen dat men toen anders was.

1. De onschuldigheid van het genieten

Kinderen neigen plezier, genot en voldoening op te zoeken en zullen die beleving vaak als volkomen onschuldig aanzien. En zulke beleving kan ook vaak vrij onschuldig zijn. De beleving van plezier e.d. lijkt een spontane en natuurlijke ontwikkeling te zijn. Het schenkt iets. Er is een verrijking. En dat is niet alleen zo voor kinderen maar voor alle leeftijden.

Maar soms zou men zich die onschuld ontnemen bij de beleving van plezier, genot of voldoening. En mogelijk ontnemt men zich die onschuld terwijl er eigenlijk wel een zekere onschuld is bij de beleving. Men zou zich bv. het plezier van het snoepen kunnen ontnemen terwijl men eigenlijk wel een relatief gezonde levenswijze had. Dus dat snoepen was mogelijk vrij onschuldig voor zich. Maar als het voor zich niet goed genoeg zou zijn omdat men nog gezonder wilt zijn dan ontnemt men zich de onschuld bij de beleving van dat plezier.

Echter, soms is de beleving van plezier en genot werkelijk niet zo onschuldig. Men zou bv. hardnekkig uitstelgedrag kunnen hebben en voor een stuk het eigen potentieel kunnen vergooien in de eigen studies, werk of relaties omwille van dat uitstelgedrag. En tijdens de beleving van dat uitstelgedrag zou men zich mogelijk wel kunnen vermaken met allerlei bezigheden en dan zou men het als vrij onschuldig kunnen aanzien en willen aanzien. Maar uiteindelijk zou men de gevolgen van dat uitstelgedrag kunnen betreuren. En dan is het werkelijk niet onschuldig voor zich.

Maar toch zouden die verlangens zich iets kunnen schenken of lijken te schenken. Als men bv. een leven leidt waaruit men weinig voldoening kan halen en als men allerlei frustraties oploopt, dan kan het ingaan op die verlangens een verademing betekenen. Eigenlijk zou er dan een tekort zijn aan die vrij natuurlijke beleving van datgene wat zich voldoening schenkt. En door die frustraties en dat gebrek aan voldoening zou er dan een drang kunnen ontstaan om op andere verlangens in te gaan. Waardoor men zich dan bv. vermaakt en zich dat rechtvaardigt omwille van de onrechtvaardigheid die men ervaart bij het doorgaan van frustraties, moedeloosheid, enz.

Natuurlijk, ook zonder zulke frustraties kan het ingaan op die verlangens voor zichzelf zeer aantrekkelijk zijn.

En daardoor kunnen verlangens zichzelf voor een stuk opeisen. Bijvoorbeeld eten waar men soms naar neigt te grijpen, seksuele verlangens waarop men ingaat, interactie met technologie en sociale media waaraan men veel tijd spendeert, roken, uitstelgedrag en vele andere gedragingen waarmee men een beloning kan bekomen. Zolang men ingaat op die verlangens kan men vaststellen dat men daar in zekere mate aan gebonden is. En men kan dat zeker vaststellen wanneer men merkt dat het moeilijk is om niet langer in te gaan op die verlangens. Het is gelijkaardig aan die positieve conditionering zoals die is besproken in “Wil over zich?” in het hoofdstuk “Anderheid”. Wanneer men verlangens opzoekt dan is dat als een positieve conditionering. Echter, als men

opnieuw en opnieuw zulke verlangens gaat opzoeken, dan kan er een onkunde ontstaan waarbij men niet langer niet op die verlangens kan ingaan. Zodat die openheid tot die verlangens en de impuls om erop in te gaan als een wil is over zich. Zodat de wil om er niet op in te gaan, ontkracht wordt.

En toch zou het niet zo makkelijk kunnen zijn om dat vast te stellen bij zichzelf. Want elke keer dat de drang te sterk is, dan zal men zich het ingaan op dat verlangen op dat moment goedpraten. Soms wilt men het zichzelf toelaten om in te gaan op zo'n verlangen. En enerzijds kan men dan wel zo'n gebondenheid aan die verlangens vaststellen. Maar toch zou men ook die gebondenheid weer kunnen wegmoffelen opdat men ze zou kunnen goedpraten. Omdat men in zekere mate een levenswijze wilt aannemen waarin men wel ingaat op die verlangens. Ze schenken zich iets.

En dan neigt men mogelijk niet al te zeer open te staan om in te zien wat die verlangens zich zouden kunnen ontnemen wanneer men er blijft op ingaan. Alsook zou men dan zichzelf kunnen misleiden door te denken dat het ingaan op die verlangens is wat men werkelijk wilt. En het kan dan ook helpen om zulke dingen in te zien bij zichzelf opdat men zou herkennen wanneer het ingaan op verlangens zich een plezier bezorgt dat niet zo onschuldig is voor zich.

Aldus, soms kan men naar iets verlangen dat men eigenlijk niet zo zeer zou willen, behalve dan om het verlangen in te lossen. Stel bv. dat een man zich aangetrokken voelt tot een vrouw die hij als zeer aantrekkelijk acht. Het zou een vrouw

kunnen zijn die onbereikbaar lijkt. En die man zou net daarom zo sterk naar zo'n vrouw kunnen verlangen. En dat verlangen willen nastreven. Zelfs al zou zij hem niet willen. Maar de vraag kan ook gesteld worden: wilt hij haar wel? Voor het inlossen van het verlangen duidelijk wel. Maar misschien niet voor veel meer dan dat. Toch kan het verlangen zo sterk zijn dat men vergeet dat men eigenlijk niet zou willen wat men verlangt. Verlangens kunnen zich blind maken. Waardoor men zichzelf opnieuw en opnieuw zou kunnen wijsmaken dat men het wel wilt en dat het niet fout is om erop in te gaan terwijl het soms niet zo onschuldig is voor zich.

En mogelijk ook niet voor anderen. Wanneer men verlangens opzoekt dan geldt voor zich soms niet meer wat goed zou zijn en wat niet. Want dan zou het inlossen van het verlangen kunnen overheersen en dat wordt dan 'goed'. Terwijl die attitude voor zichzelf of anderen gevolgen zou kunnen hebben die als immoreel zouden kunnen geacht worden. Stel bv. dat in dat vorige voorbeeld die man getrouwd is en dat die man toch tracht om die dame te verleiden die hij verlangt. Die man zal wel inzien dat die zijn vrouw bedriegt en dat hij haar vertrouwen schendt maar wanneer dat verlangen naar die andere vrouw sterk wordt dan kan die man dat inlossen van dat verlangen gaan aanzien als zijnde niet slecht. Er zou niets mis mee zijn volgens hem omdat die drang tot het inlossen van dat verlangen er is. En stel dan dat die man liefdevol en sympathiek zou zijn naar die dame om haar te verleiden en stel dat die dame hem afwijst omdat zij iets anders verlangt als hij, dan zou die dame zijn liefdevolheid afwijzen om haar

verlangens net zoals hij eigenlijk de liefde voor zijn vrouw afwijst om zijn verlangens. En als die man dat zou inzien, dan zou hij misschien inzien dat het opzoeken van zulke verlangens geen levenswijze inhoudt die hij wilt aanvaarden voor zichzelf. Misschien ook niet.

Maar als men gaat inzien dat sommige van die verlangens die men heeft eigenlijk niet kunnen bieden wat men werkelijk zou willen, dan zou men kunnen bereid zijn om niet langer te willen ingaan op die verlangens.

Het kan dan ook helpen om mee te geven wat men zich ontnemt wanneer men een levenswijze aangenomen heeft waarin men vaak ingaat op zulke verlangens. Zo zou het bv. kunnen dat men nog minder kan genieten van vele andere activiteiten. Het zou kunnen dat het zich minder boeit, dat men snel verveeld is. Of dat men bv. snel weer verlangt om een behoefte die men heeft in te lossen en dat het te onaangenaam is wanneer men die niet kan inlossen.

Alsook zou het kunnen dat men zichzelf straft door in te gaan op die verlangens. Op het moment dat men ingaat op die verlangens is het mogelijk belonend. Maar achteraf zou men mogelijk liever willen dat men niet was ingegaan op die verlangens omdat men niet als dusdanig wilt leven. Dus men straft dan zichzelf en als men zich die verlangens dan nog niet kan laten, dan kan men het zich eigenlijk niet laten om zichzelf te straffen. En eigenlijk kan men dan, in zekere mate, niet meer op zichzelf vertrouwen. De verslaving kan mede het

eigen ongewilde gedrag gaan vormen zonder dat men er controle over heeft.

Daarom dat ik die ongewilde verlangens ook als het 'heerlijke gif' beschouw. Het kan op het eerste zicht soms zo aantrekkelijk lijken en men zou zich zo kunnen laten verleiden omdat men zich reeds heerlijke ervaringen inbeeldt terwijl men reeds wist dat men het niet langer wou.

Zulk gedrag creëert ook een leegte. En toch kan er alsnog de neiging zijn om die leegte tijdelijk op te vullen door die verlangens op te zoeken die zelf zorgen voor leegte in het eigen leven.

En dan kan men uiteindelijk trachten om die leegte te laten verdwijnen door vaker iets te doen dat betekenisvol zou zijn. En zo zou er een besef kunnen groeien van wat werkelijk betekenisvol zou zijn voor zich. Zodat men des te meer zou kunnen beseffen dat sommige verlangens zich niet zulke betekenisvolheid kunnen schenken. Al kan het natuurlijk de eigen leegte zijn die net gaat voorkomen dat men zou opzoeken wat betekenisvoller zou zijn. Want het is de eigen leegte die ervoor kan zorgen dat men betekenisvolheid minder gaat ervaren, ook al zoekt men ze op. Maar het zou wel helpen als men het tracht op te zoeken. En als men dat inziet, dan kan er een aanzet zijn om dat te doen.

Zulke negatieve aspecten zou men waarschijnlijk kunnen inzien. Wat moeilijker kan zijn om in te zien, is dat dit weer voorbij kan gaan. Dat men daadwerkelijk weer in staat kan

zijn om vrijer te zijn van die verlangens en dat men weer in staat kan zijn om van allerlei dingen te genieten die zich nu nog weinig voldoening schenken. En dat men meer tijd heeft en interesse krijgt in allerlei nieuwe dingen. En dat men meer op zichzelf zou kunnen vertrouwen. Men zou opnieuw des te meer onschuldig plezier kunnen beleven en men zou het leven een andere wending kunnen geven. Men zou zich dus opnieuw kunnen gaan ervaren op een heel andere wijze. In plaats van steeds dezelfde of gelijkaardige ervaringen te gaan verlangen en opzoeken, zou men zichzelf kunnen gaan ervaren als iemand die dat niet langer wilt en behoeft. Men zou op een heel andere wijze naar de omgeving en zichzelf kunnen gaan staan. Een nieuw paradigma.

En men zou dus iets kunnen hebben om naar uit te kijken, om te willen en om naar te verlangen. Maar het is een verlangen waarvan men zou kunnen stellen dat het er mag zijn. Omdat het een verlangen zou zijn dat zich een vrijheid zou schenken waarover men niet beschikt zolang men gebonden is aan die andere verlangens.

En het is nodig om in zekere mate vrij te zijn van allerlei verlangens opdat men open kan staan om iets te verlangen dat men anders niet kan verlangen omdat andere verlangens reeds in het hoofd aan het spelen zijn. De verlangens die er zijn verhinderen andere verlangens. Daarom kan het helpen dat men inziet dat men ze werkelijk niet zou willen.

Om dat te leren inzien, kan het ook helpen om een bewustwording te doorgaan. Het kan zijn dat er een reden is

die aangeeft waarom men dat verlangen wilt inlossen en het kan zijn dat men die reden nog niet ingezien heeft.

Stel bv. dat iemand seksueel contact opzoekt met allerlei partners, dan zou het misschien kunnen dat die persoon dat niet alleen doet omwille van wat dat seksueel contact zich zou schenken. Evenzeer zou de persoon bv. kunnen op zoek zijn naar verbondenheid. En in dat seksuele contact kan er een sterke verbondenheid plaatsgrijpen. Maar de wens om die verlangens in te vullen zou ervoor kunnen zorgen dat men niet inziet bij zichzelf dat er ook een andere reden was tot het wensen van dat verlangen. In dit voorbeeld zou de persoon dan door dat inzicht kunnen geneigd zijn om verbondenheid te zoeken op een andere wijze.

En als men bv. seksuele verlangens opzoekt, dan kan men een zekere seksuele bevrijding voelen. Opdat mogelijke seksuele remmingen kunnen tegengegaan worden. Zodat men vrijer en opener kan zijn bij de beleving van seksualiteit. En men zou kunnen aanvoelen dat dit inderdaad plaatsgrijpt en men zou dit als positief kunnen achten. Waarna men mogelijk nog meer seksuele bevrijding zou willen opzoeken. En uiteraard zou zo'n ontdekkingstocht ook aantrekkelijk kunnen zijn. Echter, als men die seksuele bevrijding verder en verder wilt doordrijven, dan zou men zich zo bevrijd kunnen voelen dat men verlangt om in tal van situaties en op talloze wijzen en misschien zelfs met talloze mensen seksuele belevingen te hebben. Iets wat aantrekkelijk kan lijken maar het is toch misschien iets dat velen uiteindelijk niet zouden willen.

Aldus, die seksuele exploratie kan aantrekkelijk zijn. Maar de eindbestemming misschien toch niet. Meer nog, eens men verlangens naar seksuele fantasieën loslaat, zou men net kunnen openstaan tot een andere beleving van de seksualiteit. En dat zou net als een seksuele bevrijding kunnen aanvoelen.

Dus opnieuw is het duidelijk dat het kan helpen om in te zien dat men bij sommige verlangens niet wilt wat men verlangt, behalve dan om dat verlangen in te vullen. Maar op het moment dat men zich van verlangens wilt bevrijden, heeft men dat mogelijk nog niet helemaal ingezien. Misschien heeft men reeds ingezien dat men die negatieve ervaringen die ermee gepaard gaan, wilt mijden. Maar misschien heeft men nog niet ingezien dat wat positief aanvoelt aan het opzoeken van die verlangens, ook niet iets is wat men uiteindelijk zou willen of blijven willen.

De bevrijding van verlangens lijkt sowieso een proces te vergen waarin men des te meer gaat inzien waarom men zich die verlangens wilt laten opdat er uiteindelijk voldoende bereidheid en inzicht zou ontstaan om ze te kunnen mijden.

En eens men open staat om zich van die verlangens te bevrijden, dan kan het helpen om iets te hebben om naar uit te kijken en om te willen omdat men zo ook des te meer zou kunnen weerstaan aan verlangens. En het kan belangrijk zijn om te kunnen weerstaan aan verlangens. Want die verlangens verdwijnen uiteraard niet eens men besluit om er niet langer op in te gaan. Ze kunnen soms net gaan sterker worden omdat men ze zich ontzegt. Als men bv. op dieet gaat dan zou men

des te meer kunnen denken aan al dat eten dat men niet zou mogen eten. De onthouding kan de drang sterker maken. En dan zouden er allerlei gedachten kunnen ontstaan die zich aanzetten om zich te laten verleiden. Die verlangens zouden zich kunnen aankondigen met een valse onschuldigheid opdat het voor zich zou lijken dat het toch niet erg zou zijn om even op die verlangens in te gaan. Men zou zo kunnen verleid zijn. Of men zou kunnen gaan denken dat het toch niet de moeite waard is of dat het niet uit te houden is om zich die verlangens te ontfemen en te blijven ontfemen. En men zou kunnen denken dat het zich toch niet zou kunnen lukken. En het kan ook gaan lijken dat een leven waarin men ingaat op die verlangens zich meer te bieden heeft dan een leven waarbij men daar niet op ingaat. En ik zou stellen dat dit een illusie is. Maar het is nog geen illusie op het moment dat die drang om in te geven aan dat verlangen zo sterk is. Het begint pas des te meer een illusie te worden als men inderdaad kan vaststellen bij zichzelf dat men een nieuwe vrijheid verkregen heeft door niet in te gaan op die verlangens. Dan kan ineens een leven waarin men niet ingaat op die verlangens meer gaan lijken. Dan kan een verlangen tot zo'n leven de bovenhand halen.

Samengevat lijkt het allemaal op een vrij simpel proces:

- Stap 1: Zie in dat bepaalde verlangens niet onschuldig zijn voor zich.
- Stap2: Verkrijg inzicht in het leven dat men wel wilt leiden. (Stap 1 en stap 2 gaan vast hand in hand.)

– Stap 3: Onthoud je van die ongewilde verlangens en ga op die andere levenswijze in.

Maar wat als die onthouding niet lukt? Wat als men niet sterk genoeg bleek om bepaalde verlangens voor eens en voor altijd de rug toe te keren?

Wel, men kan het uiteraard nogmaals proberen. Maar het zou ook nogmaals kunnen falen. En dat kan zeer demotiverend zijn. En zelfs pijnlijk zijn. Want men zou kunnen inzien dat men iets wou waarvan men reeds wist dat men het niet langer wou. En omdat men het toch wou en er toch op inging, lijkt men zichzelf te bestraffen. Men lijkt er zelf verantwoordelijk voor te zijn. En enerzijds lijkt men het dus zichzelf zwaar te maken maar anderzijds lijkt men zichzelf de kracht te ontnemen om er iets aan te doen. Want men demotiveert zichzelf. En er lijkt een vicieuze cirkel te kunnen ontstaan.

En dan lijkt het me logisch te zijn dat men ergens een steun kan bekomen. En men zou die steun kunnen bekomen bij bv. een vriend, partner, familie of zelfhulpgroep. Maar ook dat is niet altijd zo evident. Misschien vindt men niet de steun waarop men hoopte. Misschien vindt men het moeilijk om er met iemand anders over te praten. En dan is het probleem nog steeds niet opgelost.

Het zou dan behulpzaam kunnen zijn als men die steun bij zichzelf zou kunnen vinden. En wat voornaam is aan zulke steun voor zichzelf lijkt me dat men simpelweg bij zichzelf herkent dat men niet wenst op te geven én dat men zich kan

bevrijden van de moedeloosheid die ontstaat door het falen. Het is daarbij beter dat men niet te hard is voor zichzelf als het hard zijn voor zichzelf net zorgt voor moedeloosheid. Want het is die moedeloosheid die zich de energie kan ontnemen om te blijven opkomen voor zichzelf.

Men mag wel vaststellen dat er een zekere absurditeit plaatsgrijpt in de maatschappij waarin men leeft. Die maatschappij lijkt verleiding erg te promoten. Zo is de beleving van seksualiteit bv. veel toegankelijker geworden. 100 jaar geleden zou het moeilijk kunnen geweest zijn om een erotisch boek te vinden. De ware opkomt van erotische magazines kwam veel later. Nog later kwam het internet vol pornografie. En nu kan men ook afspreken met elkaar voor erotische ontmoetingen via het internet. Het overspel was nog nooit zo makkelijk. Vele mensen zoeken mogelijk niet echt meer naar een langdurige relatie omdat die korte losse relaties hen ook voldoening geven. Dan toch op korte duur. Dus men leeft eigenlijk in een samenleving waarin het moeilijker is geworden om aan de verleiding te weerstaan en het moeilijk wordt gemaakt om eraan te ontsnappen.

En dan is er ook nog de consumptiemaatschappij waarin men haast tracht om mensen te laten consumeren en tracht om ze te laten verleiden. Eigenlijk is het gelijkaardig aan leugens. Men krijgt via marketing en de vrije markt allerlei mogelijkheden voorgeschoteld die zogenaamd het leven beter zouden maken. Terwijl het vaak helemaal niet zo zou zijn.

En dat is ook zo met vele van de eigen verlangens die men kan hebben. Er kan een wens zijn bij de mens om meer te zijn. En het kunnen bekomen van wat men verlangt zou het zich kunnen lijken te bieden. Men zou het zo hard kunnen willen. Het zou 'het van het' kunnen lijken. Men zou het ook als dusdanig kunnen ervaren. En mogelijk is het toch een zinsbegoocheling. Men zou dus zichzelf kunnen voorliegen en het mogelijk zelfs niet inzien. Maar als men dat wel inziet en als men die zinsbegoocheling kan laten, dan zou men in staat kunnen zijn om meer te zijn en meer zichzelf te zijn.

Trouwens, wanneer men werkelijk wilt weten welke verlangens men werkelijk wilt, dan zou men kunnen trachten om eerlijk te zijn naar zichzelf toe en de verlangens die dan tot zich zouden kunnen komen, zullen andere verlangens zijn als diegene waarmee men zich zou voorliegen. Hierbij neem ik dan aan dat men reeds zou ingezien hebben met welke verlangens men zich zou voorliegen.

En dat is ook belangrijk wanneer men iemand anders verlangens bezorgt. Zoals bv. bij seksualiteit. Men zou kunnen trachten om te voorkomen dat men iemand anders verlangens aanpraat of laat beleven die de andere persoon niet zou willen gehad hebben.

En soms kan iemand anders iets verlangen van zich. Als die andere persoon zich zou aanzien als iemand die men eigenlijk niet kan zijn voor hem/haar, dan zou men die persoon ook voorliegen wanneer men laat blijken aan die andere persoon dat men diegene kan zijn naar wie die andere persoon

verlangt. Als men dat niet zou willen, dan zou men dienen na te gaan welke verlangens men werkelijk zou willen invullen voor iemand. Net zoals wanneer men iemand wilt om de eigen verlangens te vervullen terwijl die andere persoon liever niet die verlangens voor zich zou willen ingevuld hebben. Men zou dit allemaal kunnen trachten te voorkomen.

2. Geloof en verlangen

Men kan gaan geloven in de ideeën of gedachten die tot zich komen. Als men bv. gaat geloven dat een langdurige relatie is wat men wilt terwijl men dat voorheen niet deed, dan komt dat vast niet slechts voort uit enkele redeneringen die men heeft gemaakt. Om één of andere reden zou het ineens ook gewoon steek houden. Men zou zich ineens daarin kunnen vinden. Als een beeld dat men ervan heeft en waarin men kan geloven.

Maar de beleving van verlangens kan ook een overtuiging en geloof creëren. Men kan gaan geloven dat men mag doen wat dat verlangen stelt.

En zo kan men dan grofweg een onderscheid maken tussen overtuigingen die ontstaan uit de beleving van verlangens en overtuigingen die niet ontstaan uit de beleving van verlangens. En die verschillende overtuigingen kunnen met elkaar gaan botsen. Men zou bv. kunnen gaan geloven in een langdurige relatie en toch zou men ook ondertussen verlangens kunnen hebben naar andere partners. En dan, zoals besproken in “De verborgen persoonlijkheid”, komt dan weer

die vraag: dient men dan het ene te kiezen, het andere te kiezen of beide te kiezen? En als die overtuigingen botsen met elkaar en als men niet het ene óf het andere kan kiezen, dan lijkt er een gebrek aan geloof te zijn. Maar tegelijkertijd kan er uit zo'n overtuiging een geloof ontstaan waaruit volgt dat men niet meer het ene hoort te doen en des te meer het andere hoort te doen. Waarmee ik dan een geloof bedoel waaruit volgt dat men niet meer op die verlangens zou horen in te gaan. Maar de kwestie blijft dan: hoe kan men dat geloof bekrachtigen opdat het sterk genoeg zou zijn?

Het evidente antwoord lijkt dan te zijn: nog meer geloven. Maar dat is niet zo evident. Er is voor zich mogelijk geen God of religie waarmee men dat geloof verder zou bekrachtigen. Een religie zou de aanzet tot het geloof in de betekenisvolheid kunnen geven opdat men zich dat geloof zou toe-eigenen en behouden.

Aanvankelijk, wanneer men jong is, zal men zich aan allerlei betekenisvolheid gaan hechten, met een geloof erin. Men zou bv. onmiddellijk geloven in de eeuwige liefde. Maar bij het ouder worden kan die betekenisvolheid aangetast raken, om allerlei redenen. Men kan zich bv. laten verleiden tot iets dat betekenis schenkt maar tegelijkertijd zich ook betekenis ontnemt, terwijl men dat mogelijk niet meteen doorheeft. Men kan ook vergeten waaraan men vroeger betekenis hechtte. Men kan ook het eigen zelfbeeld beschadigen opdat men meer belang gaat hechten aan andere dingen dan dat men zou doen wanneer dat zelfbeeld weer hersteld zou zijn.

En wanneer het geloof in wat betekenisvol is onder druk staat door het nihilisme dat is ontstaan door het eigen falen in het bekomen van wat betekenisvol is voor zich, dan zou men net nog meer nihilisme kunnen gaan opzoeken omwille van dat aangetaste geloof in wat betekenisvol is. Waarna nog meer nihilisme kan ontstaan. En zo kan er een vicieuze cirkel ontstaan. En zo kan er een geloof ontstaan in datgene waarmee dat nihilisme gepaard gaat. Want dit kan zich tegelijkertijd enige betekenisvolheid schenken.

En dan ontstaat er de vraag: dient men dat nihilisme te negeren opdat men des te meer geloof kan hechten in die betekenisvolheid die ermee gepaard gaat... of dient men datgene waarmee dat nihilisme gepaard gaat, achterwege te laten? Aldus, dient men dat nihilisme volop te aanvaarden opdat het niet langer nihilisme zou zijn voor zich of dient men dat nihilisme te blijven herkennen?

De aanvaarding van dat nihilisme is een uitweg. Maar iets kan zich tegenhouden. Er kan een ongeloof zijn tot het aanvaarden van dat nihilisme. En dat ongeloof kan er zijn omdat men zou kunnen willen blijven vasthouden aan andere betekenisvolheid. En men zou die betekenisvolheid opgeven wanneer men dat nihilisme zou aanvaarden. Wanneer men dat niet wilt, dan kan men een betekenisloosheid gaan herkennen in de aanvaarding van dat nihilisme. En zo kan men zich het geloof in de aanvaarding van dat nihilisme ontnemen. Waardoor men dan kan gaan herkennen dat die betekenisvolheid die gepaard ging met dat nihilisme, voor

zich altijd dat nihilisme zal meedragen. En omdat men dat nihilisme niet zou willen, zou men die betekenisvolheid die ermee gepaard ging ook des te minder gaan willen. Dit kan men geleidelijk aan gaan inzien. En doordat men dan des te minder kan gaan geloven in die nihilistische betekenisvolheid, kan men des te meer gaan geloven in die andere betekenisvolheid.

Aldus, als men bv. een langdurige relatie heeft en men bedriegt diens partner, dan zou men betekenisloosheid kunnen gaan herkennen in die daad. Er zou nihilisme ontstaan. Maar dat nihilisme kan ook het geloof in zichzelf aantasten. Zodat men minder gaat geloven dat men diegene is die de liefde van diens partner verdient en waardeert. En als men dat minder gaat geloven, dan zou men evenzeer zich kunnen laten verleiden om nog eens diens partner te bedriegen. Uiteindelijk kan men zich dan de vraag stellen: dient men langdurige relaties op te geven opdat men volop diens gangen kan gaan met andere partners? Maar misschien gaat men herkennen dat een langdurige relatie zich op lange termijn wel degelijk meer betekenisvolheid zou schenken. Waardoor men zich minder aangetrokken zou voelen om nog in te gaan op losse relaties. En waardoor het nihilisme dat men relateert met langdurige relaties ook des te meer gaat afzwakken.

Aldus, het nihilisme dat gepaard gaat met die andere betekenisvolheid (bv. die van langdurige relaties) zou ook gaan afzwakken zodat men nog meer kan gaan geloven in die andere betekenisvolheid. Waardoor dat nihilisme nog meer

kan afzwakken. Waardoor men er nog meer in kan geloven. Dus er kan opnieuw een vicieuze cirkel ontstaan, maar dan in de andere richting.

En misschien dat men door dat proces alsnog voldoende het geloof kan bekrachtigen opdat men een keuze kan maken.

3. De verborgen persoonlijkheid

Men zou kunnen stellen dat een persoonlijkheid zowel openlijk als verborgen kan zijn. Bij het openlijk zijn van de persoonlijkheid wil ik niet bedoelen dat men zomaar alles zegt en prijsgeeft van zichzelf. Ik wens slechts te bedoelen dat men de persoonlijkheid gaat uiten naar anderen toe opdat zij de mogelijkheid zouden hebben om die persoonlijkheid te gaan waarnemen, hoe dat ook zou zijn. Als men ze in tegenstelling verbergt voor anderen, dan is het niet langer openlijk.

Stel bv. dat een kind ontdekt dat het kan liegen. Mogelijk zou het kind iets misdagen hebben en zou het daarvoor neigen gestraft te worden. En mogelijk heeft het kind ingezien dat het de waarheid zou kunnen trachten te verbergen. En mogelijk lukt dat ook. En zo zou het kind de straf kunnen ontlopen. Het kind zou zichzelf kunnen belonen en er zou een gevoel van macht kunnen ontstaan. Het kind zou immers ineens iets kunnen dat het voorheen niet kon. Alsook zou het kind inzien dat hij/zij erin geslaagd is om die ouders te misleiden. Op het moment dat het kind die waarheid tracht te verbergen en daarin slaagt, is het kind bezig met de ware persoonlijkheid te

verbergen. Het kind doet eigenlijk alsof. Maar de effecten zijn wel reëel.

De eigen persoonlijkheid verbergen is iets dat kinderen veelal neigen te leren. Al was het maar om de eigen onzekerheid te verbergen opdat men niet gepest zou worden. Of om de ouders hun eisen te ontlopen door 'ja' te zeggen en 'nee' te denken. Het kan een wijze zijn om een zekere eigenheid te kunnen behouden. Het verbergen van de persoonlijkheid is uiteraard ook niet beperkt tot de kindertijd.

Er zijn vele voorbeelden te vinden. Zo zou het bv. kunnen dat men een indruk die men heeft over iemand tracht te verbergen omdat men niet aan de andere persoon wilt laten blijken dat men zich als dusdanig ziet.

Of stel bv. dat iemand wordt aangenomen om sollicitaties af te nemen. Vanuit het bedrijf zou er reeds een zekere aanpak kunnen zijn waarop iemand zou worden beoordeeld als sollicitant. Er zou van de persoon die de sollicitaties afneemt dan ook kunnen verwacht worden om die aanpak te volgen. De sollicitant zou echter die aanpak naar zich persoonlijk kunnen opnemen terwijl de persoon die de sollicitatie afneemt er zich weinig of niet persoonlijk bij betrokken voelt. Immers, die persoon volgt 'gewoon' die aanpak. De persoon die de sollicitatie afneemt zou dan kunnen vaststellen dat de eigen persoonlijkheid verborgen blijft voor die sollicitant omdat die sollicitant reageert op die aanpak in plaats van op zich. Ook hier zou dan diens persoonlijkheid verborgen blijven. Ook hier zou trouwens de persoon een gevoel van macht kunnen

ervaren omdat die persoon zulke effecten kan hebben op iemand door er zichzelf aanvankelijk niet bij betrokken te voelen. Al zou de persoon er zichzelf kunnen willen bij gaan betrekken omwille van die macht.

Een ander voorbeeld is te vinden bij de zogenaamde 'trolls' of 'trollen' op het internet. Op het internet is het uiteraard niet moeilijk om enigszins anoniem hier en daar te gaan reageren op een tekst of bericht dat iemand heeft geplaatst. Sommige mensen doen dit ook met opzet om hierbij iemand uit te lokken. Vandaar de benaming 'trolls'. En als men inderdaad iemand heeft uitgelokt, dan zijn ook dan de effecten reëel terwijl de eigenlijke persoonlijkheid verborgen gebleven kan zijn.

Mensen kunnen gedrag gaan opzoeken waarbij hun persoonlijkheid verborgen blijft. Mogelijk om een gevoel van macht. Of omwille van hoe ze zich zouden kunnen ervaren als ze zich zo zouden gedragen. Het verborgen houden van de persoonlijkheid kan immers een ervaring mogelijk maken die men anders niet of zelden zou ervaren.

Stel bv. dat iemand zich tracht stijlvol te kleden en er tracht begerlijk uit te zien. En stel dat die persoon in een drukke straat als dusdanig een indruk van zichzelf tracht te geven. Mogelijk heeft die persoon ook wel degelijk dat effect op verscheidene omstaanders. En mogelijk merkt die persoon ook dat hij/zij dat effect heeft op anderen. Terwijl die persoon in zekere mate zichzelf zou kunnen verbergen achter die uitstraling. En als mensen reageren op zijn/haar uitstraling,

dan lijkt dat ook te lukken. En zo zou die persoon zich kunnen ervaren op een wijze die hij/zij mogelijk minder zou ervaren als die persoon zich anders had gekleed. En men zou er zich zelfzeker bij kunnen voelen. En natuurlijk zou men dan ook naar die ervaring kunnen verlangen.

Het verbergen van de persoonlijkheid kan dus gepaard gaan met verlangens. Bij het opzoeken van verlangens zou het kunnen dat men een bepaalde ervaring van zichzelf nastreeft. En mogelijk ook opnieuw en opnieuw wilt opzoeken. En het verbergen van de persoonlijkheid zou zo'n ervaring kunnen mogelijk maken.

Eigenlijk is het hierbij nog onduidelijk wat men nu met zo'n situatie zou horen te doen. Als men geniet van iets te doen waarbij men de persoonlijkheid verbergt, zou dat dan betekenen dat men het simpelweg zou kunnen blijven doen zonder dat er hierbij problemen voor zichzelf ontstaan? Of zouden er wel problemen ontstaan en zou men het daarom willen laten? Of wou het verbergen van die persoonlijkheid eigenlijk zeggen dat men anders wilt zijn maar het nog niet durfde en het daarom verborg? Aldus, wilt men een dubbelleven, een ander soort leven of geen van beide?

Die keuze ligt natuurlijk bij de persoon zelf. Maar aangezien er in dit hoofdstuk uitvoerig werd besproken hoe het ingaan op tal van verlangens niet zo onschuldig zou kunnen zijn, zou er natuurlijk argwaan kunnen ontstaan. Misschien zou men zich misleiden als men beslist om des te meer in te gaan op die verlangens, of dat nu openlijk gebeurt of niet.

Stel bv. dat iemand opgaat in het bekijken van porno. Omdat die persoon daarin op zou gaan, zou er bij die persoon op dat moment zeer ander gedrag kunnen gaan manifesteren dan buiten die beleving van die pornografie. In dit voorbeeld zou men dan dat aspect van de persoonlijkheid voor andere mensen verbergen. Maar men zou mogelijk ook de eigen persoonlijkheid in zekere mate voor zichzelf kunnen verbergen. Het zou namelijk kunnen dat men slechts in beperkte mate nog bewust is van het eigen gedrag en van zichzelf omdat men opgaat in die beleving.

Er bestaat dan de kans dat er conflicten ontstaan in de eigen persoonlijkheid omwille van het verbergen van de eigen persoonlijkheid aan anderen en/of zichzelf. En dan zou het kunnen helpen als men openlijk gaat zijn naar zichzelf en mogelijk ook naar anderen toe betreffende die conflicten.

Echter, in dat vorige voorbeeld is het dan niet volkomen uitgesloten dat de persoon dan beslist om een pornstar te willen worden. Aldus, het is mogelijk dat de persoon uiteindelijk kiest om dat verborgen leven openlijk te kunnen laten zijn om zo het leven te veranderen. En om zo mogelijk die innerlijke conflicten te omzeilen.

En misschien lukt dat ook. Maar was het de juiste keuze? Men zou de eigen persoonlijkheid duidelijk anders ontwikkelen omdat men zich overgeeft aan die keuze. En men lijkt hierbij dan ook iets van zichzelf op te geven. Want voorheen wou men niet toegeven aan zo'n levenskeuze.

Iets dergelijks kan gesteld worden betreffende dat voorbeeld van die persoon die zich begerlijk kleedt, die persoon zou kunnen kiezen om de eigen levensstijl en persoonlijkheid des te meer een uitstraling te laten zijn van dat verlangen naar begerlijkheid.

Men dient eigenlijk die keuze te maken. En die keuze lijkt me vaak een dilemma te zijn omdat men vaak iets van zichzelf zou hoeven op te offeren opdat men zou kunnen zijn op de wijze die men verlangt. Vaak biedt het zich iets maar ontnemt het zich ook iets. Dat is logisch omdat men uiteindelijk een ander of ietwat ander leven zou opzoeken en een andere of ietwat andere persoonlijkheid zou opzoeken. En dan laat men dat oude leven en die oude persoonlijkheid ook in zekere mate achter.

Ik neem aan dat men uiteindelijk vaak zo weinig mogelijk van zichzelf zou willen opofferen of zou willen opgeofferd hebben. Aldus, ik denk dat men zich zelden een radicaal nieuwe persoonlijkheid zou gaan toe-eigenen en zelfs wanneer men dat toch zou doen, zou men zich uiteindelijk wat kunnen gaan bedenken omdat men zou kunnen gaan herkennen dat men iets van zichzelf opgegeven had dat eigenlijk toch de moeite waar bleek voor zichzelf.

Ik denk dat men meestal tracht te zoeken hoe die nieuwe zelf zou kunnen compatibel zijn met die oude zelf. Zo zou die dame die zich begerlijk wilt kleden bv. kunnen uitzoeken hoe ze dat kan doen op een wijze die tegelijkertijd ook in zekere mate weergeeft wie ze eigenlijk is. Of... ze zou

kunnen beslissen om zich toch niet anders te gaan kleden. Maar ergens lijkt me wat verborgen is, zijn uitweg te zullen vinden.

4. Subjectificatie

Ik heb moeten opzoeken of de term “subjectificatie” of “subjectificering” reeds bestaat. En dat is wel degelijk zo. Meer nog, de term lijkt wat in lijn te liggen met wat ik bedoel. Maar ik had er me geenszins op gebaseerd. Ik relateerde subjectificatie met objectificatie. Stel bv. dat mensen zich regelmatig als zwak laten aanvoelen door zich te kwetsen. Wanneer zij dat doen, dan zou men geregeld kunnen herkennen dat zij zich in zekere mate lijken te aanzien als iemand die zwak is. Dat is dan de objectificatie. De subjectificatie zou ontstaan wanneer men zich daar mee gaat vereenzelvigen. Opdat men dan werkelijk zou denken dat men inderdaad zwak is. Het gaat dan deel uitmaken van de eigen subjectiviteit.

Maar onmacht is op zich onwenselijk. En daarom wensen mensen vaak bij voorbaat niet akkoord te willen gaan met hoe ze zich voelen wanneer ze onmacht ervaren. Ze wensen daar tegenin te gaan. Bij verlangens lijkt zulke subjectificatie makkelijker te kunnen gaan omdat verlangens wel wenselijk aanvoelen wanneer men ze beleeft.

Bij de beleving van verlangens lijkt men een verbondenheid aan te gaan met hoe men zich voelt en ervaart tijdens de beleving van het verlangen of de opzoeking van het

verlangen. Stel bv. dat men zeer goed is in een bepaalde sport. Dan bestaat de kans dat men zich gaat identificeren met die vaardigheid. En mogelijk ook met de overwinningen die ermee gepaard zouden kunnen gaan. En dat kan uiteraard zeer wenselijk aanvoelen voor die persoon. En daar lijkt ook helemaal niets mis mee te hoeven zijn.

Maar zoals reeds besproken, is niet elk verlangen werkelijk zo wenselijk voor zich. Sommige verlangens zou men zich liever willen laten. Maar toch kan er ook bij die verlangens zo'n subjectificatie plaatsgrijpen. En die subjectificatie kan op dat moment wenselijk aanvoelen. En dat lijkt het moeilijker te kunnen maken om zich die verlangens te laten. Stel bv. dat iemand geniet van het zich dominant voelen. Het zou kunnen dat die persoon al gemengde gevoelens had over dat dominante gedrag. Maar toch zou het ook een zekere kick kunnen geven. En zo zou het ook moeilijk kunnen zijn om zich dat gedrag voor eens en voor altijd te laten in die situaties waarin men het als ongepast zou achten.

Als men inzicht verkrijgt in dit fenomeen van de subjectificatie, dan zou men mogelijk beter in staat zijn om zich de beleving van sommige verlangens te laten. Het zou zich immers in staat stellen om te herkennen hoe de eigen subjectiviteit wordt meegesleept bij het opgaan in die verlangens. Net zoals men zou kunnen herkennen dat die subjectiviteit niet in lijn ligt met hoe men zich op een ander moment zou wensen te gedragen. Zo krijgt men een inzicht in

die problematiek en in zichzelf. Opdat men zich een beter oordeel zou kunnen vormen.

5. Zelfzuchtige en onzelfzuchtige verlangens

Stel dat een dame naar een man verlangt in haar leven. Een man die haar leven zou veranderen in een avontuur. Ze wil zoiets meemaken. Maar wat ze net zou meemaken als ze zo'n man tegenkomt, dat zou voor haar open dienen te blijven. Aldus, als zo'n man in haar leven komt, dan zal die man dat zelf mogen invullen. Het zou de bedoeling zijn dat die man daar vrij in is. Natuurlijk zou die man niet eender wat mogen doen. Sommige avonturen zou ze niet willen. Maar het blijft open. Daarom is dat verlangen wat onzelfzuchtig naar die man en naar zichzelf toe.

Want het kan ook anders. Een andere dame zou op zoek kunnen zijn naar een man die aan allerlei specifieke voorwaarden voldoet. En als aan die voorwaarden voldaan zou zijn, dan zou die man daarnaast vrij mogen zijn. Maar die man zou dus aan haar specifieke verlangens dienen te voldoen. Dit zou men dan zelfzuchtige verlangens kunnen noemen.

Zelfzuchtige en onzelfzuchtige verlangens kunnen elkaar hinderen. Als men onzelfzuchtige verlangens verlangt, dan zouden zelfzuchtige verlangens daar in de weg van staan. Als men zelfzuchtige verlangens verlangt, dan lijkt men moeilijk in staat te zijn om tot onzelfzuchtige verlangens te komen.

6. Alles of niets

Verlangens eisen zich op. De subjectificatie geeft dit aan. De eigen subjectiviteit kan opgeëist worden. Men ziet dit soms in een relatie waarbij de ene persoon een sterk verlangen heeft naar een bepaalde partner. Als die persoon (persoon A) dan iemand (persoon B) leert kennen, dan zou persoon B natuurlijk kunnen merken dat er zulke verlangens zijn bij persoon A. En er zou bij persoon B ook een verlangen kunnen zijn om dat verlangen van persoon A te beantwoorden omdat persoon B zelf ook wel degelijk geniet van zich te gedragen op een wijze die persoon A verlangt. Maar misschien is er ook een twijfel bij persoon B. En dan kan er een tweestrijd ontstaan. Waarbij persoon B dan verdeeld is tussen die wens om dat verlangen in te vullen en de gedachte dat het invullen van dat verlangen niet helemaal zou zijn wat men wilt. En hoe meer persoon B die verlangens verkent, hoe meer ze zich kunnen opeisen. En hoe duidelijker het wordt dat het zo ingrijpend kan zijn. Uiteindelijk lijkt men dienen te beslissen. Wilt men die persoon zijn voor de andere en zichzelf? Of wilt men dat eigenlijk niet? Als persoon A zo sterk verlangt naar die partner die persoon B tracht te zijn voor hem/haar, dan zou persoon A veeleisend kunnen zijn. Zodat persoon B weinig ruimte wordt gelaten. Het zou zeer duidelijk kunnen zijn dat als persoon B wel persoon A wilt, dat persoon B dan wel diegene dient te zijn die persoon A verlangt. Als persoon B uiteindelijk inziet dat hij/zij niet zo wilt zijn, dan zal die relatie ook neigen te eindigen.

Er hoeft natuurlijk geen andere persoon bij betrokken te zijn. Elk verlangen dat men heeft, heeft in zekere mate zulk effect wanneer men zich gaat identificeren met het gedrag dat gepaard gaat met het invullen van dat verlangen. Men zou bv. kunnen verlangen om gezond te leven. En dit kan soms ver gaan. Men zou kunnen gaan letten op het gewicht, het voedsel dat men eet, de beweging die men heeft, e.d. Dit zou een hele levensstijl kunnen worden die men continu nastreeft omwille van dat verlangen. Men geniet mogelijk van die zelfcontrole en de beloning die ermee gepaard gaat. En als men voorheen niet bezig was met het sterk nastreven van zelfcontrole en beloning, dan heeft men niet enkel het gedrag aangepast maar ook de persoonlijkheid aangepast. Soms kan men natuurlijk wel ergens een middenweg vinden. Maar soms is er wel de neiging om nog verder te gaan. Om het nog sterker te gaan nastreven. Of om diezelfde attitude die men heeft ontwikkeld uit te breiden naar andere domeinen. Waarbij men dan diezelfde zelfcontrole zou zoeken bij het communiceren met anderen of bij het geven van de uiterlijke uitstraling. En dan kunnen die verlangens zich nog meer gaan opeisen. En naarmate men zo'n pad bewandelt, naar mate het duidelijker wordt dat men des te meer iemand kan zijn die men voorheen niet was maar die men wel kan verlangen om te zijn.

7. Verlangens, bevrijding en opoffering

Soms kunnen verlangens leiden tot de ontdekking van iets waarvan men niet wist dat men het zou willen. Of van iets waarvan men zelfs dacht dat men het niet zou willen.

Stel bv. dat iemand geen neiging heeft om tijdens de beleving van de seksualiteit wat ruwer te zijn. En stel dat diens partner dat wel verlangt. Dan is er de mogelijkheid dat die persoon dat verlangen van diens partner wilt vervullen door ruwer te zijn tijdens de beleving van de seksualiteit. En dan zou die persoon dat ook kunnen proberen. Maar dan valt er aan te nemen dat die persoon voelt dat die zich dient voor te doen als iemand die zo ruw wilt zijn, wat eigenlijk niet zo is. Die persoon zou zachtvaardig van aard kunnen zijn en moeite kunnen hebben om zich te vereenzelvigen met zulke ruwheid. Echter, de beleving van wat ruwere (geen extreme) seks lijkt vrij onschuldig te kunnen zijn. Dus er lijkt geen onmiddellijke reden te zijn om aan te nemen dat iemand die zachtvaardig is dat niet zou horen te willen. En misschien dat die persoon op een gegeven moment, tijdens de seksuele beleving, ineens ontdekt dat het geen probleem hoeft te zijn voor zich. Aldus, die persoon zou kunnen ontdekken dat zulke ruwheid ook onschuldig of deugdzaam kan zijn. Zodat het eigenlijk niet ingaat tegen diens zachtvaardigheid. Die persoon had voorheen niet het verlangen om wat ruwer te zijn bij de beleving van seksualiteit. Maar bij de beleving van verlangens, waaronder seksualiteit, kan men in zekere mate de controle loslaten. En omdat men die controle losliet, was de persoon misschien in staat om ineens, of des te meer, te ontdekken dat er wijzen zijn waarop men kan willen zijn waarvan men voorheen niet wist dat men zo had kunnen willen zijn. Natuurlijk... is het daarom een goed idee dat die persoon daarop zou blijven ingaan? Dat valt uiteraard wel te betwijfelen.

Soms lijkt het alvast verkeerd te zijn om op bepaalde verlangens in te gaan, ook al zorgen zij voor een zekere 'bevrijding'. Stel bv. dat men iemand slaat en dat men van dat geweld gaat genieten terwijl men voorheen niet zo gewelddadig had willen zijn. Als men die verlangens toch opnieuw en opnieuw zou gaan nastreven, dan zou daar natuurlijk des te meer een zelfopoffering mee gepaard gaan. Men zou iets van zichzelf opgeven.

Of er eerder bevrijding zou zijn i.p.v. opoffering hangt af van de mate waarin de beleving van die verlangens tegen zich ingaan. Of anders gezegd, in welke mate ze in lijn liggen met wie men reeds was. En natuurlijk, dat is relevant tot die subjectificatie. Als men zich bv. inbeeldt hoe de inlossing van een verlangen zou zijn voor zich, dan kan dat aantrekkelijk zijn voor zich. En dan kan het aantrekkelijk zijn om dat verlangen ook in te lossen. Maar achteraf zou men ook kunnen merken dat die inlossing van die verlangens toch niet helemaal in lijn lag met hoe men zich wou gedragen hebben.

Stel bv. dat iemand zich wilt verdedigen tegen een strenge leerkracht en stel dat die persoon zich reeds heeft ingebeeld hoe die voor zichzelf en anderen in die klas kan opkomen door tegen die leerkracht in te gaan. Om zo op te komen voor zichzelf en anderen, dat zou dan in lijn kunnen liggen met wat men zou willen doen of gedaan hebben. Maar misschien beeldt men zich hierbij ook wel in dat men zo zoete wraak zou nemen tegenover die leerkracht. Maar stel nu dat men eigenlijk ook gemengde gevoelens heeft over die zoete wraak.

Men zou kunnen inzien dat het voldoening zou kunnen schenken maar dat het ook niet helemaal is wat men zou willen gedaan hebben. Die persoon zou dan die zoete wraak links kunnen laten liggen. Maar er zou uiteindelijk toch een reactie kunnen komen op het gedrag van die leerkracht. Die persoon zou het dan misschien helemaal niet gepland hebben. Het zou vast een andere reactie zijn dan diegene die men zich had ingebeeld. Het zou zeer spontaan kunnen gebeuren. En het zou natuurlijk ook kunnen falen. Maar als men zou slagen om zich te verdedigen tegen die leerkracht bij die spontane reactie, dan zou men dat achteraf misschien des te minder beklagen omdat die reactie uit zich kwam. Achteraf zou men dan kunnen verlangen wat men had gedaan. Maar het was mogelijk alsof men zelfs niet wist dat die reactie eigenlijk was wat men kon verlangen.

Dus soms doet men iets waarvan men achteraf kan verlangen dat men het gedaan heeft. Zo kan er een spontane vervulling van verlangens zijn. En zo is er ook een bevrijding. En omdat het zo spontaan is, zou het des te meer uit zich kunnen komen. Maar als men zich reeds zou bezighouden met het wensen te vervullen van allerlei verlangens, dan zou men zich kunnen hinderen in die spontane vervulling van wat men kan verlangen. En dat staat men die bevrijding in de weg. Terwijl net die spontaniteit kan aanleiding geven tot de ontdekking van hoe men echt zou willen zijn. Dus het is belangrijk om op te merken dat men ook kan ontdekken wat men wilt op momenten dat men niet opzettelijk bezig is met het nastreven van verlangens.

8. Op weg

Er was eens een vrouw in een land hier ver vandaan. En die vrouw diende haar man. En al wat die man van haar verwachtte, deed ze. Dit is wat van haar verwacht werd in de cultuur waarin ze leefde. En zij geloofde daar in. Zij geloofde in die plicht. Zij wou die plicht. En zo wijdde ze zich toe.

En het klinkt misschien wat vreemd, maar aanvankelijk voelde het aan als een vrijheid die ze nooit gekend had. Ze deed dingen die ze voorheen niet deed. Maar omdat haar man aan haar vroeg om die dingen te doen, deed ze het dan wel. En soms was dat als een openbaring. Er was een ontdekking van nieuwe ervaringen. En soms ontdekte ze zo wat ze eigenlijk ook wel zelf had willen doen, maar voorheen had ze het nooit gedaan.

Maar soms viel het haar ook tegen om steeds haar man te volgen. Soms diende ze iets te doen dat ze eigenlijk liever niet wou doen. Soms vond ze het fout om dat te doen. Ze werd geconfronteerd met betekenisloosheid. En hoe meer betekenisloosheid ze had ervaren door haar man te volgen, hoe zwaarder het werd. Uiteindelijk leek er voor haar betekenisloosheid te schuilen in quasi alles dat ze diende te doen volgens haar man. Het voelde aan als dwang. Als opgelegde plicht. Die betekenisloosheid ging overheersen. Tot op het moment dat het zo niet meer verder kon voor haar. Ze trachtte om haar man te overtuigen om haar meer vrijheid te schenken. Maar haar man bleef weigeren. En uiteindelijk begreep ze dat ze diende te vluchten.

En al snel genoot ze van haar nieuwe vrijheid. Ze begreep dat haar man haar niet langer kon laten ontdekken wat ze wou. Maar ze begreep ook dat ze nu vrij was om zelf te ontdekken wat ze allemaal wou. En dat is wat ze deed. Ze wou nu alles is proberen. Het werd een grote ontdekkingsstocht. Nog meer openbaring. En toch... na een tijd leek die ontdekkingsstocht haar steeds minder te interesseren. De betekenisloosheid begon opnieuw te overheersen. Ze begreep wel dat ze de vrijheid om te doen wat ze wou, diende te hebben. Maar ze begon ook te begrijpen dat ze nu iets mist wat ze wel had toen ze samen was met haar ex-man, namelijk, die toewijding. Eigenlijk had ze dus ook wat betekenisvolheid opgegeven. Maar ze begreep dat ze niet terug wou gaan naar haar ex-man, naar haar vorige leven en naar die opgelegde plicht. Dus vroeg ze zich af: hoe kan ik, nu ik vrij ben, toewijding vinden?

En het werd haar duidelijk dat ze diende te kiezen voor enkele dingen waaraan ze zich dan kon toewijden. Als ze zou kiezen om enkele dingen te doen waaraan ze veel waarde kon achten, dan zou dat meer waard zijn dan wanneer ze alles maar is doet, zo dacht ze. Zo zou ze nog steeds die opgelegde plicht missen en toch die toewijding kunnen nastreven. Maar ze begreep dat ze ook nu iets in zekere mate diende op te geven, namelijk, die vrijheid om zo veel mogelijk dingen te kunnen doen. Maar haar besluit stond vast. En ze kocht een boerderijtje. Dat is iets wat ze wel wou doen. En zo kon ze zich toewijden aan iets dat ze zelf wou doen.

En misschien dat het verhaal hier kan beëindigd worden. Al zou die dame nog een stap verder kunnen gaan. Ze zou ook kunnen ontdekken dat er eigenlijk wel iets is dat ze nog liever zou doen omdat het nog meer waard lijkt om te doen, ook al zou ze dan niet langer diezelfde vrijheid kunnen hebben. Dan zou ze bv. een werkgever kunnen hebben die haar soms dingen oplegt die ze niet wil doen. Dan ontstaat er weer opgelegde plicht. Als ze dan toch zou kiezen om dat te doen, dan zou ze alsnog de betekenisvolheid van het vrij zijn van opgelegde plicht opgeven opdat ze zich zou kunnen toewijden aan dat bepaalde ding waaraan ze zich wilt toewijden.

In dit verhaal ging de betekenisloosheid elke keer overheersen opdat het elke keer betekenisvoller leek om iets anders te doen, ook al zou er hierbij steeds ook betekenisvolheid opgegeven worden. Dus er ontstaat ook nieuwe betekenisloosheid. En toch zou men mogelijk nooit terug willen gaan naar een vorige fase omdat de betekenisloosheid die daarin schuilt voor zich te groot zou kunnen geworden zijn.

Bij elke stap lijkt men dus geen betekenisvolheid te kunnen bekomen zonder nieuwe betekenisloosheid te laten ontstaan. Aanvankelijk kon die dame niet die toewijding hebben zonder die opgelegde plicht. Daarna kon ze niet tegelijkertijd toewijding hebben en de vrijheid hebben om alles te doen. En daarna kon ze niet datgene hebben waaraan ze zich wou toewijden zonder opgelegde plicht te mijden, al lijkt die laatste stap mij optioneler te zijn.

Elke keer wijst men zo verlangens af. En niet omdat ze volkomen onhaalbaar zouden zijn. Dat zijn ze mogelijk niet. Als men zo verlangens afwijst, dan ontstaat er een zekere onthouding. Die dame had eerst kunnen verlangen dat haar gezegd werd wat ze diende te doen. Daarna is er onthouding van dat verlangen. Dan was er het verlangen om alles te doen. Daarna was er een zekere onthouding van dat verlangen. Daarna was er het verlangen om vrij te zijn van opgelegde plicht. Daarna was er een zekere onthouding van dat verlangen.

Zo ziet men een weg ontstaan. Deze weg werd hier uitgelegd met behulp van een verhaal en in dit verhaal zijn die fases allemaal keurig na elkaar gezet. In de werkelijkheid lijkt er me een soortgelijk verhaal te kunnen afspelen maar die verschillende fases zouden zich dan wat meer tegelijkertijd kunnen afspelen. Men zou bv. bij een werkgever kunnen weggaan omdat men niet langer diens opgelegde plicht wilt maar men zou tegelijkertijd ietwat kunnen bezig geweest zijn met het nastreven van de vrijheid om alles te kunnen doen, doordat men bv. reeds bezig was met van job naar job te stappen.

Over macht

Als men zich niet wenst te gedragen zoals de andere omdat hij/zij zich hierbij tot onmacht bracht, dan kan men uitzoeken wat het zou inhouden om zich niet als de andere te gedragen. In het vorige hoofdstuk werd er daarom over verlangens gesproken. Want de verleiding was immers een thema bij het bespreken van die anderheid.

Maar ook het gebruik van macht kwam aan bod. Anderen kunnen macht uitoefenen over zich om van zich iets trachten te bekomen. Om zich zo trachten te dwingen tot iets. Als men zich dan niet wenst te gedragen zoals de andere, dan zou men kunnen uitzoeken welke macht men zelf zou willen uitoefenen en welke niet.

Er valt op te merken dat er veel gelijkenissen zijn tussen verlangens en macht. Zo kunnen ze met elkaar gepaard gaan. Men kan immers macht verlangen. En het verleiden kan ook gepaard gaan met macht. Zowel macht als verlangens kunnen ook gepaard gaan met die valse onschuldigheid. Waarbij het dan zowel onschuldig kan lijken om in te gaan op de macht van iemand anders als dat het onschuldig kan lijken om zelf bepaalde macht te gaan uitoefenen. Het is dan ook weer belangrijk om ervoor te zorgen dat de macht die men zou uitoefenen niet leidt tot opoffering van wie men was.

Daarnaast blijft het natuurlijk relevant dat men kan voorkomen dat anderen zich kunnen dwingen tot iets via hun

macht. Daarom komt ook de bevrijding van macht nog wat meer aan bod.

1. Dominante en onderdanige subjectiviteit

Stel dat men aan een groepsgesprek deelneemt waarin iedereen behalve zich extreemrechtse gedachten heeft, dan zou het moeilijk kunnen zijn om die groep te overtuigen van de positieve gevolgen van migratie. Aldus, de eigen mening zou het niet kunnen halen en de meningen van anderen zouden kunnen overheersen. Daarom zou men kunnen stellen dat de dominante subjectiviteit in die groep niet de eigen mening zal zijn. En dat de eigen subjectiviteit daardoor onderdanig zou zijn aan hun meningen.

Maar dat is niet hoe ik dominante en onderdanige subjectiviteit wens te beschouwen. Ik wens de dominantie of onderdanigheid van subjectiviteit te beschouwen volgens hoe het voor zichzelf is in het eigen hoofd. Want zelfs wanneer de meningen van anderen zouden overheersen in een groep, wil dat niet zeggen dat die meningen van anderen ook gaan overheersen in die eigen gedachten. Het zou immers best kunnen dat men anderen niet kan overtuigen maar dat zij ook zich niet kunnen overtuigen opdat die eigen subjectiviteit wel kan blijven overheersen in die eigen gedachten. En zo kan men eigenlijk toch spreken van een dominante subjectiviteit voor zichzelf.

Net zoals men dan kan spreken over onderdanige subjectiviteit wanneer men overtuigd raakt van de meningen van anderen.

Wanneer men openstaat voor andere perspectieven op iets, dan kan men daaruit leren. Men zou zich dan in dat perspectief kunnen inleven. Al zou men zich dus evenzeer kunnen laten overtuigen tot iets waarvan men achteraf inziet dat het onzinnig was voor zich om dat te geloven. Wanneer men weinig openstaat voor andere perspectieven op iets, dan kan men voorkomen dat men zich laat overtuigen tot iets dat onzinnig zou zijn voor zich. Maar evenzeer kan men zich dan afsluiten van andere perspectieven ook al zou men er iets uit kunnen leren. Dus als iemand zich dan bv. werkelijk van dienst wilt zijn met diens mening, dan is het zeer goed mogelijk dat men die mening negeert als die mening niet in overeenstemming is met die eigen 'realiteit' die men wilt behouden.

Het is zelfs mogelijk dat men aan de eigen perspectieven quasi altijd voldoende heeft. Als een persoon A zo iemand zou zijn en als een persoon B dan een ander perspectief zou geven over zichzelf of over persoon A zelf of over iemand anders, dan zou persoon A dat perspectief neigen te verwerpen. Persoon A zou dat perspectief kunnen verwerpen doordat persoon A reeds een perspectief heeft op het perspectief van persoon B. Daarom zou persoon A, volgens zichzelf, helemaal niet het perspectief van persoon B hoeven te gebruiken. Het

perspectief van persoon B zou dan niet echt iets uitmaken voor zich.

Soms gebeurt dit onbedoeld en soms heeft men het zelfs niet door. Als iemand bv. vaak vindt dat mensen zich onderdrukken, dan bestaat de kans dat anderen helemaal niet vinden dat zij die persoon onderdrukken. Maar als die persoon overtuigd blijft van dat standpunt, dan lijkt de subjectiviteit van anderen bij die persoon geen bestaansrecht te krijgen. Zo lijkt die persoon zich ook te kunnen afsluiten van anderen. Er mag hierbij opgemerkt worden dat een dominante subjectiviteit dus niet hoeft gepaard te gaan met dominantie.

Maar een dominante subjectiviteit kan ook wel degelijk gepaard gaan met dominantie. Waarbij de perspectieven van anderen dan ietwat worden als objecten die men gebruikt of niet gebruikt. Als een bepaalde mening zich bv. uitkomt, dan kan die van toepassing zijn. Als dat niet zo is, dan kan men uitzoeken hoe men die mening alle bestaansrecht kan ontzeggen. En als men anderen in zekere mate kan domineren opdat men van hen gedaan krijgt wat men wou bereiken of opdat zij niet in de weg zouden lopen, dan zou men aan zichzelf kunnen bevestigen dat hun mening inderdaad niet uitmaakte.

Iemand die zo'n attitude hardnekkig volhoudt, kan sterk in een eigen leefwereld gaan leven. Alsof er bij die persoon, op een bepaald perspectief, dan quasi geen andere perspectieven zijn als de perspectieven van diens eigen leefwereld.

En dit kan uiteraard problematisch zijn voor anderen aangezien zij zich al te vaak genegeerd zouden kunnen voelen. Ze zouden zich kunnen distantiëren van de andere.

Maar niet noodzakelijk. De kans bestaat dat men zelfs in lijn zou gaan denken met hoe zo'n persoon zich benadert. Als iemand zich bv. tracht te overtuigen van iets zonder dat die persoon rekening houdt met de geldigheid van de eigen perspectieven, dan is het niet helemaal uitgesloten dat men toch alsnog die perspectieven van de andere gaat aannemen. Opdat men des te meer zou neigen tot onderdanige subjectiviteit. Zo zou men de eigenheid kunnen laten aantasten.

Het lijkt me redelijk te zijn dat men, in de mate van het mogelijke, de eigenheid niet laat aantasten. Toch lijkt een dominante subjectiviteit niet constant te hoeven aangehouden worden. Soms zou men de eigen subjectiviteit kunnen laten domineren opdat men ongehinderd de eigen mening kan behouden. Terwijl men soms ook die eigen subjectiviteit zou kunnen loslaten om open te staan voor de meningen van anderen. Al gaandeweg zal men waarschijnlijk des te beter leren in welke omstandigheden men de eigen subjectiviteit dient te behouden en in welke omstandigheden men de eigen subjectiviteit kan loslaten volgens zichzelf.

Misschien dat het hierbij behulpzaam is om uit te gaan van een equivalentie in de subjectiviteit. Stel bv. dat een persoon A zich aangevallen voelt doordat een persoon B iets zegt dat kwetsend is. En stel dat persoon A inziet dat persoon B wist

dat hij/zij zo kwetsend kan zijn voor persoon A. Maar stel dat persoon A ook herkent dat persoon B vindt dat persoon A zich hierdoor niet hoeft gekwetst te voelen. Want als persoon A immers niet gekwetst zou zijn door wat persoon B zegt en in plaats daarvan er bv. simpelweg mee zou lachen, dan zou er zogenaamd geen probleem zijn. En persoon A zou dat kunnen inzien. Maar wil dat zeggen dat persoon A zou horen toe te geven? Wil dat zeggen dat persoon A eigenlijk verkeerd was door persoon B te aanzien als iemand die zich eigenlijk wou kwetsen? Persoon A zou mogelijk alsnog niet akkoord gaan met het gedrag van persoon B. Persoon A mijdt dan onderdanige subjectiviteit. En persoon A zou dat kunnen mijden vanuit het idee dat zijn/haar subjectiviteit (minstens) even geldig is als die van persoon B.

Natuurlijk, als die persoon B iemand is die graag domineert dan zal persoon B die subjectiviteit van persoon A niet equivalent laten zijn.

2. Dominantie

Iemand die dominant is, zal anderen trachten te laten doen wat men van hen wilt. Als dat niet lukt, dan is er geen dominantie.

Stel dan dat men merkt dat men wel heeft gedaan wat de andere wou van zich en stel dat men zelf niet van plan was om dat te doen, dan kan men die dominantie bij de andere vaststellen. Misschien was die volgzzaamheid geen probleem omdat men zelf het ook wel kon willen om te doen wat de

andere wou dat men deed. Maar als men ook een zeggenschap wilt in wat men doet, dan zal iemand die dominant is soms zich iets laten doen dat men eigenlijk niet wou doen. Het gaat tegen diens wil in. En als dat herhaaldelijk gebeurt, dan kan er des te meer onmacht neigen te ontstaan.

Dan kan er een 'ego' opduiken waarmee men zich tracht te verdedigen tegen de andere als een reactie op de onmacht die men ervaart door het gedrag van de andere. Men probeert op te komen voor zichzelf. Als dit zou lukken, dan zou de dominantie van de andere minderen of verdwijnen. Dus laat me aannemen dat de dominantie van de andere helemaal niet verdwijnt. Men heeft niet kunnen opkomen voor zichzelf. Men zou kunnen merken dat de andere zich net zwak vindt. Zodat terwijl men sterk wilt zijn, men zich net alsnog zwak zou kunnen voelen. Opdat er alsnog een projectie van onmacht is.

Dan zou men wraak kunnen nemen opdat men de andere zelf als zwak zou kunnen laten voelen omdat de andere zich als zwak heeft laten voelen. Dan zou men een strijd aangaan en dan is er een strijd voor dominantie. Maar laat me aannemen dat er niet zo'n strijd ontstaat. Men zou mogelijk niet zo'n strijd willen omwille van wat men zou aanrichten of omdat men zou inzien dat de andere bij zich die strijd zou hebben uitgelokt zodat het kan lijken dat de andere zelfs dan zich iets heeft laten doen.

Dan zou men in plaats daarvan kunnen afstand nemen van de andere. Opdat diens wil over zich ook zou verdwijnen. Maar

laat me aannemen dat ook dit niet gebeurt. Het zou bv. kunnen gaan om een collega, een werkgever, een vriend of familie. En men zal niet altijd snel afstand nemen van hen.

En als men dat ego op geen enkele wijze lijkt te kunnen gebruiken, dan stelt men het gebruik van het ego uit. Men zou proberen om zich niet te laten uitlokken. Men zou de andere des te meer kunnen trachten te omzeilen. Men zou zelfs geduld kunnen opbrengen voor de andere vanuit een wens om de andere zo te veranderen. En dan lijkt men eerder 'egoloosheid' toe te passen. Men tracht voor zichzelf op te komen door voor zichzelf te zijn wie men wilt zijn zonder hierbij al te zeer het spel van de andere mee te spelen. Als de andere hierdoor zou stoppen met te trachten om dominant te zijn over zich, dan zou dit werken en dan zou men zo kunnen opkomen voor zichzelf.

Maar laat me aannemen dat dit ook niet het geval is. Zodat de andere mogelijk toch opnieuw geregeld kwetsbaarheid blijft uitlokken bij zich. In principe zou men zich dan uiteindelijk kunnen laten doen door de andere. Maar laat me aannemen dat men dit ook niet wilt. En dan lijkt die egoloosheid uiteindelijk ook onbruikbaar. En als de egoloosheid des te meer lijkt te worden aangetast, dan zal het ego opnieuw des te meer neigen op te duiken. Maar het ego leek ook al onbruikbaar.

Tenminste, er zijn mogelijk uitingen van het ego of van de egoloosheid die bij de andere een verandering zouden teweeg brengen opdat de toestand voor zich zou verbeteren. Men zou

bv. sommige dingen kunnen vragen of eisen aan de andere op zulke wijze dat de andere er begrip voor zou opbrengen. Maar dit hoeft niet te betekenen dat de andere diens dominantie opgeeft. Het zou evenzeer kunnen gaan over het toestaan van iets voor zich dat de andere reeds had willen toestaan. Zodat men zich eigenlijk nog steeds lijkt te gedragen op een wijze die de andere wilt.

Zo zou men ook des te meer iemand kunnen worden zoals de andere. Want alhoewel men zich nog steeds min of meer zou gedragen zoals de andere dat wilt, zou men tegelijkertijd iemand worden die van anderen gaat stellen hoe zij zich zouden horen te gedragen.

Dus misschien wilt men dat allemaal ook niet maar als het ego dan toch opduikt... wat zal er dan gebeuren? Men zou reeds begrepen hebben dat het niet veel uithaalt om trachten op te komen voor zichzelf door het ego te uiten naar de andere. Als men ook geen machtsstrijd wilt aangaan of machtsspelletjes wilt meespelen, dan zal men uiteindelijk alsnog kunnen afstand nemen van de andere. En ook wanneer men dat niet echt volkomen kan doordat men om één of andere reden gebonden is aan elkaar, dan nog zou men zich zeer sterk kunnen distantiëren van de andere. Die distantiëring kan ook daadwerkelijk dominantie voorkomen. Soms gebeurt het immers verbaal. En dan zou men zich vernederd kunnen voelen. Maar als die woorden zich niet meer raken, dan lijkt ook de dominantie die ermee gepaard kon gaan, te verdwijnen.

Maar zeker wanneer men de andere echt volkomen kan verlaten, zal men volkomen kunnen ontsnappen aan de uitlokking van kwetsbaarheid bij zich. En zo zou men dan voor zichzelf kunnen opkomen om zich zo opnieuw sterk te voelen.

Iemand die domineert zal proberen om uitwegen voor de andere af te sluiten. In deze tekst komen veel uitwegen aan bod. Als men uiteindelijk kan ontsnappen aan dominantie over zich zonder zelf de persoon te verloochenen die men wou zijn, dan lijkt men er zich van te kunnen verzekeren dat die dominantie uiteindelijk niets heeft uitgelokt bij zich dat men zelf niet gekozen had.

3. Gebrek aan effectiviteit van de intentie

Wanneer iemand zich tracht te domineren, dan kan het behoud van zichzelf aangetast raken. Immers, als een persoon A tracht om een persoon B te domineren, dan wilt die persoon A niet dat persoon B is hoe persoon B zelf wilt zijn. Persoon A wilt dat persoon B is zoals persoon A wilt dat persoon B is. En als persoon B dat niet wilt, dan wordt diens zelfbehoud aangetast.

Wanneer iemand toch slaagt om zich te domineren tegen diens wil in, dan zou men kunnen stellen dat er een gebrek is aan effectiviteit van de eigen intenties.

Hiermee bedoel ik dan dat men niet kan zijn zoals men wilt zijn vanuit de eigen intenties. Als men bv. lief wilt zijn naar iemand met de bedoeling om liefdevolheid terug te krijgen en als men in plaats daarvan voelt dat men beledigd wordt, dan

zou men kunnen stellen dat men niet effectief was om te bereiken wat men wou bereiken vanuit die intentie om lief te zijn.

Aangezien iemand die domineert zou neigen te verhinderen hoe men zelf wilt zijn, zou de persoon die domineert de effectiviteit van de intenties van de persoon die gedomineerd wordt, kunnen ondermijnen. En hoe meer iemand zou domineren, hoe meer dit het geval zou zijn. Terwijl het gebrek aan effectiviteit van de intenties ook een projectie van onmacht des te meer kan mogelijk maken. Omdat men uiteraard niet kan zijn hoe men wilt zijn terwijl de andere daarbovenop zich zou kunnen tarten. En zo kan men zich aanvallen. Zo kan men ook wijzen van verdediging uitschakelen door op alle vlakken ervoor te zorgen dat men niet kan zijn wie men wilt zijn. Als men dan bv. tracht om op te komen voor zichzelf, dan zou de andere persoon mogelijk met zich kunnen lachen omwille van de onmacht die hij/zij bij zich heeft kunnen uitlokken, zodat men zich niet kan verdedigen en zodat de effectiviteit van de intenties opnieuw heeft gefaald. In zulk geval kan men eigenlijk geen meester meer zijn over de situatie terwijl de andere net des te meer meester zou kunnen zijn van de situatie en dat mogelijk des te meer zou willen.

Dit kan een strijd zijn die men niet kan winnen, tenzij men zelf zou vervallen tot gedrag waartoe men eigenlijk niet wilt vervallen. Maar omdat men er niet toe wilt vervallen, kan men dus eigenlijk de strijd niet winnen. Althans, in sommige

gevallen is er de mogelijkheid om een derde partij te raadplegen om zo zichzelf te kunnen verdedigen tegen het gedrag van de andere. Ik neem hier even aan dat ook deze mogelijkheid niet zou kunnen helpen.

Maar ook wanneer men de strijd tegen de andere heeft opgegeven, is de strijd nog niet over. Want wat de andere ondertussen had aangetast, was de effectiviteit van de eigen intenties. En wanneer men de strijd bij die ene persoon dient op te geven, hoeft men daarom nog niet die strijd op te geven naar anderen. Meer nog, wanneer men diezelfde intenties effectief kan laten zijn naar anderen, dan zou men des te meer kunnen herstellen doordat men dan des te meer aan zichzelf zou kunnen bevestigen dat men wel degelijk in staat is om de eigen intenties effectief te laten zijn.

4. Zwak en sterk

Wat zwak zou zijn en wat sterk zou zijn, is subjectief. Maar men kan een interessante oefening maken door bepaald gedrag als zwak of sterk te gaan beschouwen.

Men zou het als zwak kunnen aanzien wanneer men gekwetst raakt omwille van hoe anderen zich naar zich gedragen en omwille van hoe men zich naar anderen gedraagt. En men zou het als sterk kunnen aanzien wanneer men niet of veel minder als dusdanig zou gekwetst raken.

Men zou zich kunnen kwetsen omdat men inziet dat men iemand anders heeft gekwetst. Men zou bv. schuldgevoelens kunnen hebben. En omdat men gekwetst raakt, zou dit hier als

zwak aanzien worden. Net zoals het dan als sterk zou aanzien worden wanneer men niet gekwetst raakt wanneer men iemand anders kwetst.

Als men gekwetst raakt door iemand anders en als men inziet dat het de andere persoon niet kwetst dat men zich kwetst, dan zou men wel degelijk kunnen een sterkte herkennen bij de andere persoon. Omdat men zou kunnen inzien dat men tot onmacht wordt gebracht terwijl de andere persoon geen onmacht zou hebben. Die andere persoon zou ermee weggelaten terwijl men er zelf onder gebukt zou gaan. En dan zou men een zwakte kunnen herkennen bij zichzelf en een sterkte bij de andere.

Natuurlijk zou men zich van die onmacht kunnen willen ontdoen en men zou daar ook des te meer in kunnen gaan slagen. Maar stel dat men schuldgevoelens heeft en stel dat men zich daarmee tot onmacht brengt en stel dat men zich des te meer van onmacht zou ontdoen, dan zou het zich mogelijk ook minder snel gaan kwetsen en minder hard gaan kwetsen wanneer men iemand anders kwetst omdat men er zich minder schuldig over zou gaan voelen.

Dus het zou kunnen dat men zich van onmacht ontdoet en minder gekwetst raakt en men zou dus zogenaamd sterker zijn, maar het zou ook kunnen dat men hierbij minder gevoelig wordt tot het kwetsen van anderen. Omdat men dus mogelijk soms iemand zou kwetsen en er minder last van zou hebben.

Maar dan is het ook duidelijk dat er een vicieuze cirkel kan optreden. Waarbij men aanvankelijk gekwetst werd door anderen, zich dan van die onmacht zou gaan ontdoen maar uiteindelijk mogelijk zelf minder gevoelig zou worden tot het kwetsen van anderen. Dus net zoals men voorheen zogenaamd zwak was en gekwetst werd door wie zogenaamd sterk was, zou men uiteindelijk de persoon kunnen worden die zogenaamd sterk is en mogelijk ook soms die personen kwetst die zogenaamd zwak zijn. Dus men zou zich kunnen gaan gedragen op een wijze waarvan men vroeger niet zou gewild hebben dat men zich zo naar zich zou gedragen hebben.

En terwijl men voorheen, toen men nog gevoeliger was aan het kwetsen van anderen, men toen meer zou kunnen willen trachten te voorkomen hebben dat men anderen zou kwetsen.

En het zou dus kunnen dat toen men zogenaamd zwak was, men eigenlijk sterker was in iets dan toen men zogenaamd sterk werd. Omdat die gevoeligheid tot het kwetsen van anderen in zekere mate zou kunnen afgezwakt zijn. En dan zou men die hele toestand kunnen herbekijken en dan zou men die personen die beschikken over die gevoeligheid vanuit dat opzicht als sterk kunnen aanzien en dan zou men die personen die soms anderen neigen te kwetsen omdat ze minder over die gevoeligheid beschikken, als zwak kunnen aanzien.

En de sterkte die kan gevonden worden in die gevoeligheid hoeft zich niet te beperken tot het gevoelig zijn en kwetsbaar

zijn in het kwetsen van anderen. Men kan die sterkte vinden in het louter gevoelig zijn en kwetsbaar zijn omdat zulke gevoeligheid en kwetsbaarheid kan leiden tot het niet willen kwetsen van anderen. Omdat men uit de eigen kwetsbaarheid zou kunnen willen om anderen niet zulke kwetsbaarheid aan te doen.

Toch denk ik dat men wel degelijk veel te kwetsbaar kan zijn. En het lijkt me ook wel degelijk moeilijk om diegenen die kwetsbaar zijn als sterk te aanzien, ook al zou het ergens kloppen. Daarom denk ik ook dat het goed is dat de onmacht die ontstaat uit kwetsbaarheid, toch wat kan ingeperkt kan worden.

Meer nog, één wijze om aan die onmacht te ontsnappen, is om zelf iemand te worden die bij zichzelf kan herkennen dat men diegenen die kwetsbaar zijn, niet kwetst. Soms is men immers misschien, ook al is het mogelijk onbedoeld, diegene die kwetst. En het kan dan helpen om zich los te maken van een rol als slachtoffer door zich net te gaan bezighouden met wat men zelf fout doet. Omdat men hieruit de motivatie kan verkrijgen om zorg te dragen voor diegenen die kwetsbaar zijn. En als men dat doet, dan zal men bij zichzelf kunnen herkennen dat men meer zorg draagt voor anderen dan diegenen die het zich soms wel toelaten om anderen te kwetsen. En zo kan men zichzelf ook als sterk gaan aanzien.

Het kan hierbij ook helpen om in te zien dat men zichzelf misschien niet sterk zou vinden als men zich zou gedragen zoals diegene die zogenaamd sterk is door anderen te

kwetsen. Stel bv. dat men per ongeluk iemand kwetst omdat die persoon zo gevoelig is. En dat hij/zij zich lijkt te aanzien als iemand die de macht wou om zich te kwetsen. Dan zou men zich ook eerder zwak kunnen voelen omdat men iemand gekwetst heeft die zo gevoelig is als dat men zich sterk zou voelen door zich te identificeren met die macht die men dan zogenaamd zou gehad hebben.

Het lijkt dan niet onlogisch om net te gaan denken dat diegene die zogenaamd sterk is door anderen te kwetsen, net zwak zou zijn volgens zich omdat men het immers zelf zwak zou vinden als men zich zo zou gedragen.

De kans bestaat trouwens dat iemand vroeger, in een periode waarin die persoon nog niet zo kwetsbaar was, inderdaad andere personen als zwak of onkundig bekeek wanneer die personen ongevoelig waren of zich probeerden te kwetsen maar daar niet in slaagden.

5. Afwijzing van macht

Macht kan meer lijken. Al bij kinderen kan men zien dat ze van macht kunnen genieten. Een kind zou bv. kunnen genieten van het zusje of broertje te kwetsen omdat het kind vindt dat dit zusje of broertje iets krijgt dat het niet hoort te krijgen. Het kind zou zich benadeeld kunnen voelen en het kind zou kunnen vinden dat het zelf wat meer zou horen te krijgen in plaats van die broer of zus. Het egoïstische verlangen zou niet vervuld zijn. En dan zou dat kind die broer of zus iets kunnen ontnemen door hem/haar te kwetsen omdat

dat kind vindt dat hij/zij zich iets ontnomen heeft. Het kind neemt dan die macht om dat te doen en geniet ervan.

Maar evenzeer kan het zich ook gaan kwetsen dat men die broer of zus kwetst. En om dat te vermijden zou men zich dan dat egoïsme in zekere mate willen laten. Zo zou men dan ook die bepaalde uiting van macht kunnen willen laten.

Of stel dat men gestraft is geweest en dat men daar negatieve ervaringen aan heeft overgehouden, dan zou men het kunnen verkiezen om de eigen kinderen niet te straffen opdat zij niet die negatieve ervaringen zouden hebben. Zo zou men dus het gebruik van die macht achterwege laten.

Men kan dus stellen dat zowel het eigen gebruik van macht op anderen als het gebruik van macht van anderen op zich kan leiden tot negatieve ervaringen. En dat men daarom dan zou kunnen bereid zijn om zich zulke macht te willen laten.

Maar dit gebeurt natuurlijk niet noodzakelijk. Evenzeer kan het gebruik van macht op zich net leiden tot het willen uitoefenen van macht. In dat voorbeeld van die broer en zus, zou de zus bv. later haar broer kunnen kwetsen waarna die broer later opnieuw zou kunnen genieten van het uitoefenen van macht op zijn zus. Zo kan er trouwens een vicieuze cirkel optreden waarin men elkaar herhaaldelijk kwetst doordat men wederzijds die macht blijft gebruiken.

Terwijl soms één iemand de bovenhand zou kunnen halen in zo'n strijd. Die broer zou bv. des te meer zonder spijt zijn zus kunnen kwetsen terwijl zijn zus hem niet meer kan raken.

Waarna die zus mogelijk stopt met die macht nog te willen nastreven door haar gekwetstheid. Zo zou ze dan des te meer afstand kunnen nemen omdat het uiten van haar frustraties toch niets uithaalt. Terwijl die broer lijkt af te dwalen naar die anderheid. Want hij zou haar nog kunnen blijven kwetsen zonder zelf spijt te voelen doordat hij een façade heeft opgebouwd.

Maar er wordt natuurlijk gepoogd om niet richting die anderheid te gaan. Aldus, er wordt aangeraden om voorzichtig te zijn bij het gebruik van macht. Maar tegelijkertijd mag er niet vergeten worden dat anderen macht over zich kunnen uitoefenen. Als men zich dan niet zou verweren door het gebruik van macht, dan zou het helpen als anderen des te minder in staat zouden zijn om onmacht bij zich uit te lokken. Opdat men zich minder zou hoeven te verweren. Er zou dan nog altijd een optie zijn om zich te verweren. Maar het zou dan eerder optioneel zijn.

Wanneer ongewilde macht over zich des te minder onmacht bij zich uitlokt, dan lijkt de persoon die deze onmacht wou uitlokken des te minder macht te hebben. Die persoon zou diens macht kunnen herkennen door de onmacht van de andere. Net zoals men dan zelf de macht van die persoon zou herkennen vanuit de onmacht die zich aangedaan wordt. Wanneer die ongewilde macht over zich quasi geen onmacht meer uitlokt, dan zal de andere ook des te zwakker kunnen lijken. Men zou zien dat de andere zich wel kan dwingen tot iets maar de andere zou zich niet meer raken, terwijl die dat

mogelijk wel zou gewild hebben. En als men dan ziet dat men zich niet wilt gedragen zoals de andere en als men dan ziet dat de andere zich ook niet kan raken, dan zou de andere net zwakker kunnen lijken dan zich. Omdat men zulk machtsbelust gedrag mogelijk wel kan laten zonder hierbij schade op te lopen. En vanuit zulke inzichten, zou men dan ook het gebruik van zulke macht kunnen willen afwijzen. Zo voorkomt men dat macht zich zou opeisen. Maar als men nog niet zo ver is, dan zou macht zich kunnen opeisen.

6. Macht eist zich op

De macht die anderen over zich proberen uit te oefenen, kan leiden tot een uitoefening van macht door zich op anderen. Als anderen bv. zich tartten, dan zou het kunnen dat men uiteindelijk wraak zou nemen op hen. Als men voorheen echter geen wraak wou nemen, dan lijkt het behoud van zichzelf te hebben gefaald. En het lijkt te hebben gefaald doordat anderen macht op zich uitoefenden. Zij lijken zich dan uitgelokt te hebben.

Men zou dan wel kunnen denken dat er zich geen probleem stelt omdat men die macht werkelijk wilt. Opdat het irrelevant zou zijn dat anderen zich hebben geleid tot het willen van die macht. Maar het lijkt niet zo simpel te zijn. Want de macht die men wilt, kan zich opeisen. Als men macht gaat willen die men voorheen niet wou, dan verandert men. Men zou bv. wraak willen nemen terwijl men voorheen meer vredelievend was. Men zou dan ook een stuk van die eigen persoonlijkheid opgeven in ruil voor macht die men dan zou hebben. Alsof de

macht die men wilt ervoor zorgt dat die macht ook zich ‘wilt’
Meer macht in ruil voor een zekere opgave van de
persoonlijkheid.

Als anderen echter macht uitoefenen op zich terwijl het
behoud van zichzelf wel overeind blijft, dan zou men aan
zichzelf kunnen bevestigen dat zij niet de macht hebben om
zich tegen zichzelf te laten ingaan. Zodat zij, naar zich en
voor zich, ineens minder macht lijken te hebben. Zodat men
zelf minder geneigd zou kunnen zijn om zelf nog macht te
willen gebruiken tegen hen. Zo kan die macht zich dan niet
meer opeisen.

Dit is trouwens niet de enige wijze waarop macht zich kan
opeisen. Macht kan zich niet enkel opeisen doordat men ze
gaat willen. Macht kan zich ook opeisen doordat men ingaat
op de macht van anderen.

Zoals wanneer de macht van iemand anders steeds meer grip
heeft op zich. Zoals bij een autoritair figuur die zich steeds
meer gaat domineren. En dan zou men zich ofwel alsnog
verzetten of alsnog afstand nemen. Opdat diens macht wordt
uitgedaagd en bestreden. Ofwel zou men des te meer
volgzaam worden en des te meer gaan geloven in diens
autoriteit. Waarbij het eigen denkbeeld in zekere mate wordt
opgegeven. Er kan dus een objectificatie van zichzelf zijn
door de macht van iemand op zich. En dat is dan een andere
wijze waarop macht zich kan opeisen. Aldus, macht kan zich
opeisen wanneer men ze uitoefent maar ook wanneer ze wordt
uitgeoefend op zich.

Er lijken dus gelijkenissen te zijn tussen macht en verlangens. Ze kunnen zich beide opeisen doordat men erop ingaat. En het lijkt ook bij het gebruik van macht raadzaam te zijn om zich allerlei macht te kunnen laten, net zoals bij verlangens. Want net zoals bij verlangens, zou het kunnen dat de macht die men zou gaan gebruiken niet in lijn ligt met hoe men reeds was en wou zijn.

Al kan men ook macht gaan verkrijgen die in lijn ligt met hoe men reeds was. Men zou bv. voor zichzelf en anderen des te meer kunnen opkomen. En het zou uiteraard kunnen dat men reeds zo wou zijn. Eigenlijk is er dan nog steeds een zekere opgave van de persoonlijkheid omdat men wel degelijk een deel van zich achterwege laat, namelijk, diegene die niet zo voor zichzelf en anderen opkwam. Maar dat zou een deel van zichzelf kunnen zijn dat men reeds wou achterlaten nog voor men die macht wou. En zo zou men dan misschien kunnen groeien.

7. De volgzame meester

Laat ons even aannemen dat er iemand is, bv. een man, die nooit meester probeert te zijn over de situatie of meester probeert te zijn over anderen. Maar soms blijken anderen meester te zijn over zich. Soms is hij volgzzaam omdat men zich dwingt tot iets of omdat men zich verleidt tot iets. En die volgzzaamheid zou soms ook ongewild kunnen zijn. Maar hij houdt zich nooit bezig met meester te zijn over de situatie.

En dan bedenkt hij dat hij maar beter als een meester kan worden opdat hij die ongewilde volgzaamheid zou kunnen mijden. En vanaf dan probeert hij steeds meester te zijn over de situatie. En soms zal hij dan ook meester zijn over anderen opdat hij meester kan zijn over de situatie. Aldus, hij zou soms trachten om anderen te domineren opdat hij kan meester blijven over de situatie.

Maar op een gegeven moment, net terwijl hij iemand aan het domineren was, beseft hij ineens dat hij die persoon tot ongewilde volgzaamheid aan het brengen is. En hij bedenkt hoe onaangenaam die ongewilde volgzaamheid voor zich kon zijn. Eigenlijk beseft hij dat voorheen, toen mensen soms meester waren over zich, men niet iemand zou willen gehad hebben die meester is over zich zoals men het nu soms zelf is over anderen.

En vanaf dan wilt hij slechts meester zijn over anderen zoals hij het zelf zou willen wanneer hij in hun plaats was. En hierbij wilt hij dan ook niet langer mensen tot volgzaamheid brengen die ongewild zou zijn voor zich als hij in hun plaats was. Hij wil niet langer die ongewilde meester zijn. Maar hij herkent wel dat andere soms die ongewilde meester proberen te zijn over zich of over anderen. En net zoals hij herkent dat hij niet die ongewilde meester meer wilt zijn, wilt hij ook niet dat anderen die ongewilde meester zouden zijn. En hij zal dan soms hen tot ongewilde volgzaamheid brengen door hen dan niet meester te laten zijn zoals zij dat willen. En zo wordt hij de volgzame meester. Hij probeert de meester te blijven maar

hij is volgzaam aan een bepaald meesterschap. Hij zou voor zichzelf de gewilde meester proberen te zijn.

Tot hier toe ging het over ongewilde volgzaamheid aan de omgeving en ongewild meesterschap over de omgeving. Maar er bestaat ook iets zoals ongewilde volgzaamheid naar zichzelf en ongewild meesterschap naar zichzelf.

Zo zou men bv. diens tijd kunnen verkwisten met één of andere vorm van ontspanning terwijl men achteraf dat liever niet zou gedaan hebben. Alsof men volgzaam was aan die wens om zich te ontspannen. Maar waarbij die volgzaamheid uiteindelijk ongewild zou kunnen zijn voor zichzelf.

Net zoals men iets zou kunnen ondernemen dat achteraf een vergissing zou kunnen blijken te zijn. Wat in zekere zin kan leiden tot ongewild meesterschap.

Men zou dus ongewilde volgzaamheid naar zichzelf en ongewild meesterschap naar zichzelf kunnen willen mijden. Of positief uitgedrukt: men zou gewilde volgzaamheid naar zichzelf en gewild meesterschap naar zichzelf kunnen willen nastreven. En merk op dat volgzaamheid naar zichzelf en meesterschap naar zichzelf niet noodzakelijk ook maar iets hoeft te maken te hebben met volgzaamheid naar anderen en meesterschap over anderen. Dit kan van belang zijn omdat mensen natuurlijk verlangens en neigingen kunnen hebben om volgzaam te zijn aan anderen of om anderen te domineren. Zodat het nastreven van gewilde volgzaamheid en gewild

meesterschap naar zichzelf als een alternatieve benadering kan aanzien worden.

8. Afstand van macht en behoud van macht

Beeld je iemand in die vrij waardeloos met anderen omgaat. Iemand die narcistisch is en een eigendunk heeft. Iemand die met plezier iemand zou vernederen als die persoon niet zou voldoen aan iemand dat die persoon vanuit diens eigenliefde zou kunnen liefhebben. Dus zolang andere mensen zich plezier en gewillig ten dienste staan van zich, is het OK. Maar eens dat niet het geval is, zou die persoon doen wat hij/zij wenst ter vervulling van diens plezier. En beeld je in dat die persoon geen enkele intentie heeft om anders te zijn.

Stel nu dat die persoon veel geld heeft en hij/zij kent jou. En stel dat die persoon in een vrijgevige bui is en hij/zij stelt aan zich dat men 1 miljoen Euro kan verdienen als men knielt voor hem/haar en diens schoenen kust. En stel dat je weet dat als je het doet, het geld ook zou krijgen. Zou je het doen?

Sommige mensen zouden het doen. En sommige mensen zouden vragen of ze nog iets meer kunnen doen. Om uiteraard nog wat meer bij te verdienen. Er kan een verleiding zijn.

Anderen zouden het doen maar om een meer sympathieke reden. Ze zouden kunnen inzien dat dit geld kan dienen voor hun familie of anderen waar ze om willen geven. En ook al zien ze het als een vernedering om te knielen voor die persoon, toch zouden ze het kunnen willen doen omdat ze er anderen mee tot dienst zouden zijn.

Enkele personen, waarschijnlijk een minderheid, zou het gewoon weigeren. Omdat ze helemaal niet willen ingeven aan die persoon en aan diens macht. Die personen zouden een afkeer kunnen hebben tot die macht dat die persoon dan zou kunnen uitoefenen opdat ze niet zouden willen ingeven. Ze zouden die persoon die macht niet willen gunnen. En ze zouden voor zichzelf die volgzaamheid niet willen toestaan. Omdat ze het gebruik van die macht als verkeerd achten. Bij die personen zou men een integriteit kunnen waarnemen. Ze zijn niet te koop. Ze laten zich niet gebruiken ook al zou dat geld het voor hen makkelijker maken. Er is een eer aanwezig. Waarom zou iemand uitgroeien tot zo'n persoon?

Wel, mogelijk omdat zo'n persoon macht over zich ervaren heeft die negatieve gevolgen had voor zich. Zodat men daarom zou kunnen vinden dat men niet zulke macht hoort te gebruiken. Zodat men hypocrisie zou mijden. En vanuit die houding zou men kunnen vinden dat anderen ook niet zulke macht dienen te gebruiken. Dus men zou niet willen ingeven aan die macht omdat men ze als onrechtvaardig is gaan achten.

Als men rechtvaardigheid wilt, dan zou men haast haat of afkeer kunnen ontwikkelen tegenover zulke onrechtvaardige macht omwille van de onmacht die zulke macht kan teweeg brengen. En des te meer wanneer de persoon die zulke onrechtvaardige macht uitoefent geen intenties lijkt te hebben om te willen veranderen.

Of men in dat voorbeeld nu het geld zou mogen aannemen of zou moeten aannemen omdat men er anderen mee te gunste kan zijn, dat laat ik nog open. Het gaat hier eigenlijk over het ingaan op die macht of het bewaren van afstand van die macht. Er mag wel vastgesteld worden dat het bewaren van afstand van die macht zich in staat kan stellen om op een onafhankelijke wijze zelf macht na te streven. En daarom zelfs niet doelbewust. Het zou eerder kunnen gaan over een spontane uiting van zichzelf. Het zou dan gaan over macht die nogal sterk in lijn ligt met zichzelf opdat het voor zichzelf misschien niet zou aanvoelen als het nastreven van macht. En des te meer als het opkomen voor wat men correct acht.

Die afstand van macht stelt zich in staat om vrijer te zijn van de macht van anderen. Zo kan men zelf ook allerlei macht achter zich laten als die niet in lijn zou liggen met zichzelf.

Als men zich bv. zou bezighouden met de kleine machtsspelletjes waarmee mensen zich soms bezighouden, dan zou men zich kunnen verwickelen in een machtsstrijd. Het lijkt me een illusie te zijn dat men zo kan winnen, zelfs al zou men die spelletjes winnen. Althans, het lijkt me een illusie te zijn dat men zo kan winnen voor eenieder die niet wilt ingaan op die machtsspelletjes. En het lijkt al te vaak niet te hoeven. Het is vaak best mogelijk om niet in te geven aan macht zonder zich te verwickelen in die machtsspelletjes of in een machtsstrijd.

Of stel dat men bv. aan het discussiëren is. Dan zou men kunnen denken dat wie de bovenhand haalt diegene zal zijn

die anderen onderbreekt om zo anderen niet de kans te geven om te zeggen wat zij willen zeggen. Maar dat hoeft niet zo te zijn. Als men in staat zou zijn om de waarheid te zeggen over de onderwerpen die besproken worden en als men onderuit haalt wat zou gezegd worden door iemand die macht wilt, door de waarheid te zeggen, dan kan die macht van de andere uit elkaar vallen. Omdat men zo zou kunnen aantonen aan anderen dat diens macht niet de waarheid voorstelt. Men zou de gebreken aantonen. En mensen willen vaak de waarheid weten. Ze willen niet altijd bedrogen worden en zeker niet onder elke voorwaarde. Als men aan hen kan tonen dat de andere persoon voorwaarden veronderstelt waarin zij niet willen geloven, dan kunnen zij stoppen met te geloven in wat de andere zegt. Men zou dan wel een zekere macht hebben maar dit wil niet zeggen dat men dit doet voor macht. Evenzeer kan men dit doen omdat men wilt kunnen verkondigen wat men denkt dat waar is.

Wanneer men daar echter niet zou in slagen, dan zou men kunnen gaan denken dat diegene die macht uitoefent slimmer is. Maar wanneer men daar wel in slaagt, dan niet meer natuurlijk.

Het is echter niet altijd zo simpel. Hetzelfde zou bv. horen te gelden in een politiek debat. En in zekere mate is dat ook zo. En elke politicus die de waarheid zou verkondigen en er in zekere mate in zou slagen, zou een verandering kunnen teweeg brengen in hoe politiek wordt beleefd. Maar er is haast geen enkel politiek debat waarin politici werkelijk genoeg tijd

krijgen om aan de bevolking grondig uit te leggen waarom hun idee werkelijk beter zou zijn als dat van de andere. Toch wil ook dit niet zeggen dat een politicus machtsspelletjes dient mee te spelen. Soms zou men hem/haar kunnen proberen uit te lokken. Maar het is misschien net wanneer die politicus passioneel blijft verkondigen waarin hij/zij gelooft, dat de machtsspelletjes van andere politici minder effectief zijn. Zo worden die machtsspelletjes van andere politici net blootgelegd. En zo wordt het duidelijk aan de kiezers dat die spelletjes geen vat hebben op zich. Dit kan weer zo'n integriteit laten blijken. Natuurlijk, dit wil nog niet zeggen dat die politicus zal zegevieren. Maar of die politicus op een andere manier wel had kunnen zegevieren met zijn/haar politiek programma, blijft te bevragen. Uiteindelijk ligt het verdict toch bij de kiezers. Al zou het best wel kunnen dat een politicus met een integer politiek programma wat meer stemmen zou kunnen halen als hij/zij die integriteit toont.

Soms zal iemand zich toch kunnen laten uitlokken. Omdat men het bv. niet doorheeft. Er lijken tal van valstrikken te zijn. Maar men kan wel degelijk een gave ontwikkelen om zulke valstrikken beter te kunnen mijden. Aldus, het is niet omdat men de veldslag verloren heeft dat men de oorlog dient op te geven.

Wat eventueel ook soms kan werken, is om te laten blijken aan de andere dat men hem/haar doorheeft. Soms heeft de andere immers niet door dat men zich doorheeft. Als iemand zich bv. iets tracht wijs te maken en als men aan die persoon

vertelt dat men het niet gelooft, dan zou die persoon kunnen geneigd zijn om niet langer zich zo snel iets trachten wijs te maken.

In een omgeving waarin allerlei macht niet langer werkt, kan die macht stoppen met te bestaan. Als eenieder die via het gebruik van bepaalde macht opnieuw en opnieuw lijkt te falen in wat die wil bereiken, dan zal die persoon maar al te vaak stoppen met nog verder te blijven proberen om dat te doen. En zo kan men voorbij macht gaan. Alsof de machtsfase voorbij is. Althans, misschien zou ieder in zo'n omgeving nog steeds een zekere macht hebben. In een omgeving waarin mensen bv. wederzijds dingen doen voor elkaar, heeft men de macht om iets te verkrijgen van de andere. Maar als men daar geen misbruik van maakt en als anderen daar ook geen misbruik van maken, dan zou dat vast niet echt als macht aanvoelen. In zo'n omgeving kan men met alle gemak des te vrijer van macht naar elkaar kijken.

9. Moedige macht

Zoals besproken in “Macht eist zich op” kan... macht zich opeisen. Als men bv. woedend is dan zou het kunnen dat men ineens uitvliegt en dat men hierbij iets doet dat men, achteraf gezien, liever niet zou gedaan hebben.

Of stel dat men iemand een steek geeft met de bedoeling om die persoon daar wat onder te laten lijden. De macht die men kan verkrijgen vormt dan de motivatie. Men is uit op macht.

Maar macht kan zich ook zeer anders uiten. Denk bv. aan Mahatma Gandhi. Gandhi pleitte voor actieve geweldloosheid. Hij en zijn aanhang protesteerden zo tegen het Britse koloniale bewind in India. En dit leidde tot de onafhankelijkheid van India. Het lijkt me dan duidelijk te zijn dat Gandhi zeer veel macht heeft gehad. Maar het lijkt ook duidelijk te zijn dat het niet ging om macht op zich.

Dus als men iemand is die geen mensen wilt onderdrukken, dan nog lijkt men macht te kunnen hebben. En de macht die men dan zou uitoefenen, lijkt niet gebaseerd te zijn op haat, woede, sadisme of ongevoeligheid. Dus er moet een andere motivatie zijn.

Het nastreven van verantwoordelijkheid lijkt zo'n motivatie te zijn. Het uitdrukken van macht via sadisme, ongevoeligheid, haat of woede lijkt immers onverantwoordelijk te zijn. Daarom dat het ook kan helpen om eerst onschuldig te willen zijn. Want dan wilt men niemand iets misdoen. Als iemand bv. haat of woede bij zich kan uitlokken, dan kan het moeilijk zijn om verantwoordelijk te blijven handelen. Men dient dan een sterke zelfcontrole te behouden om zelf geen macht te gaan misbruiken. Zeker omdat men zelf kan vaststellen dat de eigen onschuld zou geraakt worden wanneer anderen zich wensen te kwetsen zonder dat men hen iets had misdaan. Maar als men er dan toch in slaagt om hen te weerstaan, dan kan men des te meer in staat zijn om verantwoordelijk te gaan handelen. Want om verantwoordelijk te zijn, dient men soms een actie te ondernemen.

Stel bv. dat er een vechtpartij ontstaat waarin één iemand steeds minder in staat lijkt om zich nog te kunnen verdedigen. Als men dan niets doet, dan lijkt het moeilijk om te stellen dat men zelf helemaal onschuldig is. Immers, die ene persoon zou zeer ernstige schade kunnen oplopen of zelfs doodgaan. Dan dient men iets te kunnen doen. Dan dient men de moed hebben om dat te doen. Maar het helpt ook als men zelf niet vervalt tot extreme woede waarin men zelf nodeloos veel schade gaat aanrichten.

Of stel dat men iemand iets wilt aantonen en stel dat men duidelijk meent te zien dat iemand iets niet begrepen heeft en stel dat die persoon niet tot een inzicht zou komen tenzij door enige autoriteit toe te passen, dan zou men die autoriteit kunnen willen rechtvaardigen. En dan zou men de argumenten van die persoon kunnen ontkrachten. En zonder dominant te willen zijn. Men zou louter duidelijk kunnen aantonen waarom wat die persoon meent wat waar zou zijn, niet waar kan zijn. En als men die autoriteit niet zou nemen, dan zou men toekijken en de persoon niet inlichten. Wat dan als onverantwoordelijk zou kunnen geacht worden.

Meningsverschillen

In dit hoofdstuk zal het duidelijk worden hoe sommige mensen een levensstijl omarmen die rond macht draait. En zij kunnen daar soms een echte onschuld in herkennen. Denk bv. aan allerlei autoriteit die iemand als volkomen onschuldig kan aanzien terwijl anderen het een regelrechte verschrikking zouden kunnen vinden. Nu is het natuurlijk reeds duidelijk dat er in dit boek wel degelijk wordt gepleit om zeer voorzichtig om te gaan met macht. En dit wordt in dit hoofdstuk verduidelijkt door, volgens mij, een gebrek aan onschuld bloot te leggen.

1. Macht, vervreemding en verbondenheid

Stel, het is de tweede wereldoorlog. En een corps wordt gegroet door Stalin zelf. De soldaten staan klaar om ten oorlog te vertrekken. En daar is het boegbeeld van het Communisme die hen groet. Sommige van die soldaten zouden waarschijnlijk in zo'n scenario een zekere verbondenheid kunnen voelen. Omdat ze ten dienste staan van Stalin en het Communisme. En Stalin komt hen groeten om hen te danken voor hun toewijding aan hun land. Want zij staan bereid om hun leven op te geven opdat het Communisme kan zegevieren. En zij denken waarschijnlijk dat Stalin aan hun zijde staat. Aldus de verbondenheid. En natuurlijk zou Stalin ook ten dienste staan van het Communisme. Maar die situatie zou mogelijk zeer anders bekeken worden door de ogen van Stalin. Want Stalin zou

natuurlijk beseffen dat hij hen kan laten strijden waar hij wilt. En dat die soldaten daar zijn pionnen zijn. Stalin zou herkennen welke macht hij heeft over hen. En hoe weinig macht zij hebben. Als hij hen daar groet voor hij ze zou laten strijden in een veldslag die gedoemd is om verloren te worden, dan zouden ze al quasi ten dode opgeschreven zijn nog voor ze het beseften. Als ze dan door zijn ogen zouden kijken, dan zouden ze waarschijnlijk compleet ontuchterd zijn. En dan slaat die verbondenheid mogelijk om in vervreemding. Die verbondenheid die ze meenden te hebben met Stalin zou dan mogelijk compleet in duigen vallen.

En eigenlijk kan men ook opmerken dat propaganda waarbij bv. nationalisme wordt gepromoot, ook tracht om een verbondenheid te promoten. Want de burger zou in die propaganda kunnen worden voorgesteld als deel uitmakende van die natie. Maar evenzeer zou het ook kunnen dat zij die regeren over dat land kunnen gebruik maken van die propaganda om hun eigen doelen te bereiken. Zodat die natie waarvan ze zogenaamd deel uitmaken eigenlijk hen gebruikt voor hun doeleinden. En als men gaat geloven in de aanwezigheid van die verbondenheid, dan ziet men niet meer dat die verbondenheid er mogelijk nauwelijks is. En dan zou de propaganda uiteraard werken.

En die vervreemding omwille van het gebruik van macht over zich kan ook ontstaan in zeer andere situaties. Stel bv. dat iemand een onderdanige positie inneemt in een relatie. En die persoon die onderdanig is, is mogelijk op zoek naar een

verbondenheid met diens dominante partner. Die persoon zou mogelijk willen tonen aan diens partner hoe die zich laat voelen en wat men doet voor die dominante partner. Maar die partner heeft daar mogelijk weinig of geen oog voor. Die partner zou kunnen uit zijn op macht en kunnen uit zijn om die persoon te laten doen wat die wilt van zich. En op een gegeven moment zou die persoon mogelijk niet langer die mate van onderdanigheid aankunnen. En dan nog zou die dominante partner meer kunnen eisen. En dan zou die persoon kunnen inzien dat er helemaal geen verbondenheid is met die dominante partner. En dan zou die persoon ineens een vervreemding kunnen ervaren. Want men dacht dat die dominante partner een verbondenheid had met zich terwijl men ineens zou kunnen gaan beseffen dat die verbondenheid er nooit was.

Maar de uitoefening van macht hoeft niet altijd te leiden tot vervreemding. Ze kan ook leiden tot een daadwerkelijke verbondenheid. En die verbondenheid zou omwille van dat gebruik aan macht zeer sterk kunnen zijn. Stel bv. dat zo'n dominante partner een verbondenheid wilt bekomen met een persoon die onderdanig wilt zijn. Dan zou die dominante partner die onderdanige persoon zich laten ervaren zoals die dominante partner dat wilt. En die onderdanige persoon zou ervaren dat die dominante partner zich zo laat ervaren. En die dominante partner zou kunnen proberen om die onderdanige persoon niet te ver te drijven. Zodat die onderdanige persoon kan slagen in die volgzzaamheid. En zodat er geen vervreemding zou ontstaan. Die onderdanige persoon zou dan

een zekere wording doorgaan. Die onderdanige persoon wordt dan in zekere mate hoe die dominante partner dat wilt van zich. En die onderdanige persoon ervaart dan ook hoe die dominante partner zich laat zijn. En zo kan er dan ook een sterke verbondenheid ontstaan. Net zoals er die sterke verbondenheid kan ontstaan bij die dominante partner. Want die dominante partner kan die persoon in zekere mate iemand laten worden waarmee die dominante partner een verbondenheid wilt bekomen.

En er kunnen ook zeer andere voorbeelden gevonden worden. Er zou bv. ook een sterke verbondenheid kunnen ontstaan tussen een pianolerares en haar student als die lerares immens sterk zou gaan vormen hoe die student zou piano spelen. Opdat die student zou gaan spelen zoals zij dat wenst. En opdat die student zou ervaren hoe zij wenst dat hij/zij speelt. En zo kan er ook een wederzijdse sterke verbondenheid ontstaan.

Maar het aangaan van zulke verbondenheid kan wel de eigenheid gaan aantasten. Want als die student bv. inderdaad in sterke mate gaat spelen zoals die lerares dat wenst, is dan niet de eigen unieke wijze van spelen van die student in zekere mate verdwenen? En als die onderdanige persoon zich in zeker mate laat worden zoals die dominante partner dat wenst van zich, is dan ook diens eigenheid niet in zekere mate gecompromitteerd? En heeft men dan niet in zekere mate de onafhankelijkheid opgegeven?

Wat er eigenlijk plaatsgrijpt, is een sterke objectificatie. Zo zou bv. die student haast gaan spelen zoals die lerares dat wilt van zich. Dus in welke mate is die student nog aanwezig als een eigen unieke pianist? Duidelijk in beperkte mate. Dus er valt dan te stellen dat die student in sterke mate is geobjectificeerd.

Ook in het voorbeeld van Stalin kan dat gesteld worden. Want die soldaten zijn in zekere mate dan geobjectificeerd tot die pionnen van Stalin. En als zo'n soldaat dat zou inzien en dat niet zou willen, dan zou er een vervreemding kunnen ontstaan. En dan zou die objectificatie die er eigenlijk was ongewild zijn voor zich.

Dat is wat zo'n vervreemding kan doen. Het kan maken dat men zo'n macht over zich en zo'n objectificatie als onwenselijk kan gaan ervaren. Men zou tot onmacht kunnen gebracht worden door de persoon die zulke macht had over zich. En dan zou men kunnen willen ingaan tegen die macht over zich. In het voorbeeld van die onderdanige persoon die niet langer die onderdanigheid aankan, zou die persoon zich bv. willen verzetten tegen die persoon die zo dominant was. Maar zolang men zich verzet vanuit een gevoel van onmacht, dan lijkt men alsnog in zekere mate geobjectificeerd te zijn. Want als men zelf nog onmacht ervaart, dan lijkt die persoon die dominant was eigenlijk nog een zekere macht te hebben over zich. Dus optimaal zou het zijn wanneer men erin kan slagen om zich uit te drukken zonder onder onmacht gebukt te

gaan. Zo zou er immers geen objectificatie aanwezig zijn en dan zou de eigenheid mogelijk niet aangetast zijn.

En toch zou men het evenzeer ook kunnen willen om zich in zekere mate te laten objectificeren en om macht te laten hebben over zich als men zo een verbondenheid zou kunnen bekomen. Net zoals iemand toch die macht zou kunnen willen om de andere te objectificeren.

Maar niet noodzakelijk, evenzeer zou het kunnen dat men liever een verbondenheid aangaat zonder de eigenheid in zekere mate op te geven en zonder de eigenheid van de andere in zekere mate aan te tasten. Men zou dus ook kunnen kiezen om een verbondenheid aan te gaan waarbij men zichzelf kan zijn en de andere persoon zichzelf laat zijn. En net omdat men dat zou doen naar de andere toe en net omdat de andere persoon zou inzien dat die zichzelf kan zijn en mag zijn, zou er een verbondenheid kunnen ontstaan.

En wanneer bv. die pianolerares zou proberen om diens student met een zekere vrijheid piano te leren spelen opdat de eigenheid van haar student niet zozeer aangetast wordt, dan zou die pianolerares haar macht afnemen en dan zou de objectificatie van die pianist minder sterk worden. De pianist zou diens eigenheid des te meer kunnen behouden. En zo zou de pianist in zekere zin zelf net meer macht verkrijgen doordat hij dan de macht zou hebben om diens eigen stijl meer te ontwikkelen. Dus het lijkt mogelijk te zijn om mensen macht te schenken. Een macht die ze zouden kunnen willen, die in lijn ligt met henzelf en waarover ze dan kunnen

beschikken. Die pianolerares zou de macht kunnen hebben om zoiets mogelijk te maken. Maar hiervoor dient ze dan bepaalde macht af te staan.

2. Natuur versus cultuur

Wanneer men in de pedagogie zich afvraagt waarom een mens geworden is zoals die is, dan kan men zowel de oorzaak leggen bij de aanleg als bij de opvoeding. Of zoals men in het Engels zegt: nature versus nurture. Ik noem het hier zelf: natuur versus cultuur.

Natuurlijk, het is misleidend om te spreken over zowel de aanleg óf de opvoeding. Of over zowel natuur óf cultuur. Omdat beide sowieso met elkaar gepaard lijken te gaan. Zelfs wanneer het gaat over wilde dieren en hun gedrag, zou men kunnen spreken over een cultuur die zij hebben en over een opvoeding die zij krijgen. Want als men bv. pinguïns of olifanten zou uitzetten die hun leven lang in gevangenschap hebben gezeten, dan zullen de overlevingskansen van die dieren kleiner zijn dan dieren die zijn grootgebracht in het wild. Alsof zij de nodige opvoeding hebben gemist. Zij hebben gemist hoe te leven in het wild doordat zij het niet van jongs af hebben kunnen waarnemen en aanleren.

Hetzelfde lijkt op te gaan voor de mens. Als men kijkt naar de meest 'primitieve' of natuurlijke levenswijze van de mens die nu nog bestaat, die van de jager-verzamelaar, dan is het overduidelijk dat men zulke levenswijze van jongs af dient aan te leren om te kunnen overleven. Toch lijken pedagogen

niet bezig te zijn met hoe volkeren van jager-verzamelaars hun kinderen opvoeden. Die volkeren voeden zeer duidelijk hun kinderen op. Maar haast zonder gebruik te maken van begrippen en technieken waarmee een pedagoog zich zou bezighouden, zoals bv. die van het straffen en belonen. Zulke technieken lijken dan ook eerder van een culturele aard te zijn dan van een natuurlijke aard.

Althans, het straffen en belonen waren technieken die vast reeds voor vele honderden jaren werden toegepast, lang voor men deze technieken wetenschappelijk ging beschouwen. Aldus, zulke technieken waren dan ook een haast natuurlijk gebeuren in de cultuur die er heerste. En vele ouders zullen tot op de dag van vandaag het als een natuurlijk gebeuren beschouwen. Ze hebben het dan vast aangeleerd van hun ouders en dragen het dan zo over op hun kinderen.

Maar vanaf de 20^e eeuw lijkt het straffen en belonen herbekeken te worden. Deels misschien omwille van het wetenschappelijke onderzoek dat daaromtrent wordt uitgevoerd. Maar ook omdat de hele cultuur drastische wijzigingen ondergaat. Algemeen gesproken lijkt cultuur in mindere mate iets te zijn dat simpelweg doorgegeven wordt van generatie op generatie. Cultuur lijkt meer iets te zijn geworden dat men zelf kan kiezen. Mensen kiezen nu meer zelf hoe ze willen leven. Net zoals ze des te meer kiezen hoe ze dan hun kinderen opvoeden. Dus de hele opvoeding lijkt in mindere mate iets te zijn dat van generatie op generatie wordt doorgegeven. Het lijkt des te meer iets te zijn geworden dat

planmatig kan worden uitgeoefend. En het is vanuit dit standpunt dat ik dan ook het straffen en belonen wens te beschouwen.

Bij het straffen en belonen van een kind, is er uiteraard de gedachte dat het zou werken. Bij het straffen zou dat dan betekenen dat het kind door het straffen zou leren inzien dat het fout was. En dat het daarom ook goed was of nodig was om gestraft te worden. Bij het belonen zou dat dan betekenen dat het kind zou inzien dat het diende beloond te worden om te doen wat goed was voor zich of om niet te doen wat fout was voor zich. Het kind zou dat niet meteen hoeven in te zien. Maar het lijkt natuurlijk aannemelijk dat de ouders menen dat het kind ooit zou herkennen dat het straffen en het belonen allemaal ten dienste stond van zich. En dat het kind dan ook zou inzien dat de ouders juist waren. Aldus, als het straffen en het belonen succesvol zouden zijn, dan zou het kind zich op een gegeven moment dienen over te leveren aan wat de ouders als juist achten, ten goede van het kind. Immers, als het kind bij het opgroeien en later, zou besluiten dat het straffen en belonen zich niet diende of dat het zelfs leidde tot onnodige pijniging en misleiding, dan lijkt die opvoedingswijze duidelijk te hebben gefaald vanuit het opzicht van het kind en de ouders.

Wanneer het straffen en belonen zo planmatig worden toegepast en wanneer het succesvol zou zijn volgens het kind en de ouders, dan zal dat een drastisch effect kunnen hebben op hoe het kind zelf denkt. Het zou immers inhouden dat het

kind, bij het opgroeien en daarna, zou vinden dat het heilzaam was voor zich om zich over te leveren aan de planmatigheid van de ouders. En dat het kind vindt dat het heilzaam was hoe het mede daardoor is kunnen worden zoals het kind is geworden. En deze opvatting staat in een drastisch contrast met de opvatting dat men het kind zelf ongehinderd dient te laten zijn en worden vanuit hoe hij/zij reeds is. En dat contrast is meteen duidelijk als men bedenkt hoe eenzelfde maatregel door het ene kind als positief zou geacht worden terwijl een ander kind er zich zou tegen verzetten. Het ene kind zou zich des te meer aanzien volgens hoe het meent dat de ouders zich aanzien. En als de ouders het dan positief voorhebben met het kind, dan bestaat de kans dat het kind dat ziet en zich daarom ook voor een stuk overlevert aan de aanpak van de ouders. Een kind dat anders is opgevoed, zou mogelijk zeer anders reageren op diezelfde aanpak. Dat kind zou mogelijk reeds zijn/haar eigen interpretatie hebben ontwikkeld omtrent wat juist is en fout is. En als die ouders dan tegen die interpretatie ingaan door het te willen straffen of belonen, dan kan dat conflicten teweeg brengen bij dat kind.

Maar welke aanpak is dan juist? Is het beter dat een kind zich zou kunnen integreren met de 'heilzame planmatigheid' van de ouders voor diens eigen bestwil? Of dient het kind net gespaard te worden van ouders die het kind integreren met hun gedachtegoed opdat het zich vanuit diens eigen 'natuur' kan ontwikkelen?

Het antwoord lijkt niet noodzakelijk al te evident te zijn. Want het kind dat heeft genoten van die 'heilsame planmatigheid' zou dat later als beter kunnen achten. Net zoals een ander kind blij zou kunnen zijn dat hij/zij gespaard is gebleven van zulke opvoeding. Aldus, doordat ze zichzelf anders hebben ontwikkeld, zouden ze er andere meningen aan over neigen te houden.

Al lijkt het me zelf beter te zijn om het kind te motiveren en te steunen in het ontwikkelen van de eigen gedachten. Zo lijkt men de onafhankelijkheid van het kind te bevorderen. En als ouders zulke aanpak wensen voor hun kind, dan zou men dit ook als een heilsame planmatigheid kunnen beschouwen. Al zou het een planmatigheid zijn die zich des te natuurlijker volstrekt.

3. Over openheid, goedheid en disciplineren

Datgene waartoe de mens openstaat, is niet altijd datgene waartoe de mens koos om open voor te staan. Dat is bijvoorbeeld duidelijk bij pestgedrag. Diegene die gepest wordt, kan openstaan tot dat gepest. Dit brengt indrukken teweeg over zichzelf, over anderen en over de mens. Die indrukken kunnen zich op tal van wijzen beïnvloeden. Het kan dus het eigen perspectief beïnvloeden. Maar het is niet iets dat men koos. Het werd ergens afgedwongen. En pas wanneer die persoon het grondig verwerkt heeft, zou die persoon terug volop kunnen openstaan, tot de omgeving en zichzelf, op een wijze die de persoon genegen is. Dan vindt

die persoon een openheid terug die hij/zij tijdelijk wat verloren was.

Maar het kan nog erger. Het is ook mogelijk dat iemand een bepaalde openheid werkelijk verliest en dat men haast compleet vergeet hoe die openheid was. Als iemand bv. op jonge leeftijd in één of andere criminele bende zou belanden, dan zou die persoon uiteindelijk zich zo kunnen gaan identificeren met die bende en haar ideeën dat die persoon zich haast compleet distantieert van een leven met andere waarden.

En in dit voorbeeld kan men ook al spreken van externe 'goedheid'. Het gaat er hier niet over dat die externe goedheid werkelijk goed zou zijn. Maar dat er iets wordt voorgesteld als zijnde goed vanuit de omgeving. Wat dan het externe aspect is aan die goedheid. In dat voorbeeld is die externe goedheid datgene wat die bende stelt als zijnde goed. En als men nog maar net in die bende is, dan zal dat voor een stuk neigen in te gaan tegen wat men vanuit zichzelf, de innerlijke goedheid, aanziet als zijnde goed. Maar de kans bestaat dat men steeds meer geïndoctrineerd wordt en dat dus die externe goedheid steeds meer wordt verinnerlijkt door zich. Zodat er steeds meer een andere innerlijke goedheid in de plaats komt. Net zoals er steeds meer een andere externe goedheid in de plaats zou komen. Want wat de omgeving zich voorheen had aangeleerd als zijnde goed, zou ook worden aangetast door de doctrines van die bende.

Ook bij de disciplineren van het kind kan er eigenlijk indoctrinatie zijn. Die is er uiteraard niet noodzakelijk maar als de ouders trachten om het kind te laten gehoorzamen aan tal van regeltjes, dan lijkt het wel degelijk mogelijk te zijn. Het kind zou er zich aanvankelijk kunnen tegen verzetten omdat het beleid van de ouders botst met wat het kind zelf als juist aanziet. Het kind zou bv. kunnen herkennen dat hij/zij niets wou misdoen terwijl het toch bestraft of vermaand wordt omdat de ouders vinden dat zulk gedrag moet worden afgeleerd. Dan botst die innerlijke goedheid van het kind met de externe goedheid van die ouders. En het kind kan zich trachten te verweren tegen die ouders. Maar als die ouders volharden dan zou het kind uiteraard kunnen lijden en onmacht kunnen ervaren. De kans bestaat dat het kind zich dan gaat distantiëren van die ouders en van die innerlijke goedheid. Omdat het volhouden aan die innerlijke goedheid zich immers pijn bezorgt. Maar als het kind dan toch zou inzien dat die ouders het eigenlijk goed voorhebben met zich, dan zou het kunnen dat het kind uiteindelijk alsnog gaat geloven in die externe goedheid van die ouders. Dan wordt die goedheid alsnog verinnerlijkt. En dit kan een invloed hebben op de waarden van het kind. Want het kind kan dan gaan geloven dat het toch goed was om te gehoorzamen en te luisteren naar wat de ouders stelden. En als het kind dan opgroeit en later zelf kinderen krijgt, dan zou hij/zij kunnen trachten om die opvoeding door te geven aan diens kinderen. En als diens kinderen dan gehoorzamen dan kan dat aanvoelen als liefde voor zich. Want hij/zij is immers ook in

contact gekomen met de liefde van diens ouders door te geloven en te gehoorzamen in wat zij stelden. En diens kinderen zouden zich dan ook kunnen trachten te verweren omdat wat hun vader of moeder stelt, ingaat tegen hun innerlijke goedheid. Maar de vader of moeder zou dan kunnen trachten te volharden ook al was hij/zij ooit diegene die zelf in het verweer ging tegen diens ouders. Want dat is natuurlijk het gevolg van zo'n opvoeding: dat de geldigheid van die innerlijke goedheid die vrij spontaan kan ontstaan in het kind, wordt ontkend.

Ik denk dat een kind meestal van nature in staat is om te leren wat goed is en fout is vanuit de innerlijke goedheid die hij/zij van nature zou ontwikkelen in contact met de omgeving. En dat de omgeving dan kan helpen in die ontwikkeling door zich naar het kind te gedragen op een wijze waarvan het kind vanuit diens innerlijke goedheid kan zien dat hoe de omgeving zich gedraagt naar zich, goed is volgens zich en voor zich.

Maar verschillende mensen kunnen dus op zeer verschillende wijzen worden opgevoed. En zij kunnen zich daardoor soms ook gaan distantiëren van elkaar. Ze zouden immers elkaar niet kunnen terugvinden in elkaar. Zij zouden kunnen herkennen dat de andere het anders ziet. Of zij zouden kunnen blind zijn voor hoe de andere het ziet maar zij zouden wel kunnen herkennen dat de andere niet in staat lijkt om te zien hoe men het zelf bekijkt.

Er lijken dus ongeschreven regels te zijn waaraan sommigen vinden dat eraan dient voldaan te worden opdat zij volop empathie kunnen voelen tussen elkaar. Terwijl die regels voor anderen niet lijken te hoeven omdat zij vanuit hun innerlijke goedheid zich haast spontaan op een bepaalde wijze willen gedragen naar elkaar. Al zouden zij soms ook kunnen verwachten dat anderen die levenswijze respecteren. Alsof er dan voor hen ook ongeschreven regels zijn waaraan dient voldaan te worden.

4. Het analoge aspect van het menselijke bestaan

De hersens lijken niet te werken zoals een computer. Bij een computer gaat het met nulletjes en eentjes. Het is wel of niet. En niets daartussen. Het werkt met logica van EN en OF en NIET. Het is gestructureerd. Met categorieën. En hiërarchie. En met gestructureerde logica gegoten in programma's.

Maar in de menselijke hersens lijkt het gelukkig anders te zijn. Denk bv. aan een belonend gevoel. Dat gevoel kan op zijn minst variëren in sterkte. Het is niet 0 of 1. Er is een continuüm. Bij gevoelens van liefde lijkt het nog veel complexer te worden. Er kunnen tal van emoties optreden zoals compassie, bewondering, liefhebbing, medeleven, enz. En de variatie aan gevoelens die gepaard gaan met die emoties, lijkt al meer iets weg te hebben van kleuren die men kan mengen in talloze combinaties.

Dus de term 'analoog' wordt hier niet gebruikt als een metafoor. Ik ben ervan overtuigd dat de menselijke hersens in

aanzienlijke mate een analoge werking hebben. En dat is dus ook merkbaar in de perceptie, het bewustzijn en de subjectiviteit. Want als het gaat over gevoelens en emoties, dan is dat iets dat de mens ervaart. Dus er lijkt dan werkelijk te kunnen gesteld worden dat de subjectiviteit in zekere mate analoog kan zijn.

En dat lijkt belangrijk te zijn omdat datgene wat analoog is aan de mens werkelijk in een sterk contrast lijkt te staan met datgene wat de mens kan structureren door gebruik te maken van logica, categorieën, hiërarchieën, enz. Althans, er zouden wel structuren kunnen bedacht worden. Zoals men bv. kleuren zou kunnen uitdrukken in een formule. Maar wanneer men dan kleuren zou bekijken, dan zou zo'n formule weinig baat hebben. Zo'n formule kan van technisch nut zijn maar het praktische nut lijkt ook beperkt te zijn tot dat technische nut. Wat beter werkt, is om kleuren in allerlei categorieën te steken. Men zou kunnen stellen dat een kleur ofwel rood is, ofwel geel is, ofwel groen is, enz. Men plakt er een label op. En alhoewel men elke mogelijke kleur in zo'n beperkt aantal categorieën kan steken, toch kan het niet overeenkomen met de talloze variaties waarin kleuren bestaan. Men zou bv. een categorie 'groen' kunnen maken maar in de werkelijkheid lijken er talloze soorten groen te zijn. En het is waar dat men het aantal categorieën kan verhogen. Maar het lijkt onredelijk te zijn om talloze labels te maken opdat men elke mogelijke soort groen kan beschrijven. Het zou voor de mens totaal onbruikbaar worden om op die wijze elke kleur te laten overeenkomen met één bepaald label. Dus het lijkt niet

toevallig te zijn dat de waarneming van kleuren voor de mens nog steeds iets is dat voor een stuk louter analoog gebeurt.

En als men dan ook een spectrum aan gevoelens kan hebben zoals men een spectrum aan kleuren kan hebben, dan lijkt men ook gevoelens en de bijhorende emoties nooit helemaal te kunnen waarnemen via een beperkt aantal labels. Dus wij hebben wel allerlei woorden waarmee we gevoelens en emoties kunnen uitdrukken. Maar ze lijken onnauwkeurig te zijn om de werkelijke gevoelens en emoties uit te drukken. En dat is van belang omdat die werkelijke gevoelens en emoties kunnen beïnvloeden hoe de mens zich werkelijk gedraagt.

Dus wat me waarnemen, lijkt analoog te kunnen zijn. Bij gevoelens en emoties kan die waarneming er haast onmiddellijk zijn. Maar soms gaat er een heel proces aan vooraf en zal de uiteindelijke waarneming toch analoog of haast analoog lijken te zijn. Stel bv. dat een poëet een gedicht aan het schrijven is. Hoe gaat dat in zijn werk? Er zal vast een wisselwerking zijn van vele ideeën. En het uiteindelijke gedicht zal niet iets zijn dat de poëet op voorhand had kunnen voorspellen. Hij/zij had mogelijk wel op voorhand enkele ideeën omtrent wat voor gedicht hij/zij wenste te schrijven. Maar het uiteindelijke gedicht dat ontstaat, zal ook wel het gevolg zijn geweest van een samenloop van allerlei omstandigheden. En in die zin kan men zich evenzeer inbeelden dat zelfs nadat men reeds die ideeën had omtrent hoe het gedicht zou horen te zijn, er een heel spectrum aan gedichten had kunnen ontstaan. En omwille van zo'n

mogelijk spectrum, zou men het hele proces kunnen aanzien als iets dat analoog is.

Door die analoge waarneming kan de mens zeer onvoorspelbaar zijn. En toch lijkt het moeilijk om te stellen dat de mens hierdoor irrationeel of willekeurig hoeft gehandeld te hebben. Zoals wanneer men handelt op basis van gevoelens. Het hoeft niet te betekenen dat men daarom irrationeel of willekeurig zal handelen. Net zoals bij het schrijven van een gedicht, immers, als er een gedicht zou ontstaan dat getuigt van allerlei irrationaliteit of willekeur, dan zou het gedicht ook kunnen falen om een bepaalde boodschap mee te geven. En velen zouden het mogelijk afkeuren.

En toch is het ook moeilijk om zo'n gedicht te aanzien als een programma met een bepaalde input en output. Want alhoewel die poëet mogelijk een boodschap wenste mee te geven, zou het kunnen dat de verscheidene lezers van het gedicht er een heel spectrum aan boodschappen uit opvangen. Dus het is niet erg nauw bepaald.

Maar alhoewel het mogelijk reeds duidelijk is dat die analoge mens voluit zou moeten kunnen bestaan, toch lijkt het vaak anders uit te draaien. Mensen lijken zich wel degelijk te binden aan allerlei structuren. En dat lijkt al vanop jonge leeftijd aangeleerd te worden. De ouders zullen bv. allerlei labels gaan plaatsen. Zoals dat is fout, dat is vuil, dat is mooi, dat mag niet, dat mag wel, enz. En soms zal het kind zichzelf ook gaan plaatsen volgens allerlei labels. Zoals: "Ben ik

lelijk?”, “Ben ik mooi?”, “Ben ik wel goed of eigenlijk niet?”, enz. En door die labels kan men zichzelf ook als óf dit óf dat gaan bekijken. Men kan zichzelf gaan beoordelen volgens die labels. Men zou bv. iets aan zichzelf lelijk kunnen vinden omwille van bepaalde karakteristieken. En iets anders aan zichzelf zou men mooi kunnen vinden omwille van bepaalde karakteristieken. En dan lijkt die subjectiviteit niet langer zo analoog te zijn en des te meer iets weg te hebben van óf 0 óf 1. En als het gaat over schoonheid, dan is het ook duidelijk dat er een hele maatschappij is die schoonheidsidealen naar voren schuift. In die hele maatschappij kan het ook óf 0 óf 1 lijken. Dus die maatschappij kan zo’n structuur hebben en hierdoor is het ook mogelijk dat men zich gaat associëren en binden aan zo’n structuur. En zo kan men zichzelf ook gaan gevangen zetten of vastzetten. Want eens men dan bv. zou vinden dat men lelijk is, dan lijkt men gehinderd te zijn om zichzelf te bekijken volgens een heel spectrum aan perspectieven. Die analoge waarneming wordt dus gehinderd. En op het eerste zicht lijkt dat effect misschien nog vrij onschuldig. Maar het effect op de subjectiviteit en op het bestaan kan immens zijn. Als iemand bv. hardnekkig zulke oordelen aanhangt over schoonheid of het gebrek eraan, dan lijkt het me te kunnen dat die persoon zelfs vergeten is dat er een heel andere wijze is waarop men schoonheid, of het gebrek eraan, kan beoordelen. Zodat er een hele andere wijze zou zijn waarop die persoon kan bestaan terwijl die persoon misschien zelfs niet meer weet dat dit het geval is. En dan lijkt het haast orwelliaans.

Of denk bv. aan de disciplinerings van het kind. Het kind wordt bestraft wanneer de ouders vinden dat het kind zich verkeerd gedraagt. Af en toe zou het kind bij zulke disciplinerings zelf kunnen inzien dat hij/zij zich niet aan het gedragen was zoals men dat had gewild van zichzelf. Het zou ook kunnen dat het gedrag van het kind soms zo ver gaat dat men het niet kan tolereren. Maar de disciplinerings zou het kind soms ook kunnen hinderen. Omdat het kind bv. zou vinden dat hij/zij niets verkeerd deed terwijl hij/zij alsnog bestraft wordt of vermaand wordt om zich anders te gedragen. Dan gaat het ook om die wijze waarop het kind zich wou uitdrukken terwijl het niet mag van die ouders. Waarna het conflict ontstaat: “Dien ik te luisteren of mag ik vinden dat ik wel mag zijn zoals ik was?” Sommige kinderen zullen er uiteindelijk in slagen om dat conflict te omzeilen door een wijze te vinden waarop ze zichzelf kunnen zijn zonder hierbij bestraft te worden door de ouders. Opdat men eigenlijk zou kunnen stellen dat die kinderen succesvol zijn doordat ze de ouders hebben kunnen omzeilen. En de ouders zouden kunnen tevreden zijn met wat ze bereikt hebben.

Maar er is natuurlijk ook een andere mogelijkheid, namelijk, dat het kind er niet in slaagt om de ouders te omzeilen en dat het kind slechts allerlei gedrag wordt afgeleerd. En dat er allerlei wijzen om zich uit te drukken, worden afgeleerd. Misschien is het kind dan niet echt overtuigd van wat die ouders stellen maar als de disciplinerings werkt dan zijn de gevolgen nog steeds zeer reëel. Want door de herhaaldelijke afstraffing en de bijhorende pijn zou het voor het kind

makkelijker kunnen worden om te gehoorzamen dan om te blijven trachten om zichzelf te zijn. Een beetje zoals een dwangbuis die des te comfortabeler wordt wanneer men stopt met ertegen te worstelen. Uiteindelijk zou het gedrag van het kind dan opnieuw sterk op te delen zijn in twee categorieën, namelijk, dat wat mag van de ouders en dat wat niet mag van de ouders. En opnieuw kan men herkennen dat het óf 0 óf 1 is. En de ouders zouden opnieuw kunnen tevreden zijn. Dit voorbeeld is mogelijk iets te cru omdat er altijd wel een zekere vrijheid behouden blijft. Maar toch kunnen de gevolgen opnieuw immens zijn. Iemand die in zulke situatie opgroeit, zou zich misschien niet kunnen inbeelden dat het ook helemaal anders kon gaan. En opnieuw lijkt er dan een heel ander bestaan aan die persoon ontzegd te worden terwijl die persoon er zich zelfs niet bewust van zou kunnen zijn.

Als men echter zo'n 'analoog' bestaan verkiest, dan zou men kunnen uitzoeken wat men kan doen om dat te bekomen of te behouden. Zoals besproken, kan men gevangen gezet worden door anderen of zichzelf wanneer zij of wanneer men zichzelf bindt aan een structuur. Het kan dan ook helpen als men leert te herkennen wanneer dat het geval is. Stel bv. dat iemands baas op het werk een dubbele rol lijkt te spelen. Enerzijds is hij/zij diegene die zich commandeert en anderzijds is hij/zij diegene die tracht om diens vriend te zijn. Dit zou het geval kunnen zijn doordat die baas wordt aangemoedigd om op de werkvloer vriendschappelijkheid te laten ontstaan omdat dit de werksfeer en mogelijk ook de economische productiviteit zou bevorderen. Maar als die persoon niet zo zeer de neiging

heeft om vriendschappelijk te willen zijn omdat er in zich ook een wens schuilt om te domineren en om daarom anderen te commanderen, dan kan er een conflict ontstaan. En dat conflict kan ook ontstaan voor de persoon die het gedrag van diens baas ondergaat. Hij/zij zou kunnen merken dat er af en toe iemand is die vriendelijk tracht te zijn maar dat er af en toe ook ineens iemand kan zijn die zich ineens lijkt te willen domineren, commanderen of terechtwijzen. En als hij/zij een wens heeft om vriendelijk te zijn naar iemand die vriendelijk is naar zich, dan kan hij/zij zich soms bedrogen voelen wanneer die persoon zich ineens lijkt te domineren. En er kan dan ook onduidelijkheid ontstaan omtrent hoe men zich zou horen te gedragen. En die onduidelijkheid kan er vooral zijn wanneer men niet inziet dat er mogelijk een heel ander aspect is dat het gedrag van diens baas verklaart, aldus, dat diens baas werd aangemoedigd om zulke vriendschappelijkheid na te streven omdat het in functie zou staan van het bedrijf. Zodat het eigenlijk begint te lijken op een programma dat op zich wordt uitgeoefend wordt. Waarbij men dan het subject is dat dan zou vriendelijk horen te zijn omdat men zich zo wenst te zien binnen het bedrijf. En dat programma zou eigenlijk werken wanneer men zich inderdaad als dusdanig gedraagt. Maar natuurlijk zou het kunnen dat men zich helemaal niet zo zou willen gedragen wanneer men inziet dat er zulk programma is. En doordat te herkennen kan men er zich dan van trachten te vrijwaren door bv. een zekere afstand te bewaren naar die baas.

Maar alhoewel het kan helpen om inzichten te verkrijgen om zo dat analoge bestaan te bekomen of te behouden, zou het verkrijgen van inzichten ook net kunnen leiden tot het gaan aanzien van zichzelf en anderen als óf 0 óf 1. Omdat men zichzelf en anderen dan meer zou kunnen plaatsen volgens de fenomenen waaraan zij al dan niet zouden aan voldoen.

Schuine schaatsen omtrent moraliteit

Mensen die anders zijn dan zich, lijken duidelijk een andere beoordeling te kunnen hebben omtrent wat goed is en omtrent wat fout is. Andere mensen zullen zich hierbij vast ook kunnen proberen te overtuigen dat zij het als juist zien en dat men het zelf als fout ziet. Iemand die bepaalde anderheid, zoals die werd besproken in dit boek, wilt afwenden, kan er dan ook baat bij hebben om een beter inzicht te krijgen in wat moreel zou zijn en wat niet.

1. Vrije moraliteit

In vroegere tijden bepaalde de religie op deze wereld in grotere mate wat goed zou zijn en wat niet. Zo kon bv. abortus toen verboden zijn terwijl men nu in vele landen deze kwestie opnieuw inkijkt.

Wat als men een abortus zou plegen op een kind dat gezond lijkt te zijn? In vele landen zou de wetgeving stellen dat zo'n abortus toegelaten is tot een bepaalde duur van de zwangerschap omdat men zou veronderstellen dat er gedurende die duur nog geen ervaring en bewustzijn kan aanwezig zijn bij die foetus of embryo. Opdat men bij een abortus nog niet zou kunnen spreken over een moord op een wezen dat reeds ervaringen en een bewustzijn heeft. Zodat men geen kwaad zou hoeven te herkennen bij het plegen van een abortus wanneer dat zou gewild zijn door de ouders of de moeder.

Toch zou men kunnen stellen dat iedereen die wilt leven slechts heeft kunnen leven omdat er geen abortus op zich werd uitgevoerd. Dus waarom zou men dan het willen toelaten dat een abortus wordt uitgevoerd op diegenen die niet kunnen leven omwille van die abortus? Als die mensen hadden geleefd, zouden zij dan niet willen geleefd hebben?

Dit is hoe men vanuit een religieus standpunt naar deze kwestie zou kunnen kijken. Vanuit een religieus standpunt zou men het leven als heilig kunnen zien. En sommige religies verbieden abortus. Natuurlijk, lang geleden was het niet mogelijk om voor de geboorte vast te stellen dat het toekomstige kind bv. een aandoening zou gehad hebben. Wat nu soms wel kan vastgesteld worden. In die vroegere tijden diende men te wachten tot de geboorte om te kunnen vaststellen hoe het kind zich zou kunnen ontwikkelen en hoe niet. Waardoor men het mogelijk als wijselijk achtte om het verwachtte kind het voordeel van de twijfel te gunnen en om het te laten geboren worden. Terwijl die twijfel nu soms kan weggenomen worden door medische apparatuur. De kwestie van abortus dient dan ook herbekeken te worden door religies.

Maar in vele landen gaat men een stap verder. In vele landen gaat men zelf onderzoeken in welke omstandigheden mensen zelf zouden mogen beslissen wanneer ze een abortus uitvoeren. Aldus, de morele kwestie komt bij de mens en de samenleving zelf te liggen. In plaats van dat die kwestie reeds zou vastgelegd worden door bv. een religie. Men laat mensen meer zelf beslissen over wat goed zou zijn en wat niet. Dat is

wat nu toegelaten wordt en dat is wat ik bedoel met vrije moraliteit. Die vrije moraliteit schenkt een vrijheid aan de mens. Een moeder zou de geboorte van een kind kunnen mijden via abortus. Ze hoeft er geen te hebben. Terwijl ze volgens sommige religies het kind wel zou hoeven te hebben. Ze zou er geen vrijheid in gehad hebben.

Een heel ander voorbeeld kan gevonden worden bij het commerciële aspect van de moderne samenleving. Dit wordt duidelijk toegelaten. Reeds vanaf men een peuter is, zou men kunnen worden blootgesteld aan marketing en aan Tv-programma's die gemaakt zijn om zich aan te trekken. Met het gevolg dat men daardoor beïnvloed zou kunnen zijn. Men zou die Tv-programma's kunnen gaan verlangen. Men zou het speelgoed kunnen willen dat men afgebeeld ziet op Tv. Men zou de popmuzikanten kunnen gaan bewonderen die veel media-aandacht krijgen. Men zou magazines kunnen gaan kopen waarin men meer over hen zou te weten komen. Men zou dezelfde glamour kunnen willen nastreven. Er zou materialisme kunnen ontstaan. En misschien dat dit ten nadele zal zijn van de eigen persoonlijke ontwikkeling. Misschien is het duidelijk genoeg om vast te kunnen stellen dat velen zich laten afleiden door al dat materiële en commerciële terwijl ze wel degelijk zich meer zouden kunnen ontwikkelen in een dialoog met anderen over andere onderwerpen en in een andere sfeer. Opnieuw zou men vrije moraliteit kunnen herkennen. In plaats van dat materiële en commerciële aspect in te perken opdat mensen zich beter zouden kunnen ontwikkelen, staat men het toe. En er kan uiteraard een

viciëuze cirkel ontstaan. Namelijk, dat al diegenen die zo gewoon zijn aan een levensstijl die in zekere mate materialistisch is, diezelfde levensstijl ook zouden kunnen doorgeven aan hun kinderen. Opdat die kinderen en hun ouders geen behoefte zouden hebben om een andere levensstijl te ontwikkelen. Ze zouden die huidige commerciële en materiële samenleving willen toestaan ook al is het diezelfde samenleving die hun ontwikkeling neigt in te perken.

Aldus, als mensen zelf wensen te onderzoeken wat goed is en wat niet goed is, dan lijken zij dat wel mogen te doen. Maar tegelijkertijd dient er dan ook wel degelijk nagegaan te worden dat zij zich werkelijk blijven bezighouden met het nastreven van wat goed is. Mensen kunnen evenzeer allerlei dingen als goed gaan aanzien omdat het simpelweg hun eigen gedacht is. En hun eigen gedacht zal dan niet altijd vol zijn van morele overwegingen.

Daarom dat ik die vrije moraliteit wens te bevragen om zo te onderzoeken wanneer men de samenleving en de mens zou benadelen als men zulke morele onbepaaldheid toelaat.

2. Individuele moralen en culturele moralen

Stel dat een 50 jaar oude man op zoek gaat naar jongere dames, van een jaar of 20, om met hen seks te beleven. En stel dat die dames willen ingaan op die aanzoeken van die man. En stel dat die man ook die dames altijd tracht respectvol te behandelen. En stel dat die dames zich ook

prima behandeld voelen door die man. Zodat beiden kunnen genieten van elkaars intimiteit en aanwezigheid.

Die man en die dames zouden kunnen inzien dat ze elkaar behandelen op een wijze die niet tegen de andere persoon ingaat. Ze zouden kunnen inzien dat ze vanuit hun individuele moralen waarderen wat de andere als moreel acht vanuit diens individuele moralen. Aldus, die moralen zijn in overeenstemming met elkaar. En als zij beide geen moralen hebben waaruit zou volgen dat men zelf of dat de andere niet zou horen te doen wat men doet dan zal hun gedrag als OK of goed kunnen beschouwd worden door hen.

Maar dan zijn er ook nog culturele moralen. De culturele moralen zijn moralen die draaien rond wat goed zou zijn of niet goed zou zijn volgens een cultuur. Het kan gaan om de waarden van een cultuur die andere mensen of die de samenleving of een religie uitdraagt. Ik wens het hier echter specifiek te hebben over culturele waarden die men zelf wenst te volgen vanuit de eigen individualiteit. Het gaat dan eigenlijk wel om een individuele moraal. Maar die moraal gaat dan wel over wat voor cultuur men zelf wenst te volgen.

Dat hoefde in die eerder besproken individuele moralen niet het geval te zijn. Wat die man en die dames als juist achten zou kunnen gaan over wat zij zelf als juist achten zonder culturele overwegingen. Het zou louter kunnen gaan over wat zij zelf als juist willen achten.

Nu zou het kunnen dat die man en die dames vanuit hun individuele culturele moralen hun gedrag ook als juist zouden achten. Aldus, het zou kunnen dat zij voorstander zijn van een cultuur waarin een oudere man zulke losse intimiteit aangaat met jongere dames, aangenomen dat beiden elkaars individuele moralen respecteren.

Maar het zou ook kunnen dat de individuele culturele moralen bij iemand ingaan tegen de andere individuele moralen. Het zou bv. kunnen dat die man zich schaamt omdat hij meent dat hij die jongere dame voorspiegelt dat wat zij doen juist zou zijn. Terwijl hij mogelijk niet zou willen dat die dame zou denken dat er niets mis zou zijn met een oudere man die zich zo naar jongere dames gedraagt. Aldus, het zou kunnen dat die man niet gelooft in zo'n cultuur.

En dan ontstaat er een conflict. En ofwel zou die man dan die culturele moralen trachten te negeren opdat er volgens zich niets mis zou zijn met diens gedrag naar die jongere dames. Ofwel zou die man niet langer die culturele moralen willen negeren en dan zou die man bereid kunnen zijn om zich niet langer als dusdanig te gedragen naar die jongere dames. Opdat dat innerlijke conflict zou verdwijnen.

Dit is interessant ten opzichte van 'moreel relativisme'. Men kan geloven dat wat moreel is, binnen enige grenzen, vrij kan opgevat worden. Aldus, men zou bv. kunnen geloven dat het als juist kan geacht worden dat een oudere man zulke losse intimiteit beleeft met jongere dames. Een andere persoon zou daar mogelijk niet mee akkoord zijn. Voor die persoon zou dat

niet moreel zijn en die persoon zou negeren dat er een moreel relativisme zou zijn. Maar sommigen zouden geloven dat er net niets mis hoeft te zijn met zulk gedrag en volgens hen zou er dan wel moreel relativisme zijn. Zij zouden geloven dat het wel als juist kan geacht worden. Als die oudere man dan diens gedrag zou laten omwille van diens culturele moralen die er tegenin gaan dan zou die man in zekere mate diens moreel relativisme achterwege laten.

Maar zou die man zijn moreel relativisme achterlaten? En algemeen gesproken: laten wij ons moreel relativisme achter? Ontwikkelt de cultuur zich als dusdanig of niet?

Wat me al duidelijk lijkt, is dat er doorheen de geschiedenis een transitie heeft plaatsgegrepen waarin culturele moralen plaats maakten voor individuele moralen. Eerst was er religie waarin men erg sterk geloofde. Dat waren culturele moralen.

Vrij recent ontstond er een sterke beweging naar het ontdekken van zichzelf, ongeacht religie. Het begon ineens te gaan om wat men zelf wilt. En die beweging lijkt mij in de twintigste eeuw zeer sterk te zijn opgekomen. Een beweging die in sommige delen van de wereld mogelijk in de toekomst pas een hoogtepunt zal bereiken. Een beweging die mogelijk neigt te ontstaan als een tegencultuur tegen de culturele moralen die er heersten en die men had aangenomen. Het zou bv. kunnen gaan om een beweging die afstand neemt van die religieuze (culturele) waarden.

En dan is er de derde fase: de individuele culturele moralen. Waarin men op zoek gaat naar de cultuur waarmee men zich kan en wilt vereenzelvigen. Als mensen immers een afstand nemen van die culturele waarden die er heersten, dan worden die bepaalde culturele waarden minder overgedragen. Religie zou bv. minder populair kunnen worden. En zo kan er een leegte van culturele moralen ontstaan. Terwijl de individuele moralen gaan overheersen. En omdat de mens niet slechts egocentrisch is maar ook cultuur neigt te wensen omarmen, kunnen die individuele moralen een beweging maken naar individuele culturele moralen. Opdat die leegte aan culturele moralen alsnog opgevuld wordt.

Anderzijds, het lijkt me maar correct om op te merken dat er in de samenleving ook andere bewegingen plaatsgrijpen. Zo kunnen de individuele moralen die mensen ontwikkelen in allerlei richtingen uitgaan. Die individuele moralen kunnen ook sterk gegrondvest zijn in een overtuiging van moreel relativisme. En dat hoeft daarom nog geen extreem moreel relativisme te zijn. Aldus, het hoeft bv. niet te gaan om het aanzien van zinloos geweld als zijnde niet immoreel. De transitie van moralen naar moreel relativisme grijpt mogelijk vooral plaats bij die moralen waarvan het voor iemand vrij kan onschuldig lijken om ze achter te laten. Zoals in dat voorbeeld van die man en die jongere dames het geval kon geweest zijn. In dat voorbeeld ging die man uiteindelijk een individuele culturele moraal ontwikkelen die tegen dat moreel relativisme inging wanneer hij het niet langer wou om zich zo te gedragen. Maar misschien dat de ontwikkeling van zo'n

individuele culturele moraal uitblijft of lang uitblijft. Het lijkt mogelijk te zijn dat mensen bv. tientallen jaren lang allerlei losbandigheid opzoeken en dit zien als een levenswijze. En het gaat uiteraard niet alleen om losbandigheid. Algemener gesproken, zou het willen zeggen dat mensen zichzelf meer zouden toelaten om te doen ze willen en om te zeggen wat ze willen en om te zijn zoals ze het willen, zelfs al laten zij hierbij tal van culturele moralen achter. En dat lijkt dan aanleiding te geven tot het zogenaamde moreel relativisme. Want er wordt hierbij niet aangenomen dat het werkelijk moreel zou zijn. Uiteindelijk lijkt het duidelijk te zijn dat wanneer mensen des te meer doen wat ze willen, ze ook in zeker mate allerlei moralen zouden achterlaten. En dat heeft een impact op de mens en op de samenleving.

3. Evolutie der moralen

Stel dat iemand jaloers is op zich. Die persoon zou kunnen jaloers zijn op zich omdat men iets heeft waarover die andere persoon niet beschikt terwijl die persoon dat wel wenst. Maar dit is misschien nog onvoldoende om de jaloersheid te verklaren. Want evenzeer zou er bewondering kunnen zijn naar zich omdat men in iets geslaagd is waarin de andere persoon niet geslaagd is. Dus misschien duidt die jaloersheid op een onvrede met zich die ontstaan is doordat die andere persoon vindt dat men zich verkeerd heeft gedragen naar zich. Misschien zou die andere persoon dan vinden dat het onrechtvaardig is dat men zulke onvrede naar zich blijft behouden. Maar stel nu dat men ondanks die onvrede naar

zich toch de andere prijst voor diens verwezenlijkingen. Dan bestaat de kans dat het voor de andere moeilijker wordt om zulke onvrede naar zich te behouden. Zo niet, dan zou die andere persoon zelfs met die geste naar zich nog steeds dienen jaloers te zijn. En misschien vindt die persoon het te laaghartig voor zich om dan die jaloersheid te blijven volhouden. En zo zou er dan een evolutie der moralen kunnen hebben plaatsgegrepen.

Al zijn er natuurlijk ook andere scenario's mogelijk. Evenzeer was de jaloersheid veel te sterk en haalde het niets uit. Of evenzeer zou de andere persoon er van kunnen genieten om zich op één of andere wijze te blijven tarten door net wanneer men zich heeft geprijsd, te laten blijken dat men zich nog steeds niet mag. En na zulke reactie zou er trouwens ook een evolutie der moralen kunnen plaatsgrijpen. Men zou het dan bv. kunnen rechtvaardig achten om het contact met die persoon te mijden omdat men vindt dat het rechtvaardig is om zich niet te laten tarten door iemand die geen begrip voor zich kan opbrengen. Of misschien zou men het zelfs rechtvaardig achten om spelletjes van haat te spelen naar elkaar. Wat ook een evolutie der moralen aangeeft. In welke richting die evolutie der moralen gaat, blijft dus open.

4. Zonde, onschuldige zonde en deugd

In deze tekst gaat het over de herkenning van de zonde, de onschuldige zonde en de deugd voor iemand. Het gaat dus niet over wat werkelijk een zonde, een onschuldige zonde of

een deugd zou zijn. Het gaat over wanneer een persoon het als dusdanig zou herkennen.

Er is een herkenning van de zonde wanneer de persoon het zelf zou kunnen aanzien als een zonde. Het plegen van een moord zou bv. door velen in quasi alle omstandigheden als een zonde aanzien worden. Door sommigen niet. Maar zelfs zij zouden geneigd kunnen zijn om te weten dat ze iets verkeerd doen wanneer ze iemand zouden vermoorden. Zelfs wanneer iemand het haast als deugdzaam zou aanzien om iemand te vermoorden, zou er een begrip kunnen zijn dat wat men doet zeer goed als verkeerd kan beschouwd worden. Daarom lijkt er te kunnen gesteld worden dat er zelfs dan een herkenning van de zonde is. Slechts wanneer er voor iemand totaal geen besef is dat het moorden van iemand verkeerd zou zijn of wanneer iemand haast volkomen in staat is om voor zichzelf te negeren dat het een zonde is om iemand te vermoorden, zou men kunnen stellen dat het moorden dan geen zonde is voor zich.

De herkenning van de onschuldige zonde zou er zijn bij datgene waarvan de persoon zich daadwerkelijk kan overtuigen dat er niets mis mee is, maar zonder het werkelijk te aanzien als iets deugdzaam. Het zou bv. kunnen gaan over het hebben van losse relaties in plaats van het aangaan van een vaste relatie met een partner. Iemand zou kunnen vinden dat daar niets mis mee is en dat daar niets fout aan kan gevonden worden. Toch zou het best kunnen dat die persoon het hebben van losse relaties niet als iets deugdzaam aanziet.

Die persoon zou het mogelijk 'deugdzaam' vinden voor zichzelf omdat die losse relaties verlangt. Toch zou die persoon ook soms kunnen twijfelen aan die zogenaamde deugdzaamheid. Die persoon zal vast begrijpen dat hij/zij een vaste relatie laat links liggen. En dat hij/zij zo ook geen leven kan opbouwen met iemand anders. En vanaf hij/zij zou vinden dat er deugdzaamheid schuilt in zo'n vaste relatie, dan zou hij/zij inzien dat hij die deugdzaamheid links zou laten liggen. Maar zolang hij/zij toch die losse relaties blijft verlangen, zou die persoon er alsnog in kunnen slagen om zich te overtuigen dat er niets mis mee is. Alsof het voor zich zowel 'juist' is als 'fout' is. Waarbij het dan soms voor zich juist is dat het fout is en waarbij het ook soms voor zich fout is dat het juist is (dat het fout is voor zich).

De herkenning van de deugd is er bij datgene waarvan de persoon overtuigd is dat het deugdzaam is, zelfs wanneer anderen het niet als deugdzaam aanzien. Het gaat dus over iets waarvan men gelooft dat het goed is. Het zou bv. kunnen gaan over het bij elkaar blijven en het trouw blijven aan elkaar in een relatie. Dit zou een zekere toewijding vragen. Als men niet gelooft dat men dient trouw te blijven aan elkaar, dan is de kans veel groter dat men niet trouw zal blijven aan elkaar. Het is door het als een deugd te aanzien, aldus, door het te aanzien als iets dat goed zou zijn, dat men daar des te meer in zou kunnen slagen.

Bij de onschuldige zonde zou men ook kunnen geloven dat wat men dan doet goed is, maar het gaat dan meer louter over

wat goed zou zijn voor zich. Of over wat men vindt dat goed zou zijn voor de andere opdat de andere het dan goed zou vinden voor zichzelf. Dus als men dan bv. zou geloven in het aangaan van losse relaties dan zou men kunnen proberen om de andere ertoe te verleiden dat zo'n losse relatie goed zou zijn voor zich of niet slecht zou zijn voor zich. Net zoals men zichzelf daartoe al zou kunnen verleid hebben. Men zou kunnen vinden dat wat men doet eigenlijk wel onschuldig is omdat men meent dat men zichzelf en de andere geen of weinig schade zou toebrengen. Maar als men toch herkent dat het als deugdelijk kan aanzien worden om een durende relatie te bekomen, dan zou men inzien dat men eigenlijk zondigt tegen die deugd. Opdat het dan de onschuldige zonde zou worden voor zich.

En zo zijn er dan drie categorieën die men kan verbinden met een lijn. Het eerste punt op die lijn is dan wat de zonde is voor zich, het tweede punt is dan wat de onschuldige zonde is voor zich en het derde punt is dan wat de deugd is voor zich.

Die categorieën zijn hier dus nog subjectief. En afhankelijk van het pad dat men bewandelt, zal men beïnvloeden wat die categorieën voor zich inhouden.

Hierbij kan dat voorbeeld van die losbandigheid weer dienen. Als die persoon voor het eerst allerlei losse relaties zou beginnen aan te gaan, dan zou dat eerst als deugdzzaam kunnen lijken. Die persoon zou nog geen besef kunnen hebben over allerlei mogelijke negatieve effecten. Die persoon zou zich vrij en gelukkig kunnen voelen. Maar

natuurlijk, die vrijheid kan verleidelijk zijn om zich tot allerlei dingen te leiden die uiteindelijk niet zo onschuldig zouden blijken te zijn voor zich. Het zou bv. kunnen dat die persoon aanvankelijk de vrije liefde voor ogen had. En dit leek dan deugdzaam. Maar misschien raakt die vrije liefde dan in het verval. Uiteindelijk zouden die losse relaties meer rond seks kunnen draaien. Het gaat dan misschien haast niet meer over het liefhebben van die andere persoon. En het zou dan meer kunnen gaan over het opzoeken van een bepaalde voldoening waar men zelf naar snakt. En vanaf dan kan men eigenlijk in twee richtingen evolueren:

Men kan beginnen te beseffen dat men zich zo niet wilt gedragen naar de andere en naar zichzelf. Opdat wat aanvankelijk nog een onschuldige zonde is voor zich, des te meer een zonde wordt voor zich. Men wilt het zich laten en men wilt weer evolueren naar wat deugdzaam is voor zich.

Het andere pad is om niet toe te geven dat er iets mis is met die losbandigheid. Men zou vast inzien dat er allerlei dingen als fout kunnen aanzien worden. Men geloofde immers eerst in de vrije liefde en nu streeft men des te meer een leven van lust na. Als men dan wilt blijven geloven dat het onschuldig is, dan is het vast al als een onschuldige zonde voor zich. Maar toch zou net die onschuldige zonde des te meer als een deugd kunnen worden zich, in plaats van een zonde. Men zou verder kunnen gaan met het 'verleggen van de eigen grenzen' door die losbandigheid volop op te zoeken. Aldus, men begint te ontkennen dat het ergens zondig is opdat men zich des te

meer kan overtuigen dat het werkelijk deugdzaam is. En dat kan een gevaarlijke situatie zijn. Zo verliest men immers voor een stuk het contact met datgene wat men als fout kon aanzien. Die persoon zou dan bv. allerlei mensen kunnen kwetsen in die losse relaties doordat hij hen tracht te verleiden tot allerlei dingen terwijl die partners zich wel zouden kunnen beklagen wat ze gedaan hebben. Maar die persoon wilt volhouden aan die zogenaamde deugdzaamheid. En zo kan hij/zij maar doorgaan met het verspreiden van allerlei schade en nihilisme. En dat kan zich ook neigen door te trekken naar andere relaties, zoals die met vrienden en familie. Die persoon zou het zich bv. des te meer kunnen rechtvaardigen om allerlei dingen te zeggen die kwetsend zijn voor hen. Terwijl die persoon maar overtuigd blijft dat het allemaal als onschuldig dient geacht te worden. Uiteindelijk bestaat er dan ook de kans dat er iets misloopt dat nog ernstiger is. Het zou bv. mogelijk kunnen zijn dat er een breuk ontstaat met iemand die men graag had. En dan komt die kwestie opnieuw: dient men nog steeds te geloven dat het onschuldig is of dient men het als een zonde te aanzien?

Toch is het hier niet helemaal uitgesloten dat die persoon volhoudt aan die zogenaamde onschuldigheid. En dan zou die persoon zelfs diegene waarmee een breuk ontstond, kunnen sarrren om zo vol te blijven houden aan de eigen zelfgenoegzaamheid terwijl men blijft kwetsen. Uiteindelijk lijkt het dan ook steeds minder te gaan over deugdzaamheid voor die persoon. Die persoon lijkt me dan nog moeilijk te kunnen geloven dat het werkelijk allemaal als onschuldig kan

geacht worden. Het lijkt immers des te duidelijker te worden dat het steeds verder gaat. Die persoon lijkt dan de zonde te omarmen. En het is moeilijk om dat als deugdzaam te zien. Er is dan natuurlijk ook wel een kans dat die persoon het begint te begeven. Die persoon zou wat kunnen instorten.

Nu mag er wel toegevoegd worden dat het niet enkel mogelijk is om 'te stout' te zijn. Men kan ook 'te braaf' zijn. Men zou bv. zo zachtaardig en lieflijk kunnen zijn dat men er zich ongemakkelijk bij gaat voelen. En anderen mogelijk ook. Uiteindelijk zou men het dan als verkeerd kunnen achten om die 'deugdzaamheid' te blijven nastreven. Het bleek dus niet echt zo deugdzaam te zijn als dat men had aangenomen. Maar dit wil natuurlijk niet zeggen dat men dan maar stouter zou hoeven te worden. Men zou natuurlijk ook kunnen herbekijken wat nu werkelijk deugdzaam is voor zich en wat niet.

Zo is het dus mogelijk om te spreken over processen waarbij men richting het deugdelijke, richting de onschuldige zonde of richting de zonde gaat zonder zelf te hoeven bespreken welke daden nu een zonde zouden zijn, een onschuldige zonde zouden zijn of een deugd zouden zijn. Het gaat immers over wat een deugd, onschuldige zonde of zonde zou zijn voor zich.

En soms ontwikkelen mensen daarover zeer andere ideeën. De ene zou bv. kunnen vinden dat het straffen van kinderen deugdelijk is terwijl de andere het als een zonde zou kunnen

beschouwen. Toch kunnen beiden vanuit hun opvattingen richting datgene gaan wat deugdelijker zou zijn voor hen.

Toch hoeft dit uiteraard nog niet te betekenen dat er moreel relativisme is. Als het bv. gaat over het straffen van kinderen dan zouden sommigen dat als deugdzaam zien omdat zij zouden kunnen menen dat het straffen noodzakelijk is om het kind te laten inzien wat fout is. Terwijl anderen van mening kunnen zijn dat het straffen niet noodzakelijk is om het kind te laten inzien wat fout is. Het lijkt dan natuurlijk raadzaam te zijn om zorgvuldig na te gaan of er voor dat kind geen andere aanpak mogelijk zou zijn i.p.v. reeds autoriteit en macht te rechtvaardigen als iets deugdzaams.

5. Stabiele vrijheid

Stel dat iemand zich steeds correct en respectvol tracht te gedragen naar anderen maar stel dat die persoon zich zo ook gevangen voelt in die eigen houding. Die man (of vrouw) zou vaak moeite kunnen hebben om steeds weer die moeite te doen. En dan zou hij misschien soms kunnen verlangen om zich te laten gaan. Hij zou misschien zelfs kunnen verlangen naar een heel ander leven. Opdat hij kan ontsnappen.

Op een gegeven moment beslist hij alvast om zich is te laten gaan en om de vrijheid is op te zoeken. En dit hoeft niet te betekenen dat hij hierbij zich niet langer correct of respectvol zou gedragen naar anderen. Hij zou bv. een parachutesprong kunnen maken. En daar lijkt hij niet echt iemand iets mee te

misdoen. Aldus, het lijkt mogelijk om allerlei vrijheid op te zoeken zonder de eigen waarden te gaan verloochenen.

Natuurlijk, het zou ook niet uitgesloten zijn dat hij geniet van die kick en dat hij daarom op zoek gaat naar nieuwe spanning in het eigen leven. Hij zou bv. in een casino kunnen opzoeken. En het wordt vast reeds duidelijk dat het allemaal niet zonder risico is. Evenzeer zou hij dan bv. veel geld kunnen verspelen of zelfs verslaafd raken aan het gokken. Ineens lijkt hij dan wel in te gaan tegen zijn eigen waarden. Hij lijkt zich dan ineens niet langer correct en respectvol te gedragen naar zijn naasten toe en vast ook naar zichzelf toe. En die vrijheid die voorheen nog stabiel leek, lijkt ineens instabiel te worden.

Het leek dan natuurlijk wenselijk dat iets hem misschien had tegengehouden. En dat hij dan bv. het casino links had laten liggen. Zijn naaste omgeving had dat kunnen bekomen. Maar natuurlijk ook hij zelf. Hij zou kunnen ingezien hebben dat bepaalde handelingen niet wenselijk zouden zijn voor zich. En hij had dat kunnen inzien vanuit dat besef om correct te willen handelen. Dus dat morele kompas is datgene wat hem bij die stabiele vrijheid had kunnen houden. En als hij dan voorheen dacht dat hij zich belemmerde door zich steeds zo correct te willen gedragen, dan had het dan evenzeer duidelijk kunnen worden dat het zich correct willen gedragen ook net datgene is dat hem een duurzame vrijheid kon bezorgen.

Anders gesteld, als men zich niet langer bezighoudt met wat moreel zou zijn, dan kan dat zich leiden tot zulke instabiliteit en tot moreel verval.

6. In de ontkenning van het morele

Stel dat men wraak zou nemen op iemand. Dan zou het kunnen dat men werkelijk gelooft dat er niets mis is met die daad zelfs al zou men die andere persoon veel schade berokkenen. Het onrecht dat zich is aangedaan zou kunnen leiden tot de rechtvaardiging van de wraak op de andere. En het zou kunnen dat men vindt dat men zo opkomt voor zichzelf, voor de onmacht die zich is aangedaan. En men zou op die manier kunnen genieten of kunnen goedkeuren dat men zich zo gedragen heeft.

Achteraf zou men dan kunnen bevragen of men zich werkelijk fout zou hebben gedragen in die situatie. Ik neem hier aan dat men zelf in staat zou zijn om te herkennen dat men zich fout zou hebben gedragen vanuit wat men als moreel acht. Dus men zou weten wanneer men zondigt volgens zichzelf. Maar op het moment van die daad zelf was dat geweten mogelijk even uitgeschakeld of onderdrukt.

Bij zulke houding zou men dan de onmacht van de andere niet langer als fout aanzien, ook al heeft men ze veroorzaakt. Men zou kunnen zien dat men zondigt als men de andere tot onmacht brengt en men zou die zonde goedkeuren. En zo kan de zonde volgens zich niet langer een zonde zijn. Aldus, men zou weten dat men zondigt maar het zou niet langer een zonde zijn voor zich om te zondigen. Men zou in ontkenning zijn. En hierbij laat ik open wat al dan niet een zonde is. Men zou de zonde hier kunnen aanzien als datgene wat men zelf als

zonde kan aanzien wanneer die ontkenning van het morele wegvalt.

Maar dit houdt in dat er bij zich een begrip is van wat moreel is, waaruit men die morele ontkenning als immoreel opvat. Als men echter reeds bezig is met de zonde niet langer als de zonde te aanzien dan is dat geweten dus reeds uitgeschakeld of onderdrukt. En het lijkt niet uitgesloten dat men vanuit zo'n uitgangspunt zich nog nauwelijks zou bezighouden met het eigen gedrag te evalueren vanuit dat begrip van het morele. En als men dat nog nauwelijks doet, dan is er niet zo zeer meer een ontkenning van het morele. Dan wordt het morele eerder genegeerd en afgewezen zodat het eigenlijk niet meer bestaat voor zich. Men zou dus het eigen gedrag haast niet meer evalueren vanuit een moreel uitgangspunt, Het uitgangspunt dat men zou nemen is dat de zonde geen zonde is voor zich. En dan zou men kunnen willen zondigen naar anderen.

Als men echter wel naar zichzelf en anderen wilt blijven staan vanuit een moreel uitgangspunt, dan zal men dienen te zien dat men niet verzinkt in zulke afwijzing van het morele.

7. Gewilde kwaadaardigheid en goedheid

Stel dat een dictator met gemak een deel van zijn bevolking uitmoordt wanneer zij zijn macht bedreigen en stel dat die dictator daar niets van pijn bij voelt. Die dictator zou het als goed kunnen aanzien om hen uit te moorden omdat hij zijn macht wenst te behouden. Wat ik uiteraard zie als

kwaadaardig. In dit voorbeeld zou die dictator echter niet zo zeer die kwaadaardigheid nastreven maar dat behoud van macht nastreven. Het had ook andersom gekund, namelijk, dat die dictator kwaadaardigheid nastreeft en dat die dictator slechts macht wilt omdat die dat behoeft om dat kwaad na te streven.

Dan zou die dictator mogelijk voluit zijn genot vinden in het vernederen, traumatiseren, pijnigen en doden van zijn bevolking. En hoe verder die daarin zou gaan, hoe beter het zou zijn voor die dictator. En als hij zijn praktijken enigszins geheim zou houden, opdat de bevolking niet de details zou kennen, dan zou een deel van de bevolking niet beseffen hoe ver dat sadisme zou gaan. Maar zelfs voor diegenen die dat sadisme ondergaan, kan het moeilijk zijn om te beseffen wat er in dat hoofd van die dictator zou spelen.

Want voor iemand die goedaardig is, is zulk sadisme quasi ondenkbaar. Die persoon zou mogelijk zelfs niet geloven dat dit werkelijk kan bestaan. Die persoon zou kunnen proberen om dat gedrag te verklaren vanuit andere motieven. Omdat die persoon mogelijk niet wenst te geloven dat iemand werkelijk zoiets kan willen.

En de sadistische persoon zou neigen te merken dat zijn slachtoffer het niet begrijpt. En dat onbegrip is als een hulpeloosheid die dan ook nog zou kunnen uitgelokt worden.

Door dan het tegengestelde te zoeken van die gewilde kwaadaardigheid kan men komen tot wat gewilde goedheid

zou inhouden. In plaats van de goedaardige persoon te pijnigen en traumatiseren en te corrumperen tegen diens wil in, zou men dan die persoon kunnen trachten te laten worden zoals die wilt zijn of zou willen zijn vanuit zichzelf. Men zou de persoon helpen om zich als dusdanig te laten ervaren door in die persoon te geloven en om die persoon te helpen om te bekomen wat die persoon zou willen bekomen. En om die persoon te laten inzien dat men dat wilt voor zich.

8. De aanvaarding van de zonde

Als iemand iets doet naar zich dat men fout vindt, dan zou men daar uiteraard last van kunnen hebben. Maar evenzeer kan men daar beter leren mee omgaan. Zodat datgene wat fout is voor zich minder fout zou aanvoelen omdat men er minder last van heeft. En hierdoor zou die zonde voor zich misschien iets minder een zonde zijn voor zich. Wat niet wil zeggen dat men zich daarom ook zo zou gaan gedragen. Maar doordat men beter dat gedrag van de andere naar zich kan aanvaarden, zou men mogelijk ook meer de neiging kunnen hebben om te aanvaarden dat men zich zelf ook zo zou gedragen.

Iets gelijkaardigs kan zich voordoen wanneer men bv. de andere terecht wijst omdat die persoon zich verkeerd gedroeg naar zich, volgens zich. Achteraf zou men dan kunnen inzien dat men misschien genoot van die terechtwijzing en dat men meer uit was om de andere op zijn plaats te zetten dan om te doen wat eigenlijk het meest correct was. Maar ondertussen had men wel genoten van dat gedrag en dan zou er de verleiding kunnen ontstaan om dat wat vaker te doen.

Dus die aanvaarding van wat een zonde was voor zich, zou kunnen leiden tot het beter kunnen omgaan met wat men als verkeerd acht. Het lijkt dan ook zeer verstaanbaar dat men dat zou willen. Maar het zou ook kunnen leiden tot een zeker verval van het eigen gedrag t.o.v. de moralen die men voorheen had. En zo zou men dan elke keer opnieuw dienen te weerstaan aan zulk verval wanneer men beter in staat is tot de aanvaarding van datgene wat men zag als een zonde.

9. Immoreel relativisme

Soms relativeert men iets dat simpelweg als immoreel kan geacht worden. Men zou dit immoreel relativisme kunnen noemen.

Stel bv. dat verscheidene dames zich uitspreken tegen een man omdat hij hen zou betast hebben. En stel dat die man stelt dat hij hen wilt aanklagen omdat zij hem van die daden beschuldigen. Als men zou geloven dat die man hen wilt aanklagen omdat hij werkelijk valselijk beschuldigd wordt, dan zou men het mogelijk kunnen begrijpen dat hij hen wilt aanklagen. Maar er kan een probleem opduiken. Want het zou ook kunnen dat die man die dames wilt aanklagen die hij heeft aangetast. En in dat geval zou men uiteraard kunnen spreken van een zeer immorele daad. Echter, als men reeds gelooft dat hij valselijk beschuldigd zou zijn, dan zou men reeds uitsluiten dat hij die zeer immorele daad heeft begaan. En als dan zou blijken dat men fout zou zijn, dan zou men het gedrag van die man als antwoord op die klachten hebben goedgepraat of geduld hebben terwijl dat helemaal niet

hoorde te gebeuren. Dus men relativeerde het dan omdat men geloofde dat hij die dames niet heeft aangetast. Terwijl dit immoreel zou zijn wanneer die dames wel zouden zijn aangetast. Wat dan zou leiden tot immoreel relativisme.

Soms is het misschien echter positief om het gedrag van iemand niet kwalijk te nemen ook al voelt het negatief aan voor zich. Omdat men bv. inziet dat die persoon ook veel goede kanten heeft. Men zou het de persoon kunnen vergeven. Maar de neiging om het gedrag van iemand goed te praten, kan dus soms ook een vergissing zijn. Soms is het dan een vergissing omdat die persoon zich kwaadaardig wilt gedragen. Het kan ook een vergissing zijn als die persoon geen kwaad wilt begaan maar wel bepaalde fouten blijft maken.

En dat is eigenlijk niet slechts zo naar het gedrag van anderen toe, maar ook naar het eigen gedrag toe. Men zou niet mogen relativeren wat immoreel zou zijn aan het eigen gedrag.

10. De morele imperatief

Bij het voorkomen van kwaadaardigheid zouden sommige mensen niet meer zien dat ze hierbij zelf iets kwaadaardigs doen. Dus als er bv. terroristen zijn die gruwelijke daden plegen en als men ze dan allemaal zou vermoorden opdat ze niet langer die gruwelijke daden kunnen plegen, dan zou dat iets goed zijn volgens hen en dan zou daar geen kwaadaardigheid in schuilen volgens hen. Ik wens wel die kwaadaardigheid te herkennen. Ik denk niet dat mensen doden

ineens iets wordt dat goed is omdat men daarmee andere mensen kan redden. Het blijft iets kwaadaardigs. Vandaar de volgende redenatie:

Het is kwaadaardig om kwaadaardigheid uit te oefenen om kwaadaardigheid te voorkomen wanneer men die kwaadaardigheid kan voorkomen door minder kwaadaardigheid te veroorzaken. Anders gezegd: men kan geen kwaadaardigheid rechtvaardigen om iets kwaadaardigs te voorkomen wanneer men dat had kunnen voorkomen door minder kwaadaardigheid te veroorzaken.

Als men bv. zou weten dat enkele mensen een aanslag willen plegen, dan zou dit kunnen voorkomen worden door hen neer te schieten. Maar als men hen ook zou kunnen arresteren, dan kan men niet rechtvaardigen dat men het grotere kwaad, hen doden, zou uitoefenen om die aanslag te voorkomen.

Anderzijds, als iets kwaadaardigs gebeurt of zal gebeuren en als men dat niet kan voorkomen tenzij men kwaadaardigheid veroorzaakt, zo min mogelijk, om te voorkomen dat grotere kwaadaardigheid zou gebeuren, zou men het dan niet horen te doen? Want als men dat niet zou doen, dan zou men die grotere kwaadaardigheid hebben laten bestaan terwijl men, vanuit een moreel perspectief, men minder kwaadaardigheid zou verkiezen boven meer kwaadaardigheid.

Men zou bv. iemand arresteren die een aanslag zou plegen ook al zou men weten dat die persoon vele folteringingen zou kunnen doorgaan eens die gearresteerd is. Waarbij men dan

die folteringen als minder kwaadaardig zou aanzien als de (mogelijke) doden die er zouden gevallen zijn bij die aanslag.

In dat voorbeeld zouden er nog alternatieve scenario's kunnen bedacht worden. Maar het lijkt zeker mogelijk dat iemand die moreel zou willen handelen, soms iets kwaadaardigs zou hoeven te doen.

Maar iemand die moreel is, wilt niet iets kwaadaardigs doen. En hij/zij zal neigen te zoeken wat er dient te gebeuren opdat men kwaadaardigheid kan voorkomen zonder kwaadaardigheid te veroorzaken. Echter, er werd gesteld dat er kwaadaardigheid kan bestaan die men niet kan voorkomen zonder kwaadaardigheid te veroorzaken. Maar omdat de persoon voor zichzelf wilt mijden dat die kwaadaardigheid zou hoeven uit te oefenen om kwaadaardigheid te voorkomen, zou die persoon mogelijk nog harder willen proberen om toch geen kwaadaardigheid hoeven uit te oefenen om die kwaadaardigheid te kunnen voorkomen. Dus doordat de persoon tegelijkertijd iets kwaadaardigs zou hoeven te doen en het niet wilt doen, wilt men er zich niet bij neerleggen om mogelijk nog harder te proberen om die kwaadaardigheid te voorkomen zonder kwaadaardigheid te veroorzaken. Of door minder kwaadaardigheid te veroorzaken. En zo ontstaat er iets wat ik als een morele imperatief beschouw.

En het bestaan van zo'n morele imperatief lijkt ook een geldigheid te kunnen hebben. Als men bv. iets wilt veranderen aan de samenleving, dan kan dit eerst onmogelijk lijken tenzij men zelf agressie gaat vertonen. Maar als men daar niet aan

wilt toegeven en toch niet wilt opgeven, en zeker wanneer meerdere mensen denken zoals zich, dan zou er evenzeer een revolutie kunnen plaatsgrijpen die, hopelijk dan toch, niet zo gewelddadig zou hoeven te zijn. En het is ook die morele imperatief die mensen bij elkaar kan brengen. Men toont aan elkaar dat er geen onverschilligheid is. En doordat men dat inziet bij elkaar lijkt er ineens iets mogelijk te worden dat voorheen niet mogelijk kon worden.

Verbondenheid

Bij het afwenden van die anderheid komt men ondertussen ook steeds te weten hoe het anders kan. Al verscheidene hoofdstukken lang wordt er zo een alternatief pad geschetst. Zo ook in dit hoofdstuk. Geleidelijk aan komt er dan ook minder een focus op die anderheid en des te meer op dat andere pad. Verbondenheid is hierbij ook belangrijk. Verbondenheid kan zich helpen om een voeling te vinden met dat andere pad. Opdat men zo bijgestaan wordt. Het ware besef en geloof over wat juist zou zijn voor zich, komt mogelijk niet voort uit kennis alleen.

1. Verbonden en op zoek

De mens gaat vaak zeer spontaan een zekere verbondenheid aan. En in vele vormen. Men kan een verbondenheid opzoeken met een vorm van entertainment. Men zou een verbondenheid kunnen vinden met een Tv-serie. Men zou op zoek kunnen gaan naar informatie omdat men meer wilt weten over iets. Men zou een verbondenheid kunnen aangaan met die ideeën. En met de persoon die ze verspreidt. Men zou een verbondenheid kunnen opzoeken wanneer men seksualiteit beleeft. Men zou een verbondenheid kunnen vinden met de omgeving wanneer men wandelt. Met het werk dat men doet. En men zou een verbondenheid kunnen vinden met vrienden of familie, enz.

Verbondenheid lijkt op het eerste zicht misschien iets positief te zijn. En dat kan het ook vast zijn. De mens kan ook zoeken of snakken naar verbondenheid. Maar verbondenheid kan eigenlijk beschouwd worden als iets dat zeer algemeen is. We hebben het bv. reeds gehad over verlangens en macht. Daar kan ook allerlei verbondenheid mee gepaard gaan. En of het aangaan van die verbondenheid dan positief zou zijn, valt dan natuurlijk te betwijfelen.

2. Positieve en negatieve verbondenheid

Met positieve en negatieve verbondenheid bedoel ik verbondenheid die respectievelijk positief of negatief aanvoelt wanneer men ze ervaart. Soms kan die ervaring toch ook wat bedrieglijk zijn.

Stel bv. dat men in een bos wandelt en geniet van hoe die bomen aan diens verwachtingen voldoen. Maar het is een lange wandeling. Na een tijd is men mogelijk die bomen eerder beu gezien. Toch zijn het dezelfde bomen als voorheen. Misschien is men die bomen beu gezien omdat de wandeling voor zich wat te lang duurt. Maar misschien is er ook meer aan de hand. Misschien wou men dat het bos heel de tijd aan diens verwachtingen zou voldaan hebben door zo mooi of zo groots te zijn als dat men het wou van het bos en misschien heeft 'het bos daarin gefaald'. Maar dit wil uiteraard niet zeggen dat het bos uiteindelijk een lelijk ding is geworden. Het zou kunnen dat men na een tijd gewandeld te hebben, even stopt en die bomen opnieuw bekijkt. En misschien ziet men die bomen dan vanuit een ander perspectief en misschien

krijgt men dan andere indrukken. En dan zou men kunnen stellen dat de positieve verbondenheid die men had wanneer men bomen zag die aan diens verwachtingen voldeden, in de weg stond van een andere blik op die bomen. En als zo'n andere blik soms verrijkend kan zijn, dan zou die positieve verbondenheid niet altijd zo positief zijn.

Positieve verbondenheid kan functioneren als een spiegel waarmee men de omgeving en zichzelf kan zien volgens hoe men er zelf naar kijkt. En dan kan men missen wat er werkelijk plaatsgrijpt. Soms kan dit negatief zijn voor zich. Stel bv. dat men zich schuldig voelt en dat men tracht om het goed te maken naar iemand omwille van een fout die men gemaakt heeft. Met het opzet om de andere weer te laten bijdraaien. Als men dat doet, dan zou men een positieve verbondenheid kunnen trachten te bekomen. Maar als die andere persoon zich eigenlijk niet veel aantrekt van die pogingen om het goed te maken en er bv. van profiteert, dan zou die aanzet tot positieve verbondenheid voor zichzelf negatief kunnen uitdraaien. Men zou er wat bedrogen kunnen uitkomen. En dan kan er negatieve verbondenheid ontstaan. Want de kans bestaat dat men zich niet onmiddellijk distantieert van de andere. Er zou nog steeds een verbondenheid kunnen overblijven. Maar die verbondenheid kan dan geregeld negatief aanvoelen omdat men tracht om een verbondenheid aan te gaan terwijl men voelt dat de andere zich tegenwerkt. En dan kan het belangrijk zijn om te herkennen dat die verbondenheid eigenlijk negatief is.

En soms ontstaat er het omgekeerde en dan kan negatieve verbondenheid leiden tot positieve verbondenheid. Zoals wanneer men iets nieuws aanleert. In het begin zou men kunnen worstelen om het onder de knie te krijgen. Men zou mogelijk reeds verlangen naar een positieve verbondenheid waarbij men zich inbeeldt dat men er feilloos in zou slagen. Alleen is het zover nog niet. Echter, als men blijft proberen, dan zou men natuurlijk op termijn wel kunnen vaststellen dat men er wel degelijk zeer bekwaam is in geworden. En dan zou men alsnog kunnen genieten van die positieve verbondenheid die is ontstaan.

3. Zelfverbondenheid en de omgeving

Zelfverbondenheid is een verbondenheid die men aangaat met zichzelf. Positieve zelfverbondenheid kan verrijkend zijn omdat men zo via een interactie met zichzelf en de eigen daden, zich een positieve bevestiging kan geven. Men schenkt zich eigenlijk zo een positieve ervaring. En dit kan motiverend zijn. Als men bv. wilt sporten omdat men gezonder wilt leven en als men merkt dat men inderdaad de moed vindt om te gaan sporten, dan kan men tijdens het sporten bij zichzelf herkennen dat men diegene is die in staat is om dat te doen. Het sporten lijkt dan niet slechts meer iets dat men zich zou dienen op te leggen en iets dat zich vermoeit. Omdat het sporten dan gepaard kan gaan met die positieve ervaring van zichzelf tijdens die activiteit.

Omdat zelfverbondenheid gericht lijkt op zichzelf, zou men kunnen denken dat zelfverbondenheid in de weg zou staan

van het aangaan van verbondenheid met anderen. Maar dat hoeft net helemaal niet zo te zijn. Het kan net problematisch zijn wanneer die zelfverbondenheid louter om zichzelf draait.

Als men zichzelf wenst voorop te stellen bij die zelfverbondenheid, dan zou de omgeving aan de eigen eisen dienen te voldoen wanneer men zelfverbondenheid in de omgeving wenst te vinden.

Maar de omgeving stopt niet met te bestaan. En er kan een conflict ontstaan tussen de eigen zelfverbondenheid en tussen hoe de omgeving verbondenheid wenst aan te gaan met zich. En dat conflict is er dan zeker wanneer men dan zelf ook een verbondenheid wenst te vinden met de omgeving. Het wijst op een andere wijze waarop men zelfverbondenheid kan bekomen, namelijk, door ze te bekomen in het contact met de omgeving. Voor iemand die contact wenst te zoeken met de omgeving, zou de omgeving haast als een deel van zichzelf kunnen worden. De omgeving kan dan zo zelfverbondenheid creëren. Men zou zich thuis kunnen voelen in die omgeving.

Ergens zou men dan ook op zoek kunnen gaan naar een gulden middenweg. Men wilt misschien geen hecht contact aangaan met een omgeving waarin men zich zeer moeilijk thuis zou kunnen voelen. Dan zou er een groot conflict kunnen ontstaan met die zelfverbondenheid. Maar soms zou men net kunnen kiezen om die zelfverbondenheid in enige mate op te offeren opdat men in grotere mate een verbondenheid met een omgeving zou kunnen vinden waarin men zich thuis zou kunnen voelen. En zo kan men dan een

nieuwe zelfverbondenheid vinden in het contact met de omgeving.

4. Verbondenheid zonder gebondenheid

Wanneer men verbondenheid opzoekt dan kan men evenzeer gaan voelen dat men vast komt te raken of dat men verstikt raakt. Net zoals men zou kunnen voelen dat de andere zoiets overkomt. Men zou dan kunnen spreken van gebondenheid.

Het lijkt dan ideaal te zijn dat er een verbondenheid zou kunnen ontstaan zonder gebondenheid. Dit is misschien ‘te ideaal’ om werkelijk te bekomen. Misschien hoort het ook zo niet. Het is vast normaal dat mensen onder elkaar ook hun strubbelingen hebben wanneer ze samenleven met elkaar. Het zou alleen gevaarlijk kunnen zijn om te denken dat het daarom positiever zou zijn om zich af te sluiten van diegenen die geven om zich. Aldus, het lijkt gevaarlijk te zijn om de verbondenheid te mijden om zo de gebondenheid te mijden. Dan toch bij diegenen die geven om zich.

5. Aanvaarding van de omgeving

Het is altijd de vraag in welke mate mensen werkelijk verbonden zijn met elkaar en in welke mate ze eigenlijk los staan van elkaar. De kans bestaat dat mensen vaak toedekken in welke mate ze los staan van elkaar en dus geen verbondenheid met elkaar zouden hebben. Het is immers niet aangenaam om in te zien dat er geen verbondenheid zou zijn. Want mensen wensen vaak verbondenheid. Maar als zij dan

niet inzien in welke mate er eigenlijk geen verbondenheid is dan zouden zij kunnen menen dat er allerlei verbondenheid is terwijl die er eigenlijk slechts in beperkte mate is. Er zou dan een beeld zijn over de omgeving dat niet echt overeenstemt met hoe de omgeving is.

Mensen kunnen zo'n beelden gaan vormen omdat ze zelf op een bepaalde wijze een verbondenheid met de omgeving opzoeken. Zij zouden zich reeds kunnen inbeelden dat hun wijze van benadering juist en zo zou zijn voor de mensen in hun omgeving. Zij zouden het goed kunnen bedoelen maar die mensen in hun omgeving zouden kunnen voelen dat zij net wat genegeerd worden omdat zij precies op een bepaalde verbondenheid zouden dienen in te gaan om verbondenheid met hen te vinden, terwijl zij daar geen behoefte aan hebben. Zij zijn dan op zoek naar een andere verbondenheid.

Soms kan iemand zo'n beeld over de andere gaan hanteren omwille van allerlei verwachtingen. Men zou bv. een beeld kunnen hebben over hoe een kind zou horen te zijn of zou mogen zijn. Of hoe een vrouw of man zou horen te zijn of zou mogen zijn. Of een moeder of vader. Het kan moeilijk zijn om te herkennen dat een naaste anders is als dat men hem/haar wou zien. En dan zeker wanneer men zelf niet zou willen hoe die andere persoon is omdat men iets anders voor ogen had. Het is dan eigenlijk een soort van zelfverbondenheid die in de weg staat van het vinden van een echtere verbondenheid met de omgeving.

Maar de omgeving is natuurlijk wat ze is. Het lijkt maar raadzaam dat men in staat zou zijn om te vertrekken bij hoe de omgeving is als men er opnieuw verbondenheid wilt mee vinden. En het is door die verbondenheid die men zoekt te gaan herbekijken en te kunnen loslaten dat men net in staat zou kunnen zijn om in grotere mate een verbondenheid te bekomen met minder gebondenheid.

6. De herkenning van elkaar

Kinderen kunnen geloven in andere mensen. Ze kunnen ernaar opkijken. Ze kunnen geloven dat ze erin kunnen vertrouwen. Dat is hoe ze vanuit hun ogen naar anderen kunnen kijken. Die personen zijn als dusdanig voor hen.

Bij het opgroeien kan dat geloof in zekere mate in verval raken. En daar zijn verscheidene redenen voor te vinden. Men zou bv. meer bij andere mensen gaan inzien dat ze niet volkomen zijn zoals men het zich voorstelde. Dat ze allerlei eigenschappen hebben die men niet zo wenselijk acht maar die er toch zijn. En dan wordt het ook moeilijker om die verbondenheid aan te gaan. Omdat andere mensen in diens ogen meer zouden lijken te zijn als iemand waar men voor een stuk geen verbondenheid mee kan vinden. Men zou dus een afstand kunnen willen bewaren. En soms wilt men mogelijk geen afstand bewaren en wilt men verbondenheid aangaan maar merkt men dat het niet lukt. Men zou zich bv. kunnen willen prijsgeven aan iemand anders met de wens om begrepen te worden en men zou kunnen stuiten op onbegrip. En zo ontstaat er ook een afstand. Of men zou bv. kunnen

trachten om voor iemand anders diegene te zijn waarmee die persoon een verbondenheid zou vinden maar men zou mogelijk merken dat die andere persoon het niet ziet. En zo zou opnieuw de afstand tussen elkaar verduidelijkt worden.

Het is ook zo dat kinderen zeer snel iets kunnen verwerken. Bij jonge kinderen kan een tegenvaller een paar minuten later weer vergeten zijn. Ze kunnen ruzie maken met elkaar en het de volgende keer weer vergeten zijn. Bij volwassenen kan een futiliteit wel weken, maanden of zelfs jaren in het geheugen blijven hangen. En hierdoor kan het ook moeilijker worden om opnieuw in elkaar te kunnen geloven en om opnieuw met elkaar een verbondenheid aan te gaan.

Met al die moeilijkheden die de mens kunnen gaan tarten zou men het net als sterk kunnen gaan aanzien om meer op zichzelf te kunnen staan. Men zou geen verbondenheid behoeven en zo zou men ook kwetsbaarheid kunnen mijden. Zelfs bij diegenen die bewust of onbewust zo hard hun best lijken te doen om zich te tarten, zou men des te meer kunnen weerstaan om zich in een valstrik te laten lokken.

Toch lijkt net die gave als een basis te kunnen dienen voor het aangaan van meer verbondenheid. Want als men bij zichzelf het vertrouwen kan vinden dat men de omgeving aankan, dan zou men net in staat kunnen zijn om weer meer verbondenheid aan te gaan. Daarom zeker niet met eenieder maar dan toch naar diegenen waarmee men wel verbondenheid zou willen vinden en kunnen vinden. Om zo weer meer te gaan geloven in hen als iemand waarin men kan

geloven. En opdat zij mogelijk ook des te meer zouden kunnen herkennen dat zij zo iemand zijn voor zich. Zelfs al weet men en ziet men dat die persoon niet volkomen als dusdanig is.

Er lijkt meer te zijn voor mensen dan het op zichzelf staan. En als men kan herkennen dat iemand zich ziet als iemand die iets in zich herkent, dan kan er een verbondenheid ontstaan. En als men herkent dat iemand anders bij zich iets wilt herkennen over zich, dan kan er ook een verbondenheid ontstaan, al was het maar omdat men zou zien dat men zich zo naar zich gedraagt.

Aldus, mensen kunnen een verbondenheid aangaan en kunnen in zekere mate geloven in elkaar en kunnen een zekere herkenning geven aan elkaar. En uiteraard bedoel ik wel dat men dat op een andere wijze zou doen als men dat zou doen naar een kind toe. Evenzeer zou men het niet al te zeer doen om net een verbondenheid te bekomen maar omdat men inziet dat een levenswijze waarin men niet enige herkenning en geloof aanbiedt als leger zou kunnen aanvoelen. En vanuit een wens om zulke relatieve leegte op te vullen voor zichzelf en anderen, zou men zich zo kunnen willen gedragen. En om dit te kunnen doen als volwassene, lijkt me te mogen herkend worden als een gave.

En misschien zou men nog een stap verder kunnen gaan. Namelijk, dat als men naar een kind toe diegene is die hen herkenning geeft en die gelooft in hen en die verbondenheid geeft en als zij dan opgroeien en zien bij zich dat men

eigenlijk daadwerkelijk ook zo is, dan zou het kunnen dat zij een waardering blijven vinden in zich. Opdat het kunnen vinden van verbondenheid met zich voor hen minder in verval zou raken. En opdat zij zouden kunnen opgroeien tot mensen die zelf over die gave zouden beschikken omdat ze het in mindere mate zouden behoeft hebben om afstand te nemen van zich.

7. De schenking

Het lijkt me positief dat mensen zich op een onschuldige wijze zouden kunnen ontwikkelen. En die ontwikkeling zou kunnen mogelijk zijn in elkaars verbondenheid. In die verbondenheid zou men inzichten, indrukken en ideeën kunnen delen. En zo zou men elkaar kunnen verrijken. Zo is er dan een schenking mogelijk. Men zou elkaar kunnen helpen in elkaars ontwikkeling.

Natuurlijk wil dit nog niet zeggen dat men zo'n levenswijze continu zou moeten aanhouden. Soms zou het net deugd kunnen doen om de eigenheid te bewaren door even wat afstand te nemen opdat men bv. zelf op onafhankelijke wijze kan reflecteren op datgene waaraan men is blootgesteld in die openheid en verbondenheid.

Door de eigenheid te beschermen, kan men net open gaan staan tot de andere. Het zou bv. kunnen dat iemand zich een idee of een indruk geeft maar op een onaangename wijze. Waardoor men zich zou aangevallen kunnen voelen en helemaal niet zou kunnen openstaan tot wat er te leren zou

vallen. Tenzij misschien op een later moment wanneer men er rustig over kan bezinnen.

En natuurlijk, als iemand zich continu lijkt aan te vallen, dan bestaat er uiteraard de kans dat hij/zij zich net geen ontwikkeling tracht te laten doorgaan. Er dienen de juiste omstandigheden te zijn voor die ontwikkeling.

Indien er die juiste omstandigheden niet zijn, dan bestaat er ook de kans dat men iets gaat 'leren' dat men niet had moeten leren. Want de kans bestaat dat men allerlei dingen gaat geloven die niet zo redelijk zouden zijn. Of niet zo redelijk zouden zijn voor zich. Men zou dan die eigenheid kunnen laten aantasten.

Als men dan zelf anderen wenst bij te staan in hun ontwikkeling, dan lijkt het dan ook belangrijk te zijn dat men zelf een ware schenking bekommt door rekening te houden met hun eigenheid en door informatie te verspreiden die correct zou zijn.

Daarom lijkt het belangrijk, zowel voor diegene die ideeën en indrukken verspreidt als voor diegene die ze opdoet, dat men gaat reflecteren en bezinnen om na te gaan wat er juist zou zijn en niet juist zou zijn aan die ideeën of indrukken.

Maar een ware schenking lijkt wel degelijk mogelijk te zijn. Men zou in zekere mate kunnen nagaan hoe iemand iets mee te delen dat die persoon zou kunnen helpen in diens ontwikkeling. En men zou in zekere mate kunnen nagaan hoe iemand iets mee te delen zonder dat het diens ontwikkeling

zou kunnen benadelen. En zo zou de persoon ook een zekere bewustwording en ontwikkeling kunnen doorgaan.

Stel bv. dat iemand zich gerespecteerd wilt voelen maar zich vaak niet gerespecteerd voelt en daar problemen mee heeft. Als men die persoon zou kunnen gerespecteerd laten voelen, dan zou die wil van die persoon om zich gerespecteerd te voelen, vervuld zijn. En als de persoon inziet dat die gerespecteerd is, dan zal die persoon het mogelijk ook meer kunnen aanvaarden wanneer die niet gerespecteerd zou zijn. Die persoon zou zich dan minder gaan bezighouden met bv. frustraties te uiten omwille van een gebrek aan respect dat ervaren wordt. De persoon zou zich zulk gedrag beter kunnen laten. En als men zich daar minder mee zou bezighouden, dan zou men vrijer worden van dat gedrag en dan zou men zich des te meer met ander gedrag kunnen bezig gaan houden. Er zo kan er een ontwikkeling en vrijheid ontstaan. Het is mogelijk maar een kleine stap maar zo'n kleine stap kan belangrijk zijn.

Eén leidraad die men hierbij kan volgen is om te trachten om iemand anders een ontwikkeling te laten doorgaan die men zelf ook zou gewild hebben. Zo zou men alvast een goed opzet kunnen hebben. Al bestaat er wel de kans dat de andere persoon er niet open voor staat.

Als de persoon niet meteen open lijkt te staan voor wat men wilt meegeven, dan zou het nog steeds mogelijk kunnen zijn om iets mee te geven wat men zou willen meegeven. Stel bv. dat iemand geobsedeerd is door macht en stel dat men bv.

sympathie wilt doorgeven, dan zou het kunnen dat die andere persoon steeds tracht mogelijkheden te zoeken om diens macht te uiten. En terwijl men mogelijk verbondenheid zoekt zou men net een afstand kunnen waarnemen tussen elkaar. Maar als de macht van die persoon geen effect lijkt te hebben op zich en als men nog steeds sympathiek is, dan zou het kunnen dat die sympathie alsnog aankomt. Want als die macht geen effect heeft, dan zou die persoon mogelijk even stoppen om zich met macht bezig te houden. En zo zou die persoon opener kunnen staan tot hoe men werkelijk is. Eigenlijk zou men dan het ego van die persoon in zekere mate trachten te omzeilen door dat ego niet te schenken waar het op uit is en door dat ego zelf niet uit te lokken door die persoon bv. zelf onmacht proberen aan te doen. Maar er is uiteraard geen garantie dat het lukt. Uiteindelijk is er altijd de mogelijkheid dat die persoon helemaal niet zou willen wat men wilt meegeven.

Maar mensen kunnen dus wel elkaar helpen om een ontwikkeling te doorgaan. Die ware schenking lijkt ook een wijze te zijn waarop men liefde zou kunnen uiten. Als twee of meer mensen elkaars onschuld niet schenden en als men geen macht uitoefent op elkaar, dan ontstaat er eigenlijk een wijze waarop men veilig bij elkaar kan zijn. En waarbij men dan allerlei inzichten en indrukken kan delen met elkaar. Alsof er een onzichtbare verbinding is gelegd tussen elkaar. En die verbinding zou beiden kunnen verrijken.

Liefde kondigt zich aan

1. De logica der liefde

Het nastreven van liefde zou geforceerd kunnen aanvoelen. Als men daar immers geen behoefte voor heeft, waarom zou men het dan toch nastreven? Maar als men dan geen behoefte heeft voor het actief nastreven van liefde, dan hoeft dat nog niet te betekenen dat men tegen de liefde moet ingaan door liefdeloosheid te zaaien. Want zo kan men betekenisloosheid zaaien voor zichzelf en anderen. Aldus, evenzeer hoeft men niet noodzakelijk steeds actief de liefde na te streven maar kan men er wel voor zorgen dat men liefdeloosheid voorkomt. Opdat de liefde eigenlijk nog steeds een leidende kracht zou zijn, zelfs al zou men hierbij de liefde slechts in het achterhoofd houden.

Door niet te veeleisend te zijn, kan het net des te makkelijker zijn om een pleidooi te houden tegen andere levenswijzen. Aldus, een levenswijze waarbij men wel liefdeloosheid zaait. Dit zou bv. kunnen plaatsgrijpen wanneer men bv. macht of verlangens nastreeft. Men zou dan nog steeds kunnen liefhebben. Maar die liefde zou dan in zekere mate kunnen ondergeschikt raken aan die drang voor macht of verlangens. Waarbij men dan bv. vooral liefheeft als anderen niet ingaan tegen die macht of die verlangens. En waarbij men dan ook liefdeloosheid zou zaaien als anderen dat wel doen. En die macht en verlangens werden gerelateerd tot die anderheid. Zo kan die anderheid gerelateerd worden tot liefdeloosheid. Door

een levenswijze na te streven waarin men liefdeloosheid tracht te voorkomen, zou men die anderheid dan ook afwenden. Tegelijkertijd zou men ook een ‘andere liefde’ des te meer mogelijk maken, namelijk, een liefde die niet ondergeschikt is aan macht of verlangens. Maar een liefde die men wensen kan uit de betekenisvolheid die zulke liefde zich zelf schenken kan. En ook wanneer men die liefde niet actief zou nastreven, dan nog zou het veel betekenisvoller kunnen aanvoelen om ze ook niet de rug toe te keren. En het is die herkenning die ook kan helpen bij het inzien dat zo’n andere levenswijze, zoals één die draait rond macht of verlangens, voor zich betekenislozer zou zijn.

2. De greep der liefde

Liefde kan helpen met iets te aanvaarden. En als men betekenisloosheid ervaart, dan zou de aanvaarding ervoor kunnen zorgen dat men die betekenisloosheid verwerkt. En elke mens die onder betekenisloosheid gebukt gaat en de liefde ervaart die zulke aanvaarding mogelijk maakt, zal kunnen inzien wat enige liefde kan verwezenlijken. Alsof de liefde stond te wachten om ervaren te worden.

En de liefde is niet alleen daar om betekenisloosheid te kunnen mijden maar ook om betekenis te bekomen. Al gaat dat eigenlijk hand in hand. Want bij het mijden van betekenisloosheid bekomt men betekenis. Alleen is er soms meer de nadruk op het bekomen van betekenis. Zoals bij bewondering of waardering. Waarbij men kan voelen hoe men wilt zijn, aldus, bewonderd en gewaardeerd. En bij liefde zou

men proberen om dit oprecht te laten zijn aangezien men de andere waarschijnlijk niet zou willen misleiden. En zo kan er ook vertrouwen ontstaan. En als men dat vergelijkt met alternatieve omgangswijzen, zoals wanneer er wantrouwen heerst of wanneer bewondering niet oprecht is, dan kan die liefde weer meer lijken.

En vanaf men die uitingen van liefde leert herkennen, dan kan men het eigen gedrag erop gaan evalueren. En wanneer men dan opmerkt dat men zich soms liefdeloos gedraagt, dan zou zulk gedrag minder kunnen lijken te zijn dan liefdevoller gedrag. En dan zou men het misschien willen om zich liefdevoller te gedragen. Aldus, men zou reeds iets meer in de greep van de liefde zijn.

Misschien wilt men dat niet. Misschien wilt men niet altijd bezig zijn met aanvaarding, waardering, bewondering, enz. Misschien wilt men ook passie, plezier, humor, gezelligheid, enz. Maar misschien kan er ook liefde gepaard gaan wanneer men passie, plezier, humor of gezelligheid nastreeft. Aldus, men hoeft niet altijd liefde na te streven om zich enigszins liefdevol te blijven gedragen. En als dat mogelijk is, misschien wilt men dan meestal die liefdevolheid verkiezen wanneer men iets anders dan liefde nastreeft. En ook dan is men nog steeds in de greep der liefde. Omdat het betekenisvoller zou kunnen lijken.

Maar misschien wilt men nog meer dan dat. Misschien wilt men soms zich niet liefdevol kunnen gedragen. Zodat er een nog een grotere reikwijdte zou zijn in het mogelijke gedrag.

Maar misschien verkiest men dan nog steeds gedrag dat niet liefdevol zou zijn maar ook niet liefdeloos zou zijn. Opdat het nog steeds betekenisvoller zou zijn als het gaan beleven van die liefdeloosheid.

En dat kan allemaal betekenisvoller lijken omdat men in die greep van die liefde is geweest. Maar ik ga geen pleidooi houden om te ontsnappen aan die greep der liefde. Het is duidelijk dat er een hele reikwijdte aan gedrag mogelijk is zonder te vervallen in liefdeloosheid. Dus er blijft veel vrijheid over. Evenzeer zou men dan die greep der liefde kunnen willen aanvaarden. Of men zou een balans kunnen aanvaarden tussen die liefde en die vrijheid.

3. Wat in de weg staat van liefde

Natuurlijk, ook diegenen die wel een leven wensen dat draait rond liefde kunnen soms in de weg staan van het bekomen van liefde. En dat is niet altijd makkelijk om te herkennen bij zichzelf als men wel belang wenst te hechten aan liefde. Toch lijkt het maar eerlijk om te vermelden wat er in de weg kan van liefde staan opdat diegenen die liefde wensen des te beter zouden kunnen mijden dat ze onbedoeld liefdeloosheid creëren.

Onmacht kan zo één oorzaak zijn. Soms kan onmacht zich dichter bij liefde brengen doordat men bv. des te meer begrip zou kunnen opbrengen voor andere mensen die ook kwetsbaar zijn. Maar soms brengt onmacht ook pijn en woede teweeg

opdat men zich des te meer zou kunnen gaan afsluiten van liefde.

Iets dergelijks kan ook gesteld worden van macht. Stel bv. dat iemand in een relatie dominant wilt zijn en macht wilt, dan zou men zich wel kunnen toewijden aan die persoon als een liefdevol gebaar. Maar zolang die persoon uit is op macht, dan zal dat liefdevol gebaar niet zozeer als liefde aanzien worden maar eerder als een uiting van volgzaamheid of onderdanigheid die men kan bekomen van die persoon.

En iets dergelijks kan ook gesteld worden van iemand die anderen laat macht hebben over zich. Zolang die persoon bezig is met het nastreven van volgzaamheid dan gaat het niet om liefde.

In een heel ander voorbeeld zou het kunnen gaan om ouders die een zekere beïnvloeding uitoefenen op een kind. Aangezien er een zekere beïnvloeding zou zijn, zou men kunnen spreken van een zekere macht die men uitoefent. Maar mogelijk gaat het niet om macht. Mogelijk willen die ouders het beste voor het kind, mogelijk verklaart liefde bij die ouders hoe ze zich willen gedragen. Wat nog niet betekent dat dit ook als liefde zal aankomen bij dat kind. Maar als die ouders wel macht zouden nastreven in plaats van liefde, dan kan men wel met zekerheid stellen dat het op dat moment niet gaat om liefde voor hen.

Dus het is niet dat macht helemaal niet voorkomt bij uitingen van liefde. Maar vanaf het gaat om macht, dan zal het niet langer gaan om liefde.

Het zou hierbij soms ook onbedoeld om macht kunnen gaan. Zoals bv. in een relatie waarin men met elkaar een strijd aangaat. Zo zou men elkaar kunnen trachten te onderdrukken omdat men voelt dat de andere zich onderdrukt. En zo kan er eigenlijk een machtsstrijd opduiken zelfs wanneer zij vooral trachten op te komen voor zichzelf. Ook zo staat men natuurlijk in de weg van liefde.

Ook verlangens kunnen in de weg staan van het openstaan tot liefde. Het zou bv. kunnen gaan om lust of begeerte. Iemand zou er zeer aantrekkelijk kunnen uitzien. Of iemand zou lust kunnen opwekken omwille van hoe die zich gedraagt. En als men zich meer laat meeslepen door zulke gevoelens van lust, dan zou men minder kunnen openstaan voor liefde.

Als men zich meer van onmacht en verlangens zou kunnen bevrijden, dan zou men des te meer kunnen openstaan voor liefde. Als men meer wilt openstaan voor liefde, dan zou men ook kunnen trachten om zich niet met macht bezig te houden.

En dat betekent meer dan slechts zich minder bezig te houden met het nastreven van macht. Men zou zich kunnen bezighouden met het trachten te percipiëren van macht. Men zou zich kunnen bezighouden met welke macht men zou hebben of niet zou hebben en met welke macht iemand anders zou hebben of niet zou hebben. En als men zich daarmee

bezighoudt, dan zal men ook minder neigen open te staan voor liefde. Al zou men uiteraard soms wel dienen na te gaan wat voor macht iemand zou kunnen hebben over zich.

En zo is het ook met verlangens en onmacht. Men zou zich kunnen bezighouden met welke onmacht iemand anders niet heeft. Of met welke verlangens iemand anders voor zichzelf kan vervullen. Enz.

Ook onverschilligheid zou in de weg kunnen staan van liefde. Men zou bv. in een relatie soms niet de voldoening kunnen vinden die men wenste te bekomen bij de persoon die men wilt of wou liefhebben en men zou er dan mogelijk minder in slagen om in eenzelfde mate om die persoon te geven dan dat men voorheen deed. En als men zou inzien dat er zulke onverschilligheid heerst, dan zou men kunnen trachten om betekenis te zoeken en vinden in die relatie en in het nastreven van die liefde.

Ook zelfmedelijden zou kunnen maken dat men soms aan zichzelf gaat denken terwijl men ook vriendschap of liefde had kunnen ervaren of nastreven.

En soms kan men wel liefde willen nastreven terwijl men te blind is voor hoe de andere persoon is. Zoals reeds besproken in het hoofdstuk over verbondenheid, is het mogelijk dat men zich een beeld vormt over de andere terwijl dat beeld niet overeenstemt met de andere. Ook zo zou men in de weg kunnen staan van liefde.

Het is waarschijnlijk wel evident dat aspecten zoals onmacht, macht, verlangens of onverschilligheid in de weg kunnen staan. Maar het is misschien toch niet altijd zo evident om die aspecten aan te pakken opdat men zich meer zou kunnen openstellen tot liefde. Men zou bv. de onverschilligheid kunnen uitwerken op de persoon die men wou liefhebben. In plaats van te gaan onderzoeken waarom die onverschilligheid er is en hoe ze aan te pakken opdat men weer meer zou kunnen openstaan tot liefde. Want mogelijk wilt men liefde nastreven maar lijkt het zo dat de andere persoon het zich onmogelijk maakt. Terwijl het mogelijk niet altijd of niet altijd zozeer aan de andere persoon ligt maar ook aan die aspecten zoals onmacht of onverschilligheid die in zich opduiken.

En soms wilt men bv. liefde nastreven omdat men liefde in zich heeft en wilt geven aan de andere persoon. En men zou dan kunnen herkennen bij zichzelf dat men liefde in zich heeft. En dan kan het moeilijk zijn wanneer die liefde niet lijkt aan te komen. Dan zou men frustraties kunnen uiten en bij het uiten van die frustraties zou men misschien soms kwetsend zijn naar de andere. Het kan hierbij ook moeilijk zijn om in te zien dat men niet liefdevol is naar de andere en dat de andere daar mogelijk onder lijdt. En vanuit die ervaren liefdeloosheid kan die andere persoon dan frustraties uiten naar zich. Wat dan liefdeloos kan overkomen naar zich toe. Dan kan het belangrijk zijn om te herkennen dat er liefde in zich is maar dat die liefde niet aankomt. Opdat men kan proberen om opnieuw open te staan voor de mogelijke liefde

van de andere en opdat men opnieuw kan proberen om de andere te laten openstaan voor de liefde in zich.

Al kan het ook zo zijn dat men wel openstaat voor liefde of vriendschap en dat de andere persoon zich op zulke wijze gaat gedragen dat het onmogelijk wordt voor zich om nog open te blijven staan voor liefde of vriendschap naar die persoon. Als men bv. herhaaldelijk gekwetst wordt terwijl die persoon genadeloos blijft toeslaan, dan kan het wel degelijk haast onmogelijk worden voor zich om liefde te blijven geven.

Men kan ook nagaan dat er verbanden kunnen worden gelegd tussen liefde en de cultuur die er zoal heerst. Want hoe meer onmacht er heerst en hoe meer men zich doorheen de samenleving bezighoudt met macht of hoe meer verlangens worden nagestreefd of hoe meer onverschilligheid er heerst, hoe minder liefde zal neigen te heersen doorheen de cultuur die er heerst.

Er lijkt in de moderne cultuur ook in zekere mate een cultuur te heersen waarin het centraal stellen van de eigen belangen en van zichzelf lijkt te worden aangemoedigd. In marketing staat men bv. vaak centraal als diegene die iets zou kunnen bekomen dat het eigen leven zou verbeteren. En vele mensen hebben toegang of kunnen toegang verkrijgen tot enorm veel producten, diensten en andere mogelijkheden. Er is ook het internet, er zijn games, er zijn tal van films en tv-series die te volgen zijn. En men zou voldoening kunnen krijgen door een interactie aan te gaan met zulke vormen van media. En men kan zo dus een zekere verrijking of voldoening voor zichzelf

bekomen. En het lijkt me dan ook te verwachten dat vele mensen in zekere mate het eigen leven zouden kunnen trachten te verrijken door in te gaan op al die mogelijkheden die zich aanbieden. Het zou kunnen leiden tot egocentrisch of egoïstisch gedrag.

Echter, bij het aangaan van liefde zou men zich net kunnen bezighouden met het belang van de andere. Men zou kunnen trachten om uit interesse of uit belangstelling of uit medeleven trachten te begrijpen of aanvoelen hoe het zou zijn voor de andere. Opdat men zich zou kunnen gedragen naar de andere op een wijze die men als liefdevol acht. Er kan een opzet zijn tot empathie. Men zou de andere centraal gaan stellen. Bij het wensen aan te gaan van die liefdevolheid of sympathie stelt men zich in zekere mate niet egocentrisch op opdat men die liefdevolheid kan bekomen.

Maar als men dan zichzelf wel in zekere mate gaat centraal stellen, dan zou dit dan ook ten koste kunnen gaan van die empathie. Men zou het zich bv. kunnen gaan rechtvaardigen om aan zichzelf te denken omdat men het gevoel heeft dat de andere persoon niet empathisch genoeg is naar zich. Of men zou bv. een zekere afkeer kunnen ontwikkelen voor iemand anders omdat die zich niet lijkt te gedragen naar zich op een wijze die de eigen sympathie verdient. En mogelijk komt dat voort uit een enigszins egocentrische attitude. En zo zou het egocentrisme ook in de weg kunnen staan van liefde.

Dus egocentrisme kan ook in de weg staan. En zulk egocentrisme kan om vele redenen ontstaan. Het kan ontstaan

uit verlangens. Immers, die verlangens zouden kunnen draaien om wat men zelf, voor zichzelf, zou willen bekomen. Het kan ontstaan door onverschilligheid omdat men uit onverschilligheid mogelijk niet zo zeer zou geven om de andere. En zo ook kan het verkrijgen van macht om zichzelf draaien. En ook bij onmacht zou men zich genoodzaakt kunnen zien om aan zichzelf te denken. Het is dan moeilijk egocentrisme te noemen maar men zou wel zichzelf centraal stellen. Dus het lijkt zo te zijn dat bij al datgene wat in de weg kan staan van het komen tot liefde, men zichzelf zou kunnen centraal stellen.

Men zou uiteraard wel kunnen bevragen wanneer men open wilt staan voor liefde en wanneer niet. En het antwoord op zulke kwesties komt uiteraard uit zichzelf.

Ik wens echter slechts na te gaan wat er in de weg staat van het kunnen openstaan tot liefde wanneer men zich wilt openstellen voor liefdevolheid. En wanneer men dat wilt, dan kan het helpen om zich bewust te zijn van al datgene dat in de weg zou kunnen staan van liefdevolheid.

4. Het bekomen van liefde

Er valt te bevragen wat er nodig zou zijn om liefde te bekomen. Als men liefde zou bekomen dan zou men iemand zijn voor de andere persoon die deze persoon zou kunnen liefhebben. Om de liefde te bekomen zou men dan ook een zekere wil hebben om zo'n persoon te willen zijn. En niet uit volgzaamheid of plichtsgevoel maar omdat men als dusdanig

wilt zijn voor die persoon. Het is dus altruïstisch. Maar niet slechts altruïstisch. Want men zou die persoon kunnen willen zijn. Want wat men doet voor iemand anders kan zijn wat men wilt doen voor zichzelf.

Het lijkt ook aan te nemen dat de andere persoon niet zou willen dat men uit volgzaamheid of een gevoel van plicht iemand zou zijn die de andere persoon zou kunnen liefhebben. De andere persoon zou mogelijk een persoon willen liefhebben omdat die persoon uit diens eigen liefde iemand wilt zijn dat die andere persoon kan liefhebben.

Men kan dan ook nog bevragen hoe de andere persoon zou willen geliefd worden. En mogelijk zou de andere persoon willen geliefd worden als iemand dat die andere persoon zelf kan liefhebben. Aldus, als de andere persoon zou voelen dat men zich ziet zoals die zichzelf zou kunnen willen zien.

Men kan ook trachten om iemand iets te geven zoals waardering of dankbaarheid. Opdat dat wat die persoon voor zich heeft gedaan zou worden herkend aan die persoon als zijnde waardevol. Zo geeft men iets terug.

En net zoals men iemand zou trachten iets te geven, zou men ook kunnen trachten om iemand niets te ontnemen. Zodat bv. het vertrouwen dat de andere in zich legt ongeschonden zou blijven.

En als iemand iets deelt met zich of iets vraagt van zich op een moment waarop men daar geen behoefte voor heeft, dan zou er de neiging kunnen zijn om dit als lastig of onnodig te

gaan aanzien terwijl het een kans zou kunnen zijn om een zekere liefdevolheid te beantwoorden naar de andere toe. En als men dat zou inzien en wensen te bereiken bij de andere, dan zou men die toenadering van de andere mogelijk ook niet als zo onnodig of lastig gaan neigen te beschouwen.

Er kan dus liefdevolheid bekomen worden door de andere zich liefde te laten geven. En hiervoor zou men dan dienen te herkennen hoe de andere dat wenst te bekomen. Bovendien zou men dienen open te staan voor die liefde. Want als men niet die liefde van de andere wenst, dan kan men er uiteraard ook niet open voor staan.

En als men als dusdanig zou vaststellen dat men de persoon en diens liefde respecteert, dan zou men kunnen vaststellen bij zichzelf dat men iemand is die dat respecteert. Iets wat men zou kunnen willen voor zichzelf en voor de andere. Net zoals de andere persoon dat zou kunnen vaststellen dat men die persoon is voor hem/haar. En dan zou men zelf ook kunnen vaststellen dat men die persoon is voor hem/haar. Iets wat men ook zou kunnen willen. En alhoewel het mogelijk lijkt op volgzaamheid omdat men iemand zou gaan zijn voor de andere zoals die het zou willen, lijkt er net een soort van autoriteit te kunnen ontstaan. Want de andere zou kunnen vaststellen dat men iemand is die diens liefde zou verdienen. Net zoals men dan zelf zou kunnen vaststellen dat men die persoon is voor de andere. En zo kan er een zelfbevestiging ontstaan en zelfvertrouwen ontstaan. En, in zekere zin,

autoriteit ontstaan omdat men zou gerespecteerd worden voor wie men is.

En als men zulke liefde zou kunnen bekomen dan zou die andere persoon zich kunnen gewaardeerd voelen en begrepen voelen. Die persoon zou kunnen zien en herkennen dat die geliefd is. Die persoon zou kunnen zien dat men zich aanvaardt en waardeert. Die persoon zou zich kunnen gaan vertrouwen. En zo kan er voor die persoon een vrijheid ontstaan. Omdat die persoon kan gaan voelen dat die kan zijn zoals die wilt zijn. En niet iemand anders hoeft te zijn. Al zou die persoon in zekere mate dan ook iemand kunnen willen gaan zijn die men zelf des te meer zou kunnen liefhebben. Aldus, de liefde zou kunnen beantwoord worden.

Wat natuurlijk wel belangrijk is, is dat men niet 'liefde' gaat toepassen als een methode waarmee men de liefde van de andere kan bekomen. Net zoals het ook niet om liefde zou gaan wanneer men louter doet wat men meent horen te doen om de andere geliefd te laten voelen. Men staat natuurlijk open tot liefde wanneer men echt wilt liefhebben.

5. Zelfliefde uit liefde

Zelfliefde kan ontstaan uit liefde. Er hoeft dan helemaal geen opzet te zijn om zichzelf graag te zien. Het kan simpelweg een gevolg zijn van het liefhebben van anderen. Het zou dan gaan over een zelfliefde waarbij men niet zichzelf graag ziet boven anderen. Het zou eerder een nevenverschijnsel zijn van het liefhebben van elkaar. Men zou liefde voor zichzelf

kunnen hebben omdat men zich geliefd voelt door de andere. De andere persoon schenkt zich dan die zelfliefde uit hoe men voelt dat die persoon zich liefheeft. Net zoals men dan zou kunnen wensen dat iemand anders een zekere zelfliefde krijgt door die liefde die men aan die persoon schenkt. Want als die persoon voelt dat er liefde is voor zich, dan kan het zelfbeeld van die persoon verbeteren. En als die persoon positiever in het leven gaat staan, dan zou die persoon mogelijk ook geneigd zijn om meer te gaan leven op een wijze die in lijn ligt met hoe die persoon dat wilt. En dat kan op zich ook leiden tot een zekere zelfliefde. Maar die persoon zou ook een zekere zelfliefde kunnen ontwikkelen omdat die zou inzien dat er iemand is die uit liefde tracht om zich zelfliefde te laten hebben. Als die persoon voelt hoe die geliefd wordt, dan kan er zo een beeld ontstaan van zich, gegeven door de andere, dat die persoon kan liefhebben. En die zelfliefde kan beantwoord worden door liefde te hebben voor de persoon die zich die zelfliefde schenkt. En als men dan diegene is die de andere heeft zelfliefde geschonken, dan zou men mogelijk zelf ook nog zelfliefde kunnen voelen omdat men zo liefdevol is geweest. En in al dit lijkt een schoonheid te liggen. Een schoonheid die lijkt te mogen herkend en bevestigd worden.

Want zelfliefde heeft vaak een slechte naam. Omwille van de associatie met narcisme. En omwille van het materialisme en de zelfzuchtigheid in de samenleving die geassocieerd wordt met zelfliefde. Er is ook een zekere aanmoediging om zulke zelfliefde als onschuldig te aanzien. Er wordt een beeld verspreid van materialisme en van professioneel en financieel

succes als zijnde onschuldig en als zijnde deugdelijk. Maar wanneer zulk materialisme en zulk succes zou leiden tot zelfzuchtigheid en narcisme, dan verdwijnt die onschuld. Terwijl het zo lijkt te zijn dat de mens vaak op zijn minst enig narcisme en enige zelfzuchtigheid neigt te ontwikkelen wanneer men over de rijkdom beschikt om daarop in te gaan. Aldus, als men narcisme en zelfzuchtigheid als ondeugdelijk ziet dan lijkt die voorstelling van onschuldigheid in de werkelijkheid misleidend te zijn.

En aangezien er een neiging kan zijn bij de mens om zulke zelfliefde als iets te willen aanzien dat deugdelijk is, kan het belangrijk zijn om te beseffen dat er ook een andere vorm van zelfliefde mogelijk is, aldus, een zelfliefde die ontstaat uit het geven en krijgen van liefde.

6. Onzelfzuchtige zelfliefde

De titel is hier misleidend. Onzelfzuchtige zelfliefde lijkt hier opnieuw te gaan over een onschuldige zelfliefde, zoals die reeds werd besproken. Maar in deze tekst gaat het niet over een zelfliefde die onschuldig is. Want het gaat over een zelfliefde die voor een stuk in de weg zal neigen te staan van de beleving van liefde.

Stel dat een jonge dame verliefd wordt op een man die eigenlijk zelfzuchtig is. Die man is eigenlijk bezig met aan zichzelf te denken. Hij is bezig met te willen bekomen wat hij wil. En in zekere mate doet hij dat ongeacht wat zij wilt. Maar ze is nog jong en onervaren en ze ziet het niet. Ze is meer

bezig met wat zij zou horen te doen i.p.v. met wat hij zou horen te doen. Omdat ze gelooft in de liefde. Omdat ze meent dat hij daardoor zal veranderen. Zij is dan bezig met liefde. Die man niet of nauwelijks. En dat zal mogelijk ook niet veranderen. Met het gevolg dat ze gekwetst wordt. En het is net die liefde die haar de das heeft omgedaan.

Maar ze is nog jong en open om haar leven een heel andere wending te geven. Vanaf nu stelt ze centraal wat zij wilt i.p.v. wat iemand anders zou willen van haar. En dat lijkt redelijk te zijn want zo kan ze voorkomen dat iemand anders van haar goede intenties misbruik zou maken. Want als ze dan een man tegenkomt die haar wilt overtuigen van iets omdat hij dat wilt, dan kan ze dat snel weigeren als zij dat niet wilt.

En ze zou ook kunnen beginnen te merken dat die egocentrische attitude haar ook voldoening kan brengen. Ze zou bv. een andere man kunnen aantrekken. Een man die inziet dat zij zichzelf centraal wenst te stellen. En als die man dan iets wilt van haar, dan kan hij trachten om haar te geven wat zij wil. En als zij krijgt wat zij wil, dan kan dat aanvoelen als een vervulling van haar zelfliefde. Zij voelt zich geliefd als diegene die bekommt wat ze wou bekomen voor zichzelf.

En die zelfliefde kan relatief onzelfzuchtig zijn. Zij zou kunnen geloven in de heilzaamheid van het centraal stellen van zichzelf. Dit kan haar nieuwe deugdzaamheid zijn. Zij kan dit als superieur zien ten opzichte van het leven voor anderen. Omdat zij zou kunnen menen te herkennen dat zij bij momenten meer voldoening lijkt te krijgen van haar

egocentrisme als dat anderen voldoening krijgen wanneer zij ten dienste staan voor anderen. En het ten dienste staan voor anderen kan natuurlijk gerelateerd worden tot liefde. En zij zou dan ook de liefde afwenden. Alsof het haast iets zou zijn dat haar iets zou ontnemen omdat de liefde in conflict zou liggen met haar huidige levensstijl. En als zij bovendien erin zou slagen om niet gemeen te zijn naar anderen omdat ze vanuit haar eigen zelfliefde niet zo wenst te zijn voor haarzelf, dan kan haar onzelfzuchtige zelfliefde des te meer als iets goedaardig lijken.

Maar ze geeft natuurlijk wel iets op. Ze geeft liefde op. En dat zou ze natuurlijk ook kunnen herkennen. Als ze bv. de schoonheid van liefde herkent bij anderen, dan kan het ineens als leeg aanvoelen om haarzelf centraal te stellen. Want het is daardoor dat ze die liefde mist. Ze zou kunnen proberen om zelf meer te doen voor anderen omdat ze zo wilt zijn vanuit haar eigen zelfliefde. Aldus, ze zou kunnen trachten om liefde voor zichzelf na te streven door dingen te doen voor anderen die zij wenst te doen. En zo zou ze een toenadering tot liefde kunnen zoeken en vinden. Maar het is helemaal niet evident. Omdat het geven van liefde of sympathie vaak geen voldoening schenkt. Want anderen zouden er bv. geen behoefte kunnen aan hebben. Of ze zouden er misbruik van kunnen proberen te maken. Of ze zouden het kunnen misverstaan. Zodat die toenadering tot liefde ineens weer minder voldoening lijkt te kunnen geven dan die onzelfzuchtige zelfliefde. En uit de frustraties die daaruit zouden kunnen ontstaan, zou ze opnieuw des te meer de

zelfliefde kunnen vooropstellen. Terwijl die zelfliefde alsnog soms zou kunnen leiden tot een leeg gevoel omwille van de relatieve afwezigheid van liefde. Dus het is helemaal niet evident om die zelfliefde als superieur te aanzien.

En hier werd dit aangegeven met een voorbeeld. Maar in de realiteit kan het natuurlijk zeer anders uitdraaien. Het zou bv. evenzeer kunnen dat tal van tienermeisjes reeds gefascineerd raken van het centraal stellen van zichzelf doordat ze bv. via sociale media of via vriendinnen hiertoe aangemoedigd worden. Dus zulke levensstijl zou reeds vorm kunnen krijgen nog voor ze ooit een sterke liefde hebben gekend. En dan kunnen ze daar natuurlijk in het ongewisse voor zijn.

7. De liefde die men verdient

Stel dat men een egocentrische houding aanneemt waarbij men zichzelf in allerlei aspecten als superieur aanziet. Men zou hierbij kunnen menen dat men eigenlijk objectief is in dat oordeel van superioriteit. Omdat men bv. iets kan wat de andere daadwerkelijk niet kan. Natuurlijk, als die andere persoon herkent dat men zich aanziet als iemand die minder kan, dan kan die andere persoon vinden dat men zich aanziet als iemand die zwakker is dan zich. Wat uiteraard vaak niet sympathiek of liefdevol overkomt.

En zelfs al zou die ene persoon uit sympathie trachten om die andere persoon te helpen om zo goed of om beter te worden dan zich in iets, dan nog kan die andere persoon daar niet bij gebaat zijn. Omdat de kans bestaat dat dit helemaal niet als

liefde overkomt. Want die andere persoon zou kunnen verwachten dat men zich aanziet als een gelijke. En niet als iemand die dient 'verbeterd' te worden op één of ander vlak. Er valt dan te stellen dat die ene persoon niet kan eisen of verwachten dat hij/zij de liefde verdient van die andere persoon.

Natuurlijk, vele mensen willen niet opzettelijk zulk egocentrisme gaan nastreven. Maar zij zouden bv. wel kunnen leven in een cultuur waarin een zeker perfectionisme centraal staat. En als zij dan vanuit dat opzicht naar iemand kijken die op allerlei wijzes gebrekkig lijkt te zijn, dan kan die persoon meteen zwak of zielig gaan lijken. Zelfs wanneer men niet het opzet had om die andere persoon werkelijk als dusdanig te aanzien. Als die persoon dat merkt en als dat dan kwetsend aanvoelt, dan zou dat liefdeloos kunnen overkomen bij die persoon.

Ook wanneer men werkelijk tracht om liefde te geven en wanneer men daarna bv. die andere persoon toch teleurstelt, dan lijkt men niet te kunnen eisen dat men de liefde van die andere persoon verdient omwille van die liefde die men had gegeven, als die teleurstelling daarna die liefdevolheid in het gedrang heeft gebracht.

Dus men is afhankelijk van de andere persoon. De andere persoon zal bepalen hoeveel liefde men van zich verdient. Dit wijst er trouwens op dat het niet gaat over macht die men zou mogen of horen uitoefenen op iemand. Want vanaf men het gevoel heeft dat men macht uitoefent door iemand anders te

overtuigen dat men hem/haar liefde verdient, dan bepaalt die andere persoon het eigenlijk niet meer. Dus het is aan de andere persoon om het te bepalen.

Al zou het natuurlijk ook kunnen dat die andere persoon meer bezig is met zichzelf. Of simpelweg niet ziet hoeveel liefde men tracht te geven. Het kan natuurlijk wel helpen om liefde te geven aan iemand die werkelijk openstaat om liefde te krijgen.

Ik neem hier natuurlijk aan dat die andere persoon wel degelijk openstaat tot liefde, maar op zijn/haar manier. Het geeft aan dat men de eigenheid van die persoon dient te respecteren. En als dat voor iemand anders geldt, dan kan dat natuurlijk ook voor zichzelf gelden. Aldus, dat het misschien heilzaam is om liefde op te zoeken op een wijze waarbij men voelt dat men echt zichzelf zou kunnen zijn. Ook hier zou men kunnen stellen dat dit dan de liefde is die men verdient.

8. Aanwezig zijn

Als men zich kan openstellen tot de andere en als men dan in enige mate werkelijk kan zien hoe de andere iets ziet, dan schuilt de subjectiviteit van de andere in zekere mate in zich. En als men dan liefdevol of vriendelijk of respectvol of bedachtzaam wilt zijn en als die andere persoon dat ook zou wensen, dan wordt men iemand die reageert op zich op een wijze die de andere persoon wenst en op basis van hoe de andere persoon iets ziet. En zo is het alsof men komt te bestaan voor de andere. Want de andere zou natuurlijk kunnen

waarnemen dat men als dusdanig is. Men zou zich ook minder afsluiten in een eigen wereldje om zich te kunnen openstellen voor de omgeving rondom zich. En als er dan iemand is die om zich geeft, dan zou men ook des te meer die liefde van de andere voor zich, kunnen waarnemen. In plaats van zich af te sluiten en zich soms wat te ergeren omdat iemand anders zich niet lijkt te gedragen zoals men dat wenst van de andere ook al is die persoon mogelijk net bezig met zich trachten lief te hebben.

Bovendien kan het ook verruimend zijn om te zien hoe de andere is en hoe de andere persoon iets ziet.

9. Zie uw vrienden graag

Vele mensen zullen de tol hebben ervaren van het vriendelijk zijn. Als men jong is zou men bv. kunnen trachten om vriendelijk zijn te of om begripvol te zijn vanuit de gedachte dat het de andere ten goede zou komen. Maar geregeld kan men zo het deksel op de neus krijgen. En net onbegrip terugkrijgen. Soms doelbewust, soms niet. Misschien dat men eerst zulke tegenslagen niet aan het hart wenst te laten komen omdat men niet gelooft in het opgeven van die eigen goede wil omwille van het gedrag van iemand anders. Maar dat blijft niet altijd duren. Men kan herhaaldelijk en herhaaldelijk gekwetst worden. Daarbovenop zou men ook andere tegenslagen kunnen hebben gekend en men zou het moeilijk kunnen hebben met zichzelf. Wat het moeilijker kan maken om vrij ongeroerd te kunnen omgaan met het onbegrip dat men krijgt van anderen. Waarna iemand misschien de neiging

kan hebben om zich des te meer te gaan beschermen tegen het gedrag van anderen. En men kan zichzelf beter beschermen via een zekere voorzichtigheid en een zekere argwaan en een zekere distantiëring. Het lijkt immers een logisch gevolg te zijn: men wordt gekwetst doordat men zich open stelt naar anderen. Als men zich minder makkelijk open stelt naar anderen, zou men beter kunnen voorkomen dat men gekwetst wordt.

Maar ook dit draagt een tol. Want men ontwikkelt een andere attitude. Wanneer men des te meer geneigd is om te zoeken naar wat misschien niet te vertrouwen is aan iemand anders, dan zal men ook des te meer iets vinden. En als men des te meer zoekt naar waarom men iemand niet te vriend zou kunnen hebben, hoe makkelijker men het zal vinden. Er kan dus een vicieuze cirkel ontstaan. En dit kan problematisch worden. Men zou uiteindelijk zich nog slechts kunnen openstellen naar anderen wanneer zij quasi niets doen dat de distantiëring naar hen zou rechtvaardigen voor zich. Maar anderen zouden daar natuurlijk vaak niet aan voldoen. Zodat men zich zou kunnen distantiëren van quasi iedereen.

Indien er zoiets zou plaatsgrijpen, dan zou het kunnen dat men iets bekommt dat men zelf niet wou, namelijk, dat men zelf des te meer alleen komt te staan omdat men zich des te meer distantiëert van anderen. Want alhoewel het niet onmogelijk is dat men zo'n pad in afzondering zou verkiezen, het lijkt ook niet evident te zijn. Men sluit zich immers van veel af. Zoals van vele warmte, verbondenheid en gezelligheid die te vinden

is in het gezelschap van anderen. En dat zou als vrij betekenisloos kunnen aanvoelen. Misschien als te betekenisloos.

En dan zou men kunnen trachten om zich opnieuw des te meer open te stellen naar anderen. Maar natuurlijk zou men ook niet dienen naïef te zijn. Men mag herkennen dat anderen zich soms niet gedragen op een wijze waarmee men verbondenheid kan vinden. Het lijkt me wel degelijk logisch te zijn dat men zich zou afsluiten van bepaalde aspecten in het gedrag van iemand anders zodat men kan voorkomen dat men zich niet bedrogen of gekwetst zal voelen. Zo zijn zij meer te vertrouwen.

Noch zou ik wensen te veronderstellen dat men tracht om verbondenheid te vinden met iemand die weinig waardering heeft voor de sympathie die men voor hem of haar wenst op te brengen. En dan zeker wanneer die persoon zeer duidelijk daarvoor kiest. Dan zou men zich opnieuw kunnen bedrogen voelen.

Maar naar diegenen die wel degelijk iemand zijn waarvoor men waardering kan opbrengen en waarmee men wel degelijk een wederzijds begrip kan bekomen, kan het helpen dat men zich openstelt voor datgene in hen dat men kan waarderen, zelfs wanneer zij zich soms gedragen op een wijze die men niet waardeert of niet al te zeer waardeert. Het gaat dan eigenlijk over mensen die men als een vriend zou kunnen beschouwen. Daarom: zie uw vriend graag. En zie niet de vijand in uw vriend. Toch niet in de context die ik hier

meegeef. Zo kan men opnieuw des te meer verbondenheid vinden bij hen. En zo kan men ook een stapje maken in de richting van een samenleving waarin mensen met elkaar verbonden zijn i.p.v. afgezonderd zijn. Als men dit aanziet als iets dat van betekenis is, dan men natuurlijk kunnen geneigd zijn om dit ook trachten te bekomen in het eigen leven. Door zulk leven te leiden, biedt men anderen ook verbondenheid aan. Want vele mensen zullen in hun leven een soortgelijk scenario doorlopen waarbij ze zich bij momenten het moeilijk hebben om verbondenheid te vinden met anderen. En waarbij ze zich bij momenten des te meer afsluiten of zouden gaan afsluiten van anderen om te voorkomen dat ze gekwetst worden. Terwijl zij misschien zelf niet geloven in een leven in afzondering. Als men hen dan een zekere verbondenheid kan aanbieden, dan zouden zij des te meer in staat kunnen zijn om zulke moeilijkheden in hun leven te doorstaan. Het zou immers soms belangrijker kunnen lijken om dat te doen voor hen i.p.v. zich te rechtvaardigen om zich af te zonderen van hen.

10. Liefde en onafhankelijkheid

Bij liefde kan men leed delen. Zo kan iemand de eigen moeilijkheden delen om via het begrip van iemand anders er beter mee te kunnen omgaan. Het is dan natuurlijk cruciaal dat men zulk begrip kan opbrengen en dat men bv. niet zou denken dat de andere maar diens 'zwakheid' toont. Het gaat er dan immers vaak niet om dat de andere zou sterker hoeven te zijn. Als men echter wel het juiste begrip kan opbrengen dan

kan er een positieve afhankelijkheid ontstaan. De andere kan rekenen op zich. Zo hoeft de andere ook niet te onafhankelijk te zijn door alles maar alleen te hoeven dragen.

Natuurlijk, men dient niet altijd bij de pakken te blijven zitten. Soms kan er iets gedaan worden aan elkaars leed door op te komen voor elkaar en door te zoeken hoe men sterk kan zijn voor elkaar. En dan kan men wel degelijk trachten om de andere des te onafhankelijker te laten zijn.

Liefde en onafhankelijkheid kunnen hand in hand gaan. Uit liefde zou men de onafhankelijkheid van de andere kunnen willen bevorderen. Hierbij zou men dan net kunnen gaan geloven in de andere als iemand die onafhankelijker kan zijn. En als iemand die hierdoor ook sterker zou kunnen zijn. Men zou trachten te zien hoe die persoon zou kunnen uitgroeien tot iemand die sterker is door na te gaan wat voor sterke punten die reeds heeft en welke sterke punten die zou kunnen ontwikkelen. En men zou de persoon trachten te helpen in het bekomen van meer sterkte. Zo zou de andere persoon ook merken dat men zich helemaal niet als zwak aanziet maar dat men zich aanziet als iemand die sterkte heeft en sterker zou kunnen zijn. En men zou als dusdanig kunnen willen aanzien worden. Wat zou kunnen leiden tot een aanvaarding van die liefde voor zich.

En zo zou men samenwerken tot het bekomen van meer sterkte in elkaar. En een specifiek sterk punt dat men kan bekomen is het beschikken over meer onafhankelijkheid. En dat is van zeer groot belang. Want het beschikken over meer

onafhankelijkheid houdt onder andere in dat men minder afhankelijk zou zijn van anderen.

En eigenlijk leeft men in een wereld waarin de meerderheid afhankelijk is van een minderheid. Dat is zo in bedrijven waarin diegene met een hogere positie het gezag heeft over al diens ondergeschikten. Dat is zo in de politiek waarin enkele politici het gezag hebben over de regering en alzo beslissingen kunnen nemen voor de hele bevolking. En ook louter in de sociale interactie kan het zijn dat één persoon diens wil kan uitoefenen over anderen opdat zij onder enige afhankelijkheid gebukt gaan. En waarbij men mogelijk geconfronteerd wordt met de eigen zwakte in het voorkomen dat men niet zou gedwongen worden tot die afhankelijkheid. Waarbij men dan zichzelf als zwak zou kunnen aanzien en de andere als sterk. Dus het nastreven van elkaars onafhankelijkheid via liefde lijkt enorm van toepassing te zijn in deze wereld om zo voor velen een positieve verandering te kunnen bekomen.

Maar het is niet evident. En deels omdat deze wereld ook iets anders als ideaal lijkt voor te stellen. Namelijk, dat men zelf diegene zou worden die de sterke persoon is ook al zou dat mogelijk in zekere mate ten koste gaan van de onafhankelijkheid van anderen. Men zou werkelijk zo iemand willen zijn en men zou ervoor beloond kunnen worden.

Men zou bv. hogerop kunnen klimmen in een bedrijf en hierdoor meer kunnen verdienen. Zelfs al zou men de onafhankelijkheid van diens ondergeschikten niet hard

respecteren. En dan lijkt het haast alsof men ervoor beloond wordt omdat men toch meer geld zou verdienen dan hen. En diegenen die het hardst proberen om hogerop te raken zijn mogelijk niet altijd diegenen die het meest respectvol neigen te zijn naar anderen. Opdat men eigenlijk een systeem heeft dat zulke ontwikkeling in de hand kan werken.

Een ander voorbeeld is het zogenaamde schoonheidsideaal waaraan men massaal wordt blootgesteld. Het is een ideaal waaraan velen niet aan voldoen. Toch zouden velen het willen nastreven ook al is dat ideaal een oorzaak waardoor ze geconfronteerd worden met teleurstelling en met een negatief zelfbeeld en met afwijzing omdat men zogenaamd niet mooi genoeg zou zijn. En toch zouden vele mensen, door de blootstelling aan dat schoonheidsideaal, iemand verlangen die sterk aanleunt bij dat ideaal. Het resultaat is dat velen iets willen nastreven dat slechts voor een minderheid zou weggelegd zijn terwijl het voor velen tot negatieve gevolgen leidt, en dan nog zouden ze het kunnen willen nastreven. Bovendien valt het te bevragen of het zo wenselijk is voor diegene die sterk aan dat ideaal voldoet. Die persoon zou kunnen beloond worden. Deuren zouden kunnen open gaan. Maar tegelijkertijd zou men evenzeer vaak als lustobject worden bekeken. Het gevolg kan dus zijn dat velen iets gaan verlangen waar eigenlijk weinig mensen echt mee gebaat zijn. En toch zou men het als beter kunnen aanzien als men zelf of als iemand anders aan zo'n ideaal zou voldoen.

Het probleem dat zo kan opduiken is dat men afhankelijk zou zijn. En dat men zich daardoor mogelijk als zwak of inferieur zou kunnen gaan bekijken. Daartegenover staat het nastreven van onafhankelijkheid via liefde waarbij dit vermeden wordt. Men vermijdt dat men de andere of zichzelf afhankelijk zou maken en men zou die houding als sterk kunnen aanzien. Dus als men ideeën heeft verinnerlijkt omtrent wat zwak en sterk zou zijn dan zou men die ideeën kunnen trachten los te laten wanneer men ziet dat hierbij afhankelijkheid ontstaat. Men zou stoppen met elkaar en zichzelf als dusdanig te bekijken. En dan kan men zichzelf en anderen anders gaan aanzien.

11. De intelligentie in liefde

Het is niet moeilijk om in te zien dat liefde kan leiden tot mooie dingen op deze wereld. Zo lijkt het me bv. onmogelijk om een beschaafde samenleving te hebben als liefde of respect niet centraal zou staan in die samenleving. Het is immers duidelijk dat onverschilligheid of het misbruik van macht reeds duizenden jaren voor allerlei ellende heeft gezorgd. Men had een mooiere en meer beschaafde geschiedenis kunnen gehad hebben. Aldus de logica der liefde.

Er kan ook vastgesteld worden dat diegenen die zorgen voor ellende op deze wereld, diegenen neigen te zijn waartoe liefde nog onvoldoende is doorgedrongen. Wanneer liefde bv. des te meer tot zich gaat doordringen, dan zou men des te meer willen neigen te voorkomen dat er slachtoffers zouden vallen bij de daden die plaatsgrijpen op deze wereld.

En het is zo dat men er niet kan aan doen dat men niet beter begrepen heeft hoe groot het belang van liefde is. Er bestaat de kans dat men later gaat betreuren wat men gedaan heeft eens men gaat beseffen waar liefde om gaat. Maar het zou natuurlijk ideaal zijn wanneer er kan voorkomen worden dat zulke idiote daden zouden worden uitgevoerd. Iets wat kan wanneer mensen doorheen de wereld beter zouden gaan begrijpen waar liefde om gaat en hoe te handelen opdat men die liefde niet de rug zou toekeren.

Bovendien zou men uit liefde ook des te meer gevaren willen voorkomen die een bedreiging zijn voor de mens, de mensheid of de natuur. Men zou beter willen omgaan met het milieu uit liefde of ontzag voor de natuur. Men zou mogelijk ook des te voorzichtiger kunnen willen zijn met gevaarlijke technologie.

Aldus, de overlevingskansen van de mensheid lijken te verbeteren wanneer liefde wordt omarmd. Bovendien kan men dan ook nog is beseffen dat ons potentieel voor liefde ons is meegegeven vanuit de natuur. Wij zijn geëvolueerd tot wezens die dat potentieel hebben. Liefde had en heeft mogelijk een functie voor de mens en mensheid opdat wij des te beter zouden kunnen overleven. En dat potentieel kan gehandhaafd worden.

12. Schuld en liefde

Schuldgevoelens kunnen ontstaan wanneer men iets gedaan heeft dat men niet wou gedaan hebben. Het kan iets zijn dat

men zich kwalijk neemt omwille van de kwalijke gevolgen die men herkent of meent te herkennen. De schuldgevoelens geven aan dat men die kwalijke gevolgen niet wou. En het niet willen van kwalijke gevolgen is iets dat te associëren is met liefde. Want uit liefde neigt men geen kwalijke gevolgen te willen veroorzaken. Door het begaan van die schuld heeft men die liefde in zich geschonden. Waarom zou men dan ook zoiets willen gedaan hebben?

Er lijken mij twee redenen te zijn. Een gebrek aan zelfcontrole en onwetendheid. En het inzien van die redenen geven een wijze aan waarop men schuldgevoelens kan helpen te verwerken. Betreffende onwetendheid kan men inzien dat men niet de eigen onwetendheid kiest. Maar ook wanneer men reeds wist dat men niet wou doen wat men gedaan had en het toch deed omdat er een gebrek aan zelfcontrole was, lijkt er een gebrek aan keuze te zijn geweest. Dit gebrek aan keuze geeft aan dat er wel degelijk een zekere onschuld was. En dit kan helpen om die schuldgevoelens te verwerken omdat men zich de eigen onschuld zou kunnen ontnemen wanneer men het zich wilt kwalijk nemen wat men gedaan heeft.

Men zou dan ook iemand kunnen helpen met het verwerken van schuldgevoelens door aan die persoon aan te geven dat er die onwetendheid of gebrek aan zelfcontrole was.

Natuurlijk, soms wenst iemand kwaadaardig te zijn. En dan zijn er helemaal (nog) geen schuldgevoelens. Stel bv. dat iemand van een jaar of 20 een moord begaat met

voorbedachte rade. Stel dat die persoon zich vereenzelvigd met die lust tot kwaadaardigheid of die wens tot genadeloze macht en daarom tot een moord overgaat op een onschuldig slachtoffer. Ik denk dat iemand pas uit volkomen vrije wil zulke kwaadaardigheid kan begaan wanneer hij/zij volkomen doordacht heeft beslist om echte liefde in zichzelf te verbannen. Als een levenskeuze. Ik denk echter dat het zelden zo gaat. Stel bv. dat die persoon uiteindelijk in de gevangenis belandt. Dan heeft die persoon alle tijd om zijn/haar keuzes te overpeinzen. Er zou misschien af en toe twijfel opduiken. En dat lijkt ook zeer logisch. Want hoe realistisch is het om aan te nemen dat iemand die zo jong is werkelijk reeds in staat was om zulke dingen te doen zonder er latere twijfels over te hebben? De persoon is amper volwassen. De persoon diende vast nog zoveel te leren over het leven en over zichzelf en anderen. Dus het lijkt zeer logisch dat er twijfels zouden opduiken over die 'levenskeuze'. Maar dit wil niet zeggen dat die persoon ook die twijfels zou toestaan. Want vanaf die persoon zou beginnen te denken dat het fout was om dat te doen, dan zou er spijt en schuldgevoelens kunnen ontstaan. En dan kan het zwaar worden voor die persoon. En om dat te mijden zou die persoon kunnen trachten om te blijven vasthouden aan dat geloof in die kwaadaardigheid. En het is niet uitgesloten dat dit ook lukt. Maar dan nog lijkt die persoon zich te hebben vastgezet door ondoordacht gehandeld te hebben.

In zulke situatie lijkt het natuurlijk moeilijk te kunnen zijn om liefde op te brengen voor die persoon met het opzet om de

liefde tot die persoon te laten doordringen. Maar het kan evenzeer moeilijk zijn om het als een levenskeuze te zien omdat die persoon enkel in die keuze slaagt door zich af te sluiten van liefde. Eigenlijk kan het dus evenzeer een bevestiging zijn dat liefde de oplossing is.

En soms werkt liefde wel degelijk. Soms heeft iemand bv. nog geen spijt van de kwalijke gevolgen omdat die persoon zich afgestoten voelt door diens omgeving. En misschien dat die persoon voelt dat hij/zij aanzien wordt als iemand die niet deugt. En misschien dat die persoon het begint op te geven om proberen liefdevol en goed te zijn. Waarna die persoon nog meer schade aan anderen kan bezorgen. En waarna die persoon zich nog meer zou kunnen gaan vereenzelvigen met dat gedrag en die attitude. In zo'n geval zou men natuurlijk die persoon kunnen proberen te helpen door er liefde en begrip voor op te brengen door die persoon niet te aanzien als iemand die niet deugt.

Als iemand een beter begrip zou krijgen van de kwalijke gevolgen die hij/zij veroorzaakt heeft, dan zou dat hard kunnen zijn voor die persoon omdat die des te meer zou kunnen gaan beseffen dat hij/zij niet de verantwoordelijkheid heeft gehad die er diende te zijn. Liefde kan dus hard zijn. Maar liefde zou dan ook kunnen baten om het te verzachten.

Maar natuurlijk zou het beter zijn dat men kan voorkomen dat men iets zou doen dat gepaard gaat met kwalijke gevolgen.

Eén wijze waarop men schuld zou kunnen begaan is door de onschuld van anderen te schenden. Dan zou het kunnen helpen om de onschuld van de andere te gaan herkennen, wanneer die er is. Als iemand bv. vertrouwen in zich zou leggen, dan kan die persoon eigenlijk niet weten dat diens vertrouwen later zou geschonden worden door zich, wanneer dat zou gebeuren. Als iemand dan toch vrijelijk zich zulk vertrouwen wilt schenken, dan is dat eigenlijk als een gave die de persoon heeft. Een kind zou dat kunnen doen omdat het zich mogelijk nog niet zo bewust is van het kwaad dat zich zou kunnen overkomen wanneer dat vertrouwen geschonden zou worden. Daarin zie ik eigenlijk een onschuld. En die onschuld kan zich ontnomen worden als men bv. dat kind zou kwetsen. Niet omdat het kind dan iets zou misdagen hebben en daardoor niet langer onschuldig zou zijn. Maar omdat er een onschuld was in het vrijelijk kunnen schenken van dat vertrouwen en men zou die gave van het kind kunnen afzwakken door het te kwetsen.

Als men wilt voorkomen dat men iemands onschuld zou ontnemen, als men die verantwoordelijkheid wilt, dan zou men op voorhand dienen in te zien hoe men ervoor kan zorgen dat die onschuld bij die persoon bewaard blijft. Als iemand zich bv. lief heeft, dan zou men kunnen op voorhand onderzoeken hoe men kan voorkomen dat men de andere zou teleurstellen. Opdat die persoon de gave van het liefhebben zo goed mogelijk zou bewaren. Zodat zelfs wanneer men omwille van omstandigheden niet langer een relatie kan

hebben met elkaar, die persoon de liefdevolheid in zich kan behouden.

Het kan dan ook belangrijk zijn dat men niet enkel voorkomt dat men iemands onschuld schendt. Maar dat men ook kan voorkomen dat iemand zijn/haar eigen onschuld zou schenden door de fouten die hij/zij zou maken. Dit kan bv. belangrijk zijn in de opvoeding. Een kind zou bv. geneigd kunnen zijn om soms iets te doen doordat hij/zij onvoldoende beseft hoe fout het is. Als het kind dat dan gaat beseffen bij het opgroeien, dan kan het kind zo diens onschuld schenden doordat hij/zij zou inzien dat hij/zij zich zo niet wou gedragen en het toch deed. Dan kan er een kwelling ontstaan. Zo'n kwelling zou men kunnen proberen te voorkomen door te proberen om het kind een geweten te schenken. Sommige ouders zouden hierbij hun kind wensen te straffen om het zo te laten inzien wat fout is en om zo trachten te voorkomen dat het kind later nog zulke fouten... of andere fouten zou maken. Dat werkt soms wel degelijk. Maar er zijn vast wel andere wijzen om een kind iets te laten inzien en om het zo een geweten te schenken.

13. De externalisatie van liefde

In het oordeel van anderen kan men zich laten zijn zoals zij het zich willen voorstellen.

Als men fouten maakt dan zal uit die daden blijken hoe men was.

Maar als men wilt blijven vasthouden aan het goede in zich, dan kan het moeilijk zijn om zich zelfs te kunnen inbeelden hoe men was wanneer men die fouten maakte. Er zich mee identificeren, kan een zeer moeilijke opgave zijn.

Men kan zichzelf willen sparen omdat men niet in staat is om dat geloof in het goede in zich op te geven.

Men kan inzien dat men het niet kon voorkomen. Dat men soms niet nadacht en dat men soms geen zelfcontrole had. En dat de negatieve gevolgen (hopelijk) niet zo groot zijn. Men relateert het en men spaart zich. Uit het goede in zich wist men immers reeds dat men het niet wou. Maar uit het goede in zich blijft ook het gevoel van schuld sluimeren. Men is wat ongenadig naar zichzelf. Terwijl men zou kunnen snakken naar meer genade. Opdat men ermee zou kunnen omgaan.

Liefde lijkt zich die genade te kunnen schenken. Uit liefde wenst men immers te voorkomen dat men die fouten nog zou maken. Liefde is het antwoord op het goede in zich. Liefde schenkt zich het bewustzijn om die fouten te kunnen mijden.

Liefde heeft genade. Ze leert zich kennen wat juist of juistere zou zijn. Maar in zekere zin is ze ook onvergeeflijk. Want ze maakt geen uitzonderingen. Als men dan zelf fouten heeft gemaakt, dan zal men geen vergiffenis vinden door simpelweg beter te gaan begrijpen wat liefde inhoudt.

Men zal misschien vergiffenis vinden doordat anderen ze zich schenken. Maar misschien ook niet. Men kan vergiffenis vinden door ze aan zichzelf te schenken. Maar dat zal men

misschien ook niet doen. Omdat de fouten te groot zijn of omdat men te onvergeeflijk is naar zichzelf.

En zulke onvergeeflijkheid naar zichzelf lijkt dan ook niet uit het niets te komen. Want als men de liefde leert kennen en waarderen, dan zal men ook inzien dat de liefde geen uitzonderingen toestaat en dus in dat opzicht onvergeeflijk is. Dus door haar te leren kennen en waarderen, kan men die onvergeeflijkheid naar zichzelf gaan delen.

Zo kan het de liefde zijn die zich net naar de erkenning van schuld leidt. Men zou dan kunnen herkennen dat men de liefde dan ook niet waard is. Maar tegelijkertijd kan men ook herkennen dat het de liefde was die zich spaarde. Als men ze niet waard is, dan zou dat het eigen oordeel zijn. Zij oordeelt niet. Want als iemand haar oprecht zoekt, kan hij/zij ze des te meer gaan vinden. Liefde lijkt dan ook niet van zich te vragen dat men ze niet langer zou nastreven omdat men ze niet waard zou zijn. En zo lijkt ze zo onverbiddelijk rechtvaardig te zijn. Als de liefde zich dan spaart dan hoort men haar niet los te laten. Men hoort haar lief te hebben. Door ze te geven aan zij die er open voor staan. En door ze te krijgen van zij die het zich willen geven. En zo zou men alsnog des te meer de liefde kunnen dienen als dat men voorheen deed.

14. Genade

Liefde kan gepaard gaan met genade opdat men zou gespaard worden van iets. Stel bv. dat een dame worstelt met haar gewicht. Stel dat ze de neiging heeft om haar soms te begeven

in eetbuien wanneer ze het moeilijk heeft. En dat ze net daardoor haar eigen zelfvertrouwen onderuit haalt. En natuurlijk, net omdat ze het zichzelf al moeilijk maakt, zou ze net vatbaarder kunnen zijn om haar soelaas te zoeken in een eetbui. En natuurlijk zou ze dat allemaal kunnen inzien en toch zou het moeilijk kunnen zijn om het zich te laten.

Maar stel dat ze dan een jongeman ontmoet waarop ze verliefd wordt. En ineens voelt alles zo positief aan. Ineens lijkt ze, haast vanzelf, ontsnapt te zijn aan die negatieve gedachten. En als ze het dan toch nog is moeilijk heeft en als dan de gedachte van een eetbui dan toch nog in haar hoofd gaat spelen, dan zal ze het misschien alsnog laten. Want misschien wilt ze het zich niet meer veroorloven om haar positiviteit te laten varen. En daarin schuilt de genade. Het is de liefde die haar kon bevrijden van de schade die ze zichzelf aandeed.

Of stel dat een oude man alleen komt te staan nadat zijn vrouw stierf na vele jaren huwelijk. Dit zou natuurlijk zeer zwaar kunnen zijn omwille van het gemis en de leegte die zou ontstaan. Maar soms kon die liefde die hij heeft gekregen zo mooi zijn dat er een enorme dankbaarheid ontstaat. Een dankbaarheid om de liefde die hij heeft gekregen en omarmd. En als die vrouw dan sterft, dan kan dat gevoel toch achterblijven. En zo wordt die man dan voor een stuk gespaard van de leegte. En dat is opnieuw als genade.

Of stel dat een man een moord pleegt maar later grote spijt ontwikkelt. Ook die man zal dan nog steeds momenten van

liefde kunnen ervaren. En die man zal die liefde mogelijk van zich afduwen omdat hij vindt dat hij die liefde niet verdient omwille van wat hij heeft gedaan. Net zoals anderen dat zouden kunnen vinden. Maar toch zullen er alsnog momenten van liefde ontstaan. Zodat die man alsnog wat genade kent.

15. De groei van het geweten in de mens

Het geweten van iemand kan groeien. Het lijkt me duidelijk waar te nemen dat men bij sommige mensen kan vaststellen dat hun geweten is gegroeid in vergelijking met vroeger. En het geweten dat er komt te ontstaan verdwijnt niet zomaar weer opnieuw. Ten minste, eens men goed heeft herkend dat het geweten dat men heeft ontwikkeld gegrond zou zijn dan zal men het neigen te behouden. Er kan dus een zekere onomkeerbaarheid zijn. Waardoor het geweten eerder kan neigen groter te worden dan neigen kleiner te worden. Dit fenomeen lijkt me geen fenomeen te zijn dat de mens zelf kiest. Maar het grijpt wel plaats. Het is een proces dat plaatsgrijpt in de mens. Ik neem aan dat het ongeweten is hoe het plaatsgrijpt. Er lijken mij wel echter voorwaarden te vinden die dit proces in de hand kunnen werken.

De mens lijkt al van op jonge leeftijd een geweten te kunnen ontwikkelen. Een kind kan aanvoelen dat iemand anders zich naar zich gedraagt op een gewetensvolle wijze. Het kind heeft mogelijk nog wel geen besef van het begrip 'geweten'. Maar het kind zou kunnen aanvoelen wanneer er iemand is waarop men kan vertrouwen, die zich nooit of haast nooit zal kwetsen en die zich waardeert. En het kind hecht daar natuurlijk

belang aan. Onder die voorwaarden kan het kind des te meer in staat zijn om zich te hechten aan die persoon. Er zou een verbondenheid neigen te ontstaan. Er ontstaat een openheid bij het kind voor die persoon. En hierdoor is het kind ook des te meer in staat om waar te nemen hoe die persoon eigenlijk is. Zodat het kind in zekere mate het geweten van die persoon leert aanvoelen. Aldus, de menselijke natuur is zo gemaakt dat de mens neigt open te staan voor die personen die gewetensvol handelen. Het is dus een wijze waarop een indruk van een geweten kan doorgegeven worden. En het kind zal hierbij ook zichzelf kunnen gaan aanzien op een wijze die voortkomt uit hoe het kind voelt dat die gewetensvolle personen zich aanzien.

Als iemand zich dan liefdeloos gedraagt naar zich dan zou men des te beter daartegen kunnen bestand zijn omdat men zich zo veilig zou kunnen voelen omwille van die band die er is ontstaan met die gewetensvolle personen. Als het kind bv. zou worden uitgescholden dan zou het kind zich kunnen aanzien zoals die personen die zich liefhebben zich aanzien opdat men zou zien dat men anders is voor hen als dat men wordt geportretteerd in die beledigingen. Zodat die beledigingen minder aankomen. En omdat men des te weerbaarder is, zou men ook des te meer in staat zijn om zelf niet in de fout te gaan tegen hen en zichzelf.

Toch zou het nog steeds kunnen fout lopen. Het kind zou nog steeds kunnen gekwetst worden en het kind zou omwille van die gekwetstheid ook de neiging kunnen ontwikkelen om zelf

in de fout te gaan. En om zelf iemand te kwetsen. En omwille van het geweten dat het kind zou hebben, zou dit kunnen leiden tot spijt of schuldgevoelens. Toch zou de gewetensvolle persoon ook hierop een antwoord kunnen hebben. Men zou het kind immers kunnen duidelijk maken dat de liefde voor zich er ook zal zijn wanneer het kind een fout maakt. Het kind zou kunnen inzien dat men het zich niet kwalijk neemt omdat die liefde voor zich zo groot is dat een fout van het kind ze niet kan aantasten. Zo zou het kind des te meer een verbondenheid kunnen behouden en zo zou het kind opnieuw een idee kunnen krijgen van wat die gewetensvolheid inhoudt. Zo zou er ook voorkomen worden dat het kind zich gaat afscheiden van de omgeving omdat het kind zich omwille van schuldgevoelens zich de eigen gewetensvolheid zou ontkennen aan zichzelf.

Nu er is besproken wat een goede start van het geweten zou kunnen inhouden, kan er ook besproken worden wat de groei van het geweten zou tegenhouden. Als de ouders bv. vaak het geweten van het kind zouden ontkrachten doordat het kind volgens hen niet goed genoeg zou gehandeld hebben of fout zou gehandeld hebben, dan zou het kind weinig herkenning krijgen voor dat geweten dat er wel is in zich. Als men zo opgroeit dan zou er de neiging kunnen ontstaan om zich af te scheiden van de omgeving. Men zou het zich kunnen rechtvaardigen om niet langer opnieuw meer geweten op te brengen voor anderen omdat men er zich bij neergelegd heeft dat dit bestraft neigt te worden door anderen. Maar ook dit hoeft geen doodsteek te zijn voor de groei van het geweten.

Het is nooit te laat. Die persoon zou nog steeds kunnen openstaan voor die mensen die wel begrip opbrengen voor zich en die wel het geweten in zich herkennen. Alsook, zolang er liefde in zich is kan die liefde zich verder ontwikkelen en zo ook het geweten.

Die gewetensvolle band is eigenlijk een wijze waarop men een bewustwording kan doorgaan. De persoon kan waarnemen dat men in zich iets ziet dat men wilt zijn. Of dat men eigenlijk is. De persoon die zich niet herkend voelt in diens omgeving zou bv. kunnen botsen tegen zichzelf en anderen omwille van het onbegrip dat die persoon ervaart. De persoon vecht tegen het onbegrip maar is tegelijkertijd mogelijk slechts in beperkte mate in staat om bij zichzelf te herkennen dat er werkelijk iets in zich schuilt wat de omgeving lijkt te ontkennen. Als er dan iemand is die dat wel in zich herkent, dan zal er die openheid ontstaan. Die persoon kan dan een herkenning krijgen bij zichzelf en over zichzelf. En bij die herkenning is er de bewustwording. En men zal ook kunnen herkennen dat er inderdaad iemand was die zich liet herkennen wat men wou herkend zien. En zo kan er een openheid ontstaan voor diegene die zich dat liet inzien. Bijvoorbeeld, als men iemand heeft schade bezorgd dan zou de omgeving diens goedheid kunnen ontkennen. En men zou die goedheid zelf ook kunnen gaan ontkennen of men zou zelf kunnen vechten om zichzelf als goed te kunnen aanzien. Als er dan iemand is die wel nog gelooft in de goedheid van die persoon dan zou die persoon kunnen herkennen dat men niet is en niet hoeft te zijn hoe de omgeving zich aanziet.

Het is eigenlijk het tegenovergestelde van de objectificatie. Bij de objectificatie wordt men voorgesteld als 'iets' dat men niet is of gedeeltelijk niet is. En dan zou men in staat dienen te zijn om in te zien dat men niet zo is als dat men voorgesteld werd. En dat kan falen.

Maar het kan ook omgekeerd worden. Waarbij men dan zichzelf kan gaan herkennen als iemand die men eigenlijk wou zijn i.p.v. te blijven worstelen of te blijven vasthouden aan een zelfbeeld dat botst met zichzelf.

16. Het geloof in elkaar

De schade en moeilijkheden die mensen ervaren door wat ze ervaren als liefdeloos gedrag naar hen, kan het voor hen moeilijker maken om zelf liefde te blijven uitdragen. Het lijkt immers niets uit te halen om liefde te geven wanneer anderen er zich niets van aantrekken. Soms zou iemand zich dan ook zich langer in staat kunnen voelen om liefde in diezelfde mate te blijven uitdragen. Soms zou iemand kunnen gaan denken dat het niet loont en dat het meer loont om zich bezig te houden met wat men zelf wilt, ongeacht wat anderen denken. Het is alsof de liefdeloosheid dan in zekere mate heeft kunnen zegevieren. Als des te meer mensen in een samenleving die richting zouden uitgaan, dan is het alsof het uitdragen van liefde aan terrein verliest in die samenleving.

Maar men kan het ook omkeren. Men kan net proberen om vriendelijk te zijn en om liefde uit te dragen naar diegenen die er enigszins open voor staan. Opdat men hen net het belang

van die vriendschap of liefde laat voelen. En zo helpt men dan mee om liefde en vriendschap des te prominenter te laten worden in de samenleving. Iets wat men zou kunnen willen. Men zou kunnen stellen dat men dan macht wilt om die samenleving in die richting te laten evolueren. Men kan het dan liefdevolle macht noemen. Maar als men oprecht is in de liefde (of vriendschap) die men wenst te geven, dan is die liefdevolle macht eigenlijk niets meer dan liefde zelf.

Als men dan liefde geeft dan kan men proberen om die liefde te geven op een wijze die de persoon zou waarderen. Het gaat dus uit van de persoon zelf. Door de persoon gewaardeerd te laten voelen, kan de persoon immers net gemotiveerd worden om zelf uit te zoeken wat goed zou zijn voor zich. Uiteindelijk is het de persoon zelf die het meest in staat lijkt om te voelen en te weten en te ontdekken wat goed zou zijn voor zich. Of om te voelen, te weten en te ontdekken wat niet goed zou zijn voor zich. Door de persoon te motiveren om zelf uit te zoeken wat hij/zij wilt via de waardering die men hem/haar geeft, kan men die persoon zo laten groeien.

Men zou dus ook niet trachten om het beter te weten dan die persoon zelf door die persoon trachten te duwen tot iets waarvan men denkt dat het goed zou zijn voor die persoon. Men lijkt zich dus net niet in een positie te zetten van een verlichte dictator, hoe onschuldig dat ook zou kunnen lijken.

Men zou bv. aan een kind dat spijt heeft van iets kunnen stellen dat het beter is voor zich dat men zulke fouten niet meer maakt. Maar natuurlijk, een kind is niet altijd in staat om

zich zulke fouten meteen te laten. Als het kind uit goede wil zou bereid zijn om voor zichzelf te trachten om niet langer die fout te maken en ze later toch zou maken, dan zou het kind zich hierbij kunnen kwetsen of teleurstellen. En men zou dat dan ook in de hand hebben gewerkt. Het lijkt dan beter te zijn om het kind die zulke goede wil heeft, gewoon te vergeven om het kind zo met warmte te omringen. En mogelijk zou het kind dan vanzelf leren om geleidelijk aan minder zulke fouten te willen maken.

17. De inclusiviteit van liefde

Betekenis is waar men betekenis laat zijn. Het is zoals William Blake schreef: “Om een wereld te zien in een korrel zand”. Ineens zou men dan zoveel betekenis kunnen hechten aan een korrel zand. Natuurlijk hoeft dat niet. Vele mensen zouden er vast niet bij stil staan om zoiets te doen. Misschien is het ook moeilijk om het te kunnen doen. Nochtans hoeft het niet altijd zo moeilijk te zijn. Men zou bv. evenzeer naar een vaas kunnen kijken. Die vaas zou simpelweg een niet zo opmerkelijke vaas kunnen lijken. Men zou het kunnen aanzien als het zoveelste object dat uit China komt en ook zeker niet antiek is. Maar men zou het ook kunnen aanzien als een object waaraan tal van herinneringen hangen. Die vaas zou zich misschien aan iemand kunnen denken die zich dierbaar is. En dan lijkt die vaas ineens des te betekenisvoller. Er kan dus een zekere keuze zijn in de betekenisvolheid die men aan de omgeving kan hechten. Wat belangrijk kan zijn om te beseffen. Want als men dat niet doet omdat het bv. te

min zou lijken voor zich, dan zou er ook des te meer onverschilligheid kunnen ontstaan.

Men kan ook betekenisvolheid schenken. Want mensen lijken meestal wel open te staan tot bepaalde betekenisvolheid. Men zou bv. kunnen proberen om een warme omgeving te creëren. Iemand die dat kan waarderen, kan des te meer die warmte gaan voelen. En zo ontstaat er een inclusiviteit. Die persoon zou dan des te meer kunnen gaan voelen dat hij/zij in die omgeving 'is' omdat men zich in die omgeving laat zijn door rekening te houden met zich.

18. Het geloof in de andere

In deze tekst gaat het over het bekrachtigen van de andere door het geloof dat men hem/haar schenkt. Het geloof dat die persoon dan is voor zich wij hij/zij wilt zijn vanuit de wens naar verbondenheid die hij/zij reeds in zich zou dragen, dat geloof zou men trachten te erkennen. Die persoon kan via die bekrachtiging dan des te meer gaan geloven dat hij/zij zo is als dat die persoon dat ervaart. Zo kan men voor een stuk bijdragen in de identiteit die men hem/haar help te geven door erkenning te geven van hoe hij/zij wilt zijn.

Natuurlijk is het hierbij cruciaal dat men oprecht is. Aldus, dat men hem/haar niet misleidt door hem/haar te laten denken dat hij/zij zo is voor zich als dat zou lijken in dat geloof terwijl dat niet zo zou zijn. Het is net de oprechtheid die de andere persoon bij zich zou herkennen dat leidt tot de herkenning dat het geloof in zich echt is en dat het objectief aanwezig is... of

echt genoeg is en objectief genoeg is opdat de andere persoon dat geloof in zich kan aanzien als iets dat correct genoeg is om te geloven. Zo kan die oprechtheid leiden tot de bekrachtiging van dat geloof in zich en tot de bekrachtiging van dat geloof in de eigen ervaring en de eigen identiteit die hij/zij wenst mee te geven aan zich.

Zo ontstaat er een verbondenheid. Dit is van belang omdat verbondenheid zowel verrijkend kan zijn als pijnlijk en kwellend kan zijn. Om die negatieve aspecten te mijden zou iemand dan tal van verbondenheid kunnen gaan mijden. Men zou hierbij kunnen mijden dat men een geloof zou hechten in een verbondenheid met anderen die er misschien toch niet zou blijken te zijn. Want dat zou dan pijnlijk en kwellend kunnen zijn. Als een alternatief zou men dan bv. enkel verbondenheid trachten aan te gaan waarvan men dan zou inzien dat ze niet kan ontkracht worden. Zo zou men meer op zichzelf kunnen komen te staan. Men zou valse verbondenheid mijden en de bijhorende kwellingen mijden. En zulke evolutie in het aangaan van verbondenheid zou haast noodgedwongen kunnen zijn. Want de pijn die gepaard gaat met het falen tot het bekomen van verbondenheid kan soms zo hard aankomen dat men zich niet langer in staat voelt om te geloven in zichzelf als diegene die zulke verbondenheid aanging.

Tegelijkertijd zijn er echter tal van mensen die zulke evolutie (nog) niet hebben doorgaan en die dus wel nog op zoek zijn om die bekrachtiging te vinden bij het aangaan van verbondenheid. Als er dan mensen zijn die zulke

bekrachtiging des te meer mogelijk maken, dan is het alsof men bij hen zorgt voor een evolutie die een andere kant opgaat. Aldus, weg van het verlies van dat geloof in zichzelf als iemand die zo'n verbondenheid wenst en kan aangaan. En naar een bekrachtiging van dat geloof. Een geloof dat de andere persoon zou hebben in zichzelf omdat hij/zij zou voelen dat hij/zij iemand is en iemand kan zijn die hij/zij wilt zijn, doordat er iemand is/was die zich hielp op zich zo te laten zijn.

Voor diegenen die zelf dat geloof waren verloren maar die wel iemand anders/anderen helpen in hun bekrachtiging, zij laten die persoon dan zijn hoe men zelf niet meer leek te kunnen zijn, aldus, als iemand iemand die zo'n verbondenheid kan aangaan. Men laat dus die andere persoon dan zijn zoals men zelf niet meer kon zijn. En dit zou kunnen leiden tot een verwerkingsproces van wat er zichzelf is overkomen.

En tegelijkertijd zou men zelf wel een verbondenheid aangaan wanneer men dat doet. Opdat men zelf opnieuw des te meer iemand zou zijn die wel verbondenheid zou aangaan. Het vormt dus een alternatieve levenswijze t.o.v. het mijden van tal verbondenheid. De keuze die zich dan opdringt is: wenst men te geloven in een wereld waarin mensen des te meer op zichzelf staan of wenst men te geloven in een wereld waarin er zulk geloof en zulke verbondenheid zou ontstaan?

19. De andere laten zijn in zich

Iemand anders zal op tal van wijzen verbondenheid wensen aan te gaan en op tal van wijzen liever geen verbondenheid wensen aan te gaan. Als men die persoon dan leert kennen dan krijgt men daar een zeker beeld van. Opdat men kan inzien hoe men iemand kan zijn die daar niet tegenin gaat. Net zoals die andere persoon dan kan gaan herkennen dat men zo iemand is. Die andere persoon kan eigenlijk gaan herkennen dat men hem/haar in zich draagt. Het is dan alsof de persoon 'in' zich is voor die persoon waardoor men zelf iemand kan worden waarvan die persoon voelt dat hij/zij deel uitmaakt van diens leven.